בעזהשי"ת

ספר

חק לישראל

פרשת כי תצא

❖

בלשון הקודש ואידיש

❖

עם מ"ב פירושים, מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים
מיט אלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא,
מוסר, הלכה, איבערגעזעצט אויף א לייכט אידישע שפראך, מיט
שיינע ליכטיגע אותיות און קלארע דרוק

❖

יוצא לאור על ידי
הוצאת אמונה

ברוקלין יצ"ו

נכאי ער וועט איהם געבין וויפיל ער בארף איהם געבין אן מי שברך, נאך מעהר איז ווער עס האט שוין גיטאן אנדר און ער וויל זיך מתיר זיין דעם נדר, מוז ער גיין צו אלמדן וואס האט גילערינט און ווייס על פי דין וועלכין נדר מען קען מתיר זיין און וועלכין נדר מען קען ניט מתיר זיין און ווי אזוי ער זאל מתיר זיין דעם נדר און פראסטע מענטשין וואס ווייסן ניט דיא דינים פון נדרים זאלין ניט מתיר זיין נדרים:

אונקלוס

תצא יום א תורה

לתמשיך מת"ת דו"א יהוה נפ"ש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמת יהוה חיה יחידה ן דמלוי יו"ד אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

י כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ

ת"א ושבית שביו. סימס לס:

י אֲרֵי תִפּוֹק לַאֲגָחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ וְיִמְסְרִינּוּן יְיָ אֱלָהָךְ בִּידָךְ וְתִשְׁבֵּי

בעל הטורים

(י) כי תצא. למה כתיב פרשה יפת תואר סמוך לפרשה בין שתי מלחמות הקדים לה מלחמה שאם יאמר השטן אסרוג כי עת מלחמה היא ויאמרו האויבים הרגוהו במלחמה וכתיב מלחמה אחריה לומר שבעבור זה שנקי להרוג הרוצח ואח"כ הלך במלחמה ונצלח ולא היו מניחים לילך שוגגים במלחמה בימי שמא יסרבו זה לזה במלחמה: כי תעשה הישר וסמיך ליה כי תצא למלחמה. שאין יוצאין למלחמה אלא צדיקים: ה' וסמיך ליה כי תצא למלחמה. לומר שהשם יוצא עמך. כענין שנאמר ויצא ה' ונלחם בגוים: כי תצא. לא אניחם ואל תירא לבא עליך שן ישמיעו הארן: על איבך. חסר יו"ד שבמלחמה יחיד הכ' מדבר: שביו. בגימ'

רש"י

(י) כי תצא למלחמה. במלחמת הרשות הכתוב מדבר שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבית שביו א שהרי כבר נאמר לא תחיה כל נשמה: ושבית שביו. לרבות

שפתי חכמים

א וא"ת דלמא לעולם במלחמת א"י הכ' מדבר ומ"מ ושבית שביו היינו אם נמצא בה משאר עממים שלא מז' עממים. וי"ל דרש"י עצמו מתרץ קושיא זו במה שפי' אחריו ושבית שביו לרבות כנענים שבתוכה ואע"פ שהן מז' עממים פ"מ דבכ"מ הולך אחר אנשי העיר דהא הכא עם אנשי העיר משאר עממים

אף כנענים שבתוכו מותר לקיימן וה"ה אם אנשי העיר מז' עממים אף שאר עממים שבתוכו אסור לקיימן ואי מדבר ממלחמת א"י אין לומר ושבית שביו באין לומר דקאי על שאר עממים שבתוכו הא אף שאר אומות שבתוכו אסור לקיימם כדפרישית, מלאתי כמה מהרי"ן. והרא"ם תירץ כיון דעיקר הפרשה איננה אלא להתיר יפת תואר לא היה לו להתירה אלא במלחמה הרשות שכל הנשים הם בהיתר ולא במלחמה חובה שכל הנשים הם באיסור לא תחיה מלבד אותה שהנה היא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) ושבית שביו. פרש"י לרבות כנענים שבתוכה ואע"פ שהם משבעה עממין. ומקשים העולם היכי משמע ליה מושבית שביו. וי"ל דס"ק ושבית שביו של אויביך כלומר אפי' הכנענים

עניני שבית מלחמה

(י) כי תצא למלחמה על איביך וגו'. הנה דקדקי פסוקים אלה רבו מאד, לפורעם כלם יהארכו הדברים, ע"כ נפרט רק קצתם, א) כי תצא למלחמה, למה הזכיר היציאה למלחמה, ולא אמר כי תלחם עם אויביך, הלא העיקר הוא המלחמה עצמה ולא היציאה למלחמה, ב) כי תצא ל' יחיד, ג) אויביך ל' רבים ונתנו ל' יחיד, ולא אמר ונתנם ג"כ ל' רבים, ד) ושבית שביו ולא אמר שביו של מי, היה לו לומר ושבית אותם, או ושבית מהם, וכל ענין היפת תואר שנאמר בפסוקים הסמוכים. אבל נראה בעליל כי לא באה התורה כאן לספר לנו ולהבטיח אותנו שבכבוש מלחמותינו אשר יהי' לנו עם אויבינו. כי עיני הסליחות המלחמה כתבה לנו התורה בסדר העבר. וכמה פעמים שהבטיחנו מרע"ה כי ה' יתן את אויבינו בידינו. ע"כ הפסוק הראשון הזה הוא כלו למותר פה. רק לא עבור עצמו בא הפסוק הזה. אבל הוא נמשך אל הפסוקים הבאים אחריו להתוכחות דברים בין ה' וישראל. כאו נא מה היכה עשיתי לכם ומה גמול השיבו לי. הנה כאשר אדם הולך למלחמה אז היא בסכנה שלא יפול ביד שונאו לחרב ולשבי וליסורין ולעשות בו כרצונו. והקב"ה עושה לו נס ומצילו אין יעלה על לבו לשלם להשי"ת גמול רע לעבור על מצותיו ולבא על בת אל נכר. אין לך כפוי טובה גדולה מזה. ובפרט במקום המלחמה. ופורש הכתוב בתחלה טובת ה' ב"ה לישראל במלחמה. ואמר כי תצא למלחמה. מלבד לא עשית כליה במלחמה כי לא נלחמת עם אויביך ולא הכית אותה ש"ק

פירוש לתורת אלהים

(י) כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה ווען דוא וועסט ארויס גיין צו מלחמה אויף דיינע פיינט וואס זיי וואהנען ניט אין ארץ ישראל וּנְתָנוֹ און גאט וועט איהם געבין אין דיינע הענט דוא וועסט גיווינען דיא מלחמה וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ און דוא וועסט פאנגען זיין גיפענקעניש. רש"י שרייבט אין דער מלחמה פון ארץ ישראל מיט דיא כנענים טאר מען ניט לאזין לעבין איין נפש אבער אין דיא מלחמה פון חוץ לארץ מעג מען פאנגען אפילו פון די כנענים

ליקוטים על התורה

(י) כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶךָ וגו'. דער אלשיך ז"ל שרייבט עס זענען דא צוויי ערליי מלחמות, איין מלחמה איז וואס איין מלך האלט מלחמה מיט דעם אנדערין מלך, און נאך אמלחמה איז וואס יעדער מענטש בארף האבין אמלחמה מיט זיין יצר הרע, ווי מען דערציילט אלכסנדר מוקדון האט אמאל איינגענומען אגרויסע מלחמה, צוריק איז ער געגאנגען מיט זיינע מיליטער זייער פרייליך האבין זיי גיטראפין אתלמיד חכם איז געגאנגען געגען זיי און האט געלאכט, האבין זיי איהם געפרעגט וואס ער לאכט, האט ער געענטפערט ער לאכט פון זייער שמחה, איהר פרייט אייך איהר גייט צוריק פון אקליינע מלחמה און איהר דארפט אייך צוא גרייטען צוא

אגרויסע מלחמה, האבין זייא געזאגט צוא איהם וועלכע איז דאס די גרויסע מלחמה, האט ער געזאגט דאס איז די מלחמה מיט דעם יצר הרע, ווארום אז איינער האט אשינא און ער מאכט איהם אונטער טעניג איין מאהל אדער צווייא מאהל

שְׁבְיוֹ: יא וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־
תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ
לְאִשָּׁה: יב וַהֲבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ

שִׁבְיְהוֹן: יא וְתֶחֱזֵי
בְּשִׁבְיָה אִתְּתָא שַׁפִּירַת
רֵיוָא וְתִתְרְעֵי בַהּ
וְתִסְּבַהּ לָךְ לְאִנְתּוּ:
יב וְתַעֲלִינַהּ לְגוֹ בֵיתָךְ

ת"א וראית בשביה. קידושין כא. וחשקת: כב. שם: והבאתה. שם כב:

בעל הטורים

ואם יהיו כנענים: (יא) אשת. בגימ' בשר נבלה מאוסה. כמו שדרשו חכמים מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ולא

שפתי חכמים

מאחר שמתים ושמא לא שבה ואח"כ שבה ה"ל מיעוטא דמיעוטא: ב שנשבה ושה נילוים כמותה. דאל"כ שביו ל"ל. עיין לעיל בפרשת שופטים בפסוק כל העם הנמצא בה: ג ר"ל דלי' ולקחת לך לאשה משמע דמלות עשה הוא שיקח ע"א לאשה וזה אינו דהא יותר טוב שיקח יהודית לאשה: ד ומה שפי' שלא כסדר הקרא י"ל דאין רלונו בו לפרש הקרא אלא קאי אפירוש דלעיל מיניה דפי' אם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור ומדהולרך להתיר יפה תואר ש"מ כלא יפת תואר אסור מן התורה וזה

רש"י

כנעניים שבתוכה ב ואף על פי שהם משבעה אומות: (יא) ולקחת לך לאשה. לא דברה תורה אלא כנגד יצר ג הרע שאם אין הקדוש ברוך הוא מתירה ישאנה באיסור אבל אם נשאה סופו להיות שונאה שנאמר אחריו כי תהיין לאיש וגו' וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה לכך נסמכו פרשיות הללו: אשת. אפילו ד אשת איש:

עניני שבית מלחמה

על ירך ולא פרפת זרוע אף קדקד. מאחר לא היתה רק היליאה לכך הילאה ממקומך ובאת למקום המערכה. אבל שמה לא עשית כלום. ע"כ לא נאמר כי תלא ללחום. כי לא ללחום באת רק למלחמה. כמו הכלים לרעום המלחמה. רק זאת עשית כי הלא. כלכה כאיש אחד בלב אחד באמונה ובטחון על הש"י. כי סוף ילחם לכם ואתם תחרישון. וכן עשה הקב"ה. ונתנו ה' אלהיך בידך. כאדם שנותן דבר לחברו מיד ליד. כן נתן הקב"ה את אויביך בידך בקל כאלו האויב הי' איש אחד. והקב"ה שבה אותם תחלה. ואתה שבית שביו של הקב"ה. כי לא אתה השובה. רק הקב"ה שבה אותם ונתנם שבוים בידך. אלא ע"ז הי' מהראוי שתפול על פניך ותשתחוה לאלהיך בהודות והלל בשירה וזמרה על חסדו הגדול. ואתה לא כן עשית. מלחמת האויבים אשר הוטל על הקב"ה. עשה הקב"ה שלו והוליך והשתמא עוד לקחת שלל רב ומלחמת היצר שמוטל עליך לא די שלא כבשת אותו אף לא נלחמת עמו. רק וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה. ורז"ל אמרו עינא ולבא תרי סרסורי דחטאה אינון. וגם אליך באו שני הסרסורים האלה. וראית בעיניך אשת יפת תואר וחשקת בה בלבך. היפך מה שאמרה התורה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. ואחר הראייה והחשק לא שאלת אם מותרת היא לך. רק הוי הדברים שלה אלה רלופים. וראית וחשקת ולקחת לך לאשה. בא וראה עד כמה היצר הרע יעוור עיני האדם. מדרך העולם כאשר ירלה איש ליקח אשה כהיכר, א) יבחר בכתובה

דעת זקנים מבעלי התוספות

שבכו אויביך לשם ושבית אותו: (יב) והבאתה אל תוך ביתך, כלומר שלא ילחמנה במלחמה לפי שאינה יותר מביאה להשוגים ולא תספרו תירה אלא ביאה שניה. ואני אומר לא ביאה שניה ולא ביאה ראשונה אלא לאחר כל המעשים הללו. וי"מ שלא ילחמנה במלחמה שלא יפול חלילה שבגדים שמלית במלחמה יסבי משמע קרא דבתרים והבאתה אל תוך ביתך וסדר והסירה את שמלת שביה מעליה ודרכן להתקשט במלחמה בבגדים נאים:

ליקוטים על התורה

ווען ער שוין ניט מעהר קומען צוא איהם אויף אמלחמה, ווייל ער ווייס יענער איז שטארקער פון איהם, אָבער דער יצר הרע איז ניט אזוי, אפילו דער מענטש מאכט איהם אונטערטעניג הונדערט מאהל פון דעסטוועגין קען ניט דער מענטש איהם פארטרייבען פון זיך, אונ ער קען איהם ניט איין נעמען סיידין הקב"ה העלפט איהם, דריבער זאגט דער פסוק כי תצא למלחמה על אויביך, אז דו וועסט ארויס גיין צו אמלחמה אויף דיין אמתן שונא, אויף דעם יצר הרע, ונתנו ה' אלהיך בידך, וועט איהם הקב"ה געבין אין דיין האנד דו וועסט איהם ניט קענען איין נעמען אן די הילף פון הקב"ה נאר ווען וועט הקב"ה דיר העלפין אז דו וועסט אנהייבין מיט איהם מלחמה האלטין, אונ הקב"ה וועט זעהן דו ווילסט אים אין אמת איין נעמען אונ דו טוהסט אלע מעגליכקייט איהם איין צוא נעמען אונ פון דעסטוועגין קענסטו איהם ניט איין נעמען דאמאלס וועט הקדוש ברוך הוא געבין דעם יצר הרע אין דיין האנד:

פירוש לתורת אלהים

וואס זענען אין חוץ לארץ: (יא) וראית אונ דוא וועסט זעהן אין דיא געפענקעניש אשת יפת תואר אווייב וואס זיא איז שיין וחשקת בה אונ דוא וועסט צו איהר גלוסטען ולקחת לך לאשה וועסטו זיא נעמען צו דיר פאר אווייב: (יב) והבאתה אונ דוא זאלסט זיא ברייגגען אין דיין שטוב וגלחה את

(יא) וראית בשביה אשת יפת תואר וגו'. רש"י ז"ל זאגט די תורה האט דאס מתיר גיוועזן נעגין דעם יצר הרע וואורום דער יצר הרע רעט נאר איין דעם מענטש צוא אפארגעניגען וואס איז אעבירה, אָבער צו אזוי אפארגעניגען וואס איז קיין עבירה פארלאנגט נאר ניט דער יצר הרע דר מענטש זאל דאס טאהן, עס איז איהם קיין אונטערשייד צוא דער מענטש וועט יוא האבין פארגעניגען צו ער וועט ניט האבין פארגעניגען, דריבער אזוי לאנג ווי דיא יפת תואר איז אסור צו איהם רעט איהם אן דער יצר הרע ער זאל מיט איהר מזנה זיין, אָבער אז די תורה איז איהם מתיר צו נעמען די יפת תואר, איז זיא שיין ביי איהם ווי אלע ווייבער יודישע, אונ אז זיין פארגעניגען מיט דיא יפת תואר וועט שוין ניט זיין אסור וועט איהם שוין דער יצר הרע ניט אנרייידין ער זאל מיט איהר מזנה זיין:

מצות השם

(יא — יב) [מקלב] (עשה ריז) להתנהג עם יפת תואר כמשפט הכתוב בפרשה. שנאמר וראית בשביה אשת יפת תואר וגו' וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה וגו':

וראית בשביה אשת יפת תואר וגו' וואס איז אמצות עשה] אז מען האט געפאנגען איפת תואר אין דיא מלחמה זאל מען מיט איר טאהן די דינים וואס זענען געשריבען אין די צוויי פסוקים (יב יג) דער דין פון יפת תואר איז נאר גיוועזן ווען די יודין זענען גיוועזן אין ארץ ישראל אונ האבין געהאט אאידישען מלך:

וְגִלְּחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ׃ יג וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יֶרַח יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ

אונקלוס

וּתְגַלַּח יָת רֵישַׁהּ וּתְרַבֵּי יָת טוּפְרַהָא׃ יג וְתַעְדֵּי יָת כְּסוּת שִׁבְיַהּ מִנַּהּ וְתִיתַב בְּבֵיתָךְ וְתִבְכֵּי יָת אֲבוּהָא וְיָת אִמַּהּ יְרַח יוֹמִין וּבָתַר כֵּן תֵּיעוֹל לְוָתַהּ וְתִבְעֲלִינַהּ

ת"א וגלחה את ראשה. יבמות מח: ובכתה את אביה. שם מח: ואחר כן תבוא. קידושין כב:

בעל הטורים

יאכלו בשר תמותות נבלות: לך לאשה והבאתה אל תוך ביתך. לומר לאחר שתגייר אותה תהי' לך לאשה ולא בגיות': (יב) וגלחה את ראשה. לפי שהעיכה ראשה לפתותך: ועשתה את צפרניה. לפי שרמזה לך כסה לפתותך: (יג) ירח ימים. ולא אמר חדש

רשב"ם

(יג) והסירה את שמלת שביה. כדי לנוולה:

רש"י

(יב) ועשתה את צפרניה. תגדלם כדי שתתנוול: (יג) והסירה את שמלת שביה. לפי שהם נאים שהנכרים ו בנותיהם מתקשטות במלחמה בשביל להזנות אחרים עמהם: וישבה בביתך. בבית שמשתמש בו ז נכנס ונתקל בה יוצא ונתקל בה רואה בבכייתה רואה בנוולה כדי שתתגנה עליו: ובכתה את אביה. כל כך ח למה כדי שתהא בת ישראל שמחה וזו עצבה בת ישראל מתקשטת

שפתי חכמים

אינו דמ"ה אינה אסורה אלא מדרבנן כדאמרינן דחכמים גזרו דסבא על הע"א דחייב משום נשג"ז ומתרץ דודאי מגוים אינה אלא מדרבנן אבל כאן דכתיב אשת דמשמע אפי' אשת איש ואין לסקשות מנ"מ אם היא אשת איש והא אין קידושין לע"א דכתיב ואיש אשר ינאף את אשת רעהו ואמרינן אשת רעהו פרט לאשת ע"א שאין קידושין לע"א מ"מ א"א אסור דהא אף בן נח מוזהר על א"א דכתיב על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו ואמרינן באשתו ולא באשת חבירו וכן באבימלך דכתיב והיא בעולת בעל ש"מ דאשת איש אסור אף לבני נח כ"ש לישראל אבל יפת תואר שהתיר לו הקב"ה: ה עיין בפרשת בראשית על פסוק ויעש אלהים את הרקיע: ו ר"ל לפי שדרך העולם שלובשים בגדים נאים בדרך כדי שלא יתקלקלו הבגדים הנאים א"כ לא היה לו להסיר בגדים הללו כדי שתתגנה עליו. ומתרץ דודאי אומה ישמעאלית דרכן לכך שלובשים בגדים נאים כשיוצאין לדרך אבל ע"א כו': ז דלכ"ת דלא הל"ל רק וישבה ובכתה דודאי בביתך הוא שהרי לעיל כתיב והבאתה אל תוך ביתך ומתרץ דס"ד אם היו לו שנים או שלשה בתים ואין דירתו אלא באחד שהשב בלותו שאין דירתו בו. לכך נאמר וישבה בביתך בבית שמשתמש בו ר"ל עיקר דירתו בו: ח ר"ל למה אמרה תורה שתתאבל בשביל אביה א"א והבכה הא היא גיורת. ומתרץ דבכייה זו לא בשביל

עניני שבית מלחמה

יותר מבעולה אשר היתה גרושה או אלמנה. ואם יזדמן לו ליקח בעולה כמה דרישות וחקירות יעשה מי הי' בעלה הראשון ומפני מה גרשה. ואם היתה אלמנה ידרוש ויחקור מאיזה חולי מת בעלה. וכמה בעלים היו לה אחד או שנים ושלשה. וידרוש למשפחתה אם היא מיוחסת. ואף אם בתולה יקח ידרוש עליה. ומה מעשיה. ומה טבעה. הטובה היא אם רעה. ועוד כמה דרישות וחקירות ושהיית זמן לזה. וכאשר היצר הרע הוא המדבר ורואה בשבים אשת יפת תואר. אשת אפי' אשת איש. וחשקת בה בהשקפה היצר הרע. ולקחת לך לאשה תיכף ומיד בלי שום דרישה וחקירה. איזה ערל היה בעלה. ומה שמו. ומאיזה יחוס הוא. וכמה בעלים היו לה. אולי היא קטלנית אשר מתו שנים או שלשה בעלים הראשונים. ומה טבעה. טובה או רעה. ע"ז לא שאל כלום רק סמך א"ע על היצר הרע שאומר לדבק בה. זהנה אחרי עשותו כל אלה יחשוב נא האדם לו קרה כזאת בין אדם לחברו. דהיינו אם ראובן עשה טובה גדולה כזאת לשמעון בשביל היו ועוד שמעון יעניקנו מטובו ויעשרנו ותיכף ומיד כאשר ראובן עודנו עומד לפניו יעשה הרע בעיני ראובן. ואת אשר ראובן ימאס בו יעשה שמעון בפניו. ואת אשר כמה פעמים הזהיר ראובן את שמעון שלא יעשה דבר זה. והשמעון לא נזהר בזה ועשה זאת בפני ראובן מחמת שלוי הסיתו לעשות זר מעשהו. היסי' זה חירון לפני ראובן כי לוי הסיתו. ומה ענין כזה שגלילו חז"ל עלובה כלה מזנה תוך חופתה. ובפת יבעוס ראובן על שמעון וידיחנו מעל פניו ולא יוסיף עוד להביטו ולא יזכירנו ולא ידבר עוד בשמו. ואף אם יבא שמעון לפייס את ראובן עי יודע אם יתפייס. וכלדק וסיפור עמו. אבל לא כן הוא הקב"ה שגלונו לבל ידח ממנו נדח. ותיכף נתן לו הקב"ה עלה נגד היצה"ר. היצה"ר רואה שהאיש הזה ידור עם יפת תואר כל ימיו באיסור. אבל הקב"ה נתן לו להאדם עלה היעצה מאהיסור היתר שיביאה אל ביתו ויגיירה ויכניסה תחת כנפי השכינה. וגילחה את ראשה ועשתה את צפרניה. לגדלם שלשים יום ולאחר כך ע"כ שנתגייר שצריך לגלח שער ראשה ולאחוז הצפרני' למבילה ואח"כ והיתה לך לאשה כהיתר. וזהו מה שאמרו חז"ל לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר. ואמרה התורה עוד והסירה את שמלת שביה מעליה. מלבושי הנכרים אשר התקשטו בהם לזנות. ומנין ובכתה את אביה ואת אמה הוא קשה לפנין. וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה והסירה את שמלת שביה מעניה אלא הם דברים שיכול להכירה אותה. אבל ובכתה איך יוכל להכירתה שתבכה. ונוכל לומר שזהו התנאי בדבר ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים. ר"ל אם תבכה על אשר נפרדה מאביה ומאמה. וזה יורה שאין עוד דעתה לחזור אליהם. כי אם היה עוד דעתה לשוב אליהם לא היה לה כי תבכה. ואחר כן תבא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה:

פירוש לתורה אלהים

ראשה און זיא זאל אפ שערין דיא האר פון איהר קאפ ועשתה און זיא זאל לאזין וואקסין איהרע נעגיל: (יג) והסירה און זיא זאל אפ טאהן פון זיך דיא קליידער וואס מען האט זיא געפאנגען אין זייא ווארום דיא אומות פון דיא טעכטער בשעת מלחמה צירען זייא זיך מיט שיינע קליידער זאל זיא דיא שיינע קליידער אויס טאהן כדי זיא זאל אויף איהם מיאוס ווערין ווארום גאט וויל ניט ער זאל זיא נעמען, אונ וואס גאט האט זיא מתיר גיוועזן איז מחמת דעם יצר הרע וואס רעט איהם אהן ער זאל זיא נעמען וועט ער האבין אעבירה דריבער האט גאט זיא מתיר גיוועזן, אבער או ער וועט זיא נעמען וועט זיין דער סוף ער וועט גיבארין פון איהר אבן סורר ומורה, דרום שטייט באלד דיא פרשה פון סורר ומורה וואס ווערט גיבארין פון אשת תואר וישבה בביתך און זיא זאל

וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה׃ יד וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכָּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ׃ ס טו כִּי־

וּתְהֵי לָךְ לְאִנְתּוּ׃ יד וִיהֵי אִם לָא תִתְרְעֵי בַהּ וְתִפְטְרִינַהּ לְנַפְשַׁהּ וְזַבָּנָא לָא תְזַבְּנִינַהּ בְּכַסְפָּא לָא תִתַּגַּר בַּהּ חֲלַף דְעַנִּיתַהּ׃ טו אֲרֵי

רשב"ם

(יד) לא תתעמר. סחורת אדם המכור נופל בו לשון זה. וכן לפנינו והתעמר בו ומכרו: אשר עניתה. ביאת נשואין לפי הפשט:

בעל הטורים

לומר לך מה ירח אורו פגום כנגד אור השמש אף כותית מאוסה היא כנגד בת ישראל: (יד) ושלחתה לנפשה. בגימ' לנפשה לא צדית אדיה הבכרי: אשר עניתה כי השיין. לומר לך שלא יענה

שפתי חכמים

כבוד אביה אלא כדי כו': ט כתב הרא"ם לא ידעתי מהיכן דרשו זה כו' ונראה דדרש זה מדכתיב והיה אם וגו' משום דמלת והיה ל' ודאית מ"ה דרשו מה שדרשו. וא"ל דקאי אסוף הפסוק דהל"ל אם לא תחפוץ שהוא ל' עתיד ולא חפצת שהיא ל' עבר אלא הכי מבשרך. וא"ת הא פרש"י לעיל אבל אם נשאה סופה להיות שונאה כו' וא"כ ל"ל והיה וגו' לבשר ע"ז והא נלמד זה מרמז סמיכות הפרשיות כדפרש"י לעיל. וי"ל לפי שפי' שהוא את דברי רש"י והביאה הרא"ם בספרו והאריך שם שפרש"י בפ"ק דקידושין אפי' ביאה ראשונה לא התירה התורה אלא לאחר כל המעשים הללו ונראה דהקרא ג"כ מסייעו מדכתיב ואחר כן תבא אליה ובעלתה וכתיב אח"כ והיתה לך לאשה וא"כ נוכל לומר דקרא דוהיה אם לא חפצת וגו' הבשורה היא אפי' ביאה ראשונה לא יבא עליה ומסמיכות הפרשיות למדנו מביאה שניה ואילך שאם יקח אותה ויתגיירה בעל כרחה ויקחנה לאשה שסופו לשנאותה כו':

רש"י

וזו מתנוולת: (יד) והיה אם לא חפצת בה. הכתוב מבשרך שסופך לשנאותה: לא תתעמר בה. לא תשתמש בה בלשון פרסי קורין לעבדות ושימוש עימרמה, מיסודו של ר' משה הדרשן למדתי כן:

סופו של עצת היצה"ר

(יד) והיה אם לא חפצת בה וגו'. הנה השני יצרים שיש באדם יצר הטוב ויצר הרע, יצר הטוב מפתה האדם ומסיתו למצות ומע"ט לטהרות נשמתו ולהכנסתה, והיצה"ר מפתה האדם ומסיתו לאכול ולשתות ועוד שארי הנאות שיהנה מהן חיי רגע אף שיוכל היות שהנאות אלו יחבלו את גופו ויקצרו ימיו, לא יניחו היצר להתבונן בזה, ועוד שכל עניני יצר הרע המה תכופים ומבולבלים, וכל עניני יצר טוב המה באמונות. דוגמא לזה לשני סוחרים שיש להם סחורה ממין אחד, דהיינו לראובן יש בחנותו סחורה טובה [רעיעלע] אשר לבעבור לא ישתנה לא בימי הגשמים ולא בימות החמה וגם חזקה אשר לא במהרה תקרע, ולשמעון יש בחנותו ג"כ כסחורה של ראובן, ומראיהם שוה, אבל לא ידמו זה לזה לא בחוזק ולא בלבעם, סחורת שמעון כאשר יובא בגיר ושר ממנו הלבע או כאשר יזרח השמש בתוקפו על הלבע יוליך שמש מראה הלבע ויתהפך לגוון אחר, ובמהרה תקרע לגזרים, ואם יבא איש לחנותו של שמעון לקנות ממנו הסחורה המזויפת והאיש אינו מבין מהות הסחורה, אזי שמעון לא יניחהו לצאת מחנותו וידבר עמו ארוכות וקצרות עד שיקנה אצלו הסחורה ההיא, מחמת שירא שמעון אולי לא ישיג כ"כ מהרה קונה כזה אינו מבין והסחורה תיטב בעיניו, כי ע"פ רוב מי שאינו מבין על סחורה אינו הולך לקנות, וקונה מבין לא יקנה סחורת שמעון אף בחלי שויה, ואם יבא קונה לחנותו של ראובן לקנות ממנו הסחורה הטובה, אם ראובן לא יוכל להתפשר עם הקונה על המקח יניחהו לצאת מחנותו, ולא ידאג ראובן על קונה אחר, כי בודאי יבואו קונים רבים, וכל מי שיהי' מבין יותר על סחורה טוב יותר לפני ראובן, מחמת כי היודע טיב הסחורה ישלם עבורה שויה במיטב כספו. וכן הוא היצר הרע והיצר טוב, היצר הרע יש לו סחורה מזויפת, מגדיל התאוה באדם עד למעלה ראש ועד כמה היא תאותו רגע אחת או שני רגעים ואשר עבור ההנאה הוא מתגרה, וכאשר יתבונן האדם על התאוה יתאפק ויתרחק ממנו, ובפרט כל תאות האיסורים יכול להשיג בשיתה רק צריך לחכות מעט. ע"כ כאשר היצה"ר השיג איש פותה ופתי שרצונו לילך אחר תאויו לא יניחנו עד בלעו רוקו ולא יתננו לנוח לא יום ולא לילה וגם לא יתנהו להתבונן הרבה, עד שקימו ועד עשותו התאוה, ואם איש ירצה להנצל מפתויי היצר, ירצה רק להמשיך הזמן, ובהמשך הזמן ירצה כי תאותו הבל וריק. אבל היצר טוב היודע כי סחורתו התורה והמצות שהם סחורות טובות הוא לא יתאמץ כ"כ בפתויו, רק נראה ומסביר לו עינים של סחורה והמצות מה טוב ומה יפה, ומי שהוא מבין ישמע לו, והשומע ישמע והחדל יחדל. וכן הראתה פה התורה, בתחלה כאשר ראה הכנענית יפת תואר הגדיל היצה"ר תאותו עד מאד, ויתכף חשק בה ולקח אותה לו לאשה, ולא דברה התורה עם האיש מאומה, רק לוקח אותה להביאה לביתו, והיתה עמו חדש ימים, ואח"כ אם לא תאלהב לקחתה, ר"ל ואח"כ יאמר הגויה שלא חפצתי לקחתה, כי מה שנאה יש לי מאשה יותר ממה שיש לי מאשת ישראלית, ולמה הבאתי בת אל נכר לביתי, ויצאתו התורה ושלחתה לנפשה והיה זה שלום ושלום לביתך:

פירוש לתורת אלהים

זִיצְן אִין דַיין שְׁטוּב וּבָכְתָה אוּנ זִיא זָאל בַּאוויינֶען אִיהר פָאטֶער מִיט אִיהר מוּטֶער יֶרַח יָמִים אַחוֹדֶש טֶעג. רש"י שְׁרַייבְּט דָאס זָאל עֶר טָאהן זַיין יוּדִישֶׁע ווייב זָאל זַיין פְרֵייליךְ אוּנ זִיא זָאל זַיין אוּמְעֶדִיג דִיא בַּת יִשְׂרָאֵל אִיז גִיצִירְט אוּנ זִיא זָאל זַיין פַאר מִיאוּסְט כְּדֵי עֶר זָאל זִיא נִיט נֶעמֶען וְאַחַר כֵּן דֶער נָאךְ זָאלְסְטוּ קוּמֶען צוּ אִיהר אוּנ זָאלְסְט זִיא בַּאמַאנֶען וְהָיְתָה אוּנ זִיא זָאל זַיין צוּ דִיר פַאר אַווייבּ׃ (יד) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין אוֹיבּ דוּא וֶועסְט זִיא נִיט וֶועלִין וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ זָאלְסְטוּ זִיא אַוֶועק שִׁיקֶען צוּ אִיהר ווִילֶען וּמָכוֹר לֹא תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף אָבֶּער פַאר קוֹיפִין טָארְסְטוּ זִיא נִיט פַאר גֶעלְט לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ דוּא טָארְסְט נִיט בַּארִינְגֶען מִיט אִיר תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ וַוייל דוּ הָאסְט זִיא גִיפֵּיינִיגְט׃

מצות השם

(יד) [תקלג] (לאו שטז) שלא למכור אשת יפת תואר שבא עליה פ"א בבית אחר לקיחתה השני. שנאמר והיה אם לא חפצת בה ושלחתה לנפשה ומכר לא תמכרנה בכסף:

וּמָכוֹר לֹא תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף וגו' דָאס אִיז אַמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה נָאכְדֶעם ווִיא עֶס אִיז שׁוֹין מִיט דִי יְפַת תּוֹאַר גֶעטָאהן גִיוָוארִין אִיהרֶע אַלֶע דִינִים טָאר מֶען אִיהר נִיט פַארְקוֹיפִין׃

(סס) [תקלד] (לאו שיז) שלא להשתמש עם האשת יפת תואר כנזכרת כדרך שמשתמשים בשפחות. שנאמר לא תתעמר בה תחת אשר עניתה:

לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ וגו' דָאס אִיז אַמִצְוָה לֹא הַעֲשֵׂהוּ אוּנ עֶר טָאר נִיט הַאלְטִין דִי יְפַת תּוֹאַר פַר אַדִינְסְט נָאר פַאר אַווייבּ מוּז עֶר זִיא הַאלְטִין וְנָאכְדֶעם ווִיא עֶס אִיז שׁוֹין מִיט אִיר גִיטָאהן גִיוָוארִין אִיהרֶע אַלֶע דִינִים׃

אונקלוס

יְהוֹיָן לִגְבַר תַּרְתֵּין נְשִׁין חֲדָא רְחִימְתָּא וַחֲדָא שְׂנִיאֲתָא וִילִידַן לֵיהּ בְּנִין רְחִימְתָּא וּשְׂנִיאֲתָא וִיהֵי בְּרָא בּוּכְרָא לִשְׂנִיאֲתָא:

תְהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנִיאָה:

ת"א כי תהיין לאיש. יבמות כג קידושין כח: וילדו לו. שם נפרא קכו קמב בכורות כו: והיה הבן הבכר. בתרא קכו:

בעל הטורים

אותם בהויות של ביאה: (טו) שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה. מרבה נשים מרבה כשפים לומר לך כיון שיש לו ב' נשים האחת עושה בכשפים כדי שישנא השניה: והיה הבן הבכור לשניאה. והיינו כי השנואה שהיא מבני ט' מדות שמנו בנדרים

ולכך סמוך לו בן סורר ומורה שהיה הבן סורר ומורה: השנואה. אותיות השנואה. לומר לך שהשנואה בנשואיה בהם בפסולין. במדרש דורש לאיש זה הקב"ה. אהובה אלו העכו"ם שנראה לפני פנים. שנואה אלו ישראל שמסתיר מהם פנים:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) כי תהיין לאיש. לכך נסמכו פרשיות הללו לכאן לומר לך עבירה גוררת עבירה דלפי שיקח יפת תואר תהיין לו שתי נשים ומריבה בתוך ביתו ולא עוד אלא שתשנא האחת ומה כתיב אחריו כי יהיה לאיש בן סורר ומורה. שכן מצינו בדוד שלפי שלקח בת תלמי מלך גשור באתו נמלחמה יצא ממנו אבשלום שבקש להרגו ושכב עם נשיו ועל ידו נהרגו כמה רבבות מישראל. ומה כתיב אחריו וכי יהיה באיש חטא משפט מות אם ינצל מזה לא ינצל מזה שהרי עבירה גוררת עבירה:

סופו של עצת היצה"ר

(טו) כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה. השתי השי"ן יתכוון הן, היה צריך לכתוב אחת אהובה ואחת שנואה. אלא הכ' נמשך למעלה על יפת תואר ע"כ אמר בה' הידיעה, האחת הישראלית אהובה והאחת היפת תואר נעשית שנואה, והיה הבן הבכור לשניאה, הכ' מראה לאדם כי המתחיל לטעום טעם עבירה כל ימיו מכאובים ואפי' הטוב אשר ייטיב לו ה' לא יהיה ע' בעיניו בשלמה מרוע סבת המקבל, ועד יום מותו יהיה סר וזעף כי שלא אם ה' יתן לך בן בכור לא יהיה רק מהשנואה לבל תהיה שמחתך שלמה ועד יום תנחילך את בניך ילד לך ותרצה לבכר את בן האהובה ולא יהיה לאל ידך לעשות תדע כי רבה רעת העבירה ונמשכת תמיד. וע"כ כתיב והיה הבן הבכור לשניאה בי' ולא לשנואה בו', לרמז בחינה זו שם יה, לומר לך שהיא שנואה למקום, כמו שאמרו חז"ל. ולבאר פסוקי פרשה זו נליע ספור אחד מעשה שהיה בימי הגר"א ז"ל איש אחד לקח אשה ויגרשה איזה שבועות אחר שהתונה ויקח סיכף אשה אחרת, והנה עוד לא כלו שבעת ימי המשתה ותלד האשה השניה לו בן, ואחר זה נודע כי במעוד ימים לא כבירים ילדה גם האשה הראשונה שגירשה ג"כ בן זכר, כי נמצאו לה תשעה ירחים, ואחר זמן רב נפלה מחלוקת בין משפחת הגרושה ובין שלים שמגרש מי יהיה היורש כהלכה לקחת פי שנים, ויהי כאשר נודע הדבר לרבינו הגר"א ז"ל, אמר כי גם על זה רמזה לנו התורה, כי בתמה קשה הרבה קושיות בקרא, א) בתחלה אמר וילדו לו בנים האהובה והשניאה, משמע בתחלה ילדה האהובה ואחר זה אמר והיה הבן הבכור לשניאה, ב) מה זה שכתבה התוה"ק לא יוכל לבכר את בן האהובה, מהיכי תיתי שיוכל לבכר עד שהוצרך להזהיר שלא יוכל לבכר, מה שלא מצינו כזאת בכל המצות, ג) מדוע קרא אותה שנואה (לפי פשוטו של מקרא) ושם לא תשנא וגו' כתיב, ד) מדוע פירשה לנו התוה"ק הטעם בזה יותר מבכל המצות כי הוא ראשית אונו וגו'. אלא ודאי שהכל נרמז באורייתא וכפסוק דנא שהגרושה תכונה בשם שנואה (כי אסור לגרשה עד שמצא כו', והשניה שלקח תחתיה תכונה בשם אהובה). ובאופן זה יתפרש הכתוב שמעל לבכר את בן האהובה (היינו השניה) על פני בן השנואה (היינו בן המגורשת) ולתת לבן השניה פי שנים וטעמו ונימוקו עמו יען היא נולד בתחלה. ע"כ נותן התוה"ק כי לא יוכל לבכר וגו' כי אם את הבכור בן השניאה יכיר לתת לו פי שנים (אף שנולד אחר זה) וכן שלא יהיה הדבר לפלא פירשה התוה"ק הטעם "כי הוא ראשית אונו לו משפט הבכורה" כי אחרי זמן ההריון אזלינן ולא אחרי הלידה, והבאין בן השנואה יירש את נחלת אביו:

פירוש לתורת אלהים

(טו) כִּי וֶוען עֶס וֶועט זַיין צוּ אַמַאן צְווייא ווייבֶּער הָאַחַת אֲהוּבָה אֵיינֶע וֶועט זַיין אַנְגֶעלִיבְּטֶע אוּנ אֵיינֶע אַנְגֶעפֵיינְטֶע וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים אוּנ זַייא וֶועלִין צוּ אִיהם גִיבֶּאהְרִין זִיהְן הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה דִיא גֶעלִיבְּטֶע אוּנ דִי גֶיפֵיינְטֶע וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין דֶער עֶלְצְטֶער זוּהְן צוּא דֶעם ווייבּ ווָאס עֶר הָאט זִיא פֵיינְט:

ליקוטים על התורה

(טו) כִּי תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וגו'. וֶוען אֵיינֶער וֶועט הָאבִּין צְווייא ווייבֶּער אֵיינֶע וֶועט עֶר לִיבּ הָאבִּין אוּנ אֵיינֶע וֶועט עֶר פֵיינְט הָאבִּין, וֶועט הקב"ה מַאכִין אַז דִיא גֶעפֵיינְטֶע זָאל אָנְהֵייבִּין הָאבֶּען פְרִיעֶר קִינְדֶער, אוּנ דָאס עֶרְשְׁטֶע קִינְד ווָאס וֶועט גִיבָּאהְרִין וֶוערִין צוּ אִיהם זָאל דָאס זַיין פוּן דִיא ווייבּ ווָאס עֶר הָאט פֵיינְט, אַזוֹי ווִי עֶס אִיז גִיוֶוען בַּיי יַעֲקֹב אָבִינוּ ווייל גָאט הָאט גִיזֶעהְן אַז עֶר הָאט פֵיינְט לֵאָהן הָאט הקב"ה גֶעמַאכְט לֵאָה זָאל פְרִיעֶר אָנְהֵייבִּין הָאבִּין קִינְדֶער, ווייל הקב"ה הָאט אֵייבִּיג לִיבּ צוּא הֶעלְפִין דֶעם מֶענְטְשׁ ווָאס וֶוערְט גֶעיָאגְט פוּן זַיינֶע פֵיינְד, אוּנ גֶעוֵויינְלִיךְ אַז אֵיינֶער הָאט פֵיינְט זַיין ווייבּ הָאט עֶר פֵיינְט אִיהְרֶע קִינְדֶער, דְרִיבֶּער זֶענֶען דִי קִינְדֶער אִיהְרֶע אוֹיךְ פַארְיָאגְט פוּן זַייעֶר פָאטֶער, אוּנ עֶר וֶועט וֶועלִין פַאר טְרַייבֶּען אִירֶע קִינְדֶער פוּן דִיא יְרוּשָׁה, וַוייניגְסְטֶענְס וֶועט עֶר וֶועלִין דֶער בְּכוֹר פוּן זַיין גֶעלִיבְּטֶע ווייבּ זָאל יַרְשְׁעֻנְן צְווייא חֲלָקִים, דְרִיבֶּער זָאגְט דִי תּוֹרָה נָאר דֶער בְּכוֹר פוּן דִי גֶעפֵיינְטֶע ווייבּ זָאל יַרְשְׁעֻנְן צְווייא חֲלָקִים, אוּנ ווָאס יַעֲקֹב אָבִינוּ הָאט אַוֶועק גֶענוּמֶען דִי בְּכוֹרָה פוּן רְאוּבֵן אוּנ הָאט זִיא גֶעגֶעבֶּען צוּ יוֹסֵף דָאס אִיז גִיוֶוען ווייל רְאוּבֵן דָאס גֶעגֶען אִיהם גֶעזִינְדִיגְט מִיט בִּלְהָה, דִי חֲכָמִים זָאגִין דִי גֶעפֵיינְטֶע ווייבּ מֵיינְט מֶען דִי יְפַת תּוֹאַר ווָאס עֶר הָאט גֶעפַאנְגֶען אִין דִיא מִלְחָמָה, אוּנ הקב"ה מַאכְט אִיהם עֶר זָאל זַיין אוּנְרוּהִיג דָאס גַאנְצֶע לֶעבִּין זַיינֶע, עֶר זָאל וואגֶען מִיט אַווייבּ ווָאס עֶר הָאט זִי פֵיינְט, גֶעוֵויינְלִיךְ וֶועט זַיין שְׁטֶענְדִיגֶע קְרִיג אִין שְׁטוּבּ, פוּן אִיר אוּנ פוּן אִיהְרֶע קִינְדֶער, אוּנ דֶער בְּכוֹר וֶועט דַוְקָא זַיין פוּן דִיא יְפַת תּוֹאַר. אוּנ ווייל עֶר וֶועט וֶועלִין אִיהְרֶע קִינְדֶער זָאלִין גָאר נִיט יַרְשְׁעֻנְן וֶועט עֶר מוּזִין אִיהר עֶרְשְׁטִין זוּהְן גֶעבִּין צְווייא חֲלָקִים גֶעגֶען זַיין ווִילֶען צוּ ווייזִין פוּן אֲעֲבֵירָה קוּמְט נִיט אַרוֹיס ווָאס נוּטְצֶעס דְרִיבֶּער זָאל יֶעדֶער מֶענְטְשׁ זֶעהְן צוּא לֶעבִּין מִיט זַיין פְרוּמֶע אוּנ גוּטֶע ווייבּ ווָאס זִיא וֶועט אִיהם בְּרֶענְגֶען קִינְדֶער צַדִיקִים אוֹיף דֶער וֶועלְט:

להמשיך מנ"ח דז"א צבאות נפ"ש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה
יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וַיַּאַסְפוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־מַחֲנֵיהֶם לַמִּלְחָמָה וַיֵּאָסְפוּ
שֹׂכֹה אֲשֶׁר לִיהוּדָה וַיַּחֲנוּ בֵּין־שׂוֹכֹה וּבֵין־עֲזֵקָה
בְּאֶפֶס דַּמִּים: ב וְשָׁאוּל וְאִישׁ־יִשְׂרָאֵל נֶאֶסְפוּ וַיַּחֲנוּ
בְּעֵמֶק הָאֵלָה וַיַּעַרְכוּ מִלְחָמָה לִקְרַאת פְּלִשְׁתִּים:
ג וּפְלִשְׁתִּים עֹמְדִים אֶל־הָהָר מִזֶּה וְיִשְׂרָאֵל עֹמְדִים
אֶל־הָהָר מִזֶּה וְהַגַּיְא בֵּינֵיהֶם: ד וַיֵּצֵא אִישׁ־הַבֵּנַיִם
מִמַּחֲנוֹת פְּלִשְׁתִּים גָּלְיָת שְׁמוֹ מִגַּת גָּבְהוֹ שֵׁשׁ אַמּוֹת
וָזָרֶת: ה וְכוֹבַע נְחֹשֶׁת עַל־רֹאשׁוֹ וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים
הוּא לָבוּשׁ וּמִשְׁקַל הַשִּׁרְיוֹן חֲמֵשֶׁת־אֲלָפִים שְׁקָלִים
נְחֹשֶׁת: ו וּמִצְחַת נְחֹשֶׁת עַל־רַגְלָיו וְכִידוֹן נְחֹשֶׁת
בֵּין כְּתֵפָיו:

א וכנישו פלשתים ית משריתהון לאגחא קרבא ואתכנשו לשוכה די לשבט יהודה ושרו בין שוכה ובין עזקה באפס דמים: ב ושאול ואנש ישראל אתכנשו ושרו במישר בוטמא וסדרו קרבא לקדמות פלשתאי: ג ופלשתאי קימין על טורא מכא וישראל קימין על טורא מכא וחילתא ביניהון: ד ונפק גברא מביניהון ממשרית פלשתאי גלית שמיה מגת רומיה שתא אמין וזרתא: ה וקולס דנחש על רישיה ושריין גלבין הוא לביש ומתקל שריונא חמשא אלפין תקלי נחשא: ו ומקלילין דנחש על רגלוהי ומסחפא דנחשא נפיק מן קולסא ומטל דנחשא בין כתפוהי:

מצודת דוד

(ד) איש הבנים. על שהרבה לבו נגש בין שתי המערכות קראו איש הבנים מל' בין: (ה) שקלים נחשת. כמו שקלי נחשת ואינם דומים לשאר שקלים: (ו) ומצחת. הוא א' מכלי מלחמה ועשוי לכסות בו הרגלים: וכידון. מן הכובע יצא למטה כמין כידון להגן על צוארו מפני חרב:

רש"י

(א) באפס דמים. שם מקום: (ד) איש הבנים. גבור יצא ממערכת לעמוד בין שתי המערכות: (ו) וכידון. כמין חנית:

כתובים תהלים ח

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד
אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חיה יחידה דמלכות
אל שם ב"ן שבעשיה:

א לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית מִזְמוֹר לְדָוִד: ב יְהֹוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־
אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם:
ג מִפִּי עוֹלְלִים ׀ וְיֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית
אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם: ד כִּי־אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ
וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה: ה מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן־אָדָם
כִּי תִפְקְדֶנּוּ: ו וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר
תְּעַטְּרֵהוּ:

א לשבחא על כנורא דאיתי מגת תושבחתא לדוד: ב יי אלהא רבוננא כמא תליל שמך ומשבח בכולא ארעא דיהבת זיוך עיל מן שמיא: ג מפום עולמיא ויונקיא אשתכחתא עושנא מן בגלל מעיקיך לבטלא בעיל דבבא וגנימא: ד מטול דאחמי שמיך עובדי אצבעתך סיהרא וכוכביא די אתקינתא: ה מה בר נשא מטול תדכר עובדוי ובר נשא מטול תסער עלוי: ו וחסירתא יתיה קליל ממלאכיא ואיקרא ושבהורא תכלליניה:

מצודת דוד

(ב) מה אדיר שמך. מה מאד חזקת בכל הארץ משגיח ומושל בכל: אשר תנה. בעבור אשר גם הוד הדרך נתון בשמים ממעל ואפי' הלא נמשלה לחזק יחשב ומכ"ש גבור למעל': (ג) מפי עוללים ויונקים. מן פי העוללים אשר הם היונקים בשדי אמן והעוללים נראה פיהם ויונקים הדיר משדי אמן מן הפלא הזה יסדת יסוד מוסד לדעת עוזך כי הוא דבר הפלא המחייב: למען צורריך. למען הצרים צורריך אשר כחשו בה': להשבית. לבטל דברי האויב והמתנקם את המאמינים בה': (ד) כי אראה. מן הפלא הזה אראה בהשגחה המעשה, להבעתיך הם עמ"ך אף ירח והכוכבים אשר כוננת המה כלם מעשה ידיך ואין הפועל קדמון: (ה) מה אנוש. הוסיף לספר הה' משגיח על הכל ואמר הלא מה הוא האדם הפחות שזכרו להזכירו לפני ה': (ו) ותחסרהו. אע"ז בהשגחתך החסרתו רק מעט מהמלאכים בדבר החכמה והדעת ועטרתו בכבוד והדר כי הוא הממשלה על כל חי כמוש הדבור:

רש"י

(א) הגתית. כלי זמר שבא מגת: (ב) אשר תנה הודך. ראוי הי' שתתנה על השמים ואתה בענותיך הגדולה: (ג) יסדת עוז. מפי עוללים ויונקים: למען צורריך. להודיעם כי עמך אנחנו להשבית חרפת אויב ומתנקם: (ד) כי אראה שמיך וגו'. אני תמה בלבי מה אנוש כי תזכרנו: (ו) מאלהים. מלאכים:

פירוש ע"ט

(א) לַמְנַצֵּחַ עַל הַגִּתִּית מִזְמוֹר לְדָוִד דעם קפיטל האט קינגער פון עובד אדום הגתי: (ב) ה' אֲדוֹנֵינוּ מָה
דוד המלך געזונגען צו זאגען מיט די אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ גאט וואס דוא ביזט אונזער

האוכל תרומה שוגג משלם קרן וחומש. אחד האוכל ואחד השותה ואחד הסך. אחד תרומה טהורה ואחד תרומה טמאה משלם חומשה [א] וחומש חומשה. אינו משלם תרומה אלא חולין מתוקנים והם נעשין תרומה והתשלומין תרומה אם רצה הכהן למחול אינו

כלי אצלעי דחסר דמלכות דיליכה אלף למד אלף למד

האוכל תרומה שוגג משלם קרן וחומש. כדכתיב כי יאכל קודש בשגגה ויסף חמישיתו עליו והחומש הוא רביעית מה שאכל כגון אם אכל תרומה ששוה דינר משלם דינר ורביעית שהם בין הכל חמשה רביעיות דינר נמצא הקרן עם חומשו חמשה וכל חומשים האמורים בתורה כן הם: אחד השותה. יין: ואחד הסך. שמן דשתייה בכלל אכילה דכתיב כבקר ובצאן ובעין ובשכר וכתיב בתריה ואכלת שם וסיכה כשתיה דכתיב ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו (א): וחומש חומשה. שאם אכל תרומה ושלם קרן וחומש וחזר ואכל תשלומי החומש מוסיף חומש על אותו חומש: אינו משלם תרומה. שהתרומה לכהן ותשלומי מה שאכל הם חוב עליו ואינו יכול לפרוע חובו ממקום אחר: אלא חולין מתוקנים. שהפרישו מהן תרומות ומעשרות דרחמנא אמר ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש וחומש נמי נ"ל מהולין מתוקנים דכתיב ויסף חמישיתו עליו מלמד שחומשו כמותו: והם נעשים תרומה. אותם חולין מתוקנים: והתשלומין תרומה. שאם חזר ואכל בשוגג אותן חולין שנשתלמו מה שחזר ומשלם תחתיהן גם הם נעשין תרומה: אינו מוחל. דכיון דגזרת הכתוב היא דהייב לשלם דבר הראוי

(א) וכמ"ד פ"ט דשבת מפרש דאסמכתא היא וכ"כ הכא לענין תשלומין הכא ביד חכמים לחייב תשלומין משא"כ לענין כרת דפתם: [א] וחומש חומשה. ונפקא מינה דשיעורא לרבנן לים מדכתיב ויסף חמישיתו את שקלת לים לוי"ו דויסף ושדית ליה אחמישיתו הוי חמישיותיו, ספ"ש. (ועיין כס"י שם) וכלומר

פרק ו א האוכל תרומה שוגג משלם קרן וחומש ווען א ישראל אדער א לוי עסט תרומה בשוגג ווער האט ניט געוואוסט אז דאס איז תרומה) מוז ער בצאלין וויפיל די תרומה איז ווערט געוועזן און א פינפטיל מעהר ווי עס איז געוועזן. אויב ער האט גיגעסין תרומה וואס איז ווערט איין גילדין, דארף ער געבין תבואה פאר א גילדין מיט א פערטיל גילדין, צו זאמען איז דאס פינף פערטיל גילדין, איז דאס מיט א פינפטיל מעהר, ער האט גיגעסין פיר פערטיל גילדין און ער בצאלט פינף פערטיל גילדין אחד האוכל סייא ער עסט תרומה ואחד השותה און סייא ער טרינקט וויין וואס איז תרומה ואחד הסך און סייא ער שמירט זיך מיט אייל וואס איז תרומה אחד תרומה טהורה סייא תרומה טהורה ואחד תרומה טמאה און סייא תרומה טמאה דארף ער אלץ בצאלין מיט א פינפטיל מעהר משלם חומשה וחומש חומשה און אויב ער האט גיגעסין תרומה און האט בצאהלט מיט תבואה דעם קרן מיט דעם פינפטיל, און דער נאך האט ער גיגעסין דעם פינפטיל, דארף ער בצאלין דעם פינפטיל מיט א פינפטיל אויף דעם פינפטיל אינו משלם תרומה אז ער בצאלט דעם כהן פאר דיא תרומה וואס ער האט גיגעסין, טאר ער ניט בצאהלין מיט אנדערע תרומה אלא חולין מתוקנים נאר ער מוז איהם געבין חולין וואס פון זייא איז שוין גיגעבין גיווארין תרומה און מעשרות והם נעשין תרומה און זייא ווערין תרומה ביים דעם כהן והתשלומין תרומה און אויב ער האט אויף גיגעסין די תבואה חולין וואס ער האט בצאהלט דעם כהן פאר די תרומה, דארף ער נאך א מאהל בצאהלין דעם קרן מיט א פינפטיל מעהר, און דאס ווערט אויך תרומה ואם רצה הכהן למחול אינו מוחל און אויב דער כהן וויל שיינקען דעם ישראל דעם קרן מיט דעם חומש אדער נאר דעם חומש, טאר ער ניט שיינקען:

פירוש עברי טייטש

הערר ווי שטארק איז דיין נאמען אויף די גאנצע ערד אשר תנה הודך על השמים דאס זעהן מיר פון דיינע שיינקייט וואס דוא האסט גיגעבין אויף דעם הימעל: (ג) מפי עוללים ויונקים יסדת עז אפילו פון קליינע קינדער און זייגענדיגע קינדער האסטו געגרינדעט דיין שטארקייט, פון דיא קליינע און זייגענדיגע קינדער זעהן מיר אויך דיין שטארקייט אז דוא האסט די וועלט בשאפין עס איז גלייך ווי דיא קליינע קינדער זאגין מיט זייער מויל הקב"ה איז דער הער פון דער וועלט למען צורריך דריבער האסטו דיא וועלט באשאפין מיט אזעלכע וואנדער טעגין דיינע שונאים זאלין ניט קענען אפלייקענען להשבית אויב ומתנקם צו שטערין דעם פיינד און דעם וואס וויל נעמען א נקמה פון יודין און זאגין עס איז ליגען הקב"ה האט גאר ניט בשאפין דיא וועלט. נאר ווער דען קען בשאפין אזוי אוואנדערליכע וועלט: (ד) כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך אז איך זעה דיינע הימלען וואס דיינע פינגער האבין געמאכט, און ווען איך זעה ירח וכוכבים אשר כוננתה דיא לבנה מיט דיא שטערין וואס דוא האסט געמאכט: (ה) מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו איז אוואנדער וואס איז דען דער מענטש ווערט דוא זאלסט איהם גדיינקען און דוא זאלסט אים מאכין פאר א געלצטין אויף אלץ וואס דוא האסט בשאפין: (ו) ותחסרהו מעט מאלהים און דוא האסט איהם געמאכט א ביסול ווייניגער פון א מלאך וכבוד והדר תעטרהו און דוא האסט איהם בעקריינט מיט כבוד און שיינקייט:

להיות קדש ואינו יכול לפטור עצמו בדמים אין הדבר תלוי בבעלים : ב בת ישראל. שהפרישה תרומה ולא נתנה לכהן ואכלתה שוגג ואחר כך נשאת לכהן והרי היא ראויה לאכול בתרומה דאשת כהן אוכלת בתרומה : משלמת קרן וחומש לעצמה. שהרי אם היתה אותה תרומה שאכלה עכשיו בעין לא היתה חייבת ליתנה לכהן שהיא נעשית כהנת בנשואיה הלכך עתה נמי התשלומין הן שלה : משלמת קרן לבעלים. כדין גוזל חבירו אבל החומש תעכב לעצמה : ג הוא משלם את הקרן. דמי תרומה כדין גוזל שהרי הוא נעשה גזלן עליה : והן משלמין את החומש. עון אכילתן בשוגג שאין משלם חומש אלא אוכל ושותה וסך עצמו אבל המזיק את התרומה אינו משלם חומש דכתיב איש כי יאכל קדש פרט למזיק: הן משלמין קרן וחומש. חולין מתוקנין ויעשו תרומה:

מוחל: ב בת ישראל שאכלה תרומה ואח"כ נשאת לכהן. אם תרומה שלא זכה בה כהן אכלה משלמת קרן וחומש לעצמה. ואם תרומה שזכה בה כהן אכלה משלמת קרן לבעלים וחומש לעצמה. מפני שאמרו האוכל תרומה שוגג משלם קרן לבעלים וחומש לכל מי שירצה: ג המאכיל את פועליו ואת אורחיו תרומה הוא משלם את הקרן והם משלמין את החומש דברי ר"מ. וחכ"א הם משלמים קרן וחומש. והוא משלם להם דמי סעודתן: ד הגונב תרומה ולא אכלה משלם תשלומי כפל [ג] דמי תרומה.

דהוי כמו ומשיאותיו דגבי גזל בפרשת ויקרא: (ג) ופריך בירושלמי והלא כבר אכלו ומשני מצלים נפגו של אדם קונה מהן וס"ה לגבי איסור והיא. מני' קן שהנפש קנה באכילת איסור אע"פ שאי' כדבר ואינה נחשבת לו אכילה. פירוש: [ג] דמי התרומה. כלומר מעות דמי שנמכרת תרומה בשוק. רש"י. דאלו שיווי שתרומה קרן וחומש דמשלם מן שחולין נמי בשיווי התרומה

והוא משלם להם דמי. סעודתן שהיה צריך להאכילן (ג) ואיכא בינייהו דלרבי מאיר אין המאכיל משלם אלא דמי תרומה ולרבנן משלם דמי חולין : ד דמי תרומה. שאין דמיה יקרים כחולין :

ב בת ישראל שאכלה תרומה ואחר כך נשאת לכהן אויב אטאכטער פון אישראל האט גיגעסין תרומה אונ דער נאך האט זיא חתונה גיהאט מיט הכהן מעג זיא דאך איצט עסין תרומה, איז דער דין אזוי אם תרומה שלא זכה בה כהן אכלה אויב זיא האט אפ גשייט תרומה [פאר דער חתונה] פון אירע תבואה אונ זיא האט נאך ניט גיגעבין דיא תרומה צום כהן, דיא תרומה איז נאך גיוועזין ביא איהר, אונ זיא האט זייא גיגעסין בשוגג, אונ איידער זיא האט בצאהלט דעם קרן מיט אחומש האט זיא חתונה גיהאט, מעג זיא דאך אויך עסין תרומה ווי אכהן משלמת קרן וחומש לעצמה זאל זיא נעמען חולין גימעשרהה וויפיל עס איז ווערט גיוועזן דער קרן מיט דעם חומש פון די תרומה, אונ זאל דאס אליין עסין ווי תרומה, ווארום וואס איז דער חילוק צו זיא ניט צוא איין אנדער כהן צוא זיא נעמט דאס פאר זיך, ווארום די תרומה וואס הכהן שיידט אפ פון זיינע תבואה גיהער דאך צו אים, וואלט זיא דאך דיא תרומה [אויב זיא וואלט זייא ניט גיגעסין] אויך ניט באדארפט געבין צו אכהן, דארף זיא איצט די באצאלונג פאר די תרומה אויך ניט געבין צו אכהן נאר זיא האלט דאס פאר זיך ואם תרומה שזכה כהן אכלה אונ אויב זיא האט גיגעסין תרומה בשוגג פון אכהן משלמת קרן לבעלים דארף זיא באצאלין דעם קרן צו דעם כהן וואס זיא האט גיגעסין זיינע תרומה [ווארום איין כהן טאר ניט גזלנען ביי דעם אנדערין כהן זיינע תרומה] וחומש לעצמה נאר דעם חומש מעג זיא האלטין פאר זיך מפני שאמרו האוכל תרומה שוגג ווארום מען האט גיזאגט ווען איינער עסט תרומה בשוגג משלם קרן לבעלים וחומש לכל מי שירצה באצאלט ער דעם קרן צום בעל הבית וואס די תרומה איז זיינע אונ דעם חומש ניט

ער צוא וועמען ער וויל, אונ זיא איז דאך איצט אכהנת נעמט זיא דעם חומש פאר זיך: ג המאכיל את פועליו ואת אורחיו תרומה ווען איינער גיט עסין זיינע ארבייטער אדער זיינע געסט תרומה הוא משלם את הקרן דארף ער באצאלין וויפיל די תרומה איז ווערט [דאס הייסט קרן] והם משלמין את החומש אונ זייא באצאלין דעם פינפטיל וואס מען דארף מער געבין, ווארום דער בעל הבית הייסט אויף די תרומה אגזלן, ער האט גיגזלת די תרומה ביי דעם כהן, דריבער דארף ער נאר באצאלין דעם קרן ווארום ער האט דאך די תרומה ניט גיגעסין. אונ אין דער תורה שטייט ואיש כי יאכל קדש אמענטש וועט עסין תרומה זאל ער באצאלין אפינפטיל מער, אונ די פועלים אדער די אורחים האבין דאך גיגעסין דיא תרומה בשוגג דארפין זייא באצאלין דעם פינפטיל דברי רבי מאיר אזוי זאגט רבי מאיר, אונ די חכמים זאגין הם משלמין קרן וחומש והוא משלם להם דמי סעודתן די פועלים אדער די אורחים באצאלין צום כהן דעם קרן אונ דעם חומש [פון חולין וואס זענען שוין גימעשרת גיווארין אזוי ווי דער דין איז], אונ דער בעל הבית באצאלט צו די פועלים וויפיל זייער עסין וואלט ווערט גיוועזן אז ער וואלט זיי געבין חולין צו עסין, אונ די נפקא מינה צווישען רבי מאיר מיט די חכמים, נאך רבי מאיר אז דער בעל הבית באצאלט צום כהן דעם קרן באצאלט ער אים נאר וויפיל די תרומה איז ווערט גיוועזן, אונ תרומה איז ווייניגער ווערט ווי חולין, אונ נאך די חכמים אז דער בעל הבית באצאלט די פועלים פאר זייער עסין וויפיל עס וואלט ווערט גיוועזן פון חולין, איז דאס מער, ווייל חולין איז טייערער ווי תרומה: ד הגונב תרומה ולא אכלה. משלם תשלומי כפל דמי תרומה ווען איינער האט גיגנבת

אכלה משלם שני קרנים וחומש. קרן וחומש מן החולין וקרן דמי תרומה. גנב תרומת הקדש ואכלה משלם [ג] שני חומשים וקרן. שאין בהקדש תשלומי כפל: ה אין משלמין מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה ומן ההפקר ולא ממעשר ראשון (ס"א שלא) שנטלה תרומתו ולא ממעשר שני והקדש (ס"א שלא נפדו) שנפדו שאין הקדש פודה את הקדש דברי רבי מאיר וחכמים מתירין באלו: ו רבי אליעזר אומר משלמין ממין על שאינו מינו ובלבד שישלם מן היפה על הרע.

קרן והומש מן החולין. והן נעשין תרומה כדין כל אוכל תרומה בשגגה: וקרן דמי תרומה. משום כפל לגנב: תרומת הקדש. שהקדיש הכהן תרומה לבדק הבית: שני חומשים. חד משום אוכל תרומה וחד משום נהנה מן ההקדש אבל כפל בהקדש ליכא דכתיב ישלם שנים לרעהו ולא להקדש: ה מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה. משום דאין בהם זיקת תרומו' ומעשרות הלכך לא הוי בכלל דבר הראוי להיות קדש ולא דמי לחולין מתוקנים דהנהו היו ראויין להיות קדש קודם שנתקנו אבל לקט שכחה ופאה מעולם לא נראו להיות קדש (ג): ומן ההפקר. לאחר שזכה בו: ולא ממעשר ראשון שנטלה תרומתו: ואף על גב דהשתא הוי כחולין המתוקנים כיון דקודם שנטלה תרומתו לא חזי (ד) השתא נמי לא חזי: שאין הקדש פודה הקדש. ואלו חשובים כהקדש קודם שנפדו ואין אדם יכול לפטור עצמו בממון גבוה וסבר ר"מ מע"ש ממון גבוה הוא וכיון דקודם שנפדו לא חזו תו לא חזו לאחר שנפדו: וחכמים מתירין באלו. במעשר שני והקדש שנפדו (ה) והל' כחכמים: ו שישלם מן היפה על הרע. כגון שאכל גרוגרו' ולפי מדה שאכל גרוגרו' ישלם תמרים ולא לפי דמים דכיון דבזוזא אכל ובזוזא משלם מאי נפקא מינה שישלם מן היפה על הרע ואיכא למ"ד דאפי' לפי

משלם. תוי"ט: [ג] שני חומשי'. דאיסור הקדש חל על איסור תרומה. כמ"ש פ"ג דכריתות: (ג) וכן משמע בירושלמי דאין בהן זיקת תו"מ וקשה דכ"מ משמע דדבר שראוי להיות קדש היינו שבכחו ראוי ועוד דקודם שנתקנו אינו ראוי להיות קדש שאינו משלם תוכו בטבלים וי"ל דסרתי בעינן שיהי' שבכ"ו ראוי להלם ממונו להיות קדש עד דבעא דלטיל וטיהיה ראוי משתלם לקרא עליו שם קדש והיינו דלטא דסכא, תוי"ס: (ד) וסכ"ס מדקדק בדבר מידי דהוי אחולין מתוקנים וסר"ע מפרש שנטלה תרומתו אע"פ שעדיין לא נטלה תרומה גדולה שיש בו כשהקדימו בשבלים: (ס) וסכ"מ בחבורו כתב דסכמים מתירין בכל הני ד' וכתב סכ"מ בסוף דעת ר"י בירושלמי ושבן הלכה ע"ס:

תרומה אונ האט איר ניט גיגעסין, דארף ער באצאלין דעם כהן [כפל] צוויי מאל אזוי פיל וויא די תרומה איז ווערט אכלה משלם שני קרנים וחומש קרן וחומש מן החולין וקרן דמי תרומה אונ אז ער האט גיגעסין די תרומה באצאלט ער דעם קרן צווייא מאל אונ איין פינפטיל מער, דהיינו אויב ער האט גיגעסין איין סאה תרומה, דארף ער געבין דעם כהן וויפיל איין סאה מיט אפערטיל סא. [דאס איז פינף פערטיל סאה] תרומה איז ווערט, אונ דאס דארף ער געבין תבואה חולין וואס זענען שוין גימעשרת גיווארין, אונ ניט געלט, אונ ער באצאלט איהם מיט געלט וויפיל הסאה תרומה איז ווערט [דאס הייסט כפל אזוי וויא אגנב דארף באצאלין] גנב תרומת הקדש ואכלה אז ער האט גיגנבת תרומה אונ דיא תרומה איז גיוועזן הקדש [דהיינו דער כהן האט מקדיש גיוועזן די תרומה] אונ ער האט די תרומה גיגעסין משלם שני חומשים וקרן שאין בהקדש תשלומי כפל דארף ער באצאלין דעם קרן מיט צווייא פינפטלאך מער, איינס פאר תרומה אונ איינס פאר הקדש, [דיא תרומה איז דאך הקדש אויך], אונ כפל דארף ער ניט באצאלין ווארום צו הקדש צאלט מען ניט כפל: ה אין משלמין מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה ומן ההפקר מען טאר ניט באצאלין [פאר תרומה וואס ער האט גיגעסין] ניט פון לקט שכחה אונ פאה, אונ ניט פון הפקר, ווארום ער דארף באצאלין אזויא אזאך וואס דאס קען ווערין תרומה איצט אדער אמאהל האט דאס גיקענט ווערין תרומה, אונ בייא לקט שכחה פאה הפקר איז דאך ניטא דער דין תרומה ולא ממעשר ראשון שנטלה תרומתו אונ ניט פון מעשר ראשון וואס מען האט פון זייא גיגעבין תרומת מעשר, ווייל פריער איידער מען האט פון דיא מעשר גיגעבין תרומת מעשר האט מען מיט די מעשר ניט גיקענט באצאלין פאר די תרומה וואס ער האט גיגעסין ווארום ער מוז איהם געבין אפארטיגע זאך, דריבער אפילו נאכדעם וויא מען האט שוין גיגעבין פון די מעשר תרומת מעשר קען מען אויך ניט באצאלין מיט די מעשר פאר די תרומה ולא ממעשר שני והקדש שנפדו אונ מען קען ניט באצאלין פאר די תרומה מיט הייליגע תבואה אונ ניט מיט מעשר שני, אפילו מען האט די מעשר שני אויסגעביטען אויף געלט אונ די תבואה איז שוין אויס גילייזט גיווארין פון הקדש נאר ווייל ווען זיי זענען גיוועזן הקדש האט מען ניט גיטארט מיט זיי באצאלין פאר די תרומה שאין הקדש פודה את הקדש ווארום הקדש קען ניט אויס לייזין הקדש, קען מען איצט אויך ניט באצאלין מיט דיא תבואה פאר דיא תרומה, אונ מעשר שני האבין אויך אין זיך אקדושה איידער מען לייזט זיי אויס, דריבער קען מען נאך דעם אויס לייזין אויך ניט באצאלין מיט זייא פאר דיא תרומה דברי רבי מאיר אזויא זאגט רבי מאיר וחכמים מתירין באלו אונ די חכמים זענען מתיר צו באצאלין פאר די תרומה מיט מעשר שני אונ הקדש וואס זענען אויס גילייזט גיווארין, ווייל זיי זענען איצט חולין אזוי וויא אלע חולין: ו רבי אליעזר אומר משלמין ממין על שאינו מינו רבי אליעזר זאגט מען קען באצאלין פאר די תרומה וואס ער האט גיגעסין פון איין מין אויף דעם אנדערין מין בלבד שישלם מן היפה על

דמים מצינן למימר דלאי אכל מידי דלא קפץ עליה זבינא משלם מידי דקפץ עלי' זבינא: לפיכך. שאינו יכול לשלם ממין אחר: אם אכל קשואים. של תרומה: של ערב שביעית. ואין קשואים של

ור' עקיבא אומר אין משלמין אלא ממין על מינו לפיכך אם אכל קשואין של ערב שביעית ימתין לקשואין של מוצאי שביעית וישלם מהם. ממקום שרבי אליעזר מיקל משם רבי עקיבא מחמיר שנאמר ונתן לכהן את הקדש כל שהוא ראוי להיות קדש דברי רבי אליעזר. ור' עקיבא אומר ונתן לכהן את הקדש קודש שאכל:

אותה שנה מצויים עוד שכבר נתקשו ולא חזו לאכילה ומין אחר אינו יכול לשלם צריך להמתין למוצאי שביעית: וישלם. מקשואים של מוצאי שביעית דמשל שביעית אסור לפרוע חובו דדמי לסחורה:

חרטה נאר דער מין וואס ער באצאלט זאל זיין בעסער וויא דער מין וואס ער האט גיגעסין ורבי עקיבא אומר אין משלמין אלא ממין על מינו רבי עקיבא זאגט מען מוז נאר באצאלין דעם זעלבינגען מין וואס ער האט גיגעסין לפיכך אם אכל קשואין של ערב שביעית דריבער וויל ער מוז נאר צאלין דעם זעלבינגען מין, אויב ער האט גיגעסין קשואין פון תרומה ערב שביעית, אונ ער קען אים ניט באצאלין מיט די קשואים פון ערב שביעית טייל זיי זענען שוין הארט מען קען זיי ניט עסין, אונ מיט דיא קשואין וואס וואקסין שביעית פון זיך אליין טאר מען ניט באצאלין, ווארום מען טאר ניט צאלין אחוב מיט פירות פון שביעית ימתין לקשואין של מוצאי שביעית וישלם מהם מוז דער כהן ווארטין ביז מוצאי שביעית אונ ער וועט אים באצאלין מיט דיא קשואין וואס וועלין וואקסין מוצאי שביעית ממקום שרבי אליעזר מיקל משם רבי עקיבא מחמיר פון דעם זעלבין ארט (פסוק) וואס רבי אליעזר איז מיקל איז רבי עקיבא מחמיר שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק ונתן לכהן את הקדש ער זאל געבין דעם כהן די קדש כל שהוא ראוי להיות קדש דברי רבי אליעזר זאגט רבי אליעזר דער פסוק מיינט ער זאל געבין דעם כהן אזויא אזאך וואס קען ווערין קדש אזויא וויא די זאך וואס ער האט גיגעסין ורבי עקיבא אומר ונתן לכהן את הקדש קדש שאכל אונ רבי עקיבא זאגט דער פסוק מיינט את הקדש דעם זעלבינגען מין קדש וואס ער האט גיגעסין זאל ער באצאלין:

גמרא ברכות דף נה ע"א

סלכס ס' כלס כלי סמילון דחסר דמלכום דכריפס אלף למר

רבי שילא נגדיה להההוא גברא דבעל ארמית אזל אכל ביה קורצי בי מלכא אמר איכא חד גברא ביהודאי דקא דיין דינא בלא הורמנא דמלכא שדר עליה פריסתקא כי אתא אמרי ליה מ"ט נגרתיה להאי אמר להו דבעל חמרתא אמרי ליה אית לך סהדי אמר להו אין אתא אליהו ארמי ליה כאיניש ואסהיד אמרי ליה א"ה בר קטלא הוא אמר להו אנן מיומא דגלינן מארעין לית לן רשותא למקטל אתון מאי דבעיתון עבידו ביה עד דמעייני ביה בדינא פתח רבי שילא ואמר לך ה' הגדולה והגבורה וגו' אמרי ליה מאי קאמרת אמר להו הכי

רבי שילא נגדיה לההוא גברא דבעל ארמית רבי שילא האט גישלאגין איורין טייל ער האט מזנה גיווען מיט ארמית [מיט אגויה פון ארם] אזל אכל ביה קורצי בי מלכא דער יוד איז גענאנגען צום מלך אונ האט געמסרת אמר ער האט גיזאגט איכא חד גברא ביהודאי דקא דיין דינא בלא הורמנא דמלכא עס איז דא אמענטש בייא דיא יודין וואס ער משפט מענטשין אן ערלויבנים פון מלך שדר עליה פריסתקא האט דער מלך געשיקט אשליח צו רבי שילא ער זאל קומען צוא איהם כי אתא וויא רבי שילא איז געקומען צום מלך אמרו ליה האבין דיא מענטשין פון מלך גיזאגט צו רבי שילא מאי טעמא נגרתיה להאי פאר וואס האסטו דעם מענטש גישלאגין אמר להו האט רבי שילא צו זייא גיזאגט דבעל חמרתא וייל ער האט מזנה גיוועזן מיט א אייזיל אמרי ליה האבין זייא גיזאגט צו איהם אית לך סהדי האסטו עדות אז ער האט מזנה גיוועזן מיט א אייזיל אמר להו אין האט רבי שילא גיזאגט צו זייא יא איך האב עדות אתא אליהו אדמי להו כאינש ואסהיד איז געקומען אליהו הנביא אונ האט זיך פארשטעלט פאר אמענטש אונ האט גיזאגט עדות אז דער מענטש האט מזנה גיוועזן מיט א אייזיל אמרו ליה אי הכי בר קטלא הוא די מענטשין פון מלך האבין גיזאגט צוא רבי שילא אויב דער מענטש האט אזוי גיטאן בדארף מען דאך אוהם הרגנן, פאר וואס האסטו איהם ניט געהרגת אמר להו האט רבי שילא צו זיי גיזאגט אנן מיומא דגלינן מארעין לית לן רשותא למקטל פון דעם טאג וואס מיר זענען פארטריבען גיווארין פון אונזער לאנד האבין מיר קיין ערלויבנים צו הרגנן אמענטש אתון מאי דבעיתון עבידו ביה איהר מעגט טאהן מיט איהם וואס איהר ווילט עד דמעייני ביה בדינא אין די צייט וואס זייא האבין גיקלערט אין דעם משפט פון דעם מענטש פתח רבי שילא ואמר האט רבי שילא גיזאגט די פסוקים לך ה' הגדולה והגבורה וגו' אמרי ליה מאי קאמרת די מענטשין פון מלך האבין גיזאגט צוא רבי שילא וואס זאגסטו אמר להו הכי קאמינא האט רבי שילא צו זייא גיזאגט

קולפא . מקל לרדות : והתורה אמרה כו׳ . אם במחתרת ימצא הגנב וכו׳ לפי שבא על עסקי נפשות שיודע הוא שאם תמצאנו מותר לא תעמוד עצמך מלהציל ממונך והוא בא לדעת כן שיקום עליך להרגך אמרה תורה השכם אתה והרגהו :

קאמינא בריך רחמנא דיהב מלכותא בארעא כעין מלכותא דרקיע ויהב לכו שולטנא ורחמי דינא אמרי חביבא עליה יקרא דמלכותא בולי האי יהבו ליה קולפא אמרו ליה דון דינא כי הוה נפיק אמר ליה ההוא גברא עביד רחמנא ניסא לשקרא אמר ליה רשע לאו חמרי איקרו דכתיב אשר בשר חמורים בשרם. חזיא דקאזיל למימר להו דקרינהו חמרי אמר האי רודף הוא והתורה אמרה אם בא להרגך השכם להרגו מחייה בקולפא וקטליה :

אזוי האב איך גיזאגט בריך רחמנא דיהב מלכותא בארעא כעין מלכותא דרקיע געלויבט איז הקב"ה וואס ער האט געגעבן אמלוכה אויף דיא ערד וואס זייא משפטין ווי מען משפט אין הימעל ויהב לכו שולטנא ורחמי דינא אונ ער האט געגעבן צו אייך דאס גי־וועלטיגקייט אונ איהר זאלט ליב האבין צוא משפטין אמרי האבין די מענטשין פון מלך גיזאגט איינער צום אנדערין חביבא עליה יקרא דמלכותא בולי האי אז אויף דעם מענטש איז אזוי ליב דער כבוד פון מלך יהבו ליה קולפא האט מען איהם געגעבין אשטעקין אמרו ליה דון דינא אונ זייא האבין גיזאגט צוא איהם דוא מעגסט משפטין אלע משפטים כי הוה נפיק אז רבי שילא איז ארוים געגאנגען פון זיי אמר ליה ההוא גברא האט דער מענטש [וואס מען האט איהם גישלאגין] גיזאגט צו רבי שילא עביד רחמנא ניסא לשקרי נאט האט גיטאהן אנס אויף אפאלשע זאך, האב איך דען מינה גיוועזן מיט א אייזיל אמר ליה רשע לא חמרי איקרו האט רבי שילא גיזאגט צו דעם מענטש דוא רשע ווערין דען די אראמער נים גערופין אייזלען דכתיב אשר בשר חמורים בשרם עס שטייט דאך אין פסוק זייער לייב איז א אייזיל לייב חזיא דקאזיל למימר להו דקרינהו חמרי האט רבי שילא גיזעהן אז ער וויל גיין צום מלך זאגין אויף רבי שילא אז ער האט זייא גערופין אייזלען אמר האט רבי שילא גיזאגט האי רודף הוא דער מענטש וויל מיך זאגין צו הרגנן והתורה אמרה אם בא להורגך השכם להרגו אונ די תורה האט גיזאגט אויב איינער קומט דיך הרגנן זאלסטו איהם פריער הרגנן מחייה בקולפא וקטליה האט רבי שילא איהם גישלאגין מיט דעם שטעקין אונ ער האט איהם געהרגעת :

זוהר ויקרא דף טו ע"ב ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

תניא בארבע תקופין דשתא קלא אתפסק ודינין מתערין ותשובה תליא עד דאתתקן. וכד דינין מתערין קלא נפיק ודי׳ זויין (ס"א זמנין) דעלמא סלקין ונחתין כרוזא קרי ולית מאן דישגח ויתער וקב"ה זמין אם יתובון יתובו ואי לאו כלא (ס"א קלא) אתפסק ודינין אתעבידו וכדין אתקרי ויתעלב. ויתעלב בבתי בראי. א"ר יהודה תנינן מן יומא דאתחרב בי מקדשא לית יומא דלא אשתכח ביה רתחא בישא מ"ט משום דתנינן א"ר יודאי א"ר ייסא נשבע הקב"ה שלא יכנס בירושלם דלעילא עד שיכנסו ישראל בירושלם דלתתא ובגין כך רתחא אשתכחא בעלמא. א"ר יוסי כתיב (ויקרא יח) ערות אביך וערות אמך לא תגלה וכתיב אמך היא לא תגלה ערותה. ותנינן אמך היא ודאי הא אם גלה ערייתה למאן בעי לאתבא לה ודאי לתקנא מאי דגלי. דתניא כד סגיא יצרא בישא בבר נש לא סגיא אלא באינון עריין וכלהו חובי אחידן בההוא עריא וכתיב לא תגלה. כד אתתקן אתתקן לקבל ההוא דגלי ודא אקרי תשובה. א"ר יצחק כל חובי עלמא אחידן (ס"א דא) בדא עד דאמא אתגליא בגיניהון. וכד איהי אתגלייא כל אינון בנין אתגליין (בגינה) וכתיב (דברים כב) לא תקח האם על הבנים. וכד אתתקן עלמא לתתא אתתקן כלא עד דסלקא תקונא לאמא קדישא ומתתקנא ואתכסייא ממה דאתגלייא ובגין כך כתיב (תהלים לב) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכדין אקרי תשובה תשובה ודאי. וכדין יום הכפורים אתקרי כמה דכתיב (ויקרא טז) מכל חטאתיכם לפני יי׳ תטהרו. א"ר יהודה אימתי אתקרי תשובה כד אמא מתכסייא וקיימא בחדוה על בנין דכתיב (תהלים קיג) אם הבנים שמחה ותבאת בקיומא ומאן דהוה סגיר תב לאתריה. וכלהו תבין חד לחד ומתברכאן כל חד וחד וכדין אתקרי תשובה (שלימתא) תשובה סתם לאכללא כלא :

מוסר — יוסף לחק — הלכה פסוקה

מספר חסידים סימן ריר רטו.

אם ראית מדינה שעמי הארץ בה וכו׳ בה שלום. וכו׳ ואין

הרמב"ם הלכות ברכות פרק ב,

(א) הפת שפתת אותה פתים ובשלה בקדרה או לשת

אם ראית מדינה שעמי הארץ בה אויב דוא זעהסט אשטאט וואס די מענטשין וואס וואהנען אין איהר זענען עמי הארצים ופראסטע מענטשין וואס קענען נים לערנען] ויש בה שלום ושובע אונ אין די שטאט איז דא פרידען אונ זעט ואין מזיק

(א) הפת שפתת אותה פתים ובשלה בקדרה אויב איינער האט צוא בראכין ברויט אויף קליינע שטיקלאך אונ האט זייא גיקאכט אין אטאפ או לשה במרק ארער ער האט דיא שטיקלאך ברוים גיקנעטין

במרק אם יש בפתיתין כזית או שניכר שהן פת ולא נשתנה צורתה מברך עליה בתחלה המוציא, ואם אין בהן כזית או שעברה צורת הפת בבישול מברך עליה בתחלה בורא מיני מזונות: (ב) עיסה שנאפית בקרקע כמו שהערביים שוכני המדברות אופים הואיל ואין עליה צורת פת מברך עליה בתחלה בורא מיני מזונות, ואם קבע מזונו עליה מברך המוציא, וכן עיסה שלשה בדבש או בשמן או בחלב או שעירב בה מיני

מזיק בהם מאומה ואין בהם תורה דע שאין ביניהם תלמיד חכם או יש ואינו מוכיח שאינו דומה מי שחוטא בשוגג למי שחוטא במזיד א"כ הם כלם שוגגים או גמילות חסדים יש ביניהם או אהבה יש ביניהם:

אם ראית איש עשיר ומצליח ומתחתן בו איש צדיק ואפ"כ אינו מצליח כבתחלה דע לך לפי שעושה רעה לאותו צדיק ועוד לפי שכשהוא מוכיחו בדברי שמים אין נשמעין לו ומלבן אתה למד ויברך ה' אותך לרגלי. מעשה באדם אחד שהיה מצליח בבנים ובנכסים בא חסיד אחד ונתארח אצלו ומן אותו יום והלאה ירד מנכסיו והיתה קללה משולחת בביתו ואמר האיש מאותו היום שבא החסיד לביתי אני מפסיד לטוב קויתי ויבא רע הרי פוטיפר נתברך בגלל יוסף ולבן בגלל יעקב ואני לחסך אמר

גיקנעטין מיט זאהך אם יש בפתיתין כזית אויב יעדער שטיקיל ברויט איז גרויס וויא א איילבירט או שניכר שהן פת ולא נשתנה צורתה אדער מען דערקענט דיא שטיקלאך אז דאס איז ברויט אונ די שטיקלאך זענען גאר ניט גיענדערט גיווארין פון וויא זייא זענען גיוועזן פריער מברך עליה בתחלה המוציא זאל מען זאגין די ערשטע ברכה המוציא ואם אין בהם כזית אויב אין דיא שטיקלאך ברויט איז ניטא אשטיקיל וואס זאל זיין גרויס וויא א איילבירט או שעברה צורת הפת בבישול אדער דורך דעם קאכין זענען די שטיקלאך גיענדערט גיווארין אונ מען דערקענט ניט אז דאס איז ברויט מברך עליה בתחלת בורא מיני מזונות זאל ער זאגין דיא ברכה פאר דעם עסין בורא מיני מזונות: (ב) עיסה שנאפית בקרקע כמו שהערביים שוכני המדברות אופים אטייג וואס איז גע־באקט גיווארין אין די ערד אזוי וויא די אראבייער וואס וואהנען אין דער מדבר באקין הואיל ואין עליה צורת פת ווייל מען דערקענט ניט אז דאס איז ברויט מברך עליה בתחלה בורא מיני מזונות זאל מען זאגין פאר דעם עסין די ברכה בורא מיני מזונות ואם קבע מזונו עליה אויב דאס איז די עסין זיינע צום זאט זיין ער עסט איצט קיין אנדער עסין צום זאט ווערין נאר דיא ברויט מברך המוציא זאל ער זאגין די ברכה המוציא וכן עיסה שלשה בדבש או בשמן או בחלב אויב ער האט גיקנעטין אטייג מיט האניק אדער מיט אייל, מיט בוימאייל, אדער מיט מילך או שעירב בה מיני תבלין ואפאה אדער ער האט אריין

בזהם מאומה אונ עס איז בייא זייא קיין שאדין דא ואין בהם תורה אבער תורה איז ניטא בייא זייא דע שאין ביניהם תלמיד חכם דארפסטו וויסען אז אין די שטאט איז קיין תלמיד חכם דא וואס זאל זייא לערנען פרום צו זיין או יש אדער עס איז יא דא ביי זיי א תלמיד חכם ואינו מוכיח נאר ער שטראפט זייא ניט שאינו דומה מי שחוטא בשוגג למי שחוטא במזיד עס איז ניט גלייך דער מענטש וואס זינדיגט אומ־גערין, ווייל ער ווייס ניט אז מען טאר ניט, צו דעם מענטש וואס זינדיגט במזיד, ער ווייס אז מען טאר ניט אונ טוהט יא אם כן הם כולם שוגגים אויב אזוי זינדיגען אלע אומגערין, דריבער ווערין זייא ניט גישטראפט או גמלות חסדים יש ביניהם אדער בייא זייא איז דא די מצוה גמלות חסדים או אהבת יש ביניהם אדער עס איז דא ליבשאפט, זיי האבין ליב איינער דעם אנדערין, אונ פאר דיא מצוות גיט זייא הקב"ה אלעס גוטעס אם ראית איש עשיר ומצליח ומתחתן בו איש צדיק אויב דוא האסט גיזעהן אמענטש וואס איז רייך אונ איז גליקליך, אונ אצדיק האט זיך מיט איהם מתחתן גיוועזן ואחר כך אינו מצליח כבתחלה נאכדעם האט אויפגיהערט זיין הצלחה אונ ער איז איצט ניט אזוי גליקליך וויא ער איז גיוועזן פריער דע לך לפי שעושה רעה לאותו צדיק דאס איז געווים ווייל ער האט עפעס שלעכטס גיטאהן דעם צדיק ועוד לפי שכשהוא מוכיחו בדברי שמים אין נשמעין אדער דריבער האט זיך פון איהם אפ גיטאהן דיא הצלחה ווייל דער צדיק האט איהם גישטראפט ער זאל פרום זיין אונ ער האט איהם ניט גיפאלגט ומלבן אתה למד דאס קענסטו אפ לערנען פון לבן, אז יעדער מענטש ווערט גיבענטשט פון וועגין אצדיק אז ער איז מיט דעם צדיק צו זאמען. ווארום יעקב האט גיזאגט צוא לבן ויברך ה' אותך לרגלי גאט האט דיך גיבענטשט פון מיינעטוועגין מעשה באדם אחד שהיה מצליח בבנים ובנכסים עס האט אמאהל גיטראפין ביי אמענטשין וואס ער איז גיוועזן גליקליך מיט קינדער אונ מיט רייכקייט בא חסיד אחד ונתארח אצלו איז געקומען צום גביר אפרומער יוד האט דער גביר איהם אריין גענומען צו זיך אין שטוב ומן אותו היום והלאה ירד מנכסיו והיתה קללה משולחת בביתו פון דעם טאג וואס דער חסיד איז אריין געקומען צום גביר אין שטוב האט דער גביר אנגעהויבין אראפ גיין פון זיין פארמעגין אונ אקללה איז געשיקט גיווארין פון הימעל צוא איהם אין שטוב ואמר האיש מאותו היום שבא החסיד לביתי אני מפסיד דער גביר האט גיזאגט פון דעם טאג וואס דער חסיד איז געקומען צוא מיר אין שטוב האב איך שאדין לטוב קויתי ויבא רע איך האב געהאפט אז דורך דעם חסיד וועט מיר נאך בעסער זיין, איז גיווארין ערגער הרי פוטיפר נתברך בגלל יוסף פוטיפר איז גיבענטשט גיווארין וועגין יוסף ולבן בגלל יעקב אונ לבן איז גיבענטשט גיווארין וועגין יעקב ואני לחסך אונ בייא מיר איז

שהכם לאחר שעשה לבן ליעקב שלא כדין ס״ס יורד שמא עשית לו שלא כדין אמר חלילה א״ל הח״כם שמא כשמוכיח אתכם אין אתם שומעים לעצתו ואעפ״י שאתן מעשים בידכם כשהייתם מצליחים לאחר שהוכיח אתכם מודים אתם לפיכך אין הצלחה לכם כאותה אלמנה שלא שמעה לאליהו וכתיב כי באת אלי להזכיר עוני אבל מי ששומע לצדיק תבא עליו ברכה:

תבלין ואפאה והיא הנקראת פת הבאה בכיסנין אע״פ שהוא פת מברך עליה בורא מיני מזונות, ואם קבע סעודתו עליה מברך המוציא:

פארקערט, מיר איז נאך ערגער גיוואָרין אמר חכם האט א חכם גיזאגט צוא דעם מענטש לאחר שעשה לבן ליעקב שלא כדין היה יורד אז לבן האט שלעכטס גיטאן צו יעקב איז לבן ארעם גיווארין שמא עשית לו שלא כדין טאמער האסטו דעם חסיד אויך גיטאהן עפעס גיט וויא מען דארף אמר חלילה האט דער גביר גיזאגט חלילה, איך האב קיין שלעכטס גיטאהן דעם חסיד אמר לו החכם האט דער חכם גיזאגט צום גביר שמא כשמוכיח אתכם אין אתם שומעים לעצתו טאמער שטראפט אייך דער גענישט מינים בשמים אין דעם טייג אונ ער האט דאס טייג געבאקט והיא הנקראת פת הבאה בכיסנין אונ דאס ווערט גערופין [אין די גמרא] פת הבאה בכסנין אף על פי שהוא פת אפילו דאס איז ברויט פון דעסטוועגין מברך עליה בורא מיני מזונות זאל ער זאגין די ברכה בורא מיני מזונות ואם קבע סעודתו עליה מברך המוציא אונ אויב די ברויט איז איצט זיין סעודה, ער וועט איצט ניט מעהר עסין, זאל ער זאגין די ברכה המוציא:

חסיד איהר זאלט פרום זיין אונ איהר פאלגט איהם נישט ואף על פי שאותן מעשים בידכם אפילו איר האט גיטאהן אזעלכע זאכין כשהייתם מצליחים ווען איהר האט געהאט הצלחה לאחר שהוכיח אתכם מודים אתם אבער נאכדעם וויא ער האט אייך גישטראפט אונ איהר האט ניט גיפאלגט האט איהר דאך שוין געזינדיגט במזיד לפיכך אין הצלחה לכם דריבער האט איהר קיין הצלחה גיהאט כאותה אלמנה שלא שמעה לאליהו אזוי וויא די אלמנה וואס האט ניט געפאלגט צוא אליהו הנביא וכתיב אונ עס שטייט אין פסוק די אלמנה האט גיזאגט צו אליהו הנביא כי באת אלי להזכיר עוני דוא ביזט גע־קומען צו מיר צו דערמאנען מיינע זינד אבל מי ששומע לצדיק תבא עליו ברכה אבער דער מענטש וואס פאלגט דעם צדיק וועט אויף אים קומען א ברכה:

אונקלוס
תצא יום ב תורה

להמשיך מת״ת דז״א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוחיוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ד דמילוי יו״ד אל שם ב״ן שבעשיה בניקוד חולם:

טז וִיהֵי בְּיוֹמָא דְיַחְסֵין לִבְנוֹהִי יַת דִי יְהֵי לֵיהּ לֵית לֵיהּ רְשׁוּ לְבַכָּרָא יַת בַּר רְחִימְתָא עַל אַפֵּי בַר שְׂנֵיאֲתָא בּוּכְרָא:
יז אֱרֵי יַת בּוּכְרָא בַּר

ת״א וסיס ביוס סנחילו. בתרא קכו:

טז וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר:
יז כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־

בעל הטורים

(טז) ביום הנחילו. לעתיד לבא: לא יוכל לבכר. כי אם בני בכורי ישראל: ביום הנחילו את בניו. ס״ת מותו. רמז למאי דא״ר יהודה ג׳ שנכנסו לבקר את החולה ביום כלו כותבין כלו עושין דין בלילה כותבין ואין עושין דין וזה מה שאמרו בשעת מיתה אם הוא ביום יש לו תורת דין: את אשר יהיה לו. בגימ׳ מלמד שהבן נוטל בראוי כבמוחזק: את אשר יהיה לו. ס״ת תורה. שלא ינחיל לעבור על דברי תורה ואם נתן לאחר בל׳ ירושה לא אמר כלום מפני שהתנה על מה שכ׳ בתורה וכל

רשב״ם

(יז) כי את הבכר. אלא כי הוא ראשית אונו כי הוא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) לא יוכל לבכר. וא״ת הרי יעקב בכר יוסף בן האהובה על פני ראובן בן השנואה כדכתיב וירא ה׳ כי שנואה לאה בשעיטתו של ראובן היה ונתנה ליוסף שהרבה אביו וא״ת לא יוכל לבכר ואם עשה כאביו יביאנו לב״ד כדמשרש ופזיל:

פירוש להורת אלהים

(טז) וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו אונ עס וועט זיין אין דעם טאג אז ער וועט מאכין ארבין זיינע קינדער אֵת אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ וואס עס וועט זיין צו איהם לֹא יוּכַל לְבַכֵּר טאר ער ניט מאכין פאר א בכור אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה דעם זוהן פון דעם געליבטען ווייב עַל פְּנֵי פאר בֶּן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכוֹר דעם זוהן פון דעם ווייב וואס ער הט זיא פיינט ער זאל איהם געבין צוויא חלקים אין זיין גוטס: (יז) כִּי אֶת הַבְּכוֹר נאר דעם בכור וואס

הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה: ס יח כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ

אונקלוס: שְׂנִיאֲתָא יַפְרֵישׁ לְמִתַּן לֵיהּ תְּרֵין חוּלָקִין בְּכֹל דִּי יִשְׁתְּכַח לֵיהּ אֲרֵי הוּא רֵישׁ תּוּקְפֵיהּ לֵיהּ חֲזֵיָא דִּינָא דִבְכֵרוּתָא: יח אֲרֵי יְהֵי לִגְבַר בַּר סָטֵי וּמָרוֹד לְיָתוֹהִי

ת"א יכיר. יבמות מז קידושין סח עד בתרא קכז בכורות מו מז: לתת לו פי שנים. קידושין סח בתרא קכב קכד בכורות נב: בכל אשר ימצא לו. בתרא קיא קכד בכורות נב: ראשית אונו. יבמות סב קידושין כט בתרא קיא בכורות מז נדה כג: כי יהיה. ספר הזהר פרשה רנה:

רשב"ם

ראוי ראשית לירש ממונו. כמו מצאתי און לי. וידיו תשבנה אונו: (יח) מורה. מקנטר. מל' כרה מריתי:

בעל הטורים

שמשנה על מה שכ' בתורה אין בדברת כלים: (יז) לתת לו פי שנים. בשביל שהוא נוטל פי שנים. יש באותיות של בכור ענין כפולה הבי"ת כפולה על השאר שלפניה וכן הכ"ף על היו"ד שלפניה וכן הרי"ש והוי"ו נכתבת כפולה שבוראין אותה שני ווי"ן: יכיר. בגימ' לאחר כדדרשינן יכירנו לאחרים: בכל אשר ימצא לו כי. ס"ת ראוי ולמ"ד דבכל ואל"ף דאשר הוא לא והיינו לא ראוי שאין הבכור נוטל פי שנים בראוי: ראשית אנו. כל ראשי' הוא מובחר. ראשית דגנך. קדש ישראל לה' ראשית תבואתה: לו משפט הבכורה כי יהיה לאיש. לומר משפט בכורה לאיש ואין משפט הבכורה לאשה: (יח) סורר. בגימ' זה אבשלום בן דוד:

שפתי חכמים

י ר"ל פי שנים בכל אשר ימצא לו משמע פי שנים ממה שיש לו. ר"ל שיהיה לו שני חלקים שאם מניח ג' בנים והאחים היו הי' שיקח הבכור ב' חלקים והב' אחים יקחו א' ומתרגמן דבכל אשר ימצא לו לא קאי אפי שנים אלא אפ"ק פי שנים כנגד שני אחים ובכל אשר ימצא לו מלתא באפי נפשיה הוא: כ ר"ל דוקא בכל אשר ימצא לו דהיינו מה שיש לו בידיו ומוחזק בו נוטל פי שנים אבל במה שראוי לו כגון שמת א' ממורישי אביו לאחר מות אביו וה"ה אם היה לאביו מלוה בלא משכון כל זה הוא ראוי ואין לבכור פי שנים בזה: ל ליכא דמתניתין נקט דתנן מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו ובגמרא מפרש דמתני' לגרדין קתני דמתרין בפני שנים ומלקין בג'. וא"ת מנ"ל לרש"י שמלקין אותו. וי"ל מדכתיב הכא בן סורר ולהלן כתיב והיה אם בן הכות הרשע וילפינן בן בן בג"ש מה להלן מלקות אף כאן מלקות: ם דק"ל על מה מתרין בו עדיו ומפרש בן סורר ומורה אינו חייב כו' אלא א"כ מתרין בו שלא יגנוב ולא יאכל תרטימר בשר: ג' פ"מ דנ' זולל וסובא שייך בבשר ויין ומו קשה לרש"י וכי בשביל זה נהרג שגונב ואוכל תרטימר בשר ושותה חצי לוג יין ומפרש בן סורר ומורה נהרג ע"ש סופו כו'. וא"ת מ"ש דבן סורר ומורה דהגיעה תורה לסוף דעתו ונהרג ע"ש סופו והא דישמעאל כתיב באשר הוא שם ופרש"י לפי מעשיו של עכשיו הוא נידון ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות כו' ע"ש בפרש"י בפ' וירא. וי"ל דהתם גבי ישמעאל בהסי' קטן לא התחיל כלל במידי דהיין לאותה עבירה שימית את ישראל בצמא אבל בבן סורר

רש"י

(יז) פי שנים. (ב"ב קכג) כנגד שני אחים: בכל אשר ימצא לו. מכאן שאין הבכור נוטל פי שנים בראוי לבא לאחר מיתת האב כבמוחזק: (יח) סורר. סר מן הדרך: ומורה. ממרה בדברי אביו לשון ממרים: ויסרו אותו. (סנהדרין עא) מתרין בו בפני ג' ומלקין אותו. בן סורר ומורה אינו חייב עד שיגנוב ויאכל תרטימר בשר וישתה חצי לוג יין שנאמר זולל וסובא ונאמר (משלי כג) אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר

דין בן סו"מ

(יח) כי יהיה לאיש בן סורר ומורה וגו'. ויש לדקדק בפסוקים אלו, א) מדוע דוקא ותפשו בו אביו ואמו, שניהם יביאוהו לב"ד ולא די באחד מהם, ב) אחר שאמרו בננו זה סורר ומורה אין להם עוד צורך לומר איננו שומע בקולנו, ג) כשאמר בננו זה סורר ומורה כלול כל הפעולות ומדוע זה אמרו ביחוד זולל וסובא, ד) חז"ל אמרו כי בן סורר ומורה נידון על שם סופו, מאין יודעין הב"ד מה יהא בסופו שיהרגוהו כעת עודנו בקטנותו.

וכתב הרב הס"י והנראה בזה כי עיקר הטעם במשפטו שנהרג עליו עונש מיתה, כי כמו אשר שלמות גוף הילד מוסב על רחמי האב והאם, כי יגדלו את בניהם ויאכילוהם למיניהם, כן שלמות הנפש של הילד תלוי ג"כ אך בהם, כי אביו ואמו ידריכו אותו במישרים וילמדו אותו תורה ויראת שמים, כמש"ה והודעתם לבניך ולבני בניך וגו', ושננתם לבניך. ובן רבים הם המקרא אשר הזהירו את הילד לשמוע לקול הוריו, שמע בני מוסר אביך, שמעו בנים מוסר אב, שמע לאביך זה ילדך, ואל תבוז כי זקנה אמך. והבן מוכרח לשמוע מוסר אביו מפני צרכו אליו בעניני גופו להאכילו ולהשקותו ושאר צרכיו, שאביו ואמו יספיקו לו כל מחסוריו, כי כל עזות הוא משיג רק מהם, והוא מסור בידם, לכן הוא רואה א"ע כי הוא מוכרח לסור אל משמעתם בכל אשר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יח) כי יהיה לאיש בן סורר ומורה. על שם סופו הוא נהרג כדפרש"י ומה קשיא כיון שנהרג מפני שעתיד ללסטם את הבריות אין לחייבו בעונש חמור מלסטים דאינו רוצח בסייף וזה בסקילה. ונראה לומר מדכתיב איננו שומע בקול אביו ובקול אמו והוי כמו מקלל אביו ואמו שהוא בסקילה שנאמר אביו ואמו קלל דמיו בו:

פירוש להורת אלהים

ער האט פון זיין ווייב וואס ער האט פיינט זאל ער אפ שיידן פאר א בכור לתת לו פי שנים צווא געבין איהם צווייא חלקים ירושה אין אלס וואס וועט זיך געפינען בייא איהם. רש"י שרייבט פון דאנען לערנען מיר אז א בכור נעמט נאר צווייא חלקים פון דעם פארמעגין וואס בלייבט די רגע ווען דער פאטער שטארבט אבער וואס עס בארף קומען נאך דעם פאטערס טויט דהיינו עס וועט דעם פאטער פאלין ירושה פון זיין פאטער נעמען אלע קינדער גלייך כי הוא ראשית אונו ווארום ער איז דער ערשטער פון זיין קראפט לו משפט הבכורה צו איהם איז דער דין פון בכורה ער הייסט א בכור דרום זאל ער נעמען צוויי חלקים: (יח) כי ווען עס וועט זיין צו א מענטש א זוהן וואס ער איז סורר ער קערט זיך אפ פון דעם גוטין וועג ומורה און ניט פאלגער איננו שומע ער וויל גיט הערין בקול אביו

מְקַבֵּל לְמֵימַר אֲבוּהִי וּלְמֵימַר אִמֵּיהּ וּמַלְפִין יָתֵיהּ וְלָא יְקַבֵּל מִנְהוֹן: יט וְיֵחְדוּן בֵּיהּ אֲבוּהִי וְאִמֵּיהּ וְיַפְקוּן יָתֵיהּ לִקְדָם סָבֵי קַרְתֵּיהּ וְלִתְרַע בֵּית דִּין אַתְרֵיהּ:

בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: יט וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מְקֹמוֹ:

ת"א ויסרו אמו. כתובות מז סנהדרין עא: ותפשו בו. סנהדרין מו:

רש"י

למו (סנהדרין עב) ובן סורר ומורה נהרג על שם סופו הגיעה תורה לסוף דעתו סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב:

שפתי חכמים

ומורה שתחיל באיסור עבירות אסרי אכל תרטימר בשר. ועוד יש לומר דאין בית דין של מעלה דנין על שם סופו אבל מלוה לבית דין של מטה שידונו את הרשעים על שם סופן: א"כ להורגן. ואם תאמר ולמה נידון בסקילה שהיא חמורה הא רוצה בסייף סגי. י"ל דלפעמים שמלסטם את הבריות בשבת והורגן במלאכה שמחלל את השבת וחייב בסקילה משום נטילת נשמה:

דין בן סו"ם

ילוו עליו, ולקבל דברי מוסריהם. אשר ע"כ רוב עניים אשר ילדיהם מחזירים על הפתחים או שהם עוסקים בדיוס שלהם ומלוימים לדרכי עצמם ואינם מצטרכים עוד לאביהם ואמם, לא יכלו לישא עליהם עול אביהם ואמם, ואינם רוצים לשמוע עוד מוסריהם ולא עצותיהם, וכמו כן אם הילד או הנער גונב ואוכל, גונב מבית אביו והולך למקום ממכר אוכל, ואוכל ושותה שמה, הוא גם כן לא יכניע עצמו לשמוע מוסר אביו ואמו, אחר כי אינו צריך להתפרנס ממתנת ידם, כי אם יקח בעצמו כל מה שיתאוה, א"כ סנא יהיה פרא למוד מדבר באין יראה ומוסר ויהיה משולח ומעוזב אל כל תועבות ה' אשר שנא. וזהו הוראת מאמר הכ"ל ותפשו בו אביו ואמו וגו' ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומורה, כלומר כאן ספק יהיה בן סורר ומורה לה'.

והטעם, כי הוא איננו שומע בקולנו, לא לקול מוסר אביו ולא לקול מוסר אמו, ומדוע לא ישמע בקולנו, מחמת כי הוא זולל וסובא, כי יש בידו יכולת למלאות מחסוריו וכל אשר שאלו עיניו גם שלא מדעתנו, וא"כ מי יכוף אותו ומה יכריחו לשמוע אלינו. ולכן כאשר הוא לדון אותו על שם סופו, וע"כ מוכרחים שיביאו אביו ואמו להביאו לב"ד כדי להגיד לפניהם שבנם איננו שומע לא לקול מוסר אביו ולא לקול מוסר אמו, ומה סיבתו שלא ישמע לקולנו, הוא זה שהוא זולל וסובא, מחמת שגונב ואוכל ושותה מה שלבו חפץ חוץ לבתינו, ע"כ סופו יהיה סורר ומורה לה', מחמת שהוא מתגדל בלי מוסר, יעשה אח"כ כל התועבות שבעולם למלאות תאותו, לא רק תאות אכילה ושתיה רק כל התענוגות בשרים, ויהיה מזיק לבריות ורע לשמים:

פירוש לתורת אלהים

וּבְקוֹל אִמּוֹ דֶעם קוֹל פוּן זַיין פָאטֶער אוּן נִיט דֶעם קוֹל פוּן זַיין מוּטֶער וְיִסְּרוּ אֹתוֹ אוּן זֵייא וֶועלִין אִים שְׁטְרָאפִין אוּן שְׁלָאגִין וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם אוּן עֶר וֶועט נִיט הֶערִין צוּ זֵייא: (יט) וְתָפְשׂוּ זָאלִין זַיין פָאטֶער אוּן מוּטֶער אִים נֶעמֶען וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אוּן זָאלִין אִים פִירֶען אֶל זִקְנֵי עִירוֹ צוּ דִי עֶלְצְטֶע פוּן זַיין שְׁטָאט וְאֶל אוּן צוּ דֶעם טוֹיעֶר פוּן דֶעם בֵּית דִין פוּן זַיין שְׁטָאט:

נביאים ש"א יז

תרגום

לחמשיך מנ"ה דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהוָה חיה יחידת דנצח יְהוָה חיה יחידת דהוד אל שם ב"ן שבעשית:

א וְחֵץ חֲנִיתוֹ כִּמְנוֹר אֹרְגִים וְלַהֶבֶת חֲנִיתוֹ שֵׁשׁ־מֵאוֹת שְׁקָלִים בַּרְזֶל וְנֹשֵׂא הַצִּנָּה הֹלֵךְ לְפָנָיו: ב וַיַּעֲמֹד וַיִּקְרָא אֶל־מַעַרְכֹת יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לָהֶם לָמָּה תֵצְאוּ לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה הֲלוֹא אָנֹכִי הַפְּלִשְׁתִּי וְאַתֶּם עֲבָדִים לְשָׁאוּל בְּרוּ־לָכֶם אִישׁ וְיֵרֵד אֵלָי:

ועץ קרי

א וְאָעָא דְמוּרְנִיתֵיהּ כְּאַכְסַן דְנַרְדָאִין וְשִׁינָנָא דְמוּרְנִיתֵיהּ מַתְקַל שִׁית מְאָה תִקְלֵי פַרְזְלָא וְנָטֵל תְּרִיסָא אָזֵיל קֳדָמוֹהִי: ב וְקָם וְאַכְרִיז עַל סִדְרֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן לְמָה תִפְקוּן לְסַדָּרָא קְרָבָא הֲלָא אֲנָא פְלִשְׁתָּאָה וְאַתּוּן עַבְדִין לְשָׁאוּל (אֲנָא הוּא גָלְיָת פְּלִשְׁתָּאָה דְמִן גַת דְקַטְלִית תְּרֵין בְּנֵי עֵלִי כָהֲנֵי חָפְנִי וּפִנְחָס וְשַׁבֵּיתִי יַת אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ וְאוֹבֵילִית יָתֵיהּ לְבֵית דָגוֹן טַעֲוָתִי וַהֲוָה תַמָּן בְּקִרְוֵי פְלִשְׁתָּאֵי שִׁבְעָא יַרְחִין אַף כָּל קְרָב וּקְרָב דַהֲווֹ לְהוֹן לִפְלִשְׁתָּאֵי אֲנָא נָפֵיק בְּרֵישׁ חֵילָא וְנָצְחִנָא בִקְרָבָא וּרְמֵינָא קְטִילִין כְּעַפְרָא דְאַרְעָא וְעַד כְּעַן לָא אַבְשָׁרוּ יָתִי פְלִשְׁתָּאֵי לְמֶהֱוֵי רַב אַלְפָא עֲלֵיהוֹן וְאַתּוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מָה גְבוּרָא עֲבַד לְכוֹן שָׁאוּל בַּר קִישׁ דְמִן גִבְעָה דְמַנִיתוּן יָתֵיהּ מַלְכָּא עֲלֵיכוֹן אִם גְבַר גִבַּר

רש"י

(ב) למה תצאו. כולכם לערוך מלחמה: הלא אנכי וגו'. ילחם אחד כנגדי: ברו. בררו: אנכי הפלשתי. לא שר אלף ולא שר מאה אלא פלשתי כאחד מן האחרים:

מצודת דוד

(א) וחץ חניתו. הוא הבית יד שאוחזים בה כמנור אורגים: ולהבת. ברזל החנית היה משקלו שש מאות שקלי ברזל ומשונה הוא ממשקלי נחשת: הלך לפניו. לשמור בו עליו מעכה חרב וחנית: (ב) אל מערכות. אל החיל המסודר למלחמה: למה תצאו. ר"ל למה תצאו כולכם למלחמה: הלא אנכי הפלשתי.

ג אם־יוכל להלחם אתי והכני והיינו לכם לעבדים ואם־אני אוכל־לו והכיתיו והייתם לנו לעבדים ועבדתם אתנו: ד ויאמר הפלשתי אני חרפתי את־מערכות ישראל היום הזה תנו־לי איש ונלחמה יחד:

הוא ייחות ויעבד קרבא עמי (ואם גבר חלש הוא) בחרו לכון גברא וייחות לותי: ג אם יכול לאגחא קרבא עמי ויקטלינני ונהי לכון עבדין ואם אנא אכול ליה ואקטליניה ותהון לנא לעבדין ותפלחון יתנא: ד ואמר פלשתאה אנא חסדית ית סדרי ישראל יומא דין למימר איתו לי גברא ונגיח קרבא כחדא:

מצודת דוד

ר"ל אנכי הוא המיוחד שבהם אחד מהשרים ואתם הלא עבדים ועם שאין מהדרך אשר שר וגדול ילחם מול עבד נקלה על"ז בררו לכם איש וילחם בי: (ג) להלחם אתי. ר"ל להתגבר עלי בהלחמו אתי: והכני. כלנו נהי' לכם לעבדים בעבור הנלחם האחד לאחד: ועבדתם אתנו. כאומר הלא אתם עבדים לשאול וכשאוכל תהיו עבדים לנו ואין לכם בזה נ"מ גדולה כל כך: (ד) אני חרפתי. כאומר איך לא תבושו הלא אני מחרף את ישראל לומר שאין עמהם גבורים ואתם מחרישין ועד מתי. תנו לי איש וגו':

כתובים תהלים מה

לחמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חיה יחידה דמלכות

אל שם ב"ן שבעשיה:

א מר ואהלות קציעות כל־בגדתיך מן־היכלי שן מני שמחוך: ב בנות מלכים ביקרותיך נצבה שגל לימינך בכתם אופיר: ג שמעי־בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך: ד ויתאו המלך יפיך כי־הוא אדניך והשתחוי־לו:

א מירא דכיא ואקסיל אלואין וקציעתא מתנמרין כל לבושיך מן היכליא דמכבשין בשן דפיל מארע מני יחדונך: ב פלכי מלכותא אתין למקבל אפך וליקרותך בזמן דמעתד ספר אוריתא בסטר ימינך ומכתבתא באובריזין דמן אופיר: ג שמעי כנשתא דישראל אוריית פומיה וחמי פרישות עובדוי ותצלי אודנך לפתגמי אוריתא ותתנשי עובדין בישין דרשיעי עמיך ובית טעוות דפלחת בית אבוך: ד ובכן ירגג מלכא שופריך ארום הוא רבוניך ותסגדין ליה:

מצודת דוד

(א) כל בגדתיך. כלם יהיו מקוטרים במיני בושם כי כן דרך הגדולים לגמר בגדיהם בבושם להפיק נחת ריח: מן היכלי שן. מן השמחה והרחבת הדעת שיש למי שיושב בהיכלי שן מן השמחה ההוא יהיה לך מן הדברים אשר ישמחו אותך בהן ר"ל כל מיני שמחה שיהיו לך יהיו מעין השמחה שיש למי שיושב בהיכלי שן שהיא שמחה גדולה ומרובה: (ב) ביקרותיך. בהשפחות היקרות שלך בהן יהיו אף בנות מלכים: נצבה שגל. המלכה תהיה נצבה לימינך מקושטת בכתם אופיר והכל הוא למשל לגודל התענוג והגדולה: (ג) שמעי בת. להאומות האלה יאמר כל אחד ואחד. שמעי וראי בהבנת הלב: והטי אזנך. לשמוע לכל אשר יאמר מלך המשיח: ושכחי עמך וגו'. ר"ל לא תהיה בעצת האומות הנשארים אשר גוג להלחם עם מלך המשיח: (ד) ויתאו. אז יתאוה מלך המשיח את יופי כשרון מעשיך ואז יהיה לך כי הוא יהיה אדוניך ואז השתחוי לו ולא יאונה לך רעה כי יגן עליך בצלו:

רש"י

(א) כל בגדותיך. בגדים שלך מריחים כריח בשמים אלו: מן היכלי שן. יותר מהיכלי שן משובחות ההיכלות המוכנות לך בגן עדן לשמחך בהם: (ב) בנות מלכים. יהיו מבקרות אותך: שגל. מלכה: בכתם. זהב טוב הבא מאופיר: (ג) שמעי בת. שמעי כנסת ישראל: והטי אזנך. לתורה: ושכחי עמך. שאת גדילה ביניהם: ובית אביך. ע"ז שעבדו אבותיך בעבר הנהר: (ד) ויתאו. ויתאו הקב"ה לנוי מעשיך:

פירוש עברי טייטש

(א) מור ואהלות קציעות כל בגדותיך דיינע אלע קליידער שמעקין מיט דיא בשמים וואס הייסין מור אונ אהלות אונ קציעות מן היכלי שן מני שמחוך דיינע פאלאצין וואס זענען גמאכט פון עלפאנדר־ביין וואס זענען געבריינגט געווארין פון דעם לאנד מני, זייא וועלין דיך דערפרייען: (ב) בנות מלכים ביקרותיך קעניגליכע טעכטער זענין אין דיינע טייערע פאלאצין נצבה שגל לימינך בכתם אופיר דיא מלכה שטייט בייא דיין רעכטע האנט גיצירט מיט גאלד וואס קומט פון אופיר: (ג) שמעי בת וראי הער טאכטער אונ זעה והטי אזנך אונ בייג איין דיין אויער צו הערין מיינע רייד ושכחי עמך ובית אביך אונ פארגעס דיין פאלק אונ פארגעס דיין פאטערס הויזגעזינד: (ד) ויתאו המלך יפיך וועט דער מלך גלוסטין דיין שיינקייט כי הוא אדוניך ווארום דער מלך איז דיין הערר והשתחוי לו זאלסטו דיך בוקען [איינבייגין] פאר איהם:

כלי אמלאי דגבורה דמלכות דיליה אלהים

משילין פירות דרך ארובה ביו"ט אבל לא בשבת. ומכסים פירות בכלים מפני הדלף. וכן [א] כדי יין וכדי שמן. ונותנין כלי תחת [ב] הדלף בשבת: ב כל שחייבין עליו משום שבות. משום רשות. משום מצוה בשבת. חייבין עליו ביו"ט. ואלו הן משום שבות. לא עולין באילן. ולא רוכבין ע"ג בהמה. ולא שטין על פני המים. ולא מטפחין. ולא מספקין. ולא [ג] מרקדין. ואלו הן משום רשות. לא דנין. ולא מקדשין. ולא חולצין.

משילין פירות דרך ארובה. מי שיש לו פירות או תבואה שטוח על גגו להתיבש וראה גשמים ממשמשין ובאין התירו לו לטרוח ולהשליך (א) דרך ארובה שבגג והם נופלים לארץ דליכא טרחא יתירה ודוקא ארובה דכל ארובה מלמעלה למטה בתקרת הגג אבל חלון כגון גג שמוקף מחיצה וחלון בכותל וצריך להגביהו עד לחלון ולהשליכו כולי האי לא שרו רבנן למטרח: ומכסין את הפירות. ולא אמרינן טורח שלא לצורך י"ט (ב) הוא דמשום הפסד ממון שרו ליה רבנן: דלף. גשמים הנוטפים מן הגג: וכן כדי יין וכדי שמן. מכסין אותן מפני הדלף: תחת הדלף. לקבל את המים שלא יטנפו הבית ואם נתמלא הכלי שופך ושונה ואינו נמנע: ב כל שחייבין עליו. שאסרו חכמים לעשותו בשבת משום שבות או משום רשות שיש בו קצת מצוה אבל לא מצוה גדולה וקרוב הוא להיות דבר הרשות ויש בו איסור מדברי סופרים או משום מצוה או שיש בו מצוה ממש ואסרו חכמים לעשותו בשבת: חייבים עליו. שלא לעשותו בי"ט: ואלו הן משום שבות. שהטילו עליו חכמים לשבות מהן ואין בעשייתן שום מצוה: לא עולין באילן. גזירה שמא יתלוש (ג): ולא רוכבין ע"ג בהמה. גזירה שמא יחתוך זמורה להנהיגה: ולא שטין על פני המים. גזירה שמא יעשה חבית של שייטין (ד): ולא מטפחין. כף על כף (ה): ולא מספקין. כף על ירך (ו): ולא מרקדין. ברגל וכולהו גזירה שמא יתקן כלי שיר: ואלו הן משום רשות. משום דהנך דסיפא הוי מצוה גמורה לגביהן קרי להני רשות (ז): לא דנין. דין וזמנין דהוי רשות כגון שיש בעיר גדול ממנו שאין מוטל עליו לדון: ולא מקדשין. קדושי אשה וזמנין דלא הוי מצוה גמורה אלא רשות כגון דאית ליה אשה ובנים: ולא חולצין ולא מיבמין. כמי בזמן שיש אחיו

(א) ליטנא דכי יטל זיתן. גמרא: (ב) וכתב הרא"ש ויותר נראה כדברי ר"י דבשבת דקתני בסיפא קאי אתרי בבי דמדקתני רישא ביו"ט אבל לא בשבת ובסיפא קתני בשבת משמע דקאי אתרי בבי: [א] כדי יין כו'. מוקמינן בגמרא ב' טיבלא דאסור לטלטלן וסא קמ"ל דלא תימא בפירות הראוין לטלטל דוקא קמ"ל דאפי' באין ראוין דכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל ולמ"ד שאינו ניטל מוקמינן דוקא בפירות הראוין וסדר תני כדי יין לאשמעינן דאפי' בהפסד מועט התירו: [ב] הדלף. דוקא בדלף הראוי דאי בשאינו ראוי אסור דמבטל כלי מהיכנו. הר"נ: (ג) דהוי אסור דאורייתא דהיינו קוצר שתולש מן המחובר, רש"י: (ד) כלי של גומא שמשיטין אותו ועושה כמין חבית ארוכה ולמדין בו לשוט, רש"י: (ה) ויכו כף ויאמרו יחי המלך מתורגם וטפחי יד: (ו) כמו ספקתי על ירך: [ג] מרקדין. עם לרקוד מתרגם לספוא כהלכא ומפזז ומכרכר מתרגם מרקד ומשבח: (ז) ולהנך קמאי קרי שבות דאיסור שבות גמור יש בהן לפי שאין בהן צד לסלק גזירות חכמים מעליהן שאין בהן לחלותית מצוה. רש"י:

פרק ה א משילין פירות דרך ארובה ביום טוב אויב עם ליגט פירות אויף דעם דאך צום טריקענען, און ער זעהט עם וועט אנקומען רעגין, מעג ער אום יום טוב אראפ ווארפין דיא פירות פון דאך אין שטוב אריין דורך דעם פענסטער וואס איז אין דאך אבל לא בשבת אבער אום שבת טאר ער ניט אראפ ווארפין די פירות פון דאך ומכסים פירות בכלים מפני הדלף און מען מעג אום יום טוב צו דעקין פירות מיט כלים דער רעגין זאל ניט נאס מאכין דיא פירות וכן כדי יין וכדי שמן און אזוי מעג מען אום יום טוב צו דעקין קריג וויין און אייל דער רעגין זאל זייא ניט נאס מאכין ונותנין כלי תחת הדלף בשבת אז עם רעגינט אריין אין שטוב אום שבת מעג מען אונטער שטעלין אכלי עם זאל אין איהר אריין רעגענען און אז דיא כלי ווערט פול גיסט ער אוים דיא וואסער און שטעלט איר צוריק אויף דעם ארט וואו עם רעגינט, און אזוי מעג ער טאהן דעם גאנצין שבת: ב כל שחייבין עליו משום שבות אלע זאכין וואס דיא חכמים האבין גיאסרת צו טאהן אום שבת, דער מענטש זאל רוהען פון די ארבעט משום רשות און אפילו עם איז דא אביסול א מצוה אז מען וועט דיא זאך טאהן, פון דעסטוועגין האבין דיא חכמים גיאסרת צו טאהן משום מצוה און אפילו עם איז אגאנצע מצוה מען זאל דיא זאך טאהן, פון דעסטוועגין האבין דיא חכמים גיאסרת צו טאהן בשבת אום שבת חייבין עליו ביום טוב אום יום טוב טאר מען דאס אויך ניט טאהן ואלו הן משום שבות און דיא זאכין האבין די חכמים גיהייסין מען זאל רוהען פון זייא, מען זאל ניט טאהן ניט שבת ניט יום טוב, און אין דעם טאהן איז קיין שום מצוה לא עולין באילן מען זאל ניט ארויף גיין אויף אבוים ניט שבת און ניט יום טוב טאמער וועט ער עפעס אפ רייסין ולא רוכבין על גבי בהמה מען זאל ניט רייטין אויף אבהמה ניט שבת ניט יום טוב, טאמער וועט ער אפ רייסין אצווייג צוא טרייבין איהר ולא שטין על פני המים און מען זאל ניט שווימען אויף דעם וואסער ניט שבת ניט יום טוב, טאמער וועט ער מאכין אכלי צום שווימען ולא מטפחים מען זאל ניט פאטשין מיט דיא הענט ולא מספקין מען זאל ניט פאטשין מיט דיא הענט אויף דער זייט ולא מרקדין מען זאל ניט שפרינגען, ניט טאנצין, ניט שבת ניט יום טוב ואלו הן משום רשות און אין דיא זאכין איז דא אביסול א מצוה און פון דעסטוועגין האבן דיא חכמים גיזאגט מען זאל זייא ניט טאהן ניט שבת און ניט יום טוב לא דנין מען זאל ניט משפטין א דין תורה ולא מקדשין מען זאל ניט מקדש זיין אאשה ולא חולצין מען זאל ניט געבין חליצה ולא

ולא מיבמין. ואלו הן משום מצוה. לא מקדישין. ולא מעריכין. ולא מחרימין. ולא מגביהין תרומות ומעשרות. כל אלו ביו"ט אמרו [ד] ק"ו בשבת. [ה] אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד: ג הבהמה והכלים כרגלי הבעלים. המוסר בהמתו [ו] לבנו או לרועה הרי אלו כרגלי הבעלים. כלים המיוחדין לאחד מן האחים שבבית הרי אלו כרגליו. ושאין מיוחדין הרי אלו במקום שהולכין: ד השואל כלי מחברו. מערב יו"ט כרגלי השואל. ביו"ט

הגדול ממנו הוי רשות דמלוה בגדול ליבם וטעמא דכלהו גזירה שמא יכתוב (ח): ולא מעריכין. ערך פלוני עלי נותן כפי השנים כמ"ש בפ' ערכין: ולא מחרימין. הרי בהמה זו חרם וסתם חרמים לבדק הבית (ט) וכלהו אסרינהו רבנן משום דדמי למקח וממכר (י) שמוליא מרשותו לרשות הקדש: ולא מגביהין תרומות ומעשרות. ואפילו כדי ליתנם לכהן בו ביום דמחזי דמשום שמחת י"ט דכהן שהוא צריך להן הוא מפרישן אפ"ה אסור דהוה ליה מתקן וה"מ פירות דטבילי מאתמול אבל פירות דטבילי האידנא כגון עיסה לאפרושי מיניה חלה מפרשי' לה בי"ט ויהבינן לכהן: אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. הך סתמא כב"ש דאמרי אין מוליאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים דלא הותרה הוצאה אלא לצורך אוכל נפש אבל אנן קי"ל כב"ה דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך (יא) ואיכא נמי משילין פירות דרך ארובה דריש פרקין דבשבת אסור וביו"ט מותר: ג כרגלי הבעלים. אין אדם יכול להוליכה בי"ט אלא במקום שבעלים יכולים לילך: או לרועה הרי אלו כרגלי הבעלים. מתני' כשיש בעיר שני רועים דלא ידעינן להי מנייהו הויא לה דעת בעלים הלכך הרי הן כרגלי הבעלים אם אינה אצל הרועה מבעוד יום אבל כשאין בעיר אלא רועה א' כל בני העיר מעמידין בהמתן ברשותו ובקניית שביתתו והויא לה כרגלי הרועה: ושאינן מיוחדין. לאחד מהן אלא לכלן: הרי אלו במקום שהולכין. למקום שכולן יכולין לילך מותר להוליך את הכלים אבל אם עירב אחד מהן לסוף אלפים לצפון והשאר לא ערבו הוא מעכב על ידם מלהוליכה לדרום אפי' פסיעה אחת מפני חלקו והן מעכבים על ידו מלהוליכה לצפון אלא אלפים אמה שהן מותרין בהן: ד כרגלי השואל. שהרי קנה שביתתו אצלו בין השמשות דכה"ג שהוא כניסת היום קונה שביתה ו[א]פי' לא בא ליד השואל אלא בי"ט (יב) דלאו ברשותיה קיימי בין השמשות הרי הוא כרגליו של שואל. ואם שאלו ביום טוב.

(ח) ספק דין לדינין ושטר אירוסין לקידושין ושטר חליצה לחוללת וכתובה ליבמה. רש"י. וכ"ש גירושין דלא סגי אלא בכתיבה וכו ביום ומש"ה לא חש למתניה, הר"ן: (ט) ותמהני שפירשו דלא כחכמים דס"ל דסתמן לכהנים דהכי קי"ל (בערכין פ"ח מ"ו) והא ודאי דכשמחרים לכהן דהוי נמי כמקח וממכר ואפשר דר"ש הוא ורבותא הוי לאשמעינן דאפי' לבדק הבית דנגבוס אסור כמו"מ: (י) עמ"ש פ"ג מ"ו וכ"ת הא אמרינן דחפצי שמים מותרין כו' י"ל דלא דמי כולי האי למו"מ שאינו יולא מרשום לרשות לגמרי כמו הני דהכא. ועתוי"ט: [ד] ק"ו בשבת. ס"ק כי איסנו כי מדלשא לענין יו"ט איתנו וק"ו בשבת וכרישא דקתני כל שחייבים בשבת חייבים עליו ביו"ט ר"ל אהרים שלא הוזכרו במשנה זאת ואלו הן אסיפא קאי כל אלו ביו"ט כו': [ה] אין כו'. להיות מותר לכתחלה ביו"ט שאסור בשבת אבל לענין עונשין יש הרבה שזה בסקילה וכרת וזה בלאו גרידא. רש"י ותוס'. ומה"ט ניחא דלא חשיב מוקלה דבשבת מותר דלא בא אלא לומר דאין מותר ביו"ט מה שאסור בשבת: (יא) וס"נ הבערה: [ו] לבנו. ואע"ג דהוא יחיד לא קנה לפי שדרך בני אדם לצכור כליהם ותפליהם לבניהם ואינם מפקידים אותם כאלו הוליאם מרשותם, הס"מ: (יב) והשואל דקתני בדבורא בעלמא ולא משך מבע"י וקמ"ל כיון דאסמכיה ברשותיה אוקמיה. רש"י:

מיבמין מען זאל ניט מיבם זיין ואלו הן משום מצוה אונ אין דיא זאכין איז דא א מצוה אונ פון דעסטוועגין האבין דיא חכמים גיזאגט מען זאל זיא ניט טאהן ניט שבת אונ ניט יום טוב לא מקדישין מען זאל ניט הייליג מאכין אזאך צו גאט ולא מעריכין מען זאל ניט זאגין דעם שאצונג פון מיר אדער פון מיין חבר זאל איך געבין אזוי וויא עס שטייט אין דיא תורה ולא מחרימין מען זאל ניט זאגין דיא בהמה זאל זיין חרם ולא מגביהין תרומות ומעשרות מען טאר ניט אפ שיידין ניט תרומה אונ ניט מעשר ניט שבת אונ ניט יום טוב, נאר חלה געמען פון טייג [וואס מען האט גיקנעטין אום יום טוב] אונ געבין דעם כהן מען מעג מען אום יום טוב כל אלו ביום טוב אמרו דיא אלע זאכין האט מען גיזאגט זיא זענען אסור אום יום טוב קל וחומר בשבת שבת וואס יום טוב איז גרינג וואס איז הארב איז געווים אסור אין בין יום טוב לשבת עס איז קיין חילוק צווישין יום טוב אונ שבת אלא אוכל נפש בלבד נאר אין עסין אליין, יום טוב מעג מען קאכין צום עסין אונ שבת ניט: ג הבהמה והכלים כרגלי הבעלים ווען איינער בארגט אבהמה אונ כלים פון א בעל הבית אום יום טוב טארין זיא ניט גיין אום יום טוב אויסער דיא שטאט ווייטער וויא דער בעל הבית גייט המוסר בהמתו לבנו או לרועה ווען איינער גיט אום יום טוב זיין בהמה צו זיין זוהן ער זאל זיא היטען, אדער ער גיט זיא צו אפאסטוך הרי אלו כרגלי הבעלים טאר גיט גיין דיא בהמה אום יום טוב ווייטער וויא דער בעל הבית גייט כלים המיוחדין לאחד מן האחין שבבית כלים וואס זענען אפ גיזונדערט אז זיא גיהערין צו איינעם פון דיא ברידער וואס זענען אין שטוב הרי אלו כרגליו זענען זיא וויא זיינע פיס, טאר מען זיא ניט טראגין אום יום טוב ווייטער וויא ער גייט ושאין מיוחדין אז דיא כלים זענען ניט אפ געזונדערט צו איין ברודער נאר זיא גיהערין צו אלע ברידער הרי אלו במקום שהולכין מעג מען זיא נאר טראגין אום יום טוב ביז דעם ארט וואו אלע ברידער מעגין גיין: ד השואל כלי מחברו מערב יום טוב אז איינער בארגט אכלי פון זיין חבר ערב יום טוב כרגלי השואל מעג מען דיא כלי טראגין וויא ווייט דער וואס האט גיבארגט מעג גיין ביום טוב אז ער האט דיא כלי

ברגלי המשאיל. האשה ששאלה מחברתה תבלין ומים ומלח לעיסתה. הרי אלו ברגלי [ז] שתיהן. רבי יהודה פוטר במים מפני שאין בהם ממש: ה הגחלת כרגלי הבעלים. ושלהבת בכל מקום. גחלת של הקדש מועלין בה. ושלהבת לא נהנין ולא מועלין. (המוציא גחלת לרה"ר חייב, ושלהבת פטור). [ח] בור של יחיד כרגלי היחיד. ושל אנשי אותה העיר כרגלי אנשי אותה העיר. ושל עולי בבל כרגלי הממלא: ו מי שהיו פירותיו בעיר אחרת וערבו בני אותה העיר להביא אצלו מפירותיו. לא יביאו לו. ואם עירב הוא פירותיו

(יג) פי' להשאיל כלי זה להשואל שזה וכיון דבערב יו"ט זה לא אמר ליה לא הוקמים ברשותיה משום דמיגו אמר דלאו משכח איניש אחרינא ואזיל ושאל מיניה. גמ' ועתוי"ט: [ז] שתיהן. לא בטלי מים ומלח אגב עיסה משום דהוי דשיל"מ, גמ' ועיין תוי"ט: [ח] בור כו'. כ"מ שהוגה בור שהוא מים מכונסים והכי איתא בגמרא דאלו שהוכעים ה"ה כרגלי כל אדם פי' שממלא ראשון: (יד) רש"י. ונראה כציני דדוקא בשלא עירב אחד מהן דאל"כ הוא מעכב. פי"ל דשאני מים דכלין ואינם נשארים לאחר שהיית לרכיו כשם שיין לומר כשם יש ברירה משא"כ בכלים. ועיין תוי"ט: (טו) דמתוקין דרבנן וכדרבנן קי"ל יש ברירה:

משהשכה הרי הן. ברגלי המשאיל. לפי שקנה שביתה אצל בעליו יחפי' היה רגיל להשאיל בכל י"ט (יג): האשה ששאלה מחברתה תבלין. לקדרתה: ומים ומלח. לעיסתה: הרי אלו. הקדרה והעיסה: ברגלי שתיהן. אין מוליכין אותן אלא במקום ששתיהן יכולות לילך דכיון דבי"ט שאלו קנו התבלין והמים והמלח שבית' אצל בעליהן: שאין בהם ממש. אין נכרו' לא בקדרה ולא בעיסה כגון שהתבשיל עבה ואין המים נכרים בה הלכך אין מעכבות הולכתן ובמלח לא פליג ר"י דמיירי בעסה שגלושה במלח שהית גסה ועבה שהיתה נכרת ויש בה ממש. ואין הלכה כר"י: ה ושלהבת. כגון הדליק נרות בשלהבת חבירו אינו מעכב באיסור תהומין: מועלין בה. הנהנה ממנה מביא אשם מעילות: ושלהב' לא נהנין. לכתחלה מדרבנן. ואם נהנה לא מועלין. אין חייבין קרבן מעילה דלית ליה ממש: וכן המוציא גחלת. בשבת לרשות הרבים חייב: ושלהבת. שדחפה בידו מרשות היחיד לרשות הרבים פטור: ברגלי היחיד. אין מוליכין המים אלא כרגלי בעל הבור: ברגלי אנשי אותה העיר. אלפים אמה לכל רוח חוץ לעבורה (יד): ושל עולי בבל. העשוי לעוברי דרכים באמצע הדרך ועשאום בני הגולה לשתותם בעלותם לירושלים: ברגלי הממלא. מפני שהוא הפקר והפקר נקנה בהגבהה ואם בא אחד ושאל לו מימיו אינו מוליכן אלא כרגליו דקסבר האי תנא יש ברירה להחמיר (טו) ומאתמול הוברר הדבר דלהאי גברא חזו וברשותיה קיימי ולא כר"י בן נורי דאמר הפלי הפקר קונין שביתה לעצמן במקומן: ו לא יביאו לו מפירותיו.

ניבארגט אום יום טוב בְּרַגְלֵי הַמַּשְׁאִיל מעג מען דיא
כלי טראגין ווי ווייט דער וואס האט פאר בארגט
מעג גיין הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה מֵחֲבֶרְתָּהּ אויב אאשה האט
גיבארגט פון איהר חַבְרְתָּהּ תַּבְלִין בשמים צום
טאפ גיקעכץ וּמַיִם וּמֶלַח לְעִיסָתָהּ אונ וואסער אונ
זאלץ צו איהר טייג הֲרֵי אֵלּוּ בְּרַגְלֵי שְׁתֵּיהֶן מעג מען
טראגין דעם טאפ עסין אונ דיא טייג וויא ווייט
דיא ביידע ווייבער מעגין גיין אויסער די שטאט
רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר בְּמַיִם רבי יהודה זאגט דיא וואסער
רעכינט מען ניט מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ ווייל עס איז
ניט צו דער קענען די וואסער אין די טייג, אונ
זאלץ שמועסט די משנה פון גראבע זאלץ וואס
מען דער קענט זייא אין די טייג: ה הַגַּחֶלֶת כְּרַגְלֵי
הַבְּעָלִים אז איינער נעמט ביי דעם אנדערין אקויל
אום יום טוב, טאר מען איהם ניט טראגין ווייטער
וויא דער בעל הבית מעג גיין וְשַׁלְהֶבֶת אונ אז
איינער נעמט ביי דעם אנדערין אפלאם, דהיינו
ער האט אנגיצונדען אליכט בייא זיין חבר בְּכָל
מָקוֹם מעג ער גיין מיט די ליכט אויף יעדער ארט
וואו ער מעג גיין גַּחֶלֶת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ אז מען נעמט
אקויל פון הקדש מוֹעֲלִין בָּהּ דארף מען ברייגען
אקרבן אשם מעילות וְשַׁלְהֶבֶת אונ אז ער נעמט
אפלאם פון הקדש ער האט אנגעצונדין אליכט
פון דעם פייער וואס אויף דעם מזבח לא נֶהֱנִין טאר
ער ניט הנאה האבין פון דעם פלאם, אונ אויב
ער האט הנאה גיהאט וְלֹא מוֹעֲלִין דארף מען ניט
ברייגען אקרבן אשם מעילות הַמּוֹצִיא גַּחֶלֶת לִרְשׁוּת
הָרַבִּים אז ער טראגט ארויס אקויל אום שבת פון
שטוב אין גאס חַיָּיב דארף ער ברייגען אקרבן

אויב ער האט דאס גיטאן בשוגג וְשַׁלְהֶבֶת פָּטוּר אויב
ער האט מיט דיא האנט אשטויס גיטאן אפלאם
פון שטוב אין גאס, איז מען פטור בּוֹר שֶׁל יָחִיד
אברונען וואס גיהער צו איין בעל הבית, דיא
וואסער וואס מען שעפט פון איהם אום יום טוב.
זענען כְּרַגְלֵי הַיָּחִיד וויא די פיס פון דעם איין בעל
הבית, מען טאר זייא ניט טראגין ווייטער וויא
דער בעל הבית מעג גיין אום יום טוב וְשֶׁל אַנְשֵׁי
אוֹתָהּ הָעִיר אונ דער ברונען וואס גיהער צוא דיא
מענטשין פון שטאט, די וואסער וואס מען שעפט
פון איהם אום יום טוב כְּרַגְלֵי אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר זענען
וויא די פיס פון די שטאט מענטשין, מען טאר
זייא ניט טראגין ווייטער ווי די שטאט מענטשין
גייען, דאס איז צוויא טויזענד איילין אין יעדער
זייט פון שטאט וְשֶׁל עוֹלֵי בָבֶל אונ די וואסער וואס
מען שעפט אום יום טוב פון דעם ברונען וואס
דיא מענטשין פון בבל האבין גיגראבין אין וועג
ווען זיי זענען גיגאנגען אויף יום טוב אין ירושלים
כְּרַגְלֵי הַמְמַלֵּא די וואסער מעג מען טראגין וואו דער
וואס האט אן גישעפט מעג גיין, ווייל זיי זענען
הפקר: ו מִי שֶׁהָיוּ פֵּירוֹתָיו בְּעִיר אַחֶרֶת ווען איינער
האט גיהאט פירות אין איין אנדער שטאט. וואס
זיא איז ווייט פון דער שטאט פיר טויזענד איילין
וְעֵרְבוּ בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר אונ די מענטשין פון די שטאט
האבין גילייגט אעירוב זייא זאלין מעגין גיין יום
טוב צו די אנדערע שטאט, אונ זייא ווילין לְהָבִיא
אֶצְלוֹ מִפֵּירוֹתָיו איהם ברייגען פון זיינע פירות לֹא
יָבִיאוּ לוֹ טארין זייא ניט ברייגען וְאִם עֵירַב הוּא אונ

ברטנורא

הואיל והוא לא ערב להם פירותיו כמוהו: ז מי שזימן אצלו אורחים. מעיר אחרת ויבואו אצלו ע"י עירוב: לא יוליכו. לאחר סעודה: מנות. בידם לביתם: אא"ב זכה להם. ע"י אחר: מנותיהם מערב יו"ט. שמסרם בעה"ב זה לאדם אחר במשיכה מערב יו"ט ואמר לו זכה במנות הללו לפלוני ופלוני דזכין לאדם שלא בפניו:

משנה

כמוהו: ז מי שזימן אצלו אורחים. לא יוליכו בידם מנות [ט] אא"ב זכה להם מנותיהם מערב יו"ט. [י] אין משקין ושוחטין את המדבריות. אבל משקין ושוחטין את הבייתיות. אלו הן בייתיות הלנות [כ] בעיר. מדבריות הלנות [ל] באפר:

עיקר תוי"ט

[ט] אא"כ. ואע"ג דכמ"ד בדבורא קני ליה הבעל שאני התם דא"ל שואל לשאיל גופיה הלכך שמכה דעתיה אבל הכא דלא אמר ליה בעינן זיכוי, הר"ן: [י] אין משקין. לענין השקאה בעלמא ורשי אלו ואלו מזונותיהם עליך ומוסר להשקותה מש"ה מפרש בגמרא דמשום שחיטה נקט ואגב אורחיה קמ"ל דלשקי' והדר לשחוט משום סרכא דמנכא כו'. הר"ן ופתוי"ט: [כ] בעיר. כת"ק דברייתא שפי' שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום ובמלא שהן מוכנות: [ל] באפר. פי' הר"מ שם הכפרים. והערוך פי' כמו ותרעינה באחו וכ"ל שהם חוץ לתחום והם מוקצים דאין דעת אנשי העיר עליהם ועמ"ש פ"ד מ"ג ומיהו הכא איתא מ"ד בגמרא דאף ר"ש מודה דהוי כנגוגרות ולמיקים:

אויב ער (דער בעל הבית פון דיא פירות) האט גילייגט אעירוב פירותיו כמוהו זענען זיינע פירות ווי ער, מעג מען טראגין די פירות וואו ער מעג גיין: ז מי שזימן אצלו אורחים ווען איינער האט פאר בעטין צוא זיך געסט פון איין אנדער שטאט אונ זייא קומען צוא איהם יום טוב דורך אעירוב לא יוליכו בידם מנות זאלין זייא ניט מיט נעמען מיט זיך חלקים צוא זיך אהיים אלא אם כן זיכה להם מנותיהם מערב יום טוב נאר סיידין דער בעל הבית האט גינעבין ערב יום טוב דיא חלקים צו איינעם ער זאל זוכה זיין פון זייערטוועגין אין משקין ושוחטין את המדבריות מען טאר ניט אום יום טוב געבין טרינקען אונ שעכטין אבהמה אדער אחיה אדער אעוף וואס האדעווען זיך אין פעלד אבל משקין ושוחטין את הבייתיות אבער מען מעג געבין טרינקען אונ שעכטין די בהמה חיה ועוף וואס האדעווען זיך אין שטוב אלו הן בייתיות דאס הייסט גיהאדעוועט אין שטוב הלנות בעיר אז זייא נעכטיגין אין שטאט, אפילו זיי זענען אגאנצע טאג אין פעלד מדבריות וואס הייסט פעלד בהמות הלנות באפר אז זייא נעכטיגין אין פעלד אויף דעם גראז:

גמרא ביצה דף לב ע"א

הלכה ס' כלה כלי הסילון דגבורה דמלכות דכיאה אכדטם

לא עולין באילן גזרה שמא יתלוש. ולא רוכבין ע"ג בהמה גזרה שמא יצא חוץ לתחום. ש"מ תחומין דאורייתא אלא גזרה שמא יחתוך זמורה. ולא שטין על פני המים גזרה שמא יעשה חבית של שייטין. ולא מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין

רש"י

שמא יעלה ויתלוש. דהוי איסורא מדאורייתא דהיינו קוצר שתולש מן המחובר: שמא יצא חוץ לתחום. מתוך שאינו מהלך ברגליו אינו רואה סימני התחומין: ש"מ התחומין דאורייתא. מדגזר רכיבה אטו תחומין דאי מדרבנן לא הוו אסרו מלתא אחריתי משום דידיה: שמא יחתוך זמורה. להכותה והוי קוצר מן המחובר: חבית של שייטין. כלי שמלמדין בו לשוט: הא מצוה

לא עולין באילן גזרה שמא יתלוש שבת אונ יום טוב טאר מען ניט ארויף גיין אויף אבוים טאמער וועט ער עפעס אפרייסין פון בוים ולא רוכבין על גבי בהמה אונ מען טאר ניט רייטין אויף אבהמה ניט יום טוב אונ ניט שבת גזרה שמא יצא חוץ לתחום ווייל מיר האבין מורא טאמער וועט דיא בהמה גיין ווייטער ווי אתחום שבת. ווארום אז אמענטש גייט אז ער קומט צום תחום שבת זעהט ער דעם צייכין אז דא איז אתחום שבת וועט ער ניט גיין ווייטער, אבער אז ער רייט קען זיין ער זאל ניט זעהן דעם צייכין וועט ער רייטין ווייטער וויא דער תחום שבת, פרעגט דיא גמרא שמע מינה תחומין דאורייתא קענען מיר דאך פון דאנען וויסען אז די תורה האט גיבאטין מען זאל ניט גיין שבת ווייטער וויא צוויי טויזענד איילין, דריבער טאר מען ניט רייטין שבת טאמער וועט ער רייטין ווייטער וויא צווייא טויזענד איילין וועט ער טאן אעבירה פון די תורה. ווארום אז דעם איסור פון ווייטער וויא צווייא טויזענד איילין וואלטין נאר די רבנן גוזר גיוועזן, וואלטין זייא ניט גוזר גיוועזן מען זאל ניט רייטין שבת. ווארום צווייא גזרות אגזרה צו אגזרה זענען דיא רבנן ניט גוזר, זאגט דיא גמרא עס קען טאקי זיין דער איסור צו גיין מעהר וויא צוויי טויזענד איילין שבת איז אגזרה פון דיא רבנן, אונ וואס מען טאר ניט רייטין שבת, איז איין אנדער טעם אלא גזרה שמא יחתוך זמורה מען האט נאר מורא טאמער וועט ער אפשניידין אצווייג אום שבת אשמיץ צו געבין דיא בהמה זיא זאל בעסער גיין ולא שטין על פני המים מען טאר ניט שווימען אויף דעם וואסער שבת גזרה שמא יעשה חבית של שייטין ווארום אז ער וועט מעגין שווימען האבין מיר מורא טאמער וועט ער מאכין (אום שבת) אזעלכע פעסלאך (כלים) צום שווימען ולא מטפחין מען טאר ניט פאטשין מיט די הענט אהאנט אויף אהאנט ולא מספקין אונ מען טאר ניט פאטשין מיט די הענט אויף די זייט ולא

קעביד. ואמאי קרי ליה רשות: אשה ובנים. שני זכרים לב"ש או זכר ונקבה לב"ה: שמא יכתוב. פסק דין לדינין ושטר אירוסין לקדושין ושטר חליצה ל[illegible]ולות וכתובה ליבמה: הני משום רשות איכא משום שבות ליכא. אאמלעיתא קאי דקאמר אלו הן משום רשות וכי אין בהם משום שבות והלא אסרום כדאמרי' כל שחייבין עליו אלמא כלהו לאיסורא והני בתראי משום מצוה איכא בעשייתן ומשום שבות ליכא לאסרן בשבת בתמיה והלא אסרום והיכי פלגינהו תנא דמתני' דבקמאי אדכר שבות ובאמלעי

גזרה שמא יתקן כלי שיר. ואלו הן משום רשות לא דנין והא מצוה קעביד לא צריכא דאיכא דעדיף מניה. ולא מקדשין והא מצוה קא עביד לא צריכא דאית ליה אשה ובנים. לא חולצין ולא מיבמין והא מצוה קא עביד לא צריכא דאיכא גדול ומצוה בגדול ליבם. כלהו טעמא מאי גזרה שמא יכתוב. ואלו הן משום מצוה לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין גזרה משום מקח וממכר. ולא מגביהין תרומות ומעשרות פשיטא תני רב יוסף לא נצרכה אלא ליתנה לכהן בו ביום וה"מ פירי דטבילי מאתמול אבל פירי דטבילי האידנא כגון עיסה לאפרושי מניה חלה מפרשינן ויהבינן לכהן. והני משום רשות איכא משום שבות ליכא והני משום מצוה איכא משום שבות ליכא.

מרקדין און מען טאר ניט שפרינגען [טאנצין] אום שבת גזרה שמא יתקן כלי שיר ווייל מיר האבין מורא טאמער וועט ער מאכין אום שבת אכלי צום שפילען ואלו הן משום רשות די זאכין זענען אגאנצע נאך קיין מצוה צו טאן, נאר וויא מען וויל, און שבת טאר מען דאס ניט טאן לא דנין מען טאר ניט משפטין אדין תורה, פרעגט דיא גמרא והא מצוה קעביד אדין תורה צו פסקנען איז דאך אמצוה ענטפערט די גמרא לא צריכא דאיכא דעדיף מניה מען מיינט וואו עס איז דא אבעסערער דיין פון איהם איז ניט אויף איהם דיא מצוה צו פסקנען דיא דין תורה ולא מקדשין און מען טאר ניט מקדש זיין אאשה אום שבת, פרעגט די גמרא והא מצוה קעביד ער טוהט דאך אמצוה, ענטפערט דיא גמרא לא צריכא דאית ליה אשה ובנים מען מיינט אויב ער האט שוין אווייב מיט קינדער לא חולצין ולא מיבמין מען טאר ניט געבין חליצה און מען טאר ניט מיבם זיין אום שבת און ניט יום טוב ומיבם זיין הייסט ווען עס זענען געוועז צוויי ברידער אדער מעהר וויא צווייא און איין ברודער איז געשטארבין אן קינדער, דארף איינער פון דיא ברידער געמען דאס ווייב פון דעם געשטארבענעם ברודער צו זיך פאר אווייב] פרעגט דיא גמרא והא מצוה קעביד ער טוהט דאך אמצוה, ענטפערט דיא גמרא לא צריכא דאיכא גדול ומצוה בגדול ליבם מען מיינט וואו עס איז דא עלטערע ברידער, און די מצוה איז דער עלטערער ברודער זאל מיבם זיין, זאגט די גמרא כלהו טעמא מאי פאר וואס זאל מען די אלע זאכין ניט טאהן שבת און ניט יום טוב, ענטפערט דיא גמרא גזרה שמא יכתוב מיר האבין מורא טאמער וועט ער דם שרייבין אום שבת אדר אום יום טוב ואלו הן משום מצוה דיא זאכין זענען אמצוה פון דעסטוועגין טאר מען זייא ניט טאהן ניט שבת און ניט יום טוב לא מקדישין מען טאר ניט הייליגען אזאך צום בית המקדש ולא מעריכין און מען טאר ניט זאגין איך וועל געבין מיין שאצונג, וויפיל דיא תורה האט מיך געשאצט

[וויא עס שטייט אין די סדרה בחקתי] ולא מחרימין און מען טאר ניט זאגין אויף אזאך דאס זאל זיין חרם גזרה משום מקח וממכר ווארום אז מען וועט איהם זאגין ער מעג מקדיש זיין און מעריך זיין און מחרים זיין אום שבת אדער אום יום טוב, וועט ער קויפין און פארקויפין אויך אום שבת אדער אום יום טוב ולא מגביהין תרומות ומעשרות שבת און יום טוב טאר מען ניט אפשיידין ניט תרומה און ניט מעשר, פרעגט דיא גמרא פשיטא געוויס טאר מען ניט, ענטפערט די גמרא תני רב יוסף רב יוסף האט געלערנט לא נצרכה אלא ליתנה לכהן בו ביום אפילו ער וויל אפשיידין דיא תרומה און מעשרות שבת אדער יום טוב און ער וויל באלד געבין דעם כהן דיא תרומה און דיא מעשר צום לוי זייא זאלין האבין וואס צו עסין שבת אדער יום טוב פון דעסטוועגין טאר מען ניט אום שבת און ניט אום יום טוב והני מילי פירי דטבילי מאתמול דאס איז נאר ביא אזעלכע פירות וואס מען האט פון זייא געדארפט געבין תרומה און מעשר פאר שבת אדער פאר יום טוב אבל פירי דטבילי האידנא אבער אזעלכע פירות וואס זענען היינט אום שבת אדער אום יום טוב געווארין טבל צו געבין פון זיי תרומה און מעשר כגון עיסה לאפרושי מניה חלה דהיינו ער האט גיקנעטין אטייג אום יום טוב און מען דארף געבין פון איהר חלה מפרשינן ויהבינן לכהן נעמט מען פון דיא טייג חלה און מען גיט די חלה צום כהן, פרעגט די גמרא והני משום רשות איכא משום שבות ליכא דוא זאגט די זאכין זענען ארשות אויב מען וויל מעג מען זיי טאהן, עס איז דאך דא אויף זייא אשבות, דיא רבנן האבין גיזאגט מען זאל רוהען פון זייא, און מען טאר זייא ניט טאהן והני משום מצוה איכא משום שבות ליכא דוא זאגסט די זאכין זענען אמצוה צוא טאהן, עס איז דאך דא אויף זייא אשבות, דיא רבנן האבין דאך גיזאגט מען זאל רוהען פון זייא און מען טאר זייא ניט טאהן, פאר וואס צוא טיילט דאס דיא משנה אין דרייא געמען, דיא

א"ר יצחק לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא שבות גרידתא דאסור אלא אפילו שבות דרשות נמי אסור ולא מיבעיא שבות דרשות דאסור אלא אפילו שבות דמצוה נמי אסור :

וכתראי לא אלכר שבות: ה"ק לא מיבעיא וכו'. כלומר כולן משום שבות יש כהן והראשונים איסור יש כהן ואין בהם להלוה מצוה והאמצעים יש כהן משום שבות ואע"פ שיש בהן קצת מצוה והאחרונים מצוה גמורה הן ואע"פ כן גזרו עליהן שבות ולא זו אף זו קתני לא תימה קמאי הוא דאסירי דה"ל שבות גרידתא אלא אפי' אמצעי וכו':

עֶרְשְׁטֶע זַעקְס זַאכִין רוּפְט דִיא מִשְׁנָה שְׁבוּת, דִיא אַנְדֶערֶע פִיר זַאכִין רוּפְט דִיא מִשְׁנָה רְשׁוּת, דִיא דְרִיטֶע פִיר זַאכִין רוּפְט דִיא מִשְׁנָה מִצְוָה, דִיא אַלֶע זַאכִין זֶענֶען דָאךְ אַשְׁבוּת, דִי אַלֶע פֶערְצֶעהְן זַאכִין טָאר מֶען נִיט טָאהְן אוּם שַׁבָּת אָמַר רַבִּי יִצְחָק לֹא מִבָּעֲיָא קָאָמַר הָאט רַבִּי יִצְחָק גִיזָאגְט דִיא מִשְׁנָה שְׁמוּעֶסְט לֹא מִבָּעְיָא, מֶען דַארְף נִיט זָאגִין דָאס טָאר מֶען נִיט, נָאר אֲפִילוּ דָאס טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט, אוּנ מֶען דַארְף נִיט זָאגִין דָאס טָאר מֶען נִיט נָאר אֲפִילוּ דָאס טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט, אִיז ר' יִצְחָק מְפָרֵשׁ וִויָעס שְׁטֵייט וַוייטֶער, דִי פֶערְצֶעהְן זַאכִין זֶענֶען אַשְׁבוּת אוּנ מֶען טָאר זַייא נִיט טָאן, נָאר דִי עֶרְשְׁטֶע זֶעקְס זַאכִין ווייל אִין זַייא אִיז נָאר קֵיין מִצְוָה דָא, רוּפְט מֶען זַייא שְׁבוּת. אִין דִיא אַנְדֶערֶע פִיר זַאכִין ווייל אִין זַייא אִיז דָא עֶפֶּעס אַמִצְוָה רוּפְט עֶר זַייא רְשׁוּת, דָאס מֵיינְט מֶען עֶס וואלְט גֶעבְּרָאפְט מוּתָּר זַיין ווייל אִין זַייא אִיז דָא עֶפֶּעס אַמִצְוָה פוּן דֶעסְטְוֶועגִין טָאר מֶען נִיט, דִי דְרִיטֶע פִיר זַאכִין אֲפִילוּ זַייא זֶענֶען אַמִצְוָה הָאט דָאךְ גֶעוִוים גֶעבְּרָאפְט מוּתָּר זַיין פוּן דֶעסְטְוֶועגִין טָאר מֶען זַייא נִיט טָאהְן אוּם שַׁבָּת לֹא מִבָּעֲיָא שְׁבוּת גְרִידְתָא דְאָסוּר מֶען דַארְף נִיט לֶערְנֶען דִיא זַאכִין וָואס אִין זַייא אִיז נָאר קֵיין מִצְוָה דָא אַז מֶען טָאר זַייא נִיט טָאהְן אוּם שַׁבָּת, ווייל דָאס אִיז גֶעוִוים אֶלָּא אֲפִילוּ שְׁבוּת דִרְשׁוּת נַמִּי אָסוּר נָאר אֲפִילוּ דִיא זַאכִין וָואס אִין זַייא אִיז דָא אַבִּיסִיל אַמִצְוָה טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט טָאהְן אוּם שַׁבָּת וְלֹא מִיבָּעֲיָא שְׁבוּת דִרְשׁוּת דְאָסוּר אוּנ מֶען דַארְף נִיט לֶערְנֶען דִיא זַאכִין וָואס אִין זַייא אִיז דָא אַבִּיסִיל אַמִצְוָה טָאר מֶען זַייא נִיט טָאהְן אוּם שַׁבָּת אֶלָּא אֲפִילוּ שְׁבוּת דְמִצְוָה נַמִּי אָסוּר נָאר אֲפִילוּ דִי זַאכִין וָואס זֶענֶען אַמִצְוָה טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט טָאהְן אוּם שַׁבָּת [אוּנ בַּייא דִיא אַלֶע דִינִים זֶענֶען גְלַייךְ יוֹם טוֹב צוּא שַׁבָּת, אַזוֹי וִויא מֶען טָאר נִיט שַׁבָּת טָאר מֶען נִיט יוֹם טוֹב] :

זוהר ויקרא דף טז ע"ב ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

פתח ואמר (משלי טז) איש תהפוכות ישלח מדון ונרגן מפריד אלוף. איש תהפוכות ישלח מדון כמה דאמרן חייביא עבדי פגימו לעילא. ונרגן מפריד אלוף. מפריד אלופו של עולם. ודא קב"ה. ד"א איש תהפוכות ישלח מדון. מהו ישלח. ישלה לאינון נטיען מדון דינקי מסטרא דדינא. ונרגן מפריד אלוף כמה דאמרן חייביא עבדין פגימו לעילא. מפריד דיחודא לא אשתכח מפריד למטרוניתא ממלכא ולמלכא ממטרוניתא ובג"כ לא אקרי אחד דאחד לא אקרי אלא כד אינון בזווגא חדא. ווי לאינון חייביא דעבדין פרודא לעילא. זכאין אינון צדיקייא דאינון מקיימין קיומא דלעילא וזכאין אינון מהדרין לתשובה דתייבין כלא לאתרייהו. וע"ד תנינן אתר דבעלי תשובה יתבי צדיקים גמורים לא יתבי ביה. מ"ט אלא אינון אתתקנו באתר עלאה באתר דשקיו דגנתא משתכח מתמן ודא הוא תשובה. וע"ד אקרון בעלי תשובה ואלין אתתקנו באתר אחרא דאקרי צדיק. וע"ד אלין יתבין באתר עלאה ואלין יתבין באתר זוטרא. מ"ט אלין תייבין מיא לאתרייהו מאתר עלאה דנהרא עמיקא עד ההוא אתר דאקרי צדיק. וצדיקים גמורים נגדין לון מההוא אתר דאינון יתבי להאי עלמא. וע"ד אלין עלאין ואלין תתאין. זכאה חולקהון דמארי תשובה וזכאה חולקהון דצדיקייא דבגיניהון עלמא מתקיימא הה"ד (ויקרא ה) והיה כי יחטא ואשם וגו' מה כתיב לעילא או מצא אבדה וכחש בה וגו' דהא בגין דא אסתלק קב"ה מכלא כביכול קב"ה לא אשתכח בקיומיה דהא כנסת ישראל אתפרשא מאתרהא הה"ד (ירמיה ז) אבדה האמונה (ל"ה קל"א) מאי אמונה דא כנסת ישראל כד"א (תהלים לב) ואמונתך בלילות. אבדה האמונה כד"א (ירמיה ט) על מה אבדה הארץ וכלא חד והא אוקימנא אבדה ולא נאבדת ולא אבודה. כגוונא דא (ישעיה נז) הצדיק אבד אבוד או נאבד לא כתיב אלא אבד. הה"ד אבדה האמונה בג"כ והשיב את הגזלה או את האבדה וגו' :

יוסף לחק

הלכה פסוקה

הר"מ הלכות ברכות פרק ג.

(א) אורז שבשלו או שעשה ממנו פת בתחלה מברך עליה בורא מיני מזונות, ולבסוף בורא נפשות.

מוסר

מספר חסידים סימן רטז ריז ריח.

אם ראית רשע עשיר שמתחתנים בו גדולים דע לך כי העושר לא בא לידו אלא שידע הקב"ה אם לא יהיה לו עושר לא

(א) אוֹרֶז שֶׁבִּשְּׁלוֹ אוֹ שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ פַּת אוֹיבּ מֶען הָאט גִיקָאכְט רַייז, אָדֶער מֶען הָאט דִיא רַייז גֶעמָאלִין אוֹיף מֶעהל אוּנ דִיא מֶעהל הָאט מֶען גֶעמַאכְט בְּרוֹיט בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת פָאר דֶעם עֶסִין זָאל מֶען זָאגִין דִיא בְּרָכָה בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת וְלַבְּסוֹף בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת נָאךְ דֶעם עֶסִין זָאל

אִם רָאִיתָ רָשָׁע עָשִׁיר שֶׁמִּתְחַתְּנִים בּוֹ גְדוֹלִים אוֹיבּ דוּא הָאסְט גִיזֶעהְן אַבַּייכִין רָשָׁע אוּנ גְרוֹיסֶע לַייט זֶענֶען זִיךְ מִתְחַתֵּן מִיט אִיהם, זַייא טוּהֶען מִיט אִיהם שִׁדּוּכִים [מִיט זַיינֶע קִינְדֶער] דַע לְךָ כִּי הָעוֹשֶׁר לֹא בָּא לְיָדוֹ אֶלָּא שֶׁיָּדַע הקב"ה אִם לֹא יִהְיֶה לוֹ עוֹשֶׁר לֹא

יפסתן כו לכך סקדים וכתן לו סטוסר לא בעבור זכותו מתחתנים
כו אלא עבור זכיות אבותיו ואמותיו או שהיו מבזים אותו
קודם לכן:

מדה במדה לא בטלה והלכם שרה לאמר לא לחקתי כי יראה
לפי שכוזבה על ידי יצחק לפיכך מתה ע"י יצחק בעקידתו:

אם בא ראובן לידי צער והגיד צערו לשמעון ושמעון התחנן על
ראובן כאלו הצער על עצמו לבסוף כשיבא על שמעון שום
צער ולא התחנן ראובן על שמעון כמו שמעון על ראובן הרי

ובלבד שלא יהא מעורב עם דבר אחר אלא אורז לבדו
אבל פת דוחן או פת של שאר מיני קטניות בתחלה
מברך שהכל ולבסוף בורא נפשות רבות: (ב) כל
שמברכין עליו בתחלה המוציא מברכין לאחריו בסוף
ברכת המזון כסדרם ארבע ברכות. וכל שמברכין עליו
בתחלה בורא מיני מזונות מברכין בסוף לאחריו ברכה
אחת מעין שלש חוץ מן האורז: (ג) במה דברים
אמורים שאכל מכזית ולמעלה אבל אכל פחות מכזית
בין מן הפת בין משאר אוכלין והשותה פחות מרביעית בין מן היין בין משאר משקין מברך בתחלה בורכת

יתחתנו בו זאלסטו וויסען אז הקב"ה האט איהם
בייך געמאכט נאר וועגן דיא שדוכים [ווייל
הקב"ה האט פריער מזווג גיוועזן [צו זאמען
געפארט] דיא קינדער איינע מיט דיא אנדערע
וויא דיא גמרא זאגט פערציג טאג פריער איידער
דיא קינדער ווערין בשאפין אין זייער מוטערס
בויך ווערט שוין אויס גירופין אין הימעל, דעם
מענטשינס טאכטער זאל זיין דאס ווייב צו דעם
מענטשינס זוהן] אונ הקב"ה האט געוואסט אויב
דער רשע וועט ניט בייך ווערין וועלין די שדוכים
ניט ווערין אונ דיא גרויסע לייט וועלין זיך ניט
מתחתן זיין מיט איהם לכך הקדים ונתן לו העושר
דריבער האט איהם הקב"ה פריער רייך גימאכט
לא בעבור זכותו מתחתנים בו ניט וועגן זיין זכות איז
מען זיך מיט איהם מתחתן אלא עבור זכיות אבותיו
ואמותיו נאר וועגין דעם זכות פון זיינע פאטערס
אדער זיינע מוטערס או שהיו מבזים אותו קודם לכן
אדער דיא מענטשין האבין איהם אמאהל פאר־
שעמט איידער ער איז רייך גיווארין, אונ ער
האט זיא ניט צו ריק פארשעמט, דריבער האט
הקב"ה איהם רייך געמאכט אונ זייא מוזין זיך
משדך זיין מיט איהם אונ ער ווערט זייער מחותן
מדה במדה לא בטלה אמאס נעגין אמאס איז ניט בטל
גיווארין אזוי וויא איינער זינדיגט אזוי שטראפט
איהם הקב"ה, אונ אזוי וויא איינער טוהט מעשים
טובים אזוי בצאהלט איהם הקב"ה, עס שטייט
אין פסוק ותכחש שרה לאמר לא צחקתי כי יראה שרה
האט געלייקינט אונ האט גיזאגט איך האב ניט
געלאכט ווארום זיא האט מורא גיהאט לפי שכזבה
ע"י יצחק ווייל דורך יצחק האט זיא געזאגט
אליגען לפיכך מתה ע"י יצחק בעקדתו דריבער איז זיא
גישטארבין דורך יצחק בייא זיין עקדה אם בא
ראובן לידי צער והגיד צערו לשמעון אויב ראובן האט
געהאט אצער אונ ער האט גיזאגט זיין צער צו
שמעון ושמעון התחנן על ראובן כאלו הצער על עצמו אונ
שמעון האט גיבעטין בייא הקב"ה פון וועגין
ראובן ער זאל איהם העלפין, אונ שמעון האט
אזוי שטארק גיבעטין פאר ראובן, גלייך וויא
דער צער וואלט איהם גיטראפין לבסוף כשיבוא על
שמעון שום צער ולא התחנן ראובן על שמעון כמו שמעון
על ראובן נאכדעם אז דיא זאך איז פארקערט

ער זאגין דיא ברכה בורא נפשות ובלבד שלא יהא
מעורב עם דבר אחר אלא אורז לבד דער דין איז נאר
אויב דאס גיקעכץ אדער דיא ברויט איז נאר פון
רייז אליין, אונ אינוויינינג איז קיין אנדער זאך
אריין געמישט אבל פת דוחן או פת של שאר מיני קטניות
אבער אז ער האט גימאלין הירז אדער ער האט
גימאלין אנדערע מינים ארבעס אונ ער האט פון
דיא מעהל געמאכט ברויט בתחלה מברך שהכל פאר
דעם עסין זאל ער זאגין דיא ברכה שהכל ולבסוף
בורא נפשות רבות אונ נאך דעם עסין זאל ער זאגין
דיא ברכה בורא נפשות רבות: (ב) כל שמברכין עליו
בתחלה המוציא דיא ברויט וואס מען זאגט אויף
זייא פאר דעם עסין די ברכה המוציא לחם מברכין
לאחריו בסוף ברכת המזון כסדר ארבע ברכות זאל מען
נאך דעם עסין בענטשין דיא פיר ברכות כסדר
והזן את הכל אונ על הארץ ועל המזון אונ בונה
ירושלים אונ הטוב והמטיב] וכל שמברכין עליו
בתחלה בורא מיני מזונות אונ דיא ברויט וואס פאר
דעם עסין זאגט מען די ברכה בורא מיני מזונות
מברכין בסוף לאחריו ברכה אחת מעין שלש דארף מען
נאך דעם עסין זאגין דיא ברכה על המחיה [וואס
זיא איז אפגעקירצט פון די ערשטע דריי ברכות
פון בענטשין] חוץ מן האורז נאר אז ער עסט רייז
געקאכטע אדער ער עסט ברויט פון רייז מעהל
אפילו פאר דעם עסין דארף ער זאגין דיא ברכה
בורא מיני מזונות, פון דעסטוועגין נאך דעם
עסין דארף ער זאגין די ברכה בורא נפשות רבות:
(ג) במה דברים אמורים שאכל מכזית ולמעלה דיא אלע
ברכות זענען נאר אויב ער האט גיגעסין פון דיא
עסינווארג גרוים וויא אאיילבירט אדער מער ווי
אאיילבירט אבל פחות מכזית אבער אז ער האט
גיגעסין ווייניגער וויא אאיילבירט בין מן הפת סייא
ער האט גיגעסין ברויט ווייניגער ווי אאיילבירט
בין משאר אוכלין סייא ער האט גיגעסין אנדערע
עסינווארג ווייניגער ווי אאיילבירט והשותה פחות
מרביעית אדר ער הט געטרונקן ווייניגר ווי אפערטיל
לוג בין מן היין בין משאר משקין סיי ער האט גיטרונ־
קען וויין ווייניגער וויא אפערטיל לוג סייא ער
האט געטרונקען אנדערע משקה ווייניגער וויא
אפערטיל לוג, אויף דיא אלע זאכין מברך בתחלה

הראויה לאותו המין ולבסוף אינו מברך כלל:

כאלו גזלו שנאמר גזלת העני בבתיכם ואפי' אם נושע שמעון. שנאמר ואהבת לרעך כמוך. ואם התחנן על חבירו אע"פ שלא הועיל כשיבא הוא או זרעו לאותו צער הקב"ה זוכר מה שעשה להבירו כשנעשה לו זה המאורע ומושיעו:

בְּרָכָה הָרְאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמִּין פאר דעם עסין זאל ער זאגין דיא ברכה וואס מען בארף זאגין צו דעם מין עסין, אדער פאר דעם טרינקען זאל ער זאגין דיא ברכה וואס מען בארף זאגין צו דעם מין טרינקען וְלִבְסוֹף אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּלָל און נאך דעם עסין אדער נאך דעם טרינקען זאל מען קיין ברכה זאגין נאלוג איז אמאס וואס אין איהר גייט אריין זעקס אייער. און דיא מאס וואס אין איהר גייט אריין ארביעית אפערטיל לוג, דאס איז איין איי און אהאלבע, און אזוי ווערט געמאסטין, מען נעמט אפולע כלי וואסער נאר פוהל, און דיא כלי וואסער שטעלט מען אריין אין אטעלער אדער אין אשיסול און מען לייגט אריין אין דיא כלי אאיי און אהאלבע איי מיט דיא שאלאכץ, און דיא וואסער גייט אריין פון דיא אויבערשטע כלי אין דיא אונטערשטע כלי און דאס וואסער איז אפערטיל לוג]:

גיוואָרין און אויף שמעון איז געקומען אצער און ראובן האט ניט גיבעטין ביא הקב"ה פאר שמעון'ס וועגין אזויא שטארק ווי שמעון האט גיבעטין פאר ראובן'ס וועגין הֲרֵי כְּאִלּוּ גְזָלוֹ איז גלייך וויא ראובן וואלט גענזלת פון שמעון שֶׁנֶּאֱמַר ווארום עס שטייט אין פסוק גְּזֵלַת הֶעָנִי בְּבָתֵּיכֶם דיא גזלה פון דעם ארעם מאן איז אין אייערע שטובין, וואס איז דען דא ביא דעם ארעם מאן צו גזלען, נאר דאס איז דיא גזלה, עס קען זיין אז ראובן וואלט גיבעטין פאר שמעון'ס וועגין וואלט שמעון גיהאלפין גיווארין, און אז ראובן האט פון זיינעטוועגין ניט גיבעטין האט ער דאך פון איהם גענזלת דיא הילף וַאֲפִילוּ אִם נוֹשַׁע שִׁמְעוֹן און אפילו שמעון איז גיהאלפין גיווארין אן ראובן'ס תפלה, פון דעסטוועגין הייסט ראובן אנזולן שֶׁנֶּאֱמַר ווארום עס שטייט אין פסוק זאלסט ליבען דיין חבר וויא דוא ליבסט זיך אליין אִם הִתְחַנֵּן עַל חֲבֵרוֹ אויב איינער איז אין אצרה און זיין

חבר בעט פון זיינעטוועגין אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹעִיל אפילו זיין תפלה האט ניט גיהאלפין, פון דעסט־וועגין כְּשֶׁיָּבוֹא הוּא אוֹ זַרְעוֹ לְאוֹתוֹ צַעַר אז ער וועט אמאהל קומען אין אזוי אצרה, אדער זיין קינד וועט אמאהל קומען אין אזויא אצרה הקב"ה זוֹכְרוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה לַחֲבֵרוֹ כְּשֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ זֶה הַמְאוֹרָע וּמוֹשִׁיעוֹ וועט הקב"ה איהם גידיינקען וואס ער האט גיטאן פון זיין חבר'ס וועגין ווען ער איז גיוועזן אין דיא צרה, און הקב"ה וועט איהם העלפין:

תצא יום ג תורה אונקלוס

לְהַמְשִׁיךְ מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ה דמלוי הה אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

כ וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר
וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל
וְסֹבֵא: כא וּרְגָמֻהוּ כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ

כ וְיֵימְרוּן לְסָבֵי קַרְתֵּיהּ
בְּרַנָא דֵין סָטֵי וּמָרֵיד
לֵיתוֹהִי מְקַבֵּל לְמֵימְרָנָא
זָלֵיל בְּשַׂר וְסָבֵי חֲמַר:
כא וְיִרְגְּמוּנֵיהּ כָּל אֱנָשֵׁי

ת"א זקני עירו. מכות י: בננו זה. פסחים קטז סנהדרין ע עא: זולל וסבא. שם עקדה שער מג:

רשב"ם

(כ) זולל וסבא. כדכתיב אל תהי בסבאי יין בזוללי

בעל הטורים

(כ) בננו. חסר יו"ד. כאלו עבר על עשרת הדברות: ועוד.

פירוש לתורת אלהים

(כ) וְאָמְרוּ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ און זייא זאלין זאגין צו דיא עלצטע פון זיין שטאט בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֶה דער זוהן אונזערער איז איין אפ קערער פון גוטען וועג און אווידערשפעניגער אֵינֶנּוּ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ ער וויל ניט הערין אונזער קול וואס מיר שטראפין איהם זוֹלֵל וְסוֹבֵא ער איז אפרעסער און אזויפער: (כא) וּרְגָמֻהוּ זאלין איהם פארשטיינען כָּל אַנְשֵׁי עִירוֹ אלע מענטשין פון זיין שטאט בָּאֲבָנִים מיט שטיינער וָמֵת און ער זאל שטארבין ווארום דיא תורה ווייסט דעם סוף פון דעם בן סורר ומורה אז ער וועט ניט האבין זיין גיוואנהייט וועט ער שטיין אויף דעם וועג און וועט מענטשין הרגנן דריבער האט דיא תורה

קרתיה באבניא וימות
ותפלי עביד דביש
מבינך וכל ישראל
ישמעון וידחלון: כב וארי
יהי בגבר חובת דין
דקטול ויתקטיל ותצלוב
יתיה על צליבא: כג לא
תבית נבילתיה על

בָּאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ
וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ: ס שני
כב וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־
מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ:
כג לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־

ת"א סנהדרין מה מו: לא תלין. יבמות עט סנהדרין מו מז: כי קבור תקברנו. שם מו: וכי יהיה באיש חטא. יבמות ו סנהדרין לה מה מו: והומת. שם מו: ותלית אתו. סוטה כג:

בעל הטורים

חסר וי"ו. כי מרה יהיה לו באחרונה: (כא) ובערת הרע מקרבך וכל ישראל וסמיך ליה (כב) וכי יהיה באיש חטא. לומר לך שכל ישראל ערבים זה לזה לבער ולהוכיח החוטאים. ותלית כתיב ורגמוהו וסמך לו פרשת תלין לומר שכל הנסקלין נתלין: (כג) על העץ. וסמיך ליה כי קבור תקברנו. לומר שגם העץ

רש"י

(כא) וכל ישראל ישמעו ויראו. מכאן שצריך להכריז בב"ד פלוני נסקל על שהיה בן סורר ומורה: (כב) וכי יהיה באיש חטא משפט מות. סמיכות הפרשיות מגיד שאם חסים עליו אביו ואמו סוף שיצא לתרבות רעה ויעבור עבירות ויתחייב מיתה בב"ד: ותלית אותו על עץ. (סנהדרין מה) רבותינו אמרו כל הנסקלין נתלין

שפתי חכמים

ע' אין להקשות מנ"ל לרש"י שאין צריך אלא הכרזה והרי כתיב וכל ישראל ישמעו ולמה לא פירש"י שממתינים לו עד הרגל כמו שפי' בפרשת שופטים על וכל העם ישמעו שמדבר בזקן ממרא. וי"ל דהתם כתיב יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה וכאן משמע דאנשי עירו יהרגוהו לבדם דהכא כתיב ורגמוהו כל אנשי עירו אלא צריך לפרש הכא במעמד אנשי עירו כמו שפירש"י בסמוך על וסקלוה אנשי עירה שכתוב במוציא ש"ר במעמד אנשי עירה ואי אמרת כאן שממתינים לו עד הרגל למה אמר במעמד כל אנשי עירו והא הוי במעמד כל ישראל כיון שכל ישראל היו שם אלא ודאי אין ממתינים לו עד הרגל ומ"ש וכל ישראל ישמעו היינו שצריך הכרזה בב"ד. א"נ י"ל דק"ל למה כתיב ורגמוהו כל אנשי עירו וגו' והא כתיב יד העדים תהיה בו בראשונה וגו' וי"ל דהא דכתיב כל אנשי עירו במעמד כל אנשי עירו והא כתיב וכל ישראל ישמעו וגו' משמע שהיה במעמד כל ישראל הנ"ל ורגמוהו כל ישראל א"כ הדרא קושיא לדוכתא והא יד העדים כתיב ומתרץ וכל ישראל להכרזה הוא דאתא ולעולם ורגמוהו וגו' במעמד כל העיר. ועיין עוד מזה

סמיכות פסוקים אלו לבן סו"ם

(כב — כג) וכי יהיה באיש חטא משפט מות וגו'. כי קללת אלהים תלוי וגו'. מאמר זה נמשך למעלה לראש הפרשה, כי סקת יפת תואר סופך לשנאה, ויהיה לך שתי נשים אחת אהובה ואחת שנואה, וה' לא יתן מנוחה בביתך, כי הבן הבכור יולד לשנואה דוקא, ויהיה בן סורר ומורה, וזולל וסובא, באת לא יהיה לך מנוחה ממנו, ואם לא יהרג בקטנותו מחמת שתחום עליו למוסרו לב"ד, סוף שימיתוהו ב"ד בגדלו, כמאמר חז"ל (סנהדרין סח) כי כאשר יצא לתרבות רעה ובב"ד

פירוש להורת אלהים

גיזאגט לאז ער שטארבין אצדיק און ניט ארשע וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ און זאלסט אוים דוימען דאס בייז פון צווישען דיר וְכָל און כָּל יִשְׂרָאֵל זאלין הערין און זאלין מורא האבין. רש"י מאכט פון דאנען וויסען מיר מען מוז פריער אוים רופען דער מענטש ווערט פאר שטיינט ווייל ער איז גיוועזן אבן סורר ומורה: (כב) וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ ווען עס וועט זיין אין אמענטש אזינד וואס אויף דעם קומט אמשפט פון טויט וְהוּמָת און ער וועט ווערין גטייט וְתָלִיתָ און דוא וועסט איהם הייגען אויף אבוים ווארום דער דין איז ווען מען מוז מען איהם פאר שטיינט נאך דעם הייגען. רש"י שרייבט ווארום שטייט דיא פרשה נעבען דער פרשה פון בן סורר ומורה זאגט גאט ב"ה ווען דו וועסט רחמנות האבין אויף דעם בן סורר ומורה און וועסט איהם ניט פאר שטייגען וועט דער סוף זיין אז ער וועט עובר זיין אזוי אעבירה וואס מען וועט איהם הרגען ביא בית דין: (כג) לא תלין עס זאל ניט געכטיגען זיין טויטער לייב אויף דעם בוים כי קבור תקברנו נאר דעם זעלבינען טאג

ליקוטים על התורה

(כב) וְכִי יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת וגו' כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא וגו'. דער זוהר זאגט מען טאר ניטשט לאזין נעכטיגען אמת, ווארום אזוי לאנג וויא דער גוף רוהט ניט אויף זיין ארט אין קבר קומט ניט די נשמה אויף איר ארט. רבי פרחיה פלעגט שטענדיג וועלין וויסען וואס עס איז אויף די וועלט וואס די נשמות זענען דארט, אמאהל איז ער גע־ נאנגען אין פעלד האט ער גיזעהן אמענטש ליגט אונטער אבוים

מצות השם

(כב) [תקלט] (עשה ריח) לתלות על העץ קלת מלוקה שנתחייבו בו תליה. שנאמר ותלית אתו על עץ:
(כג) [תקמ] (לאו ריח) שלא לעזוב התלוי לתלין על העץ שנהלם. שנאמר לא תלין נבלתו על העץ:
וְתָלִיתָ אותו על עץ וגו' דאס איז אמצות עשה, אלע מענטשין וואס בית דין האבין געפסקנט מען זאל זייא הרגען מיט שטיינער מוז מען זייא נאך דעם טויט הייגען אויף אבוים אדער אויף אהאלץ:
לא תלין נבלתו על העץ וגו' דאס איז אמצות לא תעשה מען זאל ניט לאזין הייגען דעם טויטען קערפער אויף דעם בוים ביי נאכט:

קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־ קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ ס
כב א לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ

אונקלוס

צְלִיבָא אֱרֵי מִקְבַּר תִּקְבְּרִינֵיהּ בְּיוֹמָא הַהוּא אֲרֵי עַל דְחָב קֳדָם יְיָ אִצְטְלִיב וְלָא תְסָאֵב יָת אַרְעָךְ דַי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ אַחְסָנָא׃ א לָא תֶחֱזֵי יָת תּוֹרָא דַאֲחוּךְ

ת"א כי קללת אלהים. סנהדרין מה מו: את שור אחיך. מליעא כז:

רשב"ם

בשר למו: (כג) כי קללת אלהים תלוי. כשרואין בני אדם את התלוים רגילין לקלל את הדיינים או קרובים של הרוג או שאר בני אדם לפי שפעמים על עבירה מועטת הוא נהרג כמו מקושש והקב"ה אמר לא תקלל לפי שרגילין בני אדם לקללם ולכך לא תלין נבלתו

בעל הטורים

נקבר עמו ועוד לקבור בארון: (א) לא תראה את שור אחיך - סמך השבת אבדה לקבורה. באם הוא כהן והוא בבית

שפתי חכמים

לעיל פרשת שפטים: פ דכתיב והוצאת ותלית דהוי כלל דמשמע כל המומתים נתלים ואחריו כתיב כי קללת אלהים תלוי דהוי פרט דמשמע דוקא מברך השם נתלה ולא שאר המומתין ואפי' אותן שחייבים סקילה ואי מקרבי להדדי הוי כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט מברך השם אין צידי אהדינא לא השתא דמרחקי מהדדי אתא כלל מרבה כל המומתין ואתי פרט ומיעט הכלל שלא נתלין אלא הנסקלין דוקא דדמי לפרט במקלת השן בסקילה כמו המברך השם: צ כל"ל בזה האי כי מה נתינת טעם הוא אשלמעלה ומפרש זלזולו כו' והיינו למאן דאמר כל הנסקלין נתלין אבל לדברי חכמים דס"ל דאין כל נסקלין נתלין אלא מגדף ועובד ע"א שהוא נמי כמו מגדף צ"ל מ"ש כי קללת אלהים היינו מברך השם וקללה ל' קללה אלא לפי שישוב המקרא לפי מדרש הקרוב לפשוטו ועכא שמיכות הפרשיות דכל הנסקלין נתלין מפרש רש"י קללת ל' זלזול, עיין בהרא"ם שהאריך כאן. ועי"ל דלא תקשה מנ"ל לרש"י דכל הנסקלין נתלין דהא פי' הכא דקללת ל' זלזול היא דע"כ תרוייהו משמע מדכתיב קללת אלהים דאי למברך השם לחוד אתי ה"ל לכתוב מברך השם ל' נקיים אלא קללת ל' זלזול הוא ואי לשון זלזול לחוד הוה ליה למימר ל' זלזול בהדיא אלא למברך השם נמי אתי. מלאתי: ק ר"ל וכפרש

רש"י

פ שנאמר כי קללת אלהים תלוי והמברך ה' בסקילה: (כג) כי קללת אלהים תלוי. זלזולו של מלך הוא צ שאדם עשוי בדמות דיוקנו וישראל הם בניו ק משל לשני אחים תאומים שהיו דומין זה לזה אחד נעשה מלך ואחד נתפס ללסטיות ונתלה כל הרואה אותו אומר המלך תלוי. כל קללה שבמקרא לשון הקל וזלזול. כמו (מלכים

סביבת פסוקים אלו לבן סו"מ

ידיניהו למות אז יעיז פניו נגד ה' ויקללנו, ויתחייב אז מיתה סקילה כדין מגדף וכל הנסקלין נתלין, ומי הסריש כל החטאים האלה כאים הוא שלא הוא אביו שלקח היפת תואר, נמלא יסיר ושורש כל עונותיו בהים אלו ע"י חטא אביו, ועכ"ז חייב מיתה וזהו שאמר הכ' וכי יהיה באיש חטא משפט מות, א) הבן סורר ומורה נעשה איש, ב) חטא. כל מה שעשה אף בעשע יוכל לכנות בחטא. ג) משפט מות. ועכ"ז השוכטים ידינהו משפט מות, והומת ותלית אותו על עץ, דהיינו שנתחייב מיתה כזו שלריך לתלותו.

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) כי קללת אלהים תלוי. ע"י הוא נתקלל ונתלה ואם אין קוברין אותו לא יהיה כבוד של מעלה שמא יאמרו הרואים זה מחרף היה והשע ידו במלך:

ליקוטים על התורה

אונ ער האט געפונען ביי איהם ציצית אונ תפילין אונ ספרים פון אגדתא האט רבי פרתיה גיזאגט דער מענטש איז געוויס אתלמיד חכם האט ער געברייגנט פון ויינעטוועגין חבריכים אונ האט גערופין מענטשין אונ מען האט געווייזנט אויף איהם אונ מען האט איהם בגראבין, וויא דער גוף איז באגראבין געווארין איז זיין נשמה געברייננט גיווארין אין הימעל צו די ישיבה, נאך אטעם איז פאר וואס מען טאר ניט לאזין נעכטיגען אמת ווייל אויף דער וועלט שוועבין ארום ביי נאכט שדים וואס זיי זענען נשמות אן גופים, אונ אז זיי געפינען ביי נאכט אליידיגען גוף וואס די נשמה איז פון איהם ארויס געגאנגען, גייען זיי אריין אין דעם גוף אונ זענען איהם מטמא, אונ אז זיי טרעפין אמענטש וואס איז געהאנגען גיווארין פאר אעבירה זענען זיי איהם נאך מעהר מטמא אונ אפילו דער מענטש וואס שטארבט אין ארץ ישראל, דעם טאג וואס ער איז געשטארבין איידער ער איז באגראבין געווארין רוהט ניט דיא היילינקייט אויף זיין נשמה, אונ אז דער גוף ווערט באגראבין גייט דיא נשמה ארויף אין הימעל צו הקב"ה:

פירוש לתורת אלהים

זאלסטו איהם בגראבין כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי ווארום דיא לעסטרונג פון גאט הייננט עס איז ניט שיין פאר גאט מען זאל זאגין דער מענטש הייננט ווייל ער האט געזינדיגט צוא גאט דריבער זאלסטו איהם באלד אראפ נעמען אונ ניט לאזין הייננען וְלֹא תְטַמֵּא אֶת אַדְמָתְךָ אונ זאלסט ניט פאר אומ־ריינינגען דיין לאנד אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וואס גאט דיין גאט גיט צו דיר איין ארב: (א) לא תִרְאֶה דוא זאלסט ניט זעהן דעם אקס פון דיין ברודער

מצות השם

כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא וגו' ודאס איז אמצות עשה) פארין נאכט זאל מען דעם טויטען אראפ נעמען פון בוים אונ מען זאל איהם באלד בגראבין איידער די זונן גייט אונטער:

(סס) [תקנז] (עסס ריט) לקבור הנסקל שנזכר וכל הרוגי ב"ד בו ביום שקבלו את הדין. שנאמר כי קבור תקברנו ביום ההוא:

או יַת אֲמִרְיֵהּ דְטָעַן וְתִתְכְּבֵישׁ מִנְּהוֹן אֲתָבָא תְּתִיבִינּוּן לַאֲחוּךְ:

אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ:

ת"א השב תשיבם לאחיך. קמא כו מציעא כו כח חולין כז:

בעל הטורים

הקברות על זה נאמר והתעלמת: נתן לך. וסמיך ליה והתעלמת. לומר לך כל שבשלו מחזיר אף בשל חבירו מחזיר:

רשב"ם

אלא קבר תקברנו וגם שלא תטמא את אדמתך, שאם לא היה נקבר יטמאו בו נוגע או מאהיל:

רש"י

א ב) והוא קללי קללה נמרצת: (א) והתעלמת. כובש עין ר כאלו אינו רואהו: לא תראה והתעלמת. לא תראה אותו ש שתתעלם ממנו. זהו פשוטו (בבא מציעא ל). ורבותינו אמרו פעמים שאתה ת מתעלם וכו':

שפתי חכמים

ישראל שגם בניו הם לכך אל תלין נבלתו על סמך דמשל לשני אחים כו': ד דאין לומר שהוא מעלים מלהגיד שמצאה דאם כן והתעלמת אותם מיבעיא ליה: ש ר"ל דקרא משמע לא תראה אלא והתעלמת דמשמע דמותר להתעלם: ת הא כיצד היה כהן והאבידה בבית הקברות או שהוא זקן ואינו לפי כבודו:

סמיכת פסוקים אלו לבן סו"ם

לא תלין נבלתו על סמך כי קבור תקברנו ביום ההוא, והטעם, כי קללת אלהים תלוי, שבריות יאמרו מחמת שקילל אלהים ע"כ תלו אותו, וזה לא לכבוד לפני ה'. ועוד נוכל לפרש כי קללת אלהים, אולי יקללו אנשים את האלהים, שיאמרו שהאלהים גורם לזה שנתלה, מחמת שהתיר היפת תואר ע"כ נתלה זה, לא היה לו להקב"ה להתיר היפת תואר ולא היה נולד איש רע מעללים כזה ולא היה נתלה. ובקללתם זו ובתרעומתם על ה' ועל תורתו יוכלו לבא לעבור על שאר מצות התורה, כי התורה לא תהי' נחשבה אצלם ע"כ יטמאו אדמתם:

פירוש להורת אלהים

או אֶת שֵׂיוֹ נִדָּחִים אָדֶער זַיינֶע שָׁאף זֶענֶען פַאר בְּלָאנְדְזֶעט וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם אוּנ וֶועסְט וֶועלִין דִיךְ פַאר הוֵילֶען (מַאכִין נִיט זֶעהֶנְדִיג) פוּן זַייא גְלַייךְ וְויא דוּא זֶעהְסְט נִיט נָאר הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם זָאלְסְט זַייא וִוידֶער אוּם קֶערִין צוּא דֵיין בְּרוּדֶער:

מצות השם

(א) [תקלח] (עשה רכ) להשיב אבדה לבעלים. שנאמר השב תשיבם לאחיך:

(שם) [תקלט] (לאו שיט) שלא להעלים את העין מאבדת אחיו אשר תאבד ממנו. שנאמר השב תשיבם לאחיך:

הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ וגו' וְדָאס אִיז אַמִצְוֹת עֲשֵׂה) אַז מֶען גֶעפִינְט עֶפֶּעס אִיז אַמִצְוָה מֶען זָאל פְרֶעגִין בַּיי שְׁכֵנִים וֶועמֶעס דִיא זַאךְ אִיז וֶוער עֶס הָאט פַארְלָארִין אוּנ מֶען זָאל דָאס יֶענֶעם אַוֶועק גֶעבִּין, דִי מִצְוָה אִיז בַּיי זְכָרִים אוּנ נְקֵבוֹת: הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ וגו' וְדָאס אִיז אַמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה) מֶען טָאר נִיט לָאזִין לִיגֶען דִי גֶעפוּנֶענֶע זַאךְ אוּנ זִיא נִיט אוֹיפְהֵייבֶּען אוּנ אַוֶועק גֵיין פוּן אִיהר:

תרגום נביאים שמואל א יז

לתמשיך מנ"ת דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח ארני נשמה דהוד יְהֹוָה חית יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַפְּלִשְׁתִּי
הָאֵלֶּה וַיֵּחַתּוּ וַיִּרְאוּ מְאֹד: ב וְדָוִד בֶּן־אִישׁ אֶפְרָתִי
הַזֶּה מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וּשְׁמוֹ יִשַׁי וְלוֹ שְׁמֹנָה בָנִים
וְהָאִישׁ בִּימֵי שָׁאוּל זָקֵן בָּא בַאֲנָשִׁים: ג וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת
בְּנֵי־יִשַׁי הַגְּדֹלִים הָלְכוּ אַחֲרֵי־שָׁאוּל לַמִּלְחָמָה וְשֵׁם ׀
שְׁלֹשֶׁת בָּנָיו אֲשֶׁר הָלְכוּ בַּמִּלְחָמָה אֱלִיאָב הַבְּכוֹר
וּמִשְׁנֵהוּ אֲבִינָדָב וְהַשְּׁלִשִׁי שַׁמָּה: י וְדָוִד הוּא
הַקָּטָן וּשְׁלֹשָׁה הַגְּדֹלִים הָלְכוּ אַחֲרֵי שָׁאוּל: ה וְדָוִד
הֹלֵךְ וָשָׁב מֵעַל שָׁאוּל לִרְעוֹת אֶת־צֹאן אָבִיו
בֵּית־לָחֶם:

א וּשְׁמַע שָׁאוּל וְכָל יִשְׂרָאֵל
יַת פִּתְגָמֵי פְלִשְׁתָּאָה הָאִלֵין
וְאִתְבָּרוּ וּדְחִילוּ לַחֲדָא:
ב וְדָוִד בַּר גְבַר אֶפְרָתִי הָדֵין
מִבֵּית לֶחֶם דְבֵית יְהוּדָה
וּשְׁמֵיהּ יִשַׁי וְלֵיהּ תְּמַנְיָא
בְּנִין וְגַבְרָא בְּיוֹמֵי שָׁאוּל סִיב
מְנֵי בִּבְחִירַיָא: ג וַאֲזָלוּ תְּלָתָא
בְּנֵי יִשַׁי רַבְרְבַיָא אֲזָלוּ בָּתַר
שָׁאוּל לִקְרָבָא וְשׁוּם תְּלָתָא
בְּנוֹהִי דַאֲזָלוּ לִקְרָבָא אֱלִיאָב
בּוּכְרָא וְתִנְיָנֵיהּ אֲבִינָדָב
וּתְלִיתָאָה שַׁמָּה: ד וְדָוִד הוּא
זְעֵירָא וּתְלָתָא רַבְרְבַיָא אֲזָלוּ
בָּתַר שָׁאוּל: ה וְדָוִד אֲזַל וְתָב מִלְוַת שָׁאוּל לְמִרְעֵי יַת עָנָא דַאֲבוּהִי בֵּית לָחֶם:

רש"י

(ב) אפרתי. מארץ אפרת: בא באנשים. נמנה בכנסיות החשובים: (ה) ודוד הולך ושב. שהיה בבית שאול מקודם לכן לנגן לפניו והיה הולך ושב תמיד מאצל שאול אל בית אביו:

מצודת דוד

(ב) אפרתי. בית לחם יושבת בארץ אפרת: הזה. ר"ל הניכר והידוע לכל: בא באנשים. לרוב זקנותו לא בא בעצמו במלחמה רק בא בשלוחו ממקומו אנשים. ורז"ל אמרו שהיה בא במחברת אנשים אשר הלכו אחריו לגודל חשיבותו: (ג) הלכו אחרי שאול. לרוב חשיבותם הלכו ליד המלך: (ד) ודוד הוא הקטן. ולזה לא הלך הוא והגדולים הלכו: (ה) הלך ושב. לא ישב בקבע אצל שאול כ"א היה הולך ושב וגו':

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד
אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות אל
שם ב"ן שבעשיה:

א שָׁמָּה שִׁבַּר רִשְׁפֵי־קָשֶׁת מָגֵן וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה סֶלָה׃ ב נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר מֵהַרְרֵי־טָרֶף׃ ג אֶשְׁתּוֹלְלוּ אַבִּירֵי לֵב נָמוּ שְׁנָתָם וְלֹא־מָצְאוּ כָל־אַנְשֵׁי־חַיִל יְדֵיהֶם׃ ד מִגַּעֲרָתְךָ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסוּס׃ ה אַתָּה נוֹרָא אַתָּה וּמִי־יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ מֵאָז אַפֶּךָ׃

א כַּד עֲבַדוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל רְעוּתֵיהּ אַשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּיהּ בֵּינֵיהוֹן תַּמָּן תְּבַר גִּרְרִין וְקַשְׁתִּין דְּעַמְמַיָּא מָגִנֵּי קְרָבָא תְּרֵיסָא וְסִדְרֵי קְרָבָא בַּטֵּל לְעָלְמִין׃ ב נְהִיר דְּחִיל אַתְּ אֱלָהָא מְשַׁבַּח מִן בֵּית מַקְדְּשָׁךְ יְזוּעוּן מִן קֳדָמָךְ מַלְכַיָּא דְיָתְבִין בִּכְרַכֵּי טוּרַיָּא אֲתַר בֵּית כְּנִישׁוּת בִּיזַּתְהוֹן׃ ג אִשְׁלַחוּ מֵעֲלֵיהוֹן זַיְינֵי קְרָבָא גִּבָּרֵי לִבָּא אִתְנַמְנָמוּ בְּשִׁינַתְהוֹן וְלָא סַפִּיקוּ כָּל גִּבָּרֵי חֵילָא לְמֵיסַר זַיְנֵיהוֹן בִּידֵיהוֹן׃ ד מִמְּזוֹפִיתָךְ אֱלָהָא דְיַעֲקֹב דִּמְכוּן אַרְתִּיכִין וּפָרְשִׁין אִתְעֲקָרוּ׃ ה אַתְּ דְּחִיל אַתְּ הוּא אֱלָהָא וּמַן יְקוּם קֳדָמָךְ מֵעִדָּן דְּיִתְקוֹף רוּגְזָךְ׃

מצודת דוד

(א) שמה. סביבות ירושלים שבר וניתץ להב ברזל חצי הקשת: מגן וחרב. גם שבר מגן וחרב ואת המלחמה עד עולם מבלי תקומה: (ב) נאור אתה. אתה הוא המאיר והמאהיל ויותר חזק מההרים אשר בהם חיות הטורפים והוא משל על חיל סנחריב: (ג) אשתוללו. חיל סנחריב שהיו אבירי לב למלחמה נעשו שוטים לבלי דעת לערוך מלחמה ונרדמו בשינה וכל אנשי החיל לא מצאו ידיהם לערוך מלחמה. והוא ענין מליצה לומר שכולם נפלו פגרים מתים: (ד) מגערתך. שנגערת בחיל סנחריב נרדם ונשתקע בשינה הרכב והסוס: (ה) ומי יעמד. מי יוכל להתקיים: מאז אפך. בשעה שתחרה אפך משא"כ מחרון אף מלך בשר ודם שלפעמים הם כמו:

רש"י

(א) שמה שבר רשפי קשת. של סנחריב ואוכלוסיו: (ב) נאור אתה. מנהר את אויביך: מהררי טרף. מענקים הגבוהים כהרים הרמים: (ג) אשתוללו. נשתטו: נמו שנתם. נרדמו בשינה: ידיהם. כחם: (ה) מאז אפך. בשעה שאתה כועס:

פירוש עברי טייטש

(א) שָׁמָּה שִׁבַּר רִשְׁפֵי קֶשֶׁת דָארְט אִין יְרוּשָׁלַיִם הָאט הקב"ה צוּ בְּרָאכִין דִיא פֵייעֶרְדִיגֶע פֵיילִין וָואס זֶענֶען גֶעפְלוֹיגִין פוּן דֶעם פֵייל־אוּנ־בּוֹיגִין מָגֵן וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה סֶלָה אוּנ אַלֶע פַאנְצִירֶען אוּנ שְׁוֶוערְדִין אוּנ מִלְחָמָה הָאט הקב"ה אֵייבִּיג צוּא בְּרָאכִין אוּנ גֶעשְׁטֶערְט אִין יְרוּשָׁלַיִם׃ (ב) נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר מֵהַרְרֵי טָרֶף הקב"ה וָואס דוּ בִּיזְט דִיא לִיכְטִיג־קַייט, דוּא בִּיזְט שְׁטַארְקֶער וִויא דֶער לֵייב וָואס גֵייט אַרוּים פוּן דִיא בֶּערְג וָואס עֶר הָאט דָארְט צוּרִיסֶען בְּהֵמוֹת צוּם עֶסִין׃ (ג) אֶשְׁתּוֹלְלוּ אַבִּירֵי לֵב דִיא אַלֶע שְׁטַארְקֶע הֶערְצֶער צוּ אַמִלְחָמָה זֶענֶען גְּנַארֶעשׁ גִיוָוארִין נָמוּ שְׁנָתָם זֵיי זֶענֶען אֵיינְגֶעשְׁלָאפִין אִין זֵייעֶר שְׁלָאף וְלֹא מָצְאוּ כָל אַנְשֵׁי חַיִל יְדֵיהֶם אוּנ אַלֶע שְׁטַארְקֶע מֶענְטְשִׁין הָאבִּין נִיט גֶעפוּנֶען זֵייעֶרֶע הֶענְט וָואלִין זַיין שְׁטַארְק צוּ מִלְחָמָה׃ (ד) מִגַּעֲרָתְךָ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב פוּן דֶעם גֶעשְׁרֵייא וָואס דֶער גָאט פוּן יַעֲקֹב הָאט גֶעשְׁרִיגֶען נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסוּס אִיז אֵיינְגֶעשְׁלָאפִין גֶעוָוארִין דֶער פֶערְד אוּנ דֶער רֵייטֶער׃ (ה) אַתָּה נוֹרָא אַתָּה דוּא גָאט בִּיזְט פוּרְכְטְבַּאר וּמִי יַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ מֵאָז אַפֶּךָ וֶוער קֶען בֶּעשְׁטֵיין גֶעגִין דִיר פוּן דִיא צֵייט וָואס וֶוערְסְט בֵּייז׃

ברטנורא

אלו נאמרין. פרשת סוטה. דכתיב (א) ואמר אל האשה בכל לשון שהוא אומר (ב): וידוי מעשר. בערתי הקדש מן הבית וגו' אומר בכל לשון בירלא דכתיב ואמרת לפני ה' אלהיך בכל לשון שאתה אומר (ג): ק"ש. דכתיב שמע ישראל בכל לשון שאתה שומע (ד): ותפלה. דבור שמתפללין בכל לשון אבל יחיד אינו מתפלל אלא בל' הקדש (ה): ובהמ"ז.

משנה סוטה פ"ז

כלי המלבושי דת"ת דמלכות דיליה צבאות

אלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה וידוי מעשר ק"ש [א] ותפלה ובהמ"ז ושבועת העדות

עיקר תוי"ט

(א) דהי אלו קרא ה"א ניליף בק"ו מיבמה דגלס"ק. רש"י: (ב) ורש"י כתב דה"נ ואמר אל האשה בכל לשון שהיא שומעת אל השבע משמע דברים הנכנסין בלבה שהאשה מכרת בל'. ועתוי"ט: (ג) ויליף אמירה מסוטה, גמרא. וה"ה לגי' רש"י דאל כ-מאי אומים דהאי עשאי: (ד) ואצטריך לאפוקי מרבי דאמר בגמרא והיו ככתבם כו'. גמרא: [א] ותפלה. גמ' רחמי היא כל דבעי מצלי פרש"י דהא רחמי נינהו ורחמי ליתנהו דידע לכוין לבו: (ה) דאמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו בל' ארמי:

פרק ז אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן דִי זַאכִין וֶוערִין גִיזָאגְט אוֹיף וֶועלְכֶע שְׁפְּרַאכֶע מֶען וִויל פָּרָשַׁת סוֹטָה דִי פָּרָשָׁה וָואס מֶעלֵייעֶנְט פַר דִי סוֹטָה וִידּוּי מַעֲשֵׂר דֶעם וִידּוּי וָואס מֶען זָאגְט וֶוען מֶען גִיט אַוֶועק דִיא מַעַשְׂרוֹת פוּן שְׁטוּב קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה דַאוֶונֶען מִיט אַמִנְיָן מֶעג מֶען אוֹיף אַלֶע עֶרְלֵייא שְׁפְּרַאכִין אָבֶּער אַז אֵיינֶער דַאוֶונְט פַאר זִיךְ אַלֵיין מוּז עֶר דַאוֶונֶען אוֹיף לָשׁוֹן קֹדֶשׁ וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בֶּענְטְשִׁין וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת אַז אֵיינֶער הָאט בַּשְׁוָוארִין מֶענְטְשִׁין זֵייא זָאלִין עֵדוּת זָאגִין פוּן זֵיינֶעטְוֶועגִין אוּנ זֵייא

ושבועת הפקדון: ב ואלו נאמרין בלשון הקודש. מקרא ביכורים וחליצה ברכות וקללות ברכת כהנים וברכת כהן גדול ופרשת המלך ופרשת עגלה ערופה ומשוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם: ג מקרא ביכורים כיצד ועונית ואמרת לפני ה' אלהיך להלן הוא אומר וענו הלוים ואמרו מה עניה האמורה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש: ד חליצה כיצד וענתה ואמרה ולהלן הוא אומר וענו הלוים ואמרו מה עניה האמורה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש. ר"י אומר וענתה ואמרה ככה. [נ] עד שתאמר בלשון הזה:

דכתי' וברכ' בכל לשון שאתה מברך (ו): ושבועת העדו' ושבועת הפקדון. בכל לשון שהשביעום ולא הודו חייבין שבועת העדות וילפינן לה דכתיב בה ושמעה קול אלה(ז) בכל לשון שאתה שומע ושבועת הפקדון גמר תחטא תחטא (ח) משבועת העדות: ב מקרא ביכורים. שהיה קורא מארמי אובד אבי עד סוף הפרשה: וחליצה. יבמה היא אומרת מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי והוא אומר לא חפצתי לקחתה ואחר החליצה אומרת ככה יעשה לאיש: ברכות וקללות. שאמרו ישראל בהר גריזים ובהר עיבל: ברכת כהנים. נשיאת כפים: וברכת כהן גדול. ביום הכפורים אחר עבודת היום שלפני ולפנים הוא קורא את הפרשה בתורה ומברך שמנה ברכות המפורשות במתניתין: ופרשת המלך, היא פרשת הקהל כדמפרש בסוף פירקין: ופרשת עגלה ערופה. ידינו לא שפכו את הדם הזה כפר לעמך ישראל וגו': ופרשת משוח מלחמה. והיה כקרבכם וגו' שמע ישראל אתם קרבים היום וגו': ג ביצד, כמו מנין (ט): ולהלן הוא אומר. ברכות וקללות של הר גריזים: מה עניה האמורה להלן בלשון הקודש. דכתיב ואמרו אל כל איש ישראל קול רם וכתיב התם (י) והאלהים יעננו בקול מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש: ד וענתה ואמרה ככה. אינו צריך ללמדה בגזרה שוה שמעצמה היא למדה וענתה ואמרה ככה בלשון

אין מלאכי השרת נזקקין לו פרש"י יחיד צריך שיסייעוהו מלאכי השרת לבור לא צריכי להו דכתיב הן אל כביר לא ימאס אינו מואס בתפלתן של רבים ומשמע לסה"ב דר"ש שאר לשונות דלא דהא ארמי קרוב ללה"ק הוא. ועתוי"ט. (דלגי' שלנו צ"ל דהני ושייר אף על פי שהני אלו) הלל וקידוש וברכת הפירות והמזון:
(ו) ולא ילפינן מברכות הר גריזים כדילפינן מניה כ"כ לקמן להכי כתיב וברכת את ה' כלומר מאחר שהברכה והשבח כלפי השכינה הוכל צריך בכל ל' שהרלה ומשתמע בל' שאתה מכיר שאתן שבח להקב"ה בלב שלם לשמחתך:
(ז) מדלא כתיב ושם יעו אלה ואי לאו קרא ה"א נילף קול קול מהשם כדלקמן מ"ג. תו':
(ח) אגב דילפינן בשבועות ג"ש זו לענין אחר נקט לה נמי הכא דמה"א דלבעי בלה"ק. תוס':
(ט) ואידי דמ"ה ולהלן הני נמי הכא כילד: (י) במתן תורה ולה"ק נתנה. רש"י. ולא יליף קול קול משבועת העדות דעניה וקול יליף, תוס': [נ] עד כו'. ופסק דכמ"ג פי"ב דיבמות קריאה אינה מעכבת בין לר"א בין לר"ע ואם קרא בל' אינה מעכב כתב התוס' די"ל דס"ל דקריאה מעכבת וקבר לא נחלקו ר"ע ור"א בדבר זה. ועתוי"ט. ופסק

האבין געזאגט זייא ווייסן ניט עדות צו זאגין, און באמת ווייסן זייא, ווערין זייא געשטראפט, זאגט דיא משנה אויף וועלכין לשון מען האט זיי בשווארין איז אלין אנוטע שבועה ושבועת הפקדון אז איינער האט בשווארין איינעם ער זאל איהם אפ געבין וואס ער האט איהם געגעבין צו בהאלטין אויף וועלכין לשון ער האט איהם בשווארין איז אלין אנוטע שבועה: ב ואלו נאמרין בלשון הקדש און דיא זאכין ווערין געזאגט נאר אויף לשון קדש מקרא בכורים דיא פרשה וואס מען לייענט ווען מען ברייננט בכורים וחליצה דיא פסוקים וואס דער יבם מיט דיא יבמה זאגין ווען מען גיט חליצה ברכות וקללות דיא ברכות און דיא קללות וואס מען האט געזאגט אויף דעם בארג עיבל און אויף דעם בארג גריזים ברכת כהנים דיא ברכות וואס דיא כהנים זאגין ווען זייא דוכנן וברכת כהן גדול דיא ברכות וואס דער כהן גדול זאגט יום כפור ופרשת המלך דיא פרשה וואס דער מלך לייענט אלע שמטה דעם אנדערין טאג סוכות ופרשת עגלה ערופה דיא פסוקים וואס מען זאגט ווען מען ברייננט אעגלה ערופה ומשוח מלחמה בשעה שהוא מדבר אל העם דער כהן וואס גייט מיט דיא יונגען אין דער מלחמה ווען ער רעט צום פאלק [דיא פסוקים וואס שטייען אין סדרה שופטים] זאגט ער דיא פסוקים אויף לשון קדש: ג מקרא בכורים

כיצד פון וואנען ווייס מען אז דיא פרשה פון בכורים מוז מען לייענען אויף לשון קדש, בייא בכורים שטייט וענית ואמרת לפני ה' אלהיך דוא זאלסט שרייען און זאלסט זאגין פאר גאט ולהלן הוא אומר און דארט בייא דיא ברכות און קללות פון בארג גריזים און בארג עיבל שטייט וענו הלוים ואמרו די לוים זאלין שרייען און זאגין מה עניה האמורה להלן אזוי וויא דאס שרייען וואס שטייט דארטין בייא דיא לוים בלשון הקדש דארפין זיי זאגין אויף לשון הקדש אף כאן בלשון הקדש דא בייא בכורים דארף מען אויך לייענען דיא פרשה אויף לשון קדש: ד חליצה כיצד פון וואנען ווייס מען אז דיא פסוקים פון חליצה דארף מען זאגין אויף לשון קדש ביי חליצה שטייט וענתה ואמרה זיא זאל שרייען און זאגין ולהלן הוא אומר און דארט בייא דיא לוים שטייט וענו הלוים ואמרו דיא לוים זאלין שרייען און זאגין מה עניה האמורה להלן אזוי וויא דאס שרייען וואס שטייט דארט בייא דיא לוים בלשון הקדש דארפין זייא זאגין אויף לשון הקדש אף כאן בלשון הקדש דא בייא חליצה דארף מען אויך זאגין דיא פסוקים אויף לשון קדש, רבי יהודה זאגט מען דארף ניט אפ לערנען חליצה פון דיא לוים, נאר בייא חליצה שטייט וענתה ואמרה ככה זיא זאל שרייען און זאגין אזוי, מיינט מען אזויא וויא עס שטייט עד שתאמר בלשון הזה זיא זאל זאגין מיט

דקרא נגד הכהנים והלוים: [ג] בברכה. כל הארורים היו אומרים תחלה בל' ברכה. רש"י. וכב' מפיק לה מקרא: [ד] ואלו ואלו. שבהר גריזים ובהר עיבל והא דכתיב ואלה יעמדו לברך לא שהיו השבטים מברכין ומקללין אלא הלוים העומדים בין שני ההרים הופכין פניהם להר גריזים בברכה ולהר עיבל בקללה. רש"י. שנאמר וענו הלוים ואמרו: [ה] ופתחו כו'. בגמ' שם יכול יהו כל הברכות קודמות לקללות ת"ל ברכה וקללה ברכה אחת קודמת לקללה ואין כל הברכות קודמות לקללות ולהקיש ברכה לקללה שתיהם בלוים ובקול רם ובכלל ובפרט ואלו ואלו עונין אמן: (יא) כלומר בכתב ול':

הזה תאמר: ה שבשומרון. אצל שומרון: מכאן ומכאן. על ההרים: בע' ל'. בכתב של שבעים אומות (יא) וכל הרוצה ללמדה יבא וילמוד שלא יהא פתחון פה לאומות לומר לא היה לנו מהיכן ללמוד: את האבנים. סתרו את המזבח לאחר שהעלו

ה ברכות וקללות כיצד כיון שעברו ישראל את הירדן ובאו אל הר גריזי' ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם שבאצל אלוני מורה שנאמר הלא המה בעבר הירדן וגו' ולהלן הוא אומר ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה. מה אלון מורה האמור להלן שכם אף אלון מורה האמור כאן שכם. ששה שבטים עלו לראש הר גריזים וששה שבטים עלו לראש הר עיבל והכהני' והלוים והארון עומדים למטה באמצע. הכהנים מקיפין את הארון והלוים את הכהנים וכל ישראל מכאן ומכאן שנאמר וכל ישראל וזקניו ושוטריו ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון וגו' הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו [ג] בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה. [ד] ואלו ואלו עונין אמן. הפכו פניהם כלפי הר עיבל [ה] ופתחו בקללה ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה. ואלו ואלו עונין אמן עד שגומרים ברכות וקללות. ואח"כ הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליו את כל דברי התורה [ו] בע' ל'. שנאמר באר [ז] היטב [ח] ונטלו את האבנים

[ו] בע' ל'. כתב רבינו בחיי וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת זה יורה שכל התורה כולה כתובה עליהן וכ"כ הר"מ שכל התורה היה כתובה מבראשית עד לעיני כל ישראל בתגים וזיונים ועתה נעתקו ולכך גם היה בלא ספק בנפלאות ע' ל' בכל התורה על י"ב אבנים וכתיבתה ביום אחד. ועתוי"ט: [ז] היטב. דאל"כ באר היטב ל"ל וי"מ הי' היטב עולה ע' כזה ה' ה"י ה"ט היט"ב (וכ"ה גי' הנכונה): [ח] ונטלו כו'. ובירושלמי עוד הוא מעשה נסי' נתן הקב"ה בינה בלב כל אומה ואומה והכינו את התור' שהיה

דעם לשון וויא עס שטייט אין די תורה: ה ברכות וקללות כיצד פון וואנען וויים מען אז דיא ברכות אונ קללות פון הר גריזים אונ הר עיבל האט מען גיזאגט אויף לשון קודש כיון שעברו ישראל את הירדן אז דיא יודין זענען אריבער גיגאנגען דעם ירדן ובאו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשומרון אונ זענען געקומען צום בארג גריזים אונ צום בארג עיבל וואס אין שומרון שבצד שכם וואס בייא דער זייט פון שכם שבאצל אלוני מורה וואס בייא דעם פלאץ מורה שנאמר הלא המה בעבר הירדן וויא דא שטייט אין פסוק דיא בערג זענען אויף דיא אנדערע זייט ירדן ולהלן הוא אומר אונ דארט בייא אברהם שטייט אין פסוק ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה אברם איז דורך גיגאנגען דיא לאנד ביז דעם ארט שכם ביז דעם פלאץ מורה מה אלון מורה האמור להלן שכם אזוי וויא דער פלאץ מורה וואס שטייט דארט בייא אברהם מיינט מען שכם אף אלון מורה האמור כאן שכם אזוי דער אלון מורה וואס דא שטייט מיינט מען אויך שכם ששה שבטים עלו לראש הר גריזים זעקס שבטים זענען ארויף גיגאנגען אויף דעם בארג גריזים וששה שבטים עלו לראש הר עיבל אונ זעקס שבטים זענען ארויף גיגאנגען אויף דעם בארג עיבל והכהנים והלוים והארון עומדים למטה באמצע אונ דיא כהנים אונ דיא לוים אונ דער ארון זענען גישטאנען אונטען צווישען דיא צוויי בערג והכהנים מקיפין את הארון די כהנים זענען גישטאנען ארום דעם ארון והלוים את הכהנים אונ דיא לוים זענען געשטאנען ארום דיא כהנים וכל ישראל מכאן ומכאן אונ אלע יודין זענען גישטאנען פון דער זייט אונ פון דער זייט אויף דיא בערג שנאמר וכל ישראל וזקניו ושוטריו ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון וגו' וויא עס שטייט אלע יודין אונ דיא אלטע לייט אונ דיא שמשים פון בית דין אונ דיא דיינים זענען גישטאנען פון דער זייט אונ פון דער זייט פון ארון הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה די לוים האבין אומגיקערט זייער פנים צום בארג גריזים אונ האבין אנגיהויבין זאגין ברכות ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה גיבענטשט זאל זיין דער מענטש וואס וועט ניט מאכין אבילד צו דינען איהם אונ וועט ניט מאכין אגיגאסענעם גאט ואלו ואלו עונין אמן אונ דיא יודין פון בארג גריזים אונ פון בארג עיבל ענטפערין אמן הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה דער נאך האבין דיא לוים אומגיקערט זייער פנים צום בארג עיבל אונ האבין אנגיהויבין זאגין קללות ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה פאר־פלוכט זאל זיין דער מענטש וואס וועט מאכין אבילד צו דינען איהם אונ וועט מאכין אגיגא־סענעם גאט ואלו ואלו עונין אמן אונ דיא יודין פון בארג גריזים אונ פון בארג עיבל ענטפערין אמן עד שגומרין ברכות וקללות ביז זייא האבין אפ גיזאגט אלע ברכות אונ אלע קללות ואחר כך הביאו את האבנים דער נאך האבין זייא גיבראכט די צוועלף שטיינער ובנו את המזבח אונ פון דיא שטיינער האבין זיי גיבאהט אמזבח וסדוהו בסיד אונ האבין בקלעכט דיא שטיינער מיט וואפנע וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון אונ זיי האבין געשריבען אויף דעם מזבח דיא גאנצע תורה אויף זיבעציג שפראכין שנאמר באר היטב וויא עס שטייט דיא תורה זאל גוט דערקלערט ווערין אלע זאלין איהר פאר שטיין, דער נאך האט מען צוא ווארפין דעם מזבח ונטלו את האבנים אונ האבין

ובאו ולנו במקומן: ו [ט] ברכת כהנים כיצד במדינה אומרים אותה שלשה ברכות ובמקדש ברכה אחת. במקדש אומר את השם ככתבו ובמדינה בכנויו. במדינה כהנים נושאים את ידיהם כנגד כתפיהן ובמקדש על גבי ראשיהן חוץ מכהן גדול שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציץ. ר׳ יהודה אומר אף כהן גדול מגביה את ידיו למעלה מן הציץ שנאמר [י] וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם: ז [כ] ברכות כהן גדול כיצד חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול וכהן גדול עומד ומקבל וקורא אחרי מות ואך בעשור. וגולל את התורה ומניחה בחיקו

התודה כצ׳ ל׳ : (יב) כדכתיב והעלית עליו עולות. רש״י. וכתיב וזבחת שלמים וק״ל דעדיפא ה״ל לפרש דאף שכתיב׳ סיתה אחר הקרבנות שכן סדרן הכ׳ : [ט] ברכת כהנים. ותימה דלא פי׳ מנלן דלה״ק ובברייתא כה תברכו בלה״ק נאמר כאן כה תברכו ונאמר לסלן אלה יעמדו לברך את העם. ועתוי״ט : (יג) תימה והלא עונין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כשהיו שומעים את השם כדתנן מ״ח פ״ג דיומא וזה היה הפסק גדול מעניית אמן ושמא היו עונין בשכמל״ו ולאחר כשהיו שומעים את השם ככהכד וסגולה ולא היו ממתינין עד סוף הפסוק ולפי שלא היו מפסיקין בין פסוק לפסוק משיב להו ברכה אחת אבל בין ברכה לברכה לא היו עונין בשכמל״ו דלא היו עונין רק כשמברך הי׳ אומר ברוך ה׳ אלהי כו׳ : (יד) ומיהו נשיאת כפים שבכהם בעלמא במשמע : (טו) ולא ושרת ואתקיב ברכה לשרות דכתיב לשרתו ולברך בשמו : [י] וישא. נ״ל דלאו ר״י אמרה דפ״ה לדידיה בגבולין נמי לכתי׳ נשיאות כפים למעלה מראשיהן אלא הר״בא מהדר נ״כ מנלן כדאמר וישא: [כ] ברכות כ״ג. לא אתפרש מנלן דאין נאמרין אלא בלה״ק ולפיכך נראה בעיני דאף ע״ג דקאמר ברכות כ״ג לא קפיד אברכות עצמן אלא על שקריאה

העולות והשלמים (יב) : ולנו במקומן. בבית מלונם בגלגל ושם הקימו את האבנים : ו במדינה אומרי׳ אותה שלשה ברכות. שמפסיקין הכהנים בין פסוק לפסוק ועונים הצבור אמן : ובמקדש ברכה אחת. לפי שאין עונים אמן במקדש ואין כאן שום הפסק (יג) : ככתבו. ביו״ד ה״א : בכנויו. באל״ף דל״ת שאין מזכירין השם ככתבו אלא במקדש בלבד שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך סרס המקרא ודרשהו בכל המקום אשר אבא אליך וברכתיך דהיינו במקדש שם אזכיר את שמי: כנגד כתפיהן. מפני שצריך נשיאת כפים (יד) דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וכתיב הוא ובניו כל הימים (טו) מה הוא בנשיאות כפים אף בניו בנשיאות כפים כל הימים : ובמקדש. שמברכים את העם בשם המפורש ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיה׳ מגביהי׳ ידיה׳ למעל׳ מראשיהם: שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציץ. מפני שהשם כתוב בו. ואין הלכה כר״י: ז ברכות כהן גדול. ביום הכפורים לאחר שכלתה עבודת היום קורא בתורה ומברך ח׳ ברכות : חזן הכנסת. שמש הכנסת שטורח עסקי הכנסת עליו להכנים ולהוציא להפשיט את התיבה ולהכין הכל: ראש הכנסת. על פיו נחתכין דברי הכנסת מי יפרוס על שמע מי יפטיר בנביא מי ירד לפני התיבה: סגן. המוכן תחת כ״ג שאם יארע בו פסול ישמש תחתיו: והסגן לכהן גדול. וכולן משום כבודו של כ״ג דכתיב ברוב עם הדרת מלך : וכהן גדול עומד ומקבל. מכלל דיושב היה ש״מ בעזרת נשים היה קורא דאי בעזרת ישראל קי״ל אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד: וקורא אחרי מות. שהוא מסדר יוהכ״פ: ואך בעשור. שבפרשת שור או כשב דסמוכה היא לפרשת אחרי מות ויכול לגלול ספר תורה לשם בעוד שהמתרגם מתרגם פסוק אחרון של פרשת אחרי מות ואין כאן שהות כדי שיפסיק המתורגמן: וגולל את התורה. ואע״פ שעדיין לא קרא

גענומען דיא שטיינער וּבָאוּ וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן און
די יודען זענען גיקומען און האבין גינעכטיגט
אויף זייער ארט אין גלגל : ו בִּרְכַּת כֹּהֲנִים כֵּיצַד ווי
האט מען גידוכנת בַּמְּדִינָה אוֹמְרִים אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת
אין דער מדינה צוא טיילט מען דאס דוכנן אין
דרייא טייל, נאך וְיִשְׁמְרֶךָ זאגט מען אמן און
נאך וִיחֻנֶּךָּ זאגט מען אמן און נאך שָׁלוֹם זאגט
מען אמן וּבַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת און אין בית המקדש
זאגט מען גאנץ ברכת כהנים אין איין מאהל און
מען ענפערט ניט אמן אין מיטען בַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר
אֶת הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ אין בית המקדש זאגט מען דעם
שם וויא ער איז געשריבען וּבַמְּדִינָה בְּכִנּוּיוֹ און אין
דיא מדינה זאגט מען דעם שם מיט אביי נאמען
אֲדֹנָי בַּמְּדִינָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת יְדֵיהֶן כְּנֶגֶד כִּתְפֵיהֶן אין די
מדינה הייבען אויף די כהנים זייערע הענט געגען
זייערע אקסלען ווען זייא דוכנן וּבַמִּקְדָּשׁ עַל גַּבֵּי
רָאשֵׁיהֶן און אין בית המקדש ווען זיי דוכנן הייבען
זייא אויף זייערע הענט איבער זייערע קעפ חוּץ
מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ אֶת יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ נאר דער
כהן גדול האט ניט אויף גיהויבען די הענט איבער
זיין קאפ ווייל ער טאר ניט אויף הייבען דיא
הענט איבער די בלעך וואס אויף זיין שטערין,
ווייל אויף דיא בלעך איז גיוועזען געשריבען דער
נאמען פון גאט, רַבִּי יְהוּדָה זאגט אַף כֹּהֵן גָּדוֹל
מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ אפילו דער כהן גדול
הייבט אויף די הענט איבער די בלעך וואס אויף
זיין שטערין שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם
וויא עס שטייט אהרן האט אויף גיהויבען זיינע
הענט צום פאלק און האט זייא גיבענטשט :
ז בִּרְכוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל כֵּיצַד וויא איז גיוועזען די ברכות פון
כהן גדול אום יום כפור חַזַּן הַכְּנֶסֶת דער שמש פון
שוהל נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה נעמט א ספר תורה וְנוֹתְנָהּ לְרֹאשׁ
הַכְּנֶסֶת און ער גיט איהר צום גבאי פון שוהל וְרֹאשׁ
הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לַסְּגָן און דער גבאי פון שוהל גיט דיא
ספר תורה צו דעם כהן וואס שטייט נעבין דעם
כהן גדול וְהַסְּגָן נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל און דער סגן גיט די
ספר תורה צום כהן גדול וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל און
דער כהן גדול שטעלט זיך און נעמט צו די ספר
תורה וְקוֹרֵא עוֹמֵד און ער לייענט אין דער ספר
תורה שטייענדיג וְקוֹרֵא אַחֲרֵי מוֹת און ער לייענט
דעם סדר פון יום כפור וואס שטייט אין אחרי
מות וְאַךְ בֶּעָשׂוֹר און ער לייענט בעשור לחדש
השביעי וואס שטייט אין אמור וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה און
ער פאר וויקעלט די ספר תורה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ און

ובעשור של חומש הפקודים יקרא אותה על פה ולא יגלול ספר תורה לשם מפני שהוא רחוק ויש שהות שיפסיק התורגמן ואיכא גנאי לצבור ולקרות בשני ס"ת א"א לפי שאין אדם אחד קורא בשני ספרי תורות בצבור משום פגמו של ס"ת הראשון: יותר ממה שקריתי לפניכם. מה שאני עתיד לקרות עוד על פה אל תאמרו פאכר מן הספ' הזה לכך איני גוללו שם וכ"כ למה שלא להוציא לעז על ספר תורה: על התורה. ברכות שלאחריה: ועל העבודה. רצה ה' אלהינו: ועל ההודאה. מודים אנחנו לך: ועל מחילת העון. אתה בחרתנו שחותם בה מלך מוחל וסולח לעונותינו: ועל המקדש. שתשרה שכינה בבית המקדש וחותם בה ברוך אתה ה' שוכן בציון: ועל הכהנים. שיקובל קרבנותיהם ברצון וחותם בה מקדש הכהנים: ועל שאר התפלה. שיהיו ישראל נושעין מאויביהם ומותם בה עמך ישראל צריכים ישועה ברוך אתה ה' שומע תפלה: ח בשמיני. בשנה שמינית של שמטה שעברה שהיא מוצאי שביעית זו במוצאי יו"ט ראשון דכתיב בחג הסוכות שומע אני אפי' ביו"ט אחרון של חג ת"ל בבוא כל ישראל לראות מתחלת חול המועד (טז): אגריפס המלך. מזרעו של הורדוס היה ובימיו נחרב בית שני: זלגו עיניו דמעות. שהמקרא הזה פוסלו מן המלכות: אחינו אתה. שאמו מישראל:

ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן. ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה. ומברך עליה שמונה ברכות על התורה ועל העבודה ועל ההודיה ועל מחילת העון ועל המקדש [ל] ועל ישראל ועל הכהנים ועל שאר התפלה (נ"א על הכהנים ועל ישראל ועל שאר התפלה): ח [מ] פרשת המלך כיצד מוצאי יו"ט הראשון של חג [נ] בשמיני במוצאי שביעית עושין לו [ס] בימה של עץ בעזרה והיה יושב עליה שנאמר מקץ שבע שנים במועד וגו' חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכ"ג וכ"ג נותנה למלך והמלך עומד ומקבל [ע] וקורא [פ] יושב. אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבחוהו חכמים וכשהגיע ללא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות א"ל אל תתירא אגריפס [צ] אחינו אתה אחינו אתה אחינו

מה שהוא קורא בתורה שלא תהא אלא דלס"ק וע"ז א"ל ראיה כלל דכיון שהוא כס"ת ושיא שינה כתובה שלא דלס"ק ויקי"ל נמי דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרו ע"פ מבואר שכששיה קורא בלה"ק שיה קורא וראיה מסר"מ דתבור כו': [ל] ועל ישראל. פרש"י מתפלל על ישראל וחותם ברוך שבוחר בעמו ישראל: [מ] פרשת המלך כו'. וז"ל הר"מ שקריאה והברכות בלה"ק שנאמר תקרא את התורה הזאת כלשונה אע"פ שיש שם לועזות. ויש נחמים ברכות מנ"ל ועוד דמשנתינו דייקא פרשת כו'. ועתוי"ט: (טז) דביו"ט הראשון לא דבמועד משמע בתוךהמועד. תוס': [נ] בשמיני. בשמיני ס"ד שה אמרת במוצאי יו"ט הראשון ומשנינן אימא בשמינית. גמרא ועתוי"ט: [ס] בימה. נגזר משם במה. ערוך: [ע] וקורא. אותם קרים ע"י מלך היא כדתניא בספרי כב' המלך. רש"י ועתוי"ט: [פ] יושב. בגמרא דבעזרה נשים היה כו' דלא נמצא מלך בבית שני לבית דוד: [צ] אחינו כו'. שלשה זימני שכן ג' חכמים

לייענט זיא אין בוזים ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן און ער זאגט מעהר וויא איך האב פאר אייך גלייענט איז געשריבען אין דער ספר תורה ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה און בעשור לחדש השביעי וואס שטייט אין ספר במדבר אין די סדרה פנחס לייענט ער אויסווייניג ומברך עליה שמונה ברכות און ער זאגט נאך דעם לייענען אכט ברכות על התורה די ברכה וואס מען זאגט אויף די ספר תורה נאך דעם לייענען ועל העבודה און אויף די קרבנות וואס ער האט מקריב גיוועזן זאגט ער רצה ה' אלהינו בעמך ישראל וגו' ועל ההודיה און ער זאגט מודים אנחנו לך ועל מחילת העון און ער זאגט אתה בחרתנו ביז מלך מוחל וסולח לעונותינו ועל המקדש און ער בעט די שכינה זאל רוהען אין בית המקדש ועל ישראל ער בעט פאר אלע יודען ועל הכהנים און ער בעט נאט זאל אן נעמען די קרבנות וואס דיא כהנים זענען מקריב ועל שאר התפלה און נאך תפלות וואס ער בעט פאר יודען: ח פרשת המלך כיצד וויא האט דער מלך גלייענט דיא פרשה פון דער תורה מוצאי יום טוב הראשון של חג די נאכט וואס נאך דעם ערשטען טאג סוכות בשמיני ווען עס הייבט אן דער אכטער יאהר פון שמטה, וואס דאס איז במוצאי שביעית ווען דער זיבעטער יאהר גייט ארוים עושין לו בימה של עץ בעזרה מאכט מען פאר איהם אהויכען ארט פון האלץ אין דער עזרה והוא יושב עליה און ער זיצט אויף איהר שנאמר מקץ שבע שנים במועד וגו' וויא עס שטייט אין פסוק אין סוף זיבען יאהר אום יום טוב וגו' חזן הכנסת נוטל ספר תורה דער שמש פון שוהל נעמט די ספר תורה ונותנה לראש הכנסת און גיט איהר צום גבאי פון שוהל וראש הכנסת נותנה לסגן און דער גבאי פון שוהל גיט די ספר תורה צו דעם כהן וואס שטייט נעבין דעם כהן גדול והסגן נותנה לכהן גדול און דער סגן גיט דיא ספר תורה צום כהן גדול וכהן גדול נותנה למלך און דער כהן גדול גיט די ספר תורה צום מלך והמלך עומד ומקבל און דער מלך שטעלט זיך און נעמט צו די ספר תורה וקורא יושב און לייענט אין איהר זיצענדיג אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבחוהו חכמים דער מלך אגריפס האט זיך געשטעלט און האט צו גינומען די ספר תורה און האט אין איהר גילייענט שטייענדיג האבין איהם דיא חכמים גילויבט וכשהגיע ללא תוכל לתת עליך איש נכרי אז אגריפס איז גיקומען צום פסוק דוא טארסט ניט געבען אויף דיר אפרעמדען מענטש וואס איז ניט פון יודען פאר אמלך זלגו עיניו דמעות האבין גירונען טרערין פון זיינע אויגען, ווייל אגריפס איז ניט גיוועזן פון יודען אמרו לו האבין די חכמים גיזאגט צו אגריפס אל תירא אגריפס זאלסט ניט מורא האבין אגריפס אחינו אתה ביזט אונזער ברודער אחינו אתה ביזט אונזער ברודער אחינו אתה

אתה וקורא מתחלת אלה הדברים עד שמע ושמע והיה אם שמוע. עשר תעשר. כי תכלה לעשר. ופרשת המלך וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה. ברכות שכהן גדול מברך אותן המלך מברך אותן אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון:

וקורא מתחלת אלה הדברים עד שמע. שבואתחנן ומחבר עם פרשת שמע פרשת והיה אם שמוע שיש בפרשת שמע קבלת מלכות שמים ופרשת והיה אם שמוע קבלת עול מצות ומדלג וקורא עשר תעשר ומשם מדלג וקורא כי תכלה לעשר מפני שהוא זמן אסיף ומתנות עניים (יז) והפרשת תרומה ומעשרות ואע"פ שפרשת המלך בין עשר לכי תכלה לעשר היה קורא אותם יחד (יח) שלא להפסיק במעשרות ואח"כ ברכות וקללות שהן קבלת גזירות ועונשים של תורה וחוזר וקורא פרשת המלך (יט) שום תשים עליך מלך:

וכ"ם כפול ולא משולש. ועתוי"ט: (יז) וק"ק הא אמר שנת השמטה מיד כחג הסכות עדיין אין אסיף ואין מתנות עניים ובירושלמי ע"י שאלו משביעות לשמיניה שלא לשכח את המעשרות: (יח) ואי משום דיש כאן דילוג בתורה יותר בכדי שלא יפסיק שהתורגמן אין למלך מתורגמן ואין מתרגמין אחריו. רע"י. וקשה דכ"ש דאיכא גנאי ול"נ דסכא כ"ש דכמקום שמלך וכבודו אין מקפידין על שהיות שלבור. עתוי"ט: (יט) וכן פרע"י ול"ע מנ"ל לשנות סדר שמשנה פרשת המלך ושמ"כ ברכות כו'. ועתוי"ט:

~~~

ביזט אונזער ברודער וקורא מתחלת אלה הדברים און דער מלך לייענט פון אנהייב אלה הדברים עד שמע ביז שמע ישראל ושמע והיה אם שמוע און די פרשה שמע והיה אם שמוע לייענט ער אויך, דער נאך לייענט ער די פרשה עשר תעשר, כי תכלה לעשר, און די פרשה פון מלך, און די ברכות און קללות וואס שטייט אין דער תורה עד שגומר כל הפרשה ביז ער לאזט אוים די פרשה ברכות שכהן גדול מברך אותן די אבט ברכות וואס דער כהן גדול זאגט אום יום כפור המלך מברך אותן זאגט זיי דער מלך אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון נאר ער זאגט דיא ברכה פון יום טוב אויף דעם ארט וואו דער כהן גדול זאגט יום כפור דיא ברכה פון מוחל זיין דיא עבירות ער זאגט מקדש ישראל והזמנים:

רש"י

ושמו את שמי. תלה הכתוב הדבר בכהן להיות ברכה זו שימת שמו על ידמו ולא עשאה צורך ישראל אלא צורך המקום: ואברכה מברכיך. דאלו ואני אברכם אישראל קאי וכר"ע דאמר באלו טרפות למדנו ברכה לישראל מפי כהנים מפי הגבורה לא למדנו כשהוא אומר ואני אברכם הוי אומר הכהנים מברכין את ישראל והקב"ה

גמרא סוטה דף לח ע"ב

סלכם ס' כלה כלי סחילון דח"ת דמלכות דכריסם השתפא

ברכת כהנים כיצד. אמר ריב"ל מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. ואמר ריב"ל כל כהן שמברך מתברך ושאינו מברך אין מתברך שנאמר ואברכה מברכיך. ואמר ריב"ל כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בג' עשה כה תברכו אמור להם ושמו את שמי. רב אמר חוששין שמא בן גרושה או בן חלוצה הוא ולא פליגי הא דסליק לפרקים הא דלא סליק לפרקים.

~~~

ברכת כהנים כיצד וויא אזוי האבין דיא כהנים געבענטשט דיא יודין אמר רבי יהושע בן לוי מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים רבי יהושע בן לוי האט געזאגט פון וואנען ווייסען מיר אז הקב"ה גלוסט צו הערין וויא די כהנים בענטשין די יודין שנאמר ווארום עם שטייט אין פסוק ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם הקב"ה האט געזאגט די כהנים זאלין טאהן מיין נאמען אויף דיא יודין וועל איך זייא בענטשין, הקב"ה זאגט ניט די יודין וועלין געבענטשט ווערין, נאר הקב"ה זאגט איך וועל זייא בענטשין, זעהן מיר אז דער עיקר שמחה איז בייא הקב"ה וואס ער וועט בענטשין דיא יודין דורך די כהנים וואס זייא וועלין דערמאנען דעם נאמען פון הקב"ה אויף די יודין ואמר רבי יהושע בן לוי נאך האט רבי יהושע בן לוי געזאגט כל כהן שמברך מתברך דער כהן וואס בענטשט דיא יודין וועט ער געבענטשט ווערין פון הקב"ה ושאינו מברך אין מתברך און דער כהן וואס בענטשט ניט דיא יודין וועט ער ניט געבענטשט ווערין שנאמר ווארום עם שטייט אין פסוק הקב"ה האט געזאגט ואברכה מברכיך איך וועל בענטשין דיא מענטשין וואס וועלין דיך בענטשין ואמר רבי יהושע בן לוי נאך האט רבי יהושע בן לוי געזאגט כל כהן שאינו עולה לדוכן דער כהן וואס גייט ניט דוכנען עובר בשלשה עשה איז ער עובר אויף דריי מצות עשה כה תברכו אמור להם ושמו את שמי איין מצוה איז כה תברכו, אזוי זאלט איהר בענטשין די יודין, די אנדערע מצוה איז אמור להם, זאלסט זאגין צו דיא יודין דיא ברכות, דיא דריטע מצוה איז ושמו את שמי, זיי זאלין טאהן מיין נאמען אויף דיא יודין רב אמר חוששין שמא בן גרושה או בן חלוצה הוא רב זאגט דער כהן וואס גייט ניט דוכנען דארפין מיר מורא האבין טאמער ווייס ער בייא זיך אז ער איז פסול צו דער כהונה, דהיינו ער ווייס אז זיין מוטער איז געוועזן א גרושה אדער א חלוצה ווען זיין פאטער האט מיט איהר חתונה געהאט, זאגט דיא גמרא ולא פליגי רבי יהושע בן לוי מיט רב קריגען ניט הא דסליק לפרקים הא דלא סליק לפרקים אויב ער גייט

ואמר רבי יהושע בן לוי כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים. מה להלן בעבודה אף כאן בעבודה. איני והא רבי אמי ור' אסי סלקו. רבי אמי ור' אסי מעיקרא הוו עקרו כרעייהו ממטו לא הוו מטו התם וכדתני ר' אושעיא ל"ש אלא שלא עקר את רגליו אבל עקר את רגליו עולה ותנן נמי אם הבטחתו שנושא את כפיו וחוזר להתפלתו רשאי והוינן בה הא לא עקר אלא דנד פורתא הכי נמי דעקר פורתא. ואמר ריב"ל אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין שנא' טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל אל תקרי יבורך אלא יברך. ואמר ריב"ל מנין שאפי' עופות

מסכים על ידם: לפרקים. בחגים ובמועדים: שאינו עולה בעבודה. קודם שיסיים ש"ץ רצה צריך לעלות על הדוכן: וירד מעשות. אלמא בעוד עבודה בידו בירך ואח"כ וירד מעשות אלמא השתא הוא דגמר: מעיקרא הוו עקרו כרעייהו. ממקומן בעבודה אבל רחוק היה מקומן מן הדוכן ולא מטו עד דגמרו ברכת עבודה: ותנן נמי בברכות. אם הבטחתו כו' רישא הכי איתא העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו שלא תיטרף דעתו בשובו לתפלתו ולא ידע להתחיל מיד בשים שלום ואם הבטחתו שהוא מלומד בדבר ולא תטרוף דעתו נושא את כפיו וחוזר לתפלתו: רשאי לישא את כפיו. והא לא עלה בעבודה אלא דעקר פורתא וש"מ סגי בהכי שעוקר מעט רגליו לילך לצד הדוכן בעבודה: לברך. ברכת המזון: לטוב עין. שונאי בצע ונותנין חסד בממונם:

אמאהל דוכנען נאר ניט אלע מאהל, קען מען ניט זאגין אז ער איז פסול, נאר צו יעדער מאהל וואס ער דארף גיין דוכנען אונ גייט ניט איז ער עובר אויף די דריי מצות עשה, אונ אויב ער גייט קיין מאהל ניט דוכנען האבין מיר מורא אז ער ווייס ביי זיך אז ער איז פסול ואמר רבי יהושע בן לוי נאך האט רבי יהושע בן לוי גיזאגט כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה דער כהן וואס איז ניט אוועק געגאנגען פון זיין ארט צו גיין צום ארון קודש דוכנען ווען דער חזן האט גיזאגט רצה, זאל ער שוין ניט דוכנען איצטיגען מאהל שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם אהרן האט אויפגעהויבין זיינע הענט צום פאלק אונ ער האט זייא גיבענטשט וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים אונ ער האט אראפ גענידערט פון צו מאכין דעם חטאת אונ די עולה אונ די שלמים מה להלן בעבודה אזוי וויא אהרן האט גיבענטשט די יודין ווען ער האט מקריב גיוועזן די קרבנות, אונ נאך דעם בענטשין האט ער גיענדיגט מקריב זיין דיא קרבנות אף כאן בעבודה אזוי אלע כהנים וואס גייען דוכנען זאלין זייא גיין ווען מען דערמאנט די עבודה פון קרבנות דאס איז ווען מען זאגט רצה, פרעגט די גמרא איני עס איז דאך ניט אזוי והא רבי אמי ורבי אסי סלקו רבי אמי אונ רבי אסי זענען דאך געגאנגען דוכנען נאך רצה, ענטפערט די גמרא רבי אמי ורבי אסי מעיקרא הוו עקרי כרעייהו ממטי לא הוו מטו התם רבי אמי אונ רבי אסי האבין זיך גערירט פון זייער ארט אונ האבין אנגעהויבין גיין צום דוכנען ווען מען האט גיזאגט רצה, נאר ביז זייא זענען געקומען צום ארון קודש איז שוין גיוועזן נאך רצה וכדתני רבי אושעיא אונ אזוי וויא רבי אושעיא האט גילערינט לא שנו אלא שלא עקר את רגליו ווען זאגין מיר אז דער כהן איז ניט געגאנגען צו רצה זאל ער שוין ניט דוכנען דעם אצטיגען מאהל, נאר אז ער האט זיך גאר ניט גערירט פון

ארט ביז נאך רצה אבל עקר את רגליו עולה אבער אז דער כהן האט גערירט די פיס, ער האט אנגע־הויבין גיין פון זיין ארט, ווען דער חזן האט גיזאגט רצה, אפילו ביז ער איז געקומען צום ארון קודש האט שוין דער חזן אפ גיזאגט רצה, פון דעסטוועגין זאל ער דוכנען ותני נמי מיר האבין אויך גילערינט נאך אדרין אויב דער חזן איז אכהן זאל ער ניט דוכנען, ווארום אז ער וועט יא דוכנען ווייל ער וועט זיין אביסיל פארטראכט פון דעם דוכנען וועט ער ניט קענען אזויא געשווינד אנהייבין זאגין שים שלום אם הבטחתו שנושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי אונ אויב ער איז כארזיכערט אז ער וועט דוכנען פון דעסטוועגין וועט ער קענען באלד אנהייבען זאגין שים שלום, מעג ער דוכנען והוינן בה הא לא עקר האבען מיר גיפרעגט ער האט דאך ניט אוועק גענומען דיא פיס פון ארט ווען ער האט גזאגט רצה אלא דנד פורתא נאר מען מיינט ער האט אביסול אפגערוקט דיא פיס פון ארט ווען ער האט גיזאגט רצה, אונ דאס איז שוין גענוג הכא נמי דעקר פורתא דא ביי רבי אמי אונ רבי אסי איז אויך גיוועזן זייא האבען זיך אביסול אפגערוקט פון ארט ווען דער חזן האט גזאגט רצה ואמר רבי יהושע בן לוי נאך האט רבי יהושע בן לוי געזאגט אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין דעם כוס צום בענטשין גיט מען נאר צוא אזוי אמענטש וואס איז אגוטער ער פארגינט יעדער מענטש זאל געבענטשט ווערין שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק טוב עין הוא יברך כי נתן מלחמו לדל דער וואס האט אגוטע אויג הוא יבורך, זאגט דיא גמרא אל תקרי יברך אלא יברך זאלסט ניט לייענען יבורך, ער זאל גיבענטשט ווערין, נאר זאלסט לייענען יברך, ער זאל בענטשין, דער וואס איז אגוטער מענטש זאל ער בענטשין ווארום ער האט גיגעבין פון זיין ברויט צום ארעם מאן ואמר רבי יהושע בן לוי נאך האט רבי יהושע בן לוי גיזאגט מנין שאפילו

מבירין בצרי עין. ואין אוכלים משלהם: כי חנם מזורה הרשת וכו'. לעיל משתעי בצרי עין וקאמר שאלו צרי עין הנס מאכלין המזונות שזורים ברשתם לצוד את העופות בזה שאף הן מכירין בכן ואינם נהנים ממזונותיה': כי כמו שער וכו'. מנחם בן סרוק פירשו לשון שיעור תמיד הוא משער ומחשב כמה יאכל זה ועד מתי: ופטרנוהו בלא מזונות. כלומר למזונות הוצרך ולא הי' לו ורואה א' נושא מזונות ובא לתוספה ממנו לאונס רעבונו ועמד זה עליו והרגו: בלא לוויה. אנורה שילך עמהם:

מבירין בצרי העין שנאמר כי חנם מזורה הרשת בעיני כל בעל כנף. ואמר ריב"ל כל הנהנה מצרי העין עובר כלאו שנאמר אל תלחם את לחם רע עין וגו' כי כמו שער בנפשו כן הוא אכול ושתה יאמר לך וגו'. רב נחמן בר יצחק אמר עובר בשני לאוין אל הלחם ואל תתאו. ואמר ריב"ל אין עגלה ערופה באה אלא בשביל צרי העין שנאמר וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה וכי עלתה על לבנו שזקני ב"ד שופכי דמים הם אלא לא בא לידינו ופטרנוהו ולא ראינוהו והנחנוהו לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות לא ראינוהו והנחנוהו בלא לוויה:

עופות מַבִּירִין בְּצָרֵי עַיִן פון וואָגען ווייסען מיר אַז אַפִּילוּ עופות דער קענען דיא קאַרגע מענטשין און ווילען ניט הנאה האבען פון זייא שֶׁנֶּאֱמַר וואָרום עס שטייט אין פסוק כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרָשֶׁת בְּעֵינֵי כָּל בַּעַל כָּנָף אומזיסט הט דער קאַרגער פארשפרייט דיא נעץ און הט אינווייניג אריין געשיט קערנער דיא פייגיל זאָלען קומען עסין דיא קערנער וועלן זייא געפאנגען ווערין אין דיא נעץ, נוייל דיא אויגען פון די פייגעל דערקענען וועמעס קערנער דאס איז און דיא קערנער פון דעם קאַרגין וועלן זייא ניט עסין, וועלין זייא גיט געפאנגען ווערין וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי נאך האט רבי יהושע בן לוי געזאגט כָּל הַנֶּהֱנֶה מִצָּרֵי עַיִן עוֹבֵר בְּלָאו דער מענטש וואס האט הנאה פון אקארגין מענטש איז עובר אויף אלאו שֶׁנֶּאֱמַר וואָרום עס שטייט אין פסוק אַל תִּלְחַם אֶת לֶחֶם רַע עָיִן זאלסט ניט עסין דאס ברויט פון אשלעכטין מענטש כִּי כְמוֹ שָׁעַר בְּנַפְשׁוֹ וואָרום ער האט שוין ביי זיך בארעכונט וויא פיל ברויט דוא וועסט עסין כֵּן הוּא אזוי איז ער אֱכוֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר לָךְ ער זאגט צו דיר עס טרינק אבער אין הארצין וויל ער דוא זאלסט ניט עסין רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין אַל תִּלְחַם וְאַל תִּתְאָו רב נחמן בר יצחק זאגט ער איז עובר אויף צוויי לאווין אל תלחם, דוא זאלסט ניט עסין ביי איהם, ואל תתאו און דוא זאלסט ניט גלוסטען הנאה האבען. פון איהם וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי נאך האט רבי יהושע בן לוי געזאגט אֵין עֶגְלָה עֲרוּפָה בָּאָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל צָרֵי עַיִן עגלה ערופה קומט נאר וועגין דיא קארגע מענטשין [דער דין איז אז מען געפינט אגעהרגהין מענטש אין פעלד, און מען וויים ניט ווער עס האט אים געהרגת, זאל מען מעסטין פון דעם געהרגהין אין אלע זייטען ביז צו אשטאט, און וועלכע שטאט עס איז נעהנטער צום געהרגהין זאל דיא שטאט ברינגען אקאלב און מען זאל אפהאקין דעם קאפ פון די קאלב דאס הייסט עגלה ערופה] שֶׁנֶּאֱמַר וואָרום עס שטייט אין פסוק דיא אלטע לייט פון שטאט וְעָנוּ וְאָמְרוּ זאלען זאגן מיט אהויכע שטימע יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה אונזערע הענט האבען ניט פארגאסען דיא בלוט איז דאך דיא קשיא וְכִי עָלְתָה עַל לִבֵּנוּ שֶׁזִּקְנֵי בֵּית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם האבען מיר דען גיטראכט אויף בית דין אז זייא האבען פארגאסען דאס בלוט, אז זייא האבען דעם מענטש געהרגת, וואס זייא דארפען זאגען אז זייא האבען אים ניט געהרגת אֶלָּא נאר אזוי האבען בית דין געזאגט לֹא בָא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ דער מענטש איז ניט געקומען צו אונז מיר זאלען אים אוועק שטויסען פון אונז וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ און מיר האבען איהם ניט גיזעהן מיר זאלען איהם אוועק לאזין לֹא בָא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת דער מענטש איז ניט גיוועזן ביי אונז מיר זאלין אים אוועק שטויסען פון אונז אן עסין צוא געבין אויף זיין וועג וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה מיר האבין אים גיט גיזעהן מיר זאלען אים אוועקלאזין פון אונז אן אבעגלייטונג, בית דין האבען געזאגט ווען מיר וואלטען איהם גיזעהן וואלטען מיר איהם גיגעבין עסינווארג אויף זיין וועג און מיר וואלטין איהם בעלייט אויסער דיא שטאט, וואָרום עס קען זיין דער מענטש איז אוועק גענאנגען הונגעריג פון שטאט. האט ער גיטראפען אמענטשין מיט ברויט האט ער גיבעטין ביי דעם מענטש ער זאל איהם געבין אשטיקיל ברויט האט ער איהם ניט געוואלט געבין האבען זייא גישלאגען איינער דעם אנדערין ביז יענער האט איהם געהרגת. אבער אז די מענטשין פון שטאט וואלטען ניט גיווען קארג, זייא האבען גיזעהן אמענטש גייט ארויס פון אשטאט האבען זייא איהם געדארפט פרעגין טאמער דארף ער ברויט זאלען זייא איהם געבין, אז ער איז אוועק גע־גאנגען פון שטאט אן ברויט געווים זענען זייא קארגע מענטשין, זעהן מיר אז וועגין קארגע מענטשין שלעכטע ברייננט מען אעגלה ערופה:

זוהר מצורע דף רכ"ט ע"ב ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

רבי חזקיה ורבי יוסי ור' יהודה הוו אזלי בארחא. אמר רבי יוסי כל חד וחד מינן לימא מלי דאורייתא. פתח ר' יהודה ואמר (תהלים עט) אל תזכר לנו עונות ראשונים מהר יקדמונו וגו'. ת"ח קב"ה ברחימותא דישראל רחים לון דאינון עדביה ואחסנתיה לא מסתכל אחרא בדינייהו בר איהו בלחודיה. וכיון דאיהו מסתכל בדינייהו אתמלי עלייהו רחמין בגין דאיהו כאב דרחים על בנים כד"א (שם קג) כרחם אב על בנים רחם יי' וגו' וכיון דאשתכח לן חובין מעבר לון ראשון ראשון עד דאעבר לון לכלהו מקמיה וכיון דאעבר לון מקמיה לא אשתאר עלייהו חובין למיהב שלטנו לסט"א דדינא עלייהו. אתי למיחב קמיה כדבקדמיתא אינון חובין קדמאי דאעבר מקמיה חשיב עלייהו וע"ד כתיב אל תזכר לנו עונות ראשונים. מהר יקדמונו רחמיך וגו' דאי רחמיך לא יקדימו עלייהו דישראל לא יכלין לקיימא בעלמא בגין דכמה אינון מארי דדינא קשיא מארי תריסין וכמה דלטורין דקיימי עלייהו דישראל לעילא ואלמלא דאקדים קב"ה רחמים עלייהו דישראל עד לא ישגח בדיניהון לא יכלין לקיימא בעלמא. וע"ד מהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד דלותא דעובדין טבין דלותא דעובדין דכשרן [קמי קב"ה]. ת"ח אלמלי יסגלון ישראל עובדין דכשרן קמי קב"ה לא קיימין עמין עכו"ם בעלמא אבל ישראל אינון גרמין לשאר עמין לזקפא רישייהו בעלמא דאלמלי ישראל לא יהון חטאן קמי קב"ה שאר עמין עכו"ם אתכפיין קמייהו. ות"ח אלמלא דאמשיכו ישראל בעובדין בישין לסטר אחרא בארעא קדישא הא אתמר דלא שלטו שאר עמין עכו"ם בארעא קדישא ולא אתגלו מעל ארעא. וע"ד כתיב כי דלונו מאד דלית לן עובדין דכשרן כדקא חזי ובג"כ כי דלונו מאד מהר יקדמונו רחמיך.

יוסף לחק

הלכה פסוקה

הר"מ הלכות ברכות פרק י.

(א) כל המברך ברכת המזון או ברכה אחת מעין שלש צריך לברך איתה במקום שאכל. אבל כשהוא מהלך יושב במקום שפסק ויברך. אבל כשהוא עומר יושב במקומו ויברך. שכח לברך ברכת המזון ונזכר קודם שנתעכל המזון שבמעיו מברך במקום שנזכר. ואם היה מזיד חוזר למקומו ומברך. ואם בירך

מוסר

מספר חסידים סימן ריט רב.

ונקדשתי בתוך בני ישראל בני ישראל מצווים על קידוש ה' ולא הנכרים מצווים על קידוש ה'. רבי אבא חד זימנא הוה מחייט גבי חד ארמאי ברומי אייתי ליה בשר נבלה אמר ליה אכול או הכא קטיל לך אמר ליה אי בעית מקטל קטול ליה אנא אכיל בשר דנבלה אמר ליה מאן מודע לך דאילו אכלת הוית קטיל לך אמר ליה או יהודי או ארמאי. גוים שדוחקים את היהודים לאכול נבלה אם רוצה ליהרג כדי שלא יאכל יוכל לעשות:

כל המברך ברכת המזון דער מענטש וואס דארף בענטשין או ברכה אחת מעין שלש אדער ער דארף זאגין דיא ברכה על המחיה צריך לברך איתה במקום שאכל דארף ער בענטשין אויף דעם ארט וואס ער האט גיגעסין אבל כשהוא מהלך אז ער האט גיגעסין גייענדיג יושב במקומו שפסק ויברך אויף דעם ארט וואס ער ענדיגט עסין זאל ער זיצען אונ בענטשין אבל כשהוא עומר יושב במקומו ויברך אז ער האט גיגעסין שטייענדיג נאך דעם עסין זאל ער זיך זעצין אונ בענטשין אויף דעם ארט וואס ער האט גיגעסין שכח לברך ברכת המזון אז ער האט פארגעסין צו בענטשין ונזכר קודם שנתעכל המזון שבמעיו אונ איידער דאס עסין איז פערדייעט גיווארין אין זיינע גידערים, דאס הייסט איידער ער איז הונגעריג גיווארין האט ער זיך דערמאנט אז ער האט ניט גיבענטשט מברך במקום שנזכר זאל ער בענטשין אויף דעם ארט וואס ער האט זיך דערמאנט אז ער דארף בענטשין ואם היה מזיד אויב ער האט ניט פארגעסין נאר ער איז אוועק געגאנגען פון עסין ניט גיבענטשט חוזר למקומו ומברך מוז ער צוריק

ונקדשתי בתוך בני ישראל הקב"ה האט גיזאגט איך וועל געהייליגט ווערין צווישין דיא יודין בני ישראל מצווים על קידוש ה' יודין זענען גיבאטין גיווארין צו הייליגען דעם נאמען פון הקב"ה ואין הנכרים מצווים על קידוש ה' אבער עכו"ם זענען ניט גיבאטין גיווארין צו הייליגען דעם נאמען פון הקב"ה רבי אבא בר זימנא הוה מחייט גבי חד ארמאי ברומי רבי אבא בר זימנא האט גענייט ביי א עכו"ם אין רוים אייתי ליה בשר נבלה דער עכו"ם האט גיבריינגט צו רבי אבא א שטיק פלייש פון א נבלה אמר ליה אכול או אנא קטיל לך אונ האט גיזאגט צו רבי אבא עס דיא פלייש אונ אויב דוא וועסט ניט עסין וועל איך דיך הרגנן אמר ליה רבי אבא האט גיזאגט צום עכו"ם אי בעית מקטל קטול אויב דוא ווילסט מיך הרגנן הרגה מיך לית אנא אכיל בשרא דנבלה פלייש פון א נבלה וועל איך ניט עסין אמר ליה דער עכו"ם האט גיזאגט צו רבי אבא מאן מודע לך דאילו אכלת הויא קטיל לך ווער זאגט דיר אז דוא וועסט עסין דיא שטיקול פלייש פון דיא נבלה וועט דיך אשלאנג הרגנן, פון וואנען ווייסטו אז דוא וועסט גישטראפט ווערין אמר ליה האט רבי אבא גיזאגט צום עכו"ם או יהודי או ארמאי דער וואס איז איוד דארף ער זיין אין גאנצין איוד אונ דער וואס איז א עכו"ם דארף ער זיין אין גאנצין א עכו"ם. יעדער מענטש דארף היטען זיין גלויבין אזויא וויא ער איז גיבאטין גיווארין נכרים שדוחקים יהודים לאכול נבלה אם רוצה ליהרג כדי שלא יאכל יוכל לעשות אויב עכו"ם גייטין אוידין ער זאל עסין נבלות אונ אויב ער וועט ניט עסין וועלין זייא איהם הרגנן, אויב דער יוד וויל זיך לאזין הרגנן אונ ניט עסין נבלות

אחד סיפר לחבירו אני הלכתי בין הישמעאלים בבגדי כהניהם כדי שיהא דומה להם ולא יזיקוהו. ואחד סיפר למדתי ספריהם וכשאני ביניהם אני אומר מזמורים בלשונם לקיים והתחכמת תהיה בעלית. אמר החכם עליהם נאמר חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם כשהי ר"א אמר נאמן עלי הדיין ונצטער שעל כן ניצל:

במקום שנזכר יצא ידי חובתו. וכן אם בירך כשהוא עומד או כשהוא מהלך יצא ידי חובתו. ולכתחלה לא יברך ברכת המזון ולא ברכה שמעין שלש אלא כשהוא יושב ובמקום שאכל: (ב) מי שנסתפק לו אם בירך המוציא או לא בירך המוציא אינו חוזר ומברך מפני שאינה מן התורה. שכח לברך המוציא אם נזכר עד שלא גמר סעודתו חוזר ומברך ואם נזכר לאחר שגמר אינו חוזר ומברך:

מעג ער אזוי טאהן אחד סיפר לחבירו איין יוד האט דערציילט זיין חבר אני הלכתי בין הישמעאלים בבגדי כהניהם כדי שיהא דומה לו ולא יזיקוהו איך האב גידארפט גיין צווישין די טערקין אונ האב מורא געהאט טאמער וועלין זייא מיר עפעס שאדין טאהן האב איך מיך בעקליידט מיט די קליידער פון זייערע פריסטער (גלחים) אונ בין גיגאנגען צווישען זייא אונ זייא האבין מיך ניט דערקענט אחד סיפר אונ איינער האט דערציילט למדתי ספריהם ובשאני ביניהם אני אומר מזמורים בלשונם איך האב גילערינט זייערע ספרים (דיא טערקעשע) אונ ווען איך בין צווישען דיא טערקין זאג איך זייערע לידער אויף זייער שפראכע מיינען זייא אז איך בין אויך אטערק לקיים והתחכמת תהיה בעלית צו מקיים זיין דעם פסוק דיא חכמה גיט לעבין צו איהר בעל הבית וואס האט זיא גילערינט אמר החכם עליהם נאמר חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם דער חכם האט גיזאגט צו דיא צוויא מענטשין אויף אייך האט גיזאגט דער פסוק איך האב אייך גיגעבין חקים וואס זענען ניט גוטע אונ האב אייך גיגעבין משפטים וואס מען קען ניט לעבין מיט זייא, אז איהר האט אוועק גישטעלט דיא תורה פון הקב"ה אונ האט אייך געמוזט פאר־שטעלין ווייא טערקין, ווייל איהר האט מורא געהאט אז דיא טערקין וועלין וויסען אז איהר זענט יודין וועלין זייא אייך הרגען, זאגט איהר דאך אז גאט האט גיגעבין אזויא אתורה וואס מען קען ניט לעבין דורך איהר שהרי רבי אליעזר אמר נאמן עלי הדיין ונצטער שעל כן ניצול רבי אליעזר האט אמאהל געהאט אמשפט פאר אשר אונ מען האט איהם געמשפט צום הרגען, האט ער גיזאגט דיא ווערטער „נאמן עלי הדיין" דער דיין איז ביי מיר בעגלויבט אז ער האט מיך ערליך געמשפט, ר' אליעזר האט געמיינט אויף הקב"ה, הקב"ה איז בעגלויבט ביי מיר אז ער משפט מיך ערליך געווים האב איך גיטאהן אעבירה וואס מיר קומט מען זאל מיך הרגען, דער שר האט געמיינט אז רבי אליעזר זאגט דאס אויף איהם, אונ ווייל רבי אליעזר האט אנגענומען זיין משפט דריבער האט דער שר איהם גישיינקט דעם משפט, אונ אויף דעם האט רבי אליעזר זיך מצער גיוועזן, פאר וואס ער איז גיהאלפין גיווארין מיט אפאר־טאהשטע מיינונג פון הקב"ה אויף אשר:

גיין צו דעם ארט וואס ער האט גיגעסין אונ זאל בענטשין ואם בירך במקום שנזכר יצא ידי חובתו אונ אויב ער איז ניט צוריק געגאנגען צו דעם ארט וואס ער האט גיגעסין, נאר ער האט גיבענטשט אויף דעם ארט וואס ער האט זיך דערמאנט אז ער האט נאך ניט גיבענטשט, איז אויך גוט וכן אם בירך כשהוא עומד או כשהוא מהלך יצא ידי חובתו אונ אויב ער האט גיבענטשט שטייענדיג אדער גייענדיג איז אויך גוט ולכתחלה לא יברך ברכת המזון ולא ברכה שמעין שלש אלא כשהוא יושב ובמקום שאכל די מצוה איז מען זאל בענטשין אדער זאגין על המחיה אויף דעם ארט וואס מען האט גיגעסין אונ זיצענדיג: (ב) מי שנסתפק לו אם בירך המוציא או לא בירך המוציא איינער עסט אונ ער געדיינקט ניט אויב ער האט גיזאגט פאר דעם עסין דיא ברכה המוציא אדער ער האט ניט גיזאגט דיא ברכה המוציא אינו חוזר ומברך זאל ער נייטער עסין אונ די ברכה המוציא זאל ער בייא דעם עסין ניט זאגין מפני שאינה מן התורה ווייל די תורה האט ניט גיבאטין צו זאגין די ברכה המוציא שכח לברך המוציא אויב ער נויים געווים אז ער האט פארגעסין צו זאגין די ברכה המוציא אם נזכר עד שלא גמר סעודתו חוזר ומברך אויב איידער ער האט גיענדיגט דאס עסין האט ער זיך דער מאנט אז ער האט ניט גיזאגט דיא ברכה המוציא, זאל ער זאגין דיא ברכה המוציא אין מיטען עסין אויף דיא ברויט וואס ער וועט נאך עסין ואם נזכר לאחר שגמר אונ אויב נאך דעם עסין האט ער זיך דערמאנט אז ער האט ניט גיזאגט דיא ברכה המוציא אינו חוזר ומברך דארף ער ניט זאגין די ברכה המוציא (מען מיינט ער איז ניט מחויב צו עסין נאך ברויט אונ זאגין דיא ברכה המוציא אויב ער וויל שוין ניט מעהר עסין):

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ו דמלוי ו"ו אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

ב וְאִם־לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ׃ ג וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם׃ ס ד לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם

ב וְאִם לָא קְרִיב אֲחוּךְ לְוָתָךְ וְלָא יְדַעְתֵּיהּ וְתִכְנְשִׁנֵּיהּ לְגוֹ בֵּיתָךְ וִיהֵי עִמָּךְ עַד דְּיִתְבַּע אֲחוּךְ יָתֵיהּ וְתָתִיבִנֵּיהּ לֵיהּ׃ ג וְכֵן תַּעֲבֵיד לַחֲמָרֵיהּ וְכֵן תַּעֲבֵיד לִכְסוּתֵיהּ וְכֵן תַּעֲבֵיד לְכָל אֲבֵדְתָא דַאֲחוּךְ דִּי תֵיבַד מִנֵּיהּ וְתַשְׁכְּחִנַּהּ לֵית לָךְ רְשׁוּ לְכַסָּיוּתַהּ׃ ד לָא תֶחֱזֵי יָת חֲמָרָא דַאֲחוּךְ אוֹ תוֹרֵיהּ רְמַן בְּאָרְחָא וְתִתְכְּבֵשׁ מִנְּהוֹן אֲקָמָא

ת"א והיה עמך עד. מציעא כז כח: והשבתו לו. קמא כא מציעא כח סנהדרין עג: וכן תעשה לחמרו. גיטין מה: לכל אבדת אחיך. קמא קיג מציעא כז לא: אשר תאבד ממנו מציעא כב כז: לא תוכל להתעלם. מציעא כו: נפלים בדרך. שם לב: והתעלמת מהם. ברכות יט מציעא ל סנהדרין יח:

בעל הטורים

(ב) ואספתו. ב' במס'. דין. ואידך ואספתו מצרעתו. זהו שדרשו נגעים באים על צרי עין שאינו רוצה להשאיל כליו ואומר אין לי ולמחר נגעים באים על ביתו וצוה הכהן ופנו את הבית ומוציאים הכלים ורואין הכל שיש לו. וזהו ואספתו אל תוך ביתך שמאסף כליו אל תוך ביתו ואינו משאילם ואספתו מצרעתו שצרעת באה עליו. ד"א החושד בכשרים לוקה בגופו וזה שהאבדה לו אבדה חושד בכל אף בכשרים ולוקה בגופו בצרעת וכשנא כשתאסוף האבדה לביתך ותחזירהו לו אז לא יחשוד עוד באחרים ותאסוף אותו מצרעתו: עד דרש אחיך אתו. פי' שידרוש האות שלו שיתן לו סימן בו. וזה שדרז"ל דרשהו אם הוא רמאי אם לאו. מאי לאו בסימנים שלים: (ד) והתעלמת.

שפתי חכמים

א ומלת אותו שב לאחיך כלומר שתדרוש את אחיך שהוא בעל האבידה אם סימנים יש לדבר שנאבד ממנו: ב ר"ל דלא הל"ל והשבותו לו אלא יהיה עמך עד דרוש אחיך ואם יודע לו שהוא שלך ודאי חייב אתה להשיב לו: ג כדי שיוכל לקיים והשבותו לו: ד (קג"מ) הולך לפרש זה אע"ג שכבר פי' זה לעיל משני הפסוק לפרשו שנית ע"פ מהרז"ל פעמים שאתה מתעלם כאלו הוא מסובך בפירושו לכך אמר כאן שאי אפשר לפרש לא תוכל

רש"י

(ב) עד דרש אחיך. (ב"מ כז) וכי תעלה בלבבך שיתנהו לו קודם שידרשהו אלא דרשהו א שלא יהא רמאי: והשבתו לו. שתהא בו השבה ב שלא יאכל בביתך כדי דמיו ותתבעם ממנו. מכאן אמרו כל דבר שעושה ואוכל יעשה ויאכל ושאינו עושה ואוכל ג ימכר: (ג) לא תוכל להתעלם. לכבוש עיניך ד כאלו אינך רואה אותו:

פירוש לתורת אלהים

(ב) וְאִם לֹא אונ ווען דיין ברודער איז ניט נאהנט צו דיר וְלֹא יְדַעְתּוֹ אונ דוא קאנסט אים ניט וַאֲסַפְתּוֹ זאלסטו איהם אריין נעמען אין דיין שטוב וְהָיָה זאל ער זיין מיט דיר עַד דְּרֹשׁ ביז דיין ברודער וועט נאך פרעגן נאך איהם וַהֲשֵׁבֹתוֹ זאלסטו אים צוריק קערין: (ג) וְכֵן אונ אזויא זאלסטו טאהן צו זיין אייזעל אונ צו אלע פאר לירונג פון דיין ברודער אֲשֶׁר תֹּאבַד וואס עס וועט פארלארין ווערין פון אים אונ דוא וועסט געפינען לֹא תוּכַל טארסטו דיך ניט פאר הוילין: (ד) לֹא תִרְאֶה דוא זאלסט ניט זעהן דיין ברודערס אייזיל אוֹ שׁוֹרוֹ אדער זיין אקס זענען ניפאלין אין וועג מחמת גרוים משא וְהִתְעַלַּמְתָּ וועסטו ווערין דיך פאר הוילין פון זיי דאס הייסט דוא וועסט דיך מאכין ניט זעהענדיג זאג איך

מצות השם

(ד) [הקם] (לאו שב) שלא להניח בהמתו של חברו ומכ"ש חברו עצמו רובץ תחת משאו. שנאמר לא תראה את חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם:

לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ וגו' ודאס איז א מצות לא תעשה) אז איינער זעהט זיין חבר'ס בהמה איז געפאלען אונטער איר משא וואס זיא טראגט ואדער זיין חבר אליין איז געפאלען אונטער זיין משא וואס ער טראגט) טאר ער ניט אוועק גיין אונ ניט העלפין זיי אויפהייבין:

הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ׃ ס ה לֹא־יִהְיֶה כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה׃ פ ו כִּי יִקָּרֵא קַן־צִפּוֹר ׀ לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־

תְּקִים עִמֵּיהּ׃ ה לָא יְהֵי תִּקּוּן זֵין דִּגְבַר עַל אִתְּתָא וְלָא יְתַקַּן גְּבַר בְּתִיקּוּנֵי אִתְּתָא אֲרֵי מְרַחַק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל עָבֵיד אִלֵּין׃ ו אֲרֵי תִעָרַע קִנָּא דְצִפְּרָא קֳדָמָךְ בְּאוֹרְחָא בְּכָל

ת"א הקם תקים עמו. מליעא לא לב לג: לא יהיה כלי גבר. נזיר נט: ולא ילבש גבר. שם מכות כ: כי יקרא קן לפור. מליעא קב חולין קלט קמ קמא ספר סוסר פרשת שמות ופרשת וילא:

בעל הטורים

לומר שפעמים אתה מתעלם כגון זקן ואינו לפי כבודו: (ה) כלי גבר על אשה. בגימ' כלי תורה. רמז שלא ילמד אדם לבתו תורה: על אשה. ב'. כלי גבר על אשה. אם נפתה לבי על אשה. זהו שאמרו שמיירי באשה שלובשת כלי גבר כדי להתחבר לזנות כדכתיב אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי: כי תועבת ה'. כי יקרא קן לפור. לומר שלא יסתכל בעוף ובעופות כשמזקקין זה לזה: (ו) יקרא קן. בגימטריא פרט למזומן: אפרוחים או ביצים. בגימטריא שצריכים לאמן: על הבנים. ב'. הכא. ואידך כה אמר ה' על הבנים והבנות הילודים במקום הזה

רשב"ם

(ה) לא יהיה כלי גבר על אשה. ללכת בין האנשים ולזנות: (ו) כי יקרא. יזדמן ע"י מקרה: לא תקח האם על הבנים. לפי דרך ארץ פירשתי בלא תבשל גדי בחלב אמו. וכן באותו ואת בנו, שרומה לאכזריות ורעבתנות לקחת ולשחוט ולבשל ולאכול אם ובנים יחד:

רש"י

(ד) הקם תקים. (ב"מ לב) זו טעינה ה להטעין משאוי שנפל מעליו: עמו. עם בעליו. אבל אם הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה אם רצית לטעון טעון פטור: (ה) לא יהיה כלי גבר על אשה. (ספרי, נזיר פ"ה) שתהא דומה לאיש כדי שתלך בין האנשים שאין זו אלא לשם ניאוף: ולא ילבש גבר שמלת אשה. לילך ולישב בין הנשים ו. ד"א שלא ישיר שער הערוה ז ושער של בית השחי: כי תועבת. לא אסרה תורה אלא לבוש ח המביא לידי תועבה: (ו) כי יקרא.

שפתי חכמים

להתעלם אלא שלא כו': ה רלל"ת למה משנה הל' שכאן כתיב הקם תקים ובפרשת משפטים כתיב עזוב תעזוב. ומתרץ דהם מדבר בפריקה לפרק המשא אבל זו טעינה: ו ר"ל שלא יתקשט בקישוט אשה. וא"ת למה מפרש ד"א על סיפא של קרא היה לו ג"כ לפרש פי' אחר על רישא דקרא כדמפרש בגמרא ר"א בן יעקב אומר מנין שלא תלבש אשה כלי זיין ותלא למלחמה ת"ל לא יהיה כלי גבר על אשה. והרא"ם כתב וה"נ שלא תלא אשה בכלי זיין למלחמה. וי"ל משום דקשה לד"א דלמה כתיב ברישא לא יהיה כלי גבר על אשה וכסיפא כתיב ולא ילבש גבר שמלת אשה הל"ל ולא יהיה כלי אשה על גבר ומדמשנה ודאי בשני ענינים משתעי קרא ולפי ד"א לאיד נמי קשה למה נקט ל' לבישה הל"ל לא יתקשט גבר בהתקשטות נשים לכן לריך גם לפי' ראשון:

ז ר"ל דרך הנשים בכך: ח רלונו לפרש כזה מה שפירש לפניו שתהא דומה לאיש כדי שתלך בין, האנשים וכן בסיפא לילך

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ו) כי יקרא קן לפור. לכך נסמכו פרשיות הללו לומר דמלוה גוררת מלוה שע"י שלוח הקן יזכה לאורך ימים ויבנה

עניני מצות שילוח הקן

(ו) כי יקרא קן לפור לפניך וגו'. כמו שלותה התורה שלא יכרות אדם עץ מאכל עץ עושה פרי, רק את פריו יקח

ליקוטים על התורה

(ו) כִּי יִקָּרֵא קַן צִפּוֹר וגו'. דער זוהר זאגט ווען מען שיקט אוועק די מוטער פון די קינדער, און די פייגעלע פליהט אין דער וועלט און שרייט און זיא ווייסט ניט וואהין זיא זאל פליהען, און זיא וויל איהר אייגענעם לעבין אוועק נעמען פון זיך נאר הקב"ה וואס ער האט רחמנות אויף זיינע אלע בשעפעניש האט ער אויף די פייגעלע אויך רחמנות וויא דער המלך האט געזאגט גם צפור מצאה בית, די פייגעלע געפינט אויך אארט ווא זיא זאל האבין זייער און זייע קינדער זיא

פירוש לתורת אלהים

דיר הָקֵם תָּקִים דוא זאלסט אויף שטעלין די בהמה מיט איהם צו זאמען דוא זאלסט איהם העלפין זיא אויף הייבין, רש"י שרייבט ווען יענער וועט זאגין ווייל עס איז אויף דיר אמצוה דוא זאלסט ארויף לייגין וועל איך רוהען און דוא זאלסט אליין זיא אויף הייבין, שטייט עִמּוֹ מיט איהם אז ער וועט דיר העלפין ארויף לייגין די משא אבער אז ער וועט דיר ניט וועלין העלפין ביסטו אויך ניט מחויב: (ה) לֹא יִהְיֶה עס טאר ניט זיין אקלייד פון אמאנס פערזאהן אויף אאשה צו גיין צווישין מאנען וְלֹא יִלְבַּשׁ און אמאנס פערזאהן זאל ניט אן קליידען אקלייד פון אאשה גיין צווישין ווייבער כִּי תוֹעֲבַת ווארום דאס איז דיא אומווירדיגקייט פון גאט כָּל עֹשֵׂה אלע דיא וואס טוהען דאס דאזיגע: (ו) כִּי יִקָּרֵא ווען עס וועט זיך טרעפין אנעסט פון

מצות השם

(שם) [תקעא] (עשה רכא) להקים המשא על הבהמה או על האדם כשהיה לבדו. שנאמר הקם תקים עמו:

(ה) [תקעב] (לאו שכא) שלא ילבשו הנשים מלבושים המיוחדים כפותו מקום לאנשים. שנאמר לא יהיה כלי גבר על אשה:

(שם) [תקעג] (לאו שכב) שלא ילבשו האנשים מלבושי נשים. שנאמר ולא ילבש גבר שמלת אשה:

הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ וגו' נדאס איז אמִצְוַת עֲשֵׂה: עס איז אמצוה ער זאל העלפין אויפהייבין די בהמה אדער דעם מענטש:

לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה וגו' נדאס איז אמִצְוַת לא תַעֲשֶׂה: אאשה טאר ניט אנקליידין די קליידער פון אמאנספערזאן:

וְלֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה. נדאס איז אמִצְוַת לא תַעֲשֶׂה: אמאנספערזאן טאר ניט אנקליידין די קליידער פון אאשה און אמאנספערזאן טאר ניט פארבין זיינע האר ער זאל אויס־זעהן יונג, און טאר ניט קוקען אין אשפיגל ווי אאשה טוהט:

עֵץ ׀ אוֹ עַל־הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים׃ ז שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים׃ ס

אִילָן אוֹ עַל אַרְעָא אֶפְרוֹחִין אוֹ בֵיעִין וְאִמָּא רְבִיעָא עַל אֶפְרוֹחִין אוֹ עַל בֵּיעִין לָא תִיסַּב אִמָּא עַל בְּנַיָּא׃ ז שַׁלָּחָא תְּשַׁלַּח יָת אִמָּא וְיָת בְּנַיָּא תִּסַּב לָךְ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְתוֹרִיךְ יוֹמִין׃

ת"א והאם רבצת על האפרחים. חולין קמ קמא: שלח תשלח את האם. מציעא לא: ואת הבנים. מציעא קנזלמען ייטב לך. קידושין לט:

בעל הטורים

ממותי תחלואים ימותו. אם תקיים המצוה יאריכון ימיך ואם לאו כה אמר ה' ממותי תחלואים ימותו: (ז) והארכת ימים. בגימ' בעולם שכלו ארוך: והארכת ימים. וסמיך ליה כי תבנה בית חדש. לומר אם בנית בית חדש עשה לו מעקה כדי שיאריכו בו ימים ולא יפלו ממנו. ועוד עיקר אריכות ימים הוא בשביל בנין בית חדש שהוא בית המקדש ואף דבכיבוד אב ואם הקדים והארכת ימים ללמען ייטב לך לא כן הכא כדי להסמיך והארכת ימים לכי תבנה בית חדש. לעיל כתיב למען ייטב לך והסמך כאן כי יפול הנופל ממנו. רמז למה שדרשו הרי שעלה בבירה כדי לשלח את האם ונפל ומת היכן אריכות ימים של זה:

שפתי חכמים

וליכא מין מינים שלא הקדש מנא לן לפרש הכי דלמא בכל ענין אסור ללבוש דגזירת הכ' הוא. ומתרץ דהא קרא נותן טעם כי תועבת ה' וגו' משמע דלא אסרה תורה כו': ט אבל אי פרחה באויר למעלה מן הבנים מותר ללקח: י ר"ל דהל"ל כן כא' משאר מצות. ומתרץ דלכך נכתב כאן משום דמצוה זו קלה מכולן כו':

רש"י

פרט למזומן: לא תקח האם. (חולין קמ) בעודה ט על בניה: (ז) למען ייטב לך. אם מצוה קלה שאין בה חסרון כיס י אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים קל וחומר למתן שכרן של מצות חמורות:

דעת זקנים מבעלי התוספות

בית חדש ויעשה מצות מעקה ומה כתיב אחריו לא תזרע כרמך כלאים שתזכה לכרם ולזרוע ומה כתיב אחריו לא תחרוש בשור ובחמור יחדו שתזכה לשורים ולחמורים ולא תחרוש בהם יחדיו ומה כתיב אחריו לא תלבש שעטנז שתזכה לטלית נאה ותעשה בו ציצית וגדולה מצות ציצית כדמסיק בפרק במה מדליקין כל הזהיר במצות ציצית זוכה ומשמשין אותו שני אלפים ושמנה מאות עבדים שנאמר ביום ההוא יחזיקו עשרה אנשים וגו'. ד"א כי יקרא זש"ה קורא דגר ולא ילד עושה עושר ולא במשפט מה כתיב אחריו בחצי ימיו יעזבנו מה ענין זה לזה ללמדך שהקורא הזה מביא ביצים משאר עופות ויושב עליהן עד שיוציאם מקליפתן ונעשים אפרוחים והן עולין עליו ומורטין את כנפיו ואוכלין אותו וכשהוא רוצה לפרוח אינו יכול ומוצא אותו חיה או ערן ואוכלו מי גרם לו זה על שגזל ביצים שאינם שלו כך עכו"ם שממונו ידיהם בכחם הכבוד שהספריכו ביתו ושכפו סילוהו לסוף יאבד זכרם:

ענין מצות שלוח הקן

ויאכל, והטן יסי' שנאמר קיים ויצא פרי לבנים שבאות בכל שנה ושנה. כמו כן אמרה תורה בקן צפור, שהבנים דהיינו אפרי תקח לך, והאם תשלח ותוליד עוד בנים אחרים. רבינו בחיי כתב שיש בקיום מצוה זו שמתעוררות רחמים על כל העולם והוא כי מתוך שהוא משלח את האם הנה היא מצטערת ודואגת על חרבן קנה ורחוק בניה ומצטערת והולכת ורוצה לאכול את עצמה ומתוך צערה הגדול השר הממונה על העופות מבקש רחמים מהקב"ה ואז הקב"ה שכתוב בו ורחמיו על כל מעשיו ממשיך שפע הרחמים על כל המצטערים והצריכים רחמים ומרחם עליהם. נמצא אומר שהמקיים מצוה זו ומשלח הוא סבה לעורר רחמים על כל העולם וטוב לו מעשה. וזהו שאמר למען ייטב לך והארכת ימים, כלומר אותו השלוח יסי' לטוב לך והארכת ימים עליו, כי אריכת ימים הוא בסבת הרחמים. ובמדרש איתא מצות שלוח הקן שכרה בנים. אמר הקב"ה אם אין לך בנים אני נותן לך בנים, מנין שנאמר שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך, שלח תשלח את האם, ומה שכר אתה נוטל, את הבנים תקח לך:

פירוש לתורת אלהים

פֿײגעלעך פֿאר דיר אין וועג בְּכָל עֵץ אויף אַלע ביימער אָדער אויף דער ערד אֶפְרוֹחִים יונגע הינגעליך אָדער אייער וְהָאֵם רוֹבֶצֶת און די מוטער זיצט עַל הָאֶפְרוֹחִים אויף די הינדליך אָדער אויף די אייער לא תִקַּח זאלסטו ניט נעמען די מוטער ווען זיא איז אויף די קינדער ווי דען זאלסטו טאהן: (ז) שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח דוא זאלסט אוועק שיקען די מוטער וְאֶת הַבָּנִים און די קינדער זאלסטו דיר נעמען לְמַעַן כְּדֵי עס זאל דיר גוט זיין וְהַאֲרַכְתָּ און דוא וועסט לאנג לעבין. רש"י שרייבט ביי אזוי אגרינגע מִצְוָה וואס עס קאסט קיין געלד האט די תורה גישריבען לְמַעַן יִיטַב לָךְ אז א מענטש וועט טאהן א מצוה וואס עס קאסט געלט וועט ער געוויס לאנג לעבין:

ליקוטים על התורה

זאל זיך פֿרייען מיט זייא, און ווען די יודין זענען מְקַיֵּים די מִצְוָה יעדער מַלְאָךְ לערונט אַזְכוּת אויף זייגע עופות פאר הקב"ה, און הקב"ה רופט אלע מַלְאָכִים און זאגט צוא זייא איהר אלע האט געלערונט זכותים אויף די עופות אבער קיינער פון אייך האט געלערונט אַזְכוּת אויף מיינע קינדער וואס זייער געסט דער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ איז חָרוּב געווארין און זייא זענען אין גָלוּת און עס בעט קיינער פון זייערטוועגין און עס האט קיינער רַחֲמָנוּת אויף זייא, זאגט הקב"ה דריבער וועל איך די יודין אויס לייזען פון גלות פון מיינעטוועגין און פון וועגין מיין נאמען ער זאל ניט פארשעמט ווערין צווישען די פעלקער:

מצות השם (ו) [תקמד] (לאו שכג) שלא נקח קן צפור כשהם סלידה האם על הבנים. שנאמר לא תקח האם על הבנים: לא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. וְדָאס איז אַמִצְוַת לא תַעֲשֶׂה) אז מען געפינט אנעסט מיט פֿייגיל טאר מען ניט נעמען די מוטער מיט די קינדער:

(ז) [תקמה] (עשה רכב) לשלח האם מן הקן קודם שיקח הבנים. שנא' שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך: שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ וגו' וְדָאס איז אַמִצְוַת עֲשֵׂה) נאר פֿריער מוז ער אוועק שיקען די מוטער נאכדעם מעג ער נעמען די קינדער:

להמשיך מנ"ח דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יהוה חיה
יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א ויגש הפלשתי השכם והערב ויתיצב ארבעים
יום: ב ויאמר ישי לדוד בנו קח־נא לאחיך איפת
הקליא הזה ועשרה לחם הזה והרץ המחנה לאחיך:
ג ואת עשרת חריצי החלב האלה תביא לשר
האלף ואת־אחיך תפקד לשלום ואת־ערבתם
תקח: ד ושאול והמה וכל־איש ישראל בעמק
האלה נלחמים עם־פלשתים: ה וישכם דוד בבקר
ויטש את־הצאן על־שמר וישא וילך כאשר צוהו
ישי ויבא המעגלה והחיל היצא אל־המערכה והרעו
במלחמה: ו ותערך ישראל ופלשתים מערכה
לקראת מערכה:

א וקריב פלשתאה ומקדים
ומחשיך ואתעתד ארבעין
יומין: ב ואמר ישי לדוד
בריה סב כען לאחך מכילתא
דקליא הדין ועשרה טולמין
דלחמא הדין ואוביל
למשריתא לאחך: ג וית
עשר גובנין בחלבא האלין
תוביל לרב אלפא וית אחך
תסעיד לשלם וית טיביהון
תייתי: ד ושאול ואינון וכל
אנש ישראל במישר בוטמא
מגיחין קרבא עם פלשתאי:
ח ואקדים דוד בצפרא ושבק
ית ענא על נטרא ונסיב ואזל
כמא דפקדיה ישי ואתא
לכרקומא ומשרית עבדי קרבא נפקו לסדרא ויביבו בקרבא: ו וסדרו ישראל ופלשתאי סדרא
לקדמות סדרא:

רש"י

(א) השכם והערב. כדי לבטל מק"ש: (ג) חריצי החלב. גבינות: לשר האלף. לשר של אותו אלף שאחי ממנו: ואת ערובתם. הגלתם ושלומם תקח: (ו) ותערוך. מערכת ישראל:

מצודת דוד

(א) ויתילב. עמד בין המערכות ודבר דבריו כבקר וכערב עד נשלמו ארבעים יום טרם בוא דוד: (ג) לשר האלף. מה באחיו היו נמנים בו: תפקד לשלום. תשאל לדעת שלומם: ואת ערבתם. את משכונם אשר משכינו לצורך פרנסתם תפדם מיד הממושכן ותקחם עמך: (ד) והמה. שלשת בני ישי: נלחמים. מיכנים עצמם להלחם: (ה) ויטש. עזב הצאן על שומר אחד לשמרם עד בואו: וישא. את איפת הקליא כו': המעגלה. היא המחנה שדרכם לחנות בעגול כי טוב היא להיות נשמר מסביב: והחיל היצא. ואז החיל היה יוצא אל המערכה הוא מק"ם המלחמה ובעת יצאת הריעו: (ו) ותערך. סדרו וערכו מערכתם ישראל ופלשתים זה מול זה:

כתובים תהלים צה

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד
ארנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הה חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות
אל שם ב"ן שבעשיה:

א נקדמה פניו בתודה בזמרות נריע לו: ב כי אל גדול
יהוה ומלך גדול על־כל־אלהים: ג אשר בידו מחקרי־
ארץ ותועפות הרים לו: ד אשר־לו הים והוא עשהו ויבשת
ידיו יצרו: ה באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני־יהוה

א נקדם בתודתא בתושבחתא
ניבב קדמוי: ב ארום
אלהא רבא יי ומלכא רבא
על כל אלהא: ג די בידיה
מתליין פשפושין ארעא
ותוקפיה רום טוריא די ליה: ד די ליה ימא והוא עבד יתיה ויבשתא אידוי בריאו: ה אתון נסגוד

רש"י

(ג) ותועפות. לשון גובה: (ה) נברכה. לשון ויברך את הגמלים:

מצודת דוד

(א) נקדמה. נקדים עצמנו לבא מול פניו בהודאה שהפיס להודות לו על כל הטובה הבאה: (ב) אלהים. הם מלאכי מעלה: (ג) מחקרי ארץ. דברים הנעלמים בארץ אשר בדעת לבניהם: ותועפות. גבהי ההרים המה לו: (ד) ויבשת עשהו. חקו על מקומו להיות נקוה במקום אחד: (ה) נשתחוה. היא פשוט כל הגוף בארץ: ונכרעה. הוא כפיפת הראש וקלת הגוף:

פירוש עברי טייטש

(א) נקדמה פניו בתודה מיר וועלין קומען פאר הקב"ה מיט אלויב בזמירות נריע לו מיט געזאנג וועלין מיר שאלין צו איהם, מיר וועלין לויבין אונ זינגען צו הקב"ה פאר אלע טובות וואס ער האט אונז גיטאהן: (ב) כי אל גדול ה' ווארום הקב"ה איז אגרויסער גאט ומלך גדול אונ ער איז אגרויסער מלך על כל אלהים ער איז איבער אלע כחות וואס זענען אויף דער וועלט:

(ג) אשר בידו מחקרי ארץ אלע אומוויסענדע זאכין וואס זענען אויף דער וועלט וויים זייא הקב"ה ותועפות הרים לו צו איהם זענען די שטארקייט פון די בערג: (ד) אשר לו הים צו הקב"ה געהער דער ים והוא עשהו ווארום ער האט געמאכט דעם ים ויבשת ידיו יצרו אונ דאס טריקעניש האבין אויך זיינע הענט בשאפין: (ח) בואו נשתחוה ונכרעה קומט

עשנו: ו כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היום אם־בקלו תשמעו:

ונחן נחמוט קדם יי דעביד יתנא: ו ארום הוא אלהנא ואנחנא עמיה ועאן בעית אודיה יומא בין אם במימריה תקבלון:

מצורת דוד

נברכה. הוא כריעת הברכים על הארץ: עשנו. המגדל והמרומם אותנו: עם מרעיתו. בהוא רועה ומנהיג אותנו: (ז) וצאן ידו. ר"ל כמו הרועה הרחמני אשר ינהג הצאן עם נטיית היד ולא במקל: היום. ר"ל היום הזה ינהיג אותנו כן כאשר בקולו תשמעו:

רש"י

הגמלים: (ז) היום. בעוה"ז אם בקולו תשמעו:

פירוש עברי טייטש

מיר וועלין אונז בוקין [איינבייגין] אונ קניהען פאר הקב"ה גברכה לפני ה' עשנו מיר וועלין קניהען פאר הקב"ה וואס ער האט אונז געמאכט, בעשאפין: (ז) כי הוא אלהינו ווארום ער איז אונזער גאט ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו אונ מיר זענען דיא פאלק פון זיין פיטערונג אונ מיר זענען דיא שעפסין וואס ער פירט אונז מיט זיין האנט היום אם בקולו תשמעו אויב מיר וועלין פון היינט הערין זיין שטימע וועט ער אונז פירען צו אלע טובות אונ הצלחות:

משנה שבועות פ"ג

כלי אמלטי דנצח דמלכות דילירה א אל

שבועות שתים שהן ארבע. שבועה שאוכל ושלא אוכל. שאכלתי ושלא אכלתי. שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב. דברי ר"ע. אמרו לו לר"ע וכי [א] היכן מצינו באוכל כל שהוא חייב שזה חייב. אמר להן ר"ע וכי היכן מצינו [ב] במדבר ומביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן. שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אוכל ושלא אשתה.

ברטנורא

שבועות שתים. שאוכל ושלא אוכל. הם השתים המפורשות דכתיב להרע או להטיב דמשמע להבא לא אוכל להרע אוכל להטיב (א): שאכלתי ושלא אכלתי. הם השתים הנוספות ממדרש חכמים: מדבר ומביא קרבן. בשביל בטול דבורו וכיון דמשום בטול דבורו הוא אף זה בטול דבורו הוא שהאומר לא אוכל דעתו לאסור עצמו בכל שהוא: שבועה שלא אוכל ואכל ושתה. אע"ג דשתיה בכלל אכילה (ב): אינו חייב אלא אחת. דהוה ליה כאוכל וחוזר ואוכל בהעלם אחד: שלא אוכל ושלא אשתה. הוו להו שתי שבועות אע"ג דמכי אמר לא אוכל אתסר ליה בשתיה דשתיה בכלל אכילה

עיקר תוי"ט

(א) כר"ע במ"ש: [א] היכן כו'. ולא והרי נמצא כרים שאני והרי הקדש הס"א חייב מעילה בשוה פרוטה ואפי' בפחות מכזית ומשני הא בעינן ש"פ שזהו שיעורו והא מפרש [והמפרש] דכ"ע מודו דמחייב בכ"ש מפרש נמי כבריה דמי פי' רש"י בבריה כשאר אסורי' דמי בריה עצמה מאי משום דחשיבא מפרש נמי איהו אחשביה דאסריה עליה. גמרא: [ב] במדבר. כלומר מדבר ואוסר דהא שכחן שבועה סתדות אלא דהתם מדבר ואיסא הוא וכן מכאת מגדף כו'. גמרא תוס': (ב) מפרש בגמ' דלפי' מקרא כו' ואב"א הכרא דא"ל אינים לחברים נאפום מידי ועיילו ואכלו ושתו ובלשונ' הוי קרי לאכיל' שתיה ואצטריך הכרא לקרא דמ"ד בנדרים הלך אחר ל' ב"א קמ"ל. הר"ן בשם

פרק ג א שבועות שתים שהן ארבע צוויי שבועות שטייען אין דיא תורה. אונ זייא זענען פיר, דיא רבנן האבען גיזאגט נאך צווייא שבועות שבועה שאוכל אז איינער שווערט ער וועט עסין ושלא אוכל אדער ער שווערט ער וועט ניט עסין, דיא צוויי שבועות שטייען אין דיא תורה שאכלתי אז ער שווערט איך האב גיגעסין ושלא אכלתי אדער ער שווערט איך האב ניט גיגעסין, דיא צווייא שבועות האבען דיא רבנן גיזאגט [עיין פרק א משנה א] שבועה שלא אוכל אויב ער האט גישווארין ער זאל ניט עסין ואכל כל שהוא אונ ער האט גיגעסין אביסול, אפילו נאר ווייניג חייב דארף ער ברייגגען אקרבן אויף דיא פאלשע שבועה דברי רבי עקיבא אזוי זאגט רבי עקיבא אמרו לו לרבי עקיבא האבען דיא חכמים גיזאגט צוא רבי עקיבא היכן מצינו באוכל כל שהוא שהוא חייב שזה חייב וואו געפינט מען אין דיא תורה אדער אין דיא דינים פון דיא רבנן] מען זאל עסין אקליינע שטיקול פון איסור אונ עס זאל קומען מלקות, אז בייא אשבועה זאל אויך קומען מלקות אויף אקליינע שטיקול עסין אמר להן רבי עקיבא האט רבי עקיבא גיזאגט צוא דיא חכמים וכי היכן מצינו במדבר ומביא קרבן וואו געפינט מען אז איינער רעט אונ איז ניט מקיים [ער האלט ניט] זיינע רייד, זאל ער בארפען ברייגגען אקרבן [עתוי"ט] שזה מדבר ומביא קרבן אזוי וויא דער וואס האט גירעט. ער האט גישווארין אונ איז ניט מקיים [ער האלט ניט] זיין שבועה, אונ ער דארף ברייגגען אקרבן. אונ נוייל דער קרבן קומט אויף רעם וואס ער האלט ניט זיינע רייד, אז ער האט גישווארין ער זאל ניט עסין, וויא פיל ער האט גיגעסין, אפילו נאר ווייניג האט ער דאך שוין ניט מקיים גיוועזן זיינע רייד, ווארום ער האט געווים געמיינט ער זאל גאר ניט עסין, דריבער דארף ער ברייגגן אקרבן שבועה שלא אוכל ער האט גישווארין ער זאל ניט עסין ואכל ושתה אונ ער הט גיגעסין אונ גיטרונקען אינו חייב אלא אחת דארף ער נאר ברייגגען איין קרבן שבועה שלא אוכל ושלא אשתה אז ער האט געזאגט

וכי הדר ואמר תו לא אשתה הוה לן למימר דאין שבועה חלה על שבועה שאני הכא כיון דאמר ברישא לא אוכל והדר אמר לא אשתה גלי דעתיה. דהך אכילה דאמר ברישא אכילה גרידתא הוא: **ב חייב על כל אחת ואחת.** מדקאמר פת פת על כל מין ומין ש"מ לחלק דאי לאסור עליו מינים הללו ותו לא הול"ל פת חטים וכן של שעורים וכן של כוסמין: **ג שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש.** בגמרא מוקי לה כגון שהיה חברו

ואכל ושתה חייב שתים: **ב** שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אוכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת: **ג** שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה חייב על כל אחת ואחת: **ד** שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים שאינן ראוין לאכילה ושתה משקין שאינן ראוין לשתיה פטור. שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים חייב. רבי שמעון פוטר. אמר [ג] קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום והוא [ד] אכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים הרי אשתו אסורה: **ה** אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים ואחד דברים שיש בהן ממש ואחד דברים שאין בהן ממש. ביצד אמר שבועה [ה] שאתן לאיש

מסרב בו ואומר לו בא ושתה עמי יין ושמן ודבש היה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך ותו לא דכי אשתבע אמאי דמסרב בו אשתבע יין שמן ודבש ל"ל ש"מ לחלק: **ד ואכל נבלות חייב.** דראוין לאכילה הן אי לאו דרחמנא אסרינהו (ג): **רבי שמעון פוטר.** דמושבע ועומד הוא עליהם ופלוגתא דר"ש ות"ק בכולל דברים המותרי' עם דברים האסורי' כגון באומר שבועה שלא אוכל שחוטות וטרפות ת"ק סבר מגו דחיילא שבועה אשחוטות חיילא נמי אטרפות דאיסור חל על איסור באיסור כולל ור"ש סבר לאין איסור חל על איסור באיסור כולל. ואין הלכה כר"ש: **אשתו אסורה.** שהרי אכל אוכלים ואפי' לר"ש דטעמא דפטור בקמייתא לאו משום דלאו בני אכילה נינהו אלא שאין שבועה חלה על דבר איסור: **ה ואחד דברים של אחרים.** כדמפרש שאתן לפלוני: **שאין בהן ממש.** תרי גווני משמע כגון שינה ומשמע שאין בהם הנאה כגון שאזורק צרור לים:

בס"ג: (ג) רש"י. כלומר וסופיל ואי לאו דרחמנא אסרינהו היו ראוין לאכילם הלכך יש כאן מקום חיוב ודמפסיק לקמן דהיינו בכולל כו'. ופסו"ס: [ג] קונם כו'. צריך לפרש כמידי דלא מסיעבד לס: [ד] אכל. וצריך שידע כן בשעת שבועה דאל"כ הוה נדרי שגגות ונדרי שגגות מותרים כדתנן בפ"ג דנדרים מ"ב: [ה] שאתן. מאי אתן

איך שווער איך זאל ניט עסין און ניט טרינקען וְאָכַל וְשָׁתָה און ער האט גיגעסין און געטרונקען חַיָּיב שְׁתַּיִם דארף ער ברייגגען צווייא קרבנות: **ב** שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל אז ער האט געזאגט איך שווער איך זאל ניט עסין וְאָכַל פַּת חִטִּין וּפַת שְׂעוֹרִין וּפַת כּוּסְמִין און ער האט גיגעסין ווייצין ברויט און גערשטין ברויט און ברויט פון כוסמין אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת דארף ער נאר ברייגגען איין קרבן שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל פַּת חִטִּין וּפַת שְׂעוֹרִין וּפַת כּוּסְמִין וְאָכַל אָבער אז ער האט גיזאגט איך שווער איך זאל ניט עסין ווייצין ברויט און ניט גערשטין ברויט און ניט ברויט פון כוסמין. און ער האט גיגעסין דיא דריי ערלייי ברויט חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת אויף יעדער מין ברויט דארף ער ברייגגען אקרבן: **ג** שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה ער האט גיזאגט איך שווער איך זאל ניט טרינקען וְשָׁתָה מַשְׁקִין הַרְבֵּה און ער האט גיטרונקען פיל ערלייא משקה אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת דארף ער נאר ברייגגען איין קרבן שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ ראובן האט גיזאגט צוא שמעון קום און טרינק מיט מיר וויין און בוימאייל און האניק, האט שמעון בדארפט זאגען איך שווער איך זאל ניט טרינקען מיט דיר, און שמעון האט אָבער גזאגט איך שווער איך זאל ניט טרינקען וויין און ניט בוימאייל און ניט האניק וְשָׁתָה און ער הט גטרונקען וויין און בוימאייל און האניק חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת דארף ער ברייגגען דריי קרבנות אויף יעדער מין אבזונדער קרבן: **ד** שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל איך שווער איך זאל ניט עסין וְאָכַל אוֹכָלִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לַאֲכִילָה און ער האט גיגעסען אזעלכע עסין וואס זענען ניט נוט צום עסין וְשָׁתָה מַשְׁקִין שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לִשְׁתִיָּה און ער האט גיטרונקען אזעלכע משקה וואס זענען ניט נוט צום טרינקען פָּטוּר דארף ער ניט ברייגגען א קרבן שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אוֹכַל איך שווער איך זאל ניט עסן וְאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים און ער האט גיגעסין אזעלכע זאכען וואס מען טאר ניט עסין, נבלות און טרפות. אדער בהמות און חיות און עופות וואס מען טאר זייא ניט עסין, אדער ווערים חַיָּיב דארף ער ברייגגן אקרבן רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר רבי שמעון זאגט ער דארף ניט ברייגגען אקרבן [עיין בהרע"ב ותוי"ט] אָמַר קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי אִם אָכַלְתִּי הַיּוֹם איינער האט גיזאגט מיין ווייב זאל זיין אויף מיר אסור איך זאל פון איהר קיין הנאה האבען, אויב איך האב היינט גיגעסין וְהוּא אָכַל און ער האט גיגעסין נבלות און טרפות שקצים און רמשים [עיין בכות פ"ג מ"ב הֲרֵי אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה טאר ער ניט הנאה האבען פון זיין ווייב: **ה** אֶחָד דְּבָרִים שֶׁל עַצְמוֹ סיי ער שווערט אויף אזעלכע זאכען וואס גיהערין צוא איהם וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁל אֲחֵרִים און סיי ער שווערט אויף אזעלכע זאכען וואס גיהערין צוא פרעמדע וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַמָּשׁ און סיי ער שווערט אויף אזעלכע זאכען וואס מען קען זייא האלטען אין האנט וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ און סיי ער שווערט אויף אזעלכע זאכען וואס מען קען זייא ניט האלטען אין האנט, און אויף אזעלכע זאכין וואס ער האט ניט הנאה. דארף מען אלץ ברייגגען אקרבן שְׁבוּעָה כֵּיצַד וויא מיינט מען אָמַר שְׁבוּעָה שֶׁאֶתֵּן לְאִישׁ פְּלוֹנִי ער זאגט איך שווער איך זאל געבין

מרבוי הכתוב. לכל אשר יבטא האדם ופלוגתא דר"ע ורבי ישמעאל דר"ע דריש בכל התורה רבויי ומיעוטי ור"י דריש כללי ופרטי ר"ע דריש או נפש כי תשבע ריבה להרע או להטיב מיעט לכל אשר יבטא חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה ריבה כל מילי לשעבר כלהבא ומאי מיעט מיעט דבר מצוה ורבי ישמעאל דריש או נפש כי תשבע כלל להרע או להטיב פרט לכל אשר יבטא חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש להבא אף כל להבא. והלכה כר' עקיבא (ד): ו נשבע לבטל את המצוה פטור. משום שבועת בטוי אבל לוקה הוא משום שבועת שוא: שהיה בדין שיהא חייב כדברי ר"י בן בתירא. כלומר שאלו לדברי ר"י בן בתירא הוא חייב משום שבוע' בטוי שהיה ר"י בן בתירא אומר מה אם הרשות וכו':

פלוני ושלא אתן. שנתתי ושלא נתתי. שאישן ושלא אישן. שישנתי ושלא ישנתי. שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק. שזרקתי ושלא זרקתי. רבי ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא שנאמר להרע או להטיב. אמר לו ר"ע א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה, דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין. אמר לו מרבוי הכתוב. אמר לו אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך: ו נשבע לבטל את [ו] המצוה ולא ביטל פטור. לקיים את המצוה ולא קיים פטור. שהיה בדין שיהא חייב כדברי ר"י בן בתירא א"ר יהודה בן בתירא מה אם (נ"א שבועת) הרשות

אילימא לדקק לשני מיסכא ועומד מהר סיני הוא שנאמר כאן אתן ותנן לקמן נשבע לקיים את המצות ולא קיים פטור אלא מהכא לעשיב. גמ': (ד) והס"ה רגילות לפרש בכלל ופרט וכלל. ועיין תוי"ט: [ו] המצוה כו'. אמר דהמגא לפרש או להטיב אמנם הוא מחייב כשבועה על דבר שא"א בו שייפה במקום לפרע או ירע במקום להטיב והם דברי רשות. הר"מ. וכלומר דאלו בדבר מצוה כשישבע להטיב ולאכול דבר איסור הוא מרע לנפשו

די זאך צוא יענעם מענטש ושלא אתן אדער ער זאגט איך שווער איך זאל ניט געבין די זאך צו יענעם שנתתי אדער ער זאגט איך שווער איך האב גיגעבין די זאך צוא יענעם ושלא נתתי אדער ער זאגט איך שווער איך האב ניט גיגעבין די זאך צוא יענעם שאישן ער זאגט איך שווער איך וועל שלאפען ושלא אישן אדער ער זאגט איך שווער איך וועל ניט שלאפען שישנתי איך שווער איך בין גישלאפען ושלא ישנתי אדער ער זאגט איך שווער איך בין ניט געשלאפען שאזרוק צרור לים איך שווער איך וועל אריין ווארפען אביימיל געלט אין ים ושלא אזרוק אדער ער זאגט איך שווער איך וועל ניט אריין ווארפען די בייטעל געלט אין ים שזרקתי איך שווער איך האב אריין געווארפען אבייטעל געלט אין ים ושלא זרקתי אדער ער זאגט איך שווער איך האב ניט אריין גיווארפען דעם בייטיל געלט אין ים, אונ ער האט ניט גיטאהן ווי ער האט גישוואורין, דארף ער ברייננען א קרבן, רבי ישמעאל זאגט אינו חייב אלא על העתיד לבא מען דארף אנדערש ניט ברייננען אקרבן. נאר אז ער האט געשוואורין אויף אזאך וואס וועט זיין אונ ער האט ניט מקיים גיוועזן די שבועה שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק להרע או להטיב שלעכטס צוא טאהן אדער גוטס צוא טאהן. שמועסט דאך דער פסוק ער שווערט ער זאל טאהן. ניט אויף די זאך וואס ער האט גיטאהן אמר לו רבי עקיבא האט רבי עקיבא געזאגט צו רבי ישמעאל אם כן אויב אזוי. אז דוא לערונסט נאר ווי עס שטייט אין פסוק אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה קען מען דאך ניט מעהר וויסען נאר אז ער האט גישוואורין אויף אזעלכע זאכען וואס זענען שלעכטס צוא טאהן אדער גוטס צו טאהן, דארף מען ברייננען אקרבן, אבער אז ער האט גישוואורין דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אויף אזעלכע זאכען וואס זייא זענען ניט צו שלעכטס אונ ניט צוא גוטס, פון וואנען ווייסען מיר אז מען דארף ברייננען אקרבן אמר לו האט רבי ישמעאל גיזאגט צוא רבי עקיבא מרבוי הכתוב פון דעם וואס דער פסוק האט גימערט אונ האט גישטעלט „לכל אשר יבטא האדם" צוא אלץ וואס דער מענטש וועט ריידען מיט אשבועה אונ וועט ניט מקיים זיין די שבועה זאל ער ברייננען אקרבן ווייסען מיר אפילו די שבועה איז ניט צו שלעכטס אונ ניט צוא גוטס דארף מען אויך ברייננען אקרבן אמר לו האט רבי עקיבא גזאגט צו רבי ישמעאל אם ריבה הכתוב לכך אויב דער פסוק האט גימערט מיט די ווערטער „להרע או להטיב" צוא זאגין אפילו ניט להרע אונ ניט להטיב, דארף מען אויך ברייננען אקרבן ריבה הכתוב לכך האט דער פסוק נימערט צו די זאך אויך, אז ניט דווקא אז ער האט גישוואורין צו די זאך וואס וועט זיין, נאר אפילו ער האט גישוואורין אויף אזאך וואס איז גיוועזן דארף ער אויך ברייננען אקרבן: ו נשבע לבטל את המצות ער האט גישוואורין ער זאל מבטל זיין אמצוה, ער זאל ניט טאהן די מצוה, (למשל ער זאל ניט לייגין תפלין) ולא ביטל אונ ער האט ניט מבטל גיוועזן די מצוה, ער האט גילייגט תפלין פטור דארף ער ניט ברייננען אקרבן אויף די שבועה לקיים אדער ער האט גישוואורין ער זאל טאהן אמצוה ולא קיים אונ ער האט ניט מקיים גיוועזן, ער האט ניט גיטאן די מצוה פטור דארף ער אויך ניט ברייננען אקרבן אויף די שבועה שהיה בדין שיהא חייב ווארום דער דין וואלט בדארפט זיין ער זאל יוא ברייננען אקרבן כדברי רבי יהודה בן בתירא אזוי ווי רבי יהודה בן בתירא זאגט אמר רבי יהודה בן בתירא רבי יהודה בן בתירא האט גיזאגט מה אם שבועת הרשות אויב

שלא עשה בה לאו בהן. וקרא כתיב להרע או להטיב דמשמע דבר שיש בו הן ולאו. ואין הלכה כר"י בן בתירא:
ז שבועה שלא אוכל בכר זו שבועה שלא אוכלנה. טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה הוא דאינו חייב אלא אחת שאין שבועה חלה על שבועה אבל אמר תחלה שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל ואכל כולה חייב שתים דכי אמר שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל כולה וכי הדר אמר שלא אוכל כיון שאכל ממנה כזית חייב (ה) הלכך השבועה האחרונה חיילא ומחייב כי אכל מינה כזית וכי הדר אכיל כולה מחייב משום שבועה ראשונה: שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה. אע"ג דמשבועה שלא אוכלנה שניה שמעי' דאין שבועה חלה על שבועה תנא לן שבועה שלישית (ו) לאשמעינן דחיובא הוא דליכא אשבועו' בתרייתא הא שבועות הן ולא יצאו לבטלה ואם ימלאו מקום יחולו שאם נשאל

שאינו מושבע עליה מהר סיני הרי הוא חייב עליה (נ"א שבועת) מצוה שהוא מושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליה. אמרו לו לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן תאמר בשבועת מצוה [ז] שלא עשה בה לאו כהן [ח] שאם נשבע לבטל ולא ביטל פטור: ז שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת [ט] זו היא שבועת בטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד. שבועת שוא חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור: ח איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם. אמר על העמוד [י] של אבן שהוא של זהב ועל האיש שהוא אשה ועל האשה שהיא איש. נשבע על

וכשנשבע לסרש שלא לאכול ממן בפסח סוף מיטב לנפשו: [ז] שלא כו' [ח] שאם כו'. דאם ישבע לבטל מה שמושבע עליו מהר סיני ליכא ק"ו לחייבי' כשלא יבטל אלא יעשנה כמושבע כו' ולפיכך בזה אף ריב"ב מודה: (ה) פי' דהכי משמע שלא אוכל שיעור אכילה מככר זו ולא נקט ככר זו אלא למשרי כפשים באחרינא. כ"מ בשם הריטב"א: (ו) וכ' התוס' נראה כי"ם דל"ג שלא אוכלנה שלישית ואפ"ה שמעינן שאם נשאל כו' מדקתני אינו חייב אלא אחת ולא קתני חייב אחת: [ט] זו כו'. למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות שאין בו מעשה. גמרא: [י] של אבן כו'. אבל

ער שווערט אויף זיינע איינענע זאך וואס עס גיהער צו איהם שאינו מושבע עליה מהר סיני וואס ער איז ניט באשווארין אויף דיא זאך פון בארג סיני, דהיינו ער שווערט ער זאל עסין, עס איז ניט א מצוה אז ער וועט עסין, פון רעסטוועגין אז ער איז ניט מקיים דיא שבועה הרי הוא חייב עליה דארף ער ברייננען א קרבן מצוה שהוא מושבע עליה מהר סיני א מצוה צו טאהן וואס ער איז בשווארין אויף איר פון בארג סיני, אונ ער האט אויך גישווארין ער זאל טאהן דיא מצוה, אונ ער האט ניט גיטאהן אינו דין שיהא חייב עליה דארף דאך גיוויס זיין דער דין ער זאל ברייננען א קרבן אויף דיא שבועה אמרו לו האבין דיא חכמים גיזאגט צוא רבי יהודה לא זיין, מען דארף ניט ברייננען א קרבן אויף די שבועה אם אמרת בשבועת הרשות אויב ער שווערט אויף זיינע זאך זאגסטו אז ער דארף ברייננען א קרבן שכן עשה בה לאו כהן ווייל דער ביי איז גלייך גיין וויא יוא, ואז ער שווערט ער זאל דיא זאך ניט טאן אונ ער טוט זיא יוא אונ אז ער שווערט ער זאל דיא זאך טאהן אונ ער טוהט ניט] דארף ער ברייננען א קרבן אויף די שבועה תאמר בשבועת מצוה ווילסטו זאגין ביי א שבועה אז ער האט גישווארין ער זאל טאהן א מצוה, אונ ער האט ניט גיטאן, זאל ער אויך דארפין ברייננען א קרבן שלא עשה בה לאו כהן וואס דער ביי איז ניט גלייך גיין וויא יוא שאם נשבע לבטל ולא ביטל פטור אויב ער האט גישווארין ער זאל ניט טאהן דיא מצוה, אונ ער האט יוא גיטאהן, דארף ער דאך ניט ברייננען א קרבן אויף דיא שבועה, אזויא אז ער האט גישווארין ער זאל טאהן דיא מצוה, אונ ער האט ניט גיטאהן, דארף ער אויך ניט ברייננען א קרבן אויף דיא שבועה: ז שבועה שלא אוכל ככר אז ער זאגט איך שווער איך זאל ניט עסין דעם ברויט שבועה שלא אוכלנה איך שווער איך זאל איר ניט עסין שבועה שלא אוכלנה איך שווער איך זאל איהר ניט עסין, אונ נאך דריא דריא שבועות ואכלה האט ער גיגעסין דעם ברויט אינו חייב אלא אחת דארף ער נאר ברייננען איין קרבן זו היא שבועת בטוי דאס הייסט א שבועה פון רעדין שחייבין על זדונה מכות אויב ער האט במזיד ניט גיהאלטין דיא שבועה קומט איהם מלקות ועל שגגתה אונ אויב בשוגג [אומגערין, ער האט פארגעסין] האט ער ניט גיהאלטין די שבועה קרבן עולה ויורד דארף מען ברייננען א קרבן, א רייכער ברייננט א הויכין קרבן [א בהמה] אונ א ארעם מאן ברייננט א נידעריגען קרבן [טאהבין אדער מעהל] שבועת שוא א אומזיסטע שבועה [עתי"ט אבות פ"ד מ"ז] חייבין על זדונה מכות אויף במזיד קומט איהם מלקות ועל שגגתה פטור אונ אויף בשוגג איז מען פטור פון מלקות אונ פון א קרבן: ח איזו היא שבועת שוא וואס הייסט א אומזיסטע שבועה, ער שווערט אומזיסט זיין שבועה וועט ניט אנגינומען ווערין, מען וועט ניט גלויבין זיין שבועה, אזויא וויא איינער זאגט צום אנדערין, עס איז אומזיסט וואס דוא רעדסט, דיינע רייר ווערין ניט אנגענומען, אזוי ווערט זיין שבועה אויך ניט אנגינומען] נשבע לשנות את הידוע לאדם ער האט גישווארין צו ענדערין דיא זאך וואס אלע מענטשין ווייסין אז עס איז ניט אזויא אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב ער האט גישווארין אויף א שטיינערנעם זייל דאס איז גאלד ועל האיש שהוא אשה ער האט גישווארין אויף א זכר דאס איז א נקבה ועל האשה שהוא איש ער האט

לחכם על הראשונה עלתה שניה תחתיה ונאסר בדבר משום שבועה שניה וכן אם נשאל על השתים חלה השלישית לפי שחכם עוקר הנדר מעיקרו והוי כמי שלא נדר וחלה השניה למפרע שהרי הראשונה כמו שאינה הואיל ונשאל עליה וכן כשנשאל על השתים הרי כאלו אינם וחלה השלישית למפרע: ח אם לא ראיתי גמל הפורח באויר. כלו' יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי וכו' (ז): נחש בקורת בית הבד. כתבנית קורת בית הבד וצורתה (ח) דאלו כעובי קורת בית הבד לא הוי שבועת שוא דאיכא טובא: שבועה שלא נעידך. בטול מצוה היא (ט) דהא חייב להעיד שנאמר אם לא יגיד ונשא עונו: ט אכלה עבר על שבועת שוא. ה"ק אכלה עבר על שבועת שוא להודה לא אכלה עבר אף אשבועת ביטוי דמכי נשבע שאוכל ככר זו חייב לאוכלה וכי הדר נשבע שלא יאכלנה הרי נשבע לבטל את המצוה ולוקה משום שבועת שוא בין יאכל בין לא יאכל (י) ואי לא אכל לה חייב ב' משום שבועת שוא ואף משום שבועת בטוי: י באנשי' ובנשים.

דבר שאי אפשר אם לא ראיתי גמל הפורח באויר אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד. אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שלא נעידך. נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה ושלא ליטול לולב ושלא להניח תפילין [כ] זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור: ט שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה. הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא. אכלה עבר על שבועת [ל] שוא לא אכלה עבר על שבועת ביטוי: י שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולים. בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו. וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד:

של זהב לא שכיח הלכך לא אסיך נמי למסני על ספמוד של זהב כדמסיק על האיש וגו': (ז) בגמרא וכתב התוס' פי' בשבועה וכתב הר"ן דטעמא דאינו שבועת ביטוי ואין הפירו' נאסרין עליו ואפ"ה לקי משום דהא ודאי לא נתכוין זה לאסור הפירות שאם היה מתכוין לכך ה"ל לאסור בלא שום תנאי שהרי עכשיו נ"כ פירות אסורי' עליו ולמה תלה נדרו בדבר שאינו אלא ודאי לא נתכוין אלא לקיים שראה אותו דבר מש"ה לוקה משום שבועת שוא ולדבריו כל פירות לי"ד אלא ה"ס חד פירא וכן בנ"ב פ"ג דנדרים כתב הל"ב ככר זו. ועיין תוי"ט: (ח) בגמרא בערוך ופי' רש"י שיש בו אוכלים כקורת בית הבד כך לאיתי נחש וגו'. ועיין תוי"ט: (ט) היינו דבר שא"א. לר"י. ולדבריהם מתני' ה"ק שלא נעידך היינו נשבע לבטל כו', ועתוי"ט: [כ] זו כו'. למעוטי אכלתי ולא אכלתי דחייב קרבן ול"ע היא דר"פ. גמרא: [ל] שוא. קימא דשניה' שבועת ביטוי דשבועה שאוכל היינו כזית כמו שבועה שלא אוכל ושלא אוכלנה היינו שלא אוכלנה כלה ומשא יש נחלק בין אוכל לשנא אוכל. תוס': (י) שהרי ילאה שבועה לשוא על דבר שאי

גישווארין אויף אנקבה דאס איז אזכר נשבע על דבר שאי אפשר אדער ער האט גישווארין אויף אזאך וואס קען ניט זיין אם לא ראיתי גמל שפורח באויר איך שווער עס זאל אויף מיר אסור זיין אלע פירות פון דער וועלט אויב איך האב ניט גיזעהן אקעמיל איז גיפלויגין אין דער לופטין ואם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד איך שווער עס זאל אויף מיר אסור זיין אלע פירות פון דער וועלט אויב איך האב ניט גיזעהן אשלאנג וואס ער איז גרוים אונ גראב וויא אבעליק וואס מען פרעסט מיט איהם איילבירטען אמר לעדים בואו והעידוני ער זאגט צו עדות קומט זאגט עדות פון מיינעט וועגין שבועה שלא נעידך האבין די עדות גיזאגט מיר שווערין מיר וועלין ניט עדות זאגין פון דיינעטוועגין נשבע לבטל את המצוה אויב ער שווערט ער זאל ניט טאהן אמצוה שלא לעשות סוכה ער זאל ניט מאכין אסוכה ושלא ליטול לולב ער זאל ניט נעמען סוכות אלולב מיט אאתרוג ושלא להניח תפלין ער זאל ניט לייגין תפלין זו היא שבועת שוא דאס איז אאומזיסטע שבועה, ווארום ער מוז מקיים זיין די מצות אונ מוז עדות זאגין, אונ אויף דיא ליגענס וואס ער זאגט, וועט מען דאך אים געווים ניט גלויבען, איז דאך אומזיסט וואס ער שווערט שחייבין על זדונה מכות אויב ער שווערט במזיד קומט איהם ביין אונ דרייסיג מלקות ועל שגגתה פטור אונ אויב ער שווערט בשוגג קומט איהם ניט מלקות אונ דארף ניט ברייננגען אקרבן: ט שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה

אויב ער זאגט איך שווער איך זאל עסין דעם ברויט. איך שווער איך זאל איר ניט עסין הראשונה שבועת בטוי דיא ערשטע שבועה איז אשבועה פון רעדין. ער האט גירעט אונ גישווארין ער זאל עסין דעם ברויט. איז שוין אמצוה ער זאל מקיים זיין דיא שבועה והשניה שבועת שוא אונ די אנדערע שבועה וואס ער האט גישווארין ער זאל ניט עסין דעם ברויט, איז אאומזיסטע שבועה, ווארום ער מוז דאך דעם ברויט עסין אכלה אויב ער האט גיגעסין דעם ברויט עבר על שבועת שוא האט ער עובר גיוועז אויף דיא אומזיסטע שבועה לא אכלה אויב ער האט ניט גיגעסין דעם ברויט עבר על שבועת בטוי האט ער עובר גיוועז אויף די ערשטע שבועה וואס ער האט ארויס גירעט [אונ אויף די אנדערע שבועה קומט איהם מלקות. עיין בהרע"ב ותוי"ט]: י שבועת בטוי אז מען רעט ארויס אשבועה נוהג באנשים ובנשים סיי אזכר אונ סיי אנקבה בקרובים וברחוקים סיי ער שווערט צוא זיינעם אקרוב ער זאל איהם עפעס געבין, אונ סיי ער שווערט צו אזעלכין וואס ער איז ניט זיין קרוב ער זאל איהם עפעס געבין בכשרים ובפסולין סיי ער איז כשר צוא זיין אעדות. אונ סיי ער איז פסול צוא זיין אעדות בפני בית דין סיי ער שווערט פאר בית דין ושלא בפני בית דין אונ סיי ער שווערט ניט פאר בית דין מפי עצמו אויב ער אליין האט גישווארין, אונ ער הט ניט מקיים גיוועז דיא שבועה וחייבין על זדונה מכות אויב מען הט במזיד עובר גיוועז אויף די שבועה קומט מלקות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד אונ אויב

יא שבועת שוא נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולים בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו. וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור. אחת זו ואחת זו המושבע מפי אחרים חייב כיצד אמר לא אכלתי היום ולא הנחתי תפלין היום משביעך אני ואמר אמן חייב:

אי ידי דבעי למתני שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים וכו' תנא בשבועת בטוי שנוהגת בכל אלו: ברחוקים ובקרובים. כגון שאתן לפלוני בין רחוק בין קרוב: בכשרים ובפסולים. בכשר לעדות ופסול: מפי עצמו. שהוציא הוא שבועה מפיו אבל אם השביעוהו אחרים אכלת ולא אכלת ואמר לא אכלתי ואכל או להפך פטור אם לא ענה אמן ואם ענה אמן אחר שהשביעו חבירו הוה כנשבע מפי עצמו וחייב (יא): **יא שבועת שוא ברחוקים ובקרובים**. נשבע על איש שהוא אשה בין רחוק בין קרוב: **אחת זו ואחת זו**. אחת שבועת שוא ואחת שבועת בטוי: **מושבע מפי אחרים חייב**. כדעני אמן:

שאסר לו ומאותה השעה הוא עיבר אפי' קיים שבועתו. גמ': (יא) דתנן לקמן אחת זו ואחת זו כו' וילפינן לה מדכתיב ואמרה האשה אמן אמן, גמרא. ופי' הר"ב דאי לא דמי כמוציא שבועה אמאי מכדקה אפי' מושבע מפי אחרים אין כאן שהרי לא אמרה כלום אחר שבועה דל"ד למשביע עדים שכופרים אחר השבועה ואומרי' אין אנו יודעים כו' אלא ודאי כמוציא שבועה מפיו דמי:

מען האט בשוגג עובר גיוועזן דיא שבועה, דארף מען ברייגגען אקרבן עולה ויורד [עיין משנה ז]:
יא שבועת שוא אאומזיסטע שבועה נוהגת באנשים ובנשים סיי אזכר און סיי אנקבה ברחוקים ובקרובים סיי ער שווערט צוא זיינעם אקרוב און סיי ער שווערט צו אזעלכין וואס איז ניט אקרוב בכשרים ובפסולים סיי ער איז כשר צוא עדות סיי ער איז פסול צו עדות בפני בית דין ושלא בפני בית דין סיי ער שווערט פאר בית דין און סיי ער שווערט ניט פר בית דין ומפי עצמו אויב ער אליין האט גישוואוירין וחייבין על זדונה מכות אויב מען האט במזיד עובר גיוועזן דיא שבועה קומט מלקות ועל שגגתה פטורין און אויב מען הט בשוגג עובר גיוועזן די שבועה. קומט ניט מלקות און מען דארף ניט ברייגגן אקרבן אחת זו ואחת זו סיי שבועת בטוי און סיי שבועת שוא המושבע מפי אחרים אויב אנדערע האבען איהם בשוואורין, און עס איז ניט גיוועזן וויא מען הט איהם בשוואורין חייב קומט איהם אויך מלקות אדער אקרבן כיצד וויא אזוי האט מען איהם בשוואורין אמר לא אכלתי היום ולא הנחתי תפילין היום אויב ראובן זאגט צו שמעון איך האב היינט ניט גיגעסין. איך האב היינט ניט גילייגט תפילין. זאגט שמעון צו ראובן משביעך אני איך בשווער דיך אויב עס איז אמת וויא דוא זאגסט ואמר אמן און ראובן הט גיזאגט אמן. און עס איז ליגען חייב קומט איהם מלקות אדער אקרבן:

רש"י

במוציא שבועה מפיו דמי. לכל דבר בין להתחייב משום בטוי בין לענין שבועת עדות דמחייב ר"מ מפי עצמו אפסלא בב"ד: כתניתין וברייתא נמי

גמרא שבועות דף כט ע"ב

סלקה ס' כלה כלי התילון דנצת דמלכות דקריאה בם

אמר שמואל כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי. דכתיב ואמרה האשה אמן אמן. אמר רב פפא משמיה דרבא מתניתין וברייתא נמי דיקא דקתני שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקים ולא בקרובים

תוספות

שבועת העדות נוהגת באנשים אבל לא בנשים. כרים פרק שבועת העדות נפקא לן מועמדו שני האנשים אם כן אשה פסולה לדון דהא תנן פרק בא סי' (דף מט וסם) כל הכשר לדון כשר להגיד והא דכתיב (שופטים ד) והיא שפטה את

אמר שמואל כל העונה אמן אחר שבועת כמוציא שבועת מפיו דמי שמואל זאגט אויב איינער זאגט אשבועה אויף זיין חבר, דהיינו ראובן זאגט צו שמעון דוא זאלסט אזוי לעבין וויא דיא זאך איז אמת, און שמעון האט גיזאגט אמן, איז גלייך וויא שמעון אליין וואלט גישוואורין דיא שבועה דכתיב וואורום עס שטייט אין פסוק ביא אסוטה ואמרת האשה אמן אמן דער כהן האט דיא סוטה בשווארין און זיא האט גיזאגט צוויי מאהל אמן אמר רב פפא משמיה דרבא מתניתין וברייתא נמי דיקא רב פפא האט גיזאגט פון רבא'ס וועגין פון דער משנה און פון דער ברייתא לערנען מיר אויך אזוי, אז מען ענטפערט אמן נאך אשבועה איז גלייך וויא מען וואלט אליין גישווארין די שבועה דקתני שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים וואורום מיר האבין גילערינט אין דער משנה אין דיא תורה שטייט אויב איינער וועט באשווערין מענטשין זיי זאלין קומען צו בית דין זאגין עדות [זייא זאלין זאגין וואס זייא וייסין ביי דער זאך], דהיינו ראובן מאנט ביי שמעון ער האט איהם גיבארגט הונדערט רובעל, און שמעון זאגט ער האט ניט גיבארגט, און ראובן זאגט צו לוי און יהודה זייא זאלין זאגין עדות אז זייא האבין גיזעהן וויא שמעון האט גיבארגט ביי איהם הונדערט רובעל, און לוי מיט יהודה זאגין זייא ווייסין ניט עדות צו זאגין, און ראובן האט זייא בעשווארין זייא זאלין קומען עדות זאגין, און זייא ווייסין עדות צוא זאגין נאר זייא ווילען ניט זאגין, זאגט די תורה די עדות וועלין בעשטראפט ווערין, און די משנה לערינט אונז דאס איז נאר אז ער האט בשווארין מאנסלייט אבער אז ער האט בשווארין ווייבער זייא זאלין קומען עדות זאגין און זייא ווילען ניט עדות זאגין, וועלין זייא ניט בעשטראפט ווערין ברחוקים ולא בקרובים און

תוספות

ישראל איכא למימר שהיתה מלמדת להם הדינים א"נ לפי שהיתה נביאה היו מקבלים אותה עליהם וכן יש בירושלמי מעשה שאין האשה מעידה אינה דנה מיהו תימה דבשה"ן דב"ק (דף טו) (ושם) ובקידושין (דף לה) דרשינן מאשר תשים לפניהם דהשוה הכ' אשה לאיש לכל הדינים ואי אשה פסולה לדון הא לא איירי לפניהם אלא בכשרים לדון כדדרים פרק המגרש (דף פח) ושם לפניהם ולא לפני כותים לפניהם ולא

גמרא

בכשרים ולא בפסולים ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד ובפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד. דברי ר"מ. ותניא בברייתא שבועת העדות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות או שאמרו אין אנו יודעין לך עדות משביע אני עליכם ואמרו לו אמן בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד בין מפי עצמן בין מפי אחרים כיון שכפרו בה חייבין דברי ר"מ קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ הא דענה אמן הא דלא ענה אמן ש"מ. אמר רבינא משמיה דרבא מתני' דהכא נמי דיקא דקא תני שבועת ביטוי נוהגת באנשים

רש"י

דיקא. מדמקשינן אותן אהדדי ולא מתרץ אלא כהכי: בראוין להעיד. מפרש בגמ' למעוטי מלך: עד שיכפרו בהן בב"ד. דכתיב אם לא יגיד במקום הראוי להגדה הכתוב מדבר וקרא במושבע מפי אחרים.

נאר אז ער האט בשווארין אזעלכע מענטשין וואס זענען ניט קרובים [פערוואנדטע] מיט ראובן און ניט מיט שמעון, אבער אז ער האט בשווארין צוויא מענטשין קרובים זייא זאלין קומען עדות זאגין, און זייא ווילען ניט עדות זאגין, וועלין זייא ניט גישטראפט ווערין בכשרים ולא בפסולין און דאס איז נאר אז ער האט בשווארין אזעלכע מענטשין וואס זענען כשר צו זיין עדות, אויב זייא ווילען ניט זאגין עדות וועלין זייא גישטראפט ווערין, אבער אז ער האט בשווארין אזעלכע מענטשין וואס זענען פסול צו זיין עדות, און זייא ווילען ניט עדות זאגין, וועלין זייא ניט גישטראפט ווערין ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד און דער דין איז נאר אויב ער האט בשווארין אזעלכע מענטשין וואס מעגין זיין עדות און זייא ווילען ניט זאגין עדות וועלין זייא בעשטראפט ווערין ובפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי עצמו אויב די עדות אליין האבין גישווארין אז זייא ווייסין ניט צוא זאגין עדות סייא זייא האבין גישווארין בייא בית דין און סייא זייא האבין גישווארין ניט בייא בית דין, און אין אמת ווייסין זייא יא עדות צו זאגין, וועלין זיי גישטראפט ווערין ומפי אחרים אינן חייבים עד שיכפרו בהן בבית דין אויב אנדערע מענטשין האבין זיי בשווארין זיי זאלין קומען זאגין עדות, און זייא האבין געלייקנט זייא האבין גיזאגט זייא ווייסין ניט צו זאגין עדות זענען זייא ניט חייב בעשטראפט צו ווערין סיידין זייא האבין געלייקנט בייא בית דין דברי רבי מאיר אזוי זאגט רבי מאיר ותניא בברייתא און מיר האבין גילערינט אין אברייתא שבועת העדות כיצד וויא אזוי זאל זיין דאס שווערונג פון די עדות אמר לעדים בואו והעידוני דהיינו ראובן האט גיזאגט צו צוויא מענטשין קומט זאגט עדות אז שמעון האט ביי מיר גיבארגט הונדערט רובל שבועה שאין אנו יודעין לך עדות האבין דיא עדות גיזאגט צו ראובן מיר שווערין אז מיר ווייסין ניט צוא זאגין עדות פון דיינעטוועגין או שאמרו אין אנו יודעים לך עדות אדער זיי האבין גיזאגט צוא ראובן מיר ווייסין ניט צוא זאגין עדות פון דיינעטוועגין, און זיי האבין ניט גישווארין משביע אני עליכם האט ראובן גיזאגט צוא דיא עדות איך בשווער אייך [דהיינו ראובן האט גיזאגט צו די עדות איהר זאלט אזוי לעבין וויא איהר ווייסט ניט צו זאגין עדות] ואמרו לו אמן האבין דיא עדות גיזאגט אמן בין בפני בית דין בין שלא בפני בית דין סיי די שבועה איז גיוועזן פאר בית דין און סיי דיא שבועה איז גיוועזן ניט פאר בית דין בין מפי עצמו בין מפי אחרים סיי די עדות אליין האבין גישווארין סיי ראובן האט זייא בשווארין כיון שכפרו בה חייבין אויב זייא האבין געלייקנט, זייא ווייסין יא עדות צו זאגין, וועלין זייא גישטראפט ווערין דברי רבי מאיר אזויא זאגט רבי מאיר קשיין אהדדי איז דאך אקשיא פון דער משנה אויף דער ברייתא, אין דער משנה שטייט אויב איין אנדערער האט בשווארין די עדות אויסער בית דין ווערין זייא ניט גישטראפט, און אין דער ברייתא שטייט אויב איין אנדערער האט בשווארין דיא עדות אויסער בית דין ווערין זייא יא בעשטראפט אלא לאו שמע מינה הא דענה אמן הא דלא ענה אמן מוזין מיר זאגין אין דער משנה שמועסט אז מען האט בעשווארין די עדות און זיי האבין ניט גיענפערט אמן, דריבער אויב די שבועה איז גיוועזן אויסער בית דין ווערין די עדות ניט בעשטראפט. און די ברייתא שמועסט אז מען האט בעשווארין די עדות און זייא האבין יא גיענפערט אמן, איז גלייך וויא זיי וואלטין אליין גישווארין, דריבער אפילו דיא שבועה איז גיוועזן אויסער בית דין ווערין זייא אויך בעשטראפט שמע מינה פון דאנען ווייסין מיר אז מען ענפערט אמן אויף אשבועה איז גלייך וויא מען שווערט אליין דיא שבועה אמר רבינא משמיה דרבא רבינא האט גיזאגט פון רבא'ס וועגין מתניתין דהכא נמי דיקא פון דער משנה אליין קענען מיר אויך לערנען דעם דין אז מען ענפערט אמן נאך אשבועה איז גלייך וויא מען שווערט אליין דקא תני ווארום די משנה לערינט שבועת בטוי נוהגת באנשים ובנשים אז איינער שווערט לקושל איך האב היינט גיגעסין, און ער האט

כתיב: אבל מפי עצמו. ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולים
אף שלא בפני ב"ד חייב בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו מפי עצמו
דיליף לה ר"מ בג"ש: אין מפי אחרים לא וקתני סיפא זה וזה מושבע
מפי אחרים חייב קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ
הא דענה אמן הא דלא ענה אמן ואלא שמואל מאי קמ"ל דיוקא
דמתני' קמ"ל:

לפני סדיוטות וי"ל דקרא איירי
בסרוייסו בדיינים ובנידונים
וממעט סכוסים והדיוטות
מסור דלפניהם קאי אאלהים
דמשמע מומחים וקאי נמי
אנידונים וכל ישראל אסכנים
ונשים בכלל זה:

ניט גיגעסין, אדער ער האט גישווארין איך האב היינט ניט גיגעסין, אונ ער הט יא גיגעסין, אדער ער שווערט איך וועל היינט עסין אונ ער האט ניט גיגעסין, אדער ער שווערט איך וועל היינט ניט עסין, אונ ער האט יא גיגעסין, אונ נאך אנדערע זאכין אזעלכע, דאס הייסט שבועת בטוי, אשבועה פון נאר ריידין, סייא אמאנס־פערזאהן האט אזוי גישווארין אונ סיי אאשה האט אזוי גישווארין, ווערין זייא בעשטראפט וויא עס שטייט אין די תורה ברחוקים ובקרובים סיי ער האט גישווארין דיא שבועה צוא אזעלכע מענטשין וואס זענען ווייטע פון איהם (קיינע פריינד זיינע), סיי ער האט גישווארין די שבועה צוא אזעלכע מענטשין וואס זענען זיינע פריינד בכשרין ובפסולין סיי ער האט גישווארין די שבועה צו אזעלכע מענטשין וואס זענען כשר צו עדות, אונ סיי ער האט גישווארין די שבועה צו אזעלכע מענטשין וואס זענען פסול צו עדות בפני בית דין ושלא בפני בית דין סיי ער האט די שבועה גישווארין פאר בית דין אונ סיי ער האט די שבועה גישווארין ניט פאר בית דין מפי עצמו אויב ער אליין האט גישווארין די שבועה, פרעגט די גמרא מפי עצמו אין ומפי אחרים לא אז ער אליין האט גישווארין דיא שבועה איז ער יא חייב אבער אז אנדערע מענטשין האבין איהם בשווארין איז ער ניט חייב וקתני סיפא זה וזה מושבע מפי אחרים חייב אונ ווייטער אין דיא משנה שטייט שבועת בטוי אונ שבועת שוא אפילו איין אנדערער האט איהם בשווארין איז ער אויך חייב. קשיין אהדדי איז דאך אקשיא פון איינם אויף דאס אנדערע, פריער שטייט אין דיא משנה אז ער אליין שווערט איז ער חייב. אבער אז איין אנדערער בשווערט איהם איז ער פטור. נאכדעם שטייט אין די משנה אפילו איין אנדערער בשווערט איהם איז ער אויך חייב אלא לאו שמע מינה נאר געווים מוז זיין הא דענה אמן הא דלא ענה אמן וואס עס שטייט פריער אין די משנה אז איין אנדערער בשווערט איהם איז ער פטור, דאס איז אויב ער האט ניט גיענטפערט אמן נאך דיא שבועה, אונ אויב איינער האט איהם בשווארין אונ ער האט יא גיענטפערט אמן נאך דיא שבועה איז גלייך וויא ער וואלט אליין גישווארין אונ איז חייב, פרעגט די גמרא ואלא שמואל מאי קא משמע לן אז מיר זעהן פון דער משנה אז איינער בשווערט זיין חבר אונ דער חבר ענטפערט אמן איז גלייך וויא דער חבר אליין האט גישווארין, צו וואס זאגט שמואל דעם דין, אן שמואל ווייסען מיר דאך אויך דעם דין, ענטפערט דיא גמרא דיוקא דמתניתין קא משמע לן שמואל לערינט אונז דעם פשט אין דער משנה, מיר זאלין וויסין דעם דין, צו ענטפערין דיא קשיא וואס איז אויף די משנה וויא עס שטייט פריער:

זוהר קדושים דף פ"ו ע"ב ת"ת דאלולות יוד הא ואו הא

רבי יוסי פתח קרא ואמר (ויקרא יט) לא תאכלו על הדם. הא בכמה אתר אוקמוה חברייא וכל הני קראי אבתריה. וכל חד וחד באתגלייא. אבל האי קרא אית לאתערא ביה דכתיב (שם) מפני שיבה תקום וגו'. מפני שיבה שיבה דאורייתא סתם. תקום דבעי ב"נ למיקם בקיומא (מכאן דבעי ב"נ למיקם) מקמי ס"ת והכי רב המנונא (ס"א ייסא) סבא כד הוה חמא ס"ת הוה קם מקמיה ואמר מפני שיבה תקום. (כד הוה חמי חומש דאורייתא הוה קם מקמיה (ס"א עביד ליה הדורא) והוה אמר והדרת פני זקן) כגוונא דא בעי ב"נ למיקם בקיומיה לקמיה דת"ח בגין דאיהו קאים בקיומא (נ"א בדיוקנא) קדישא עלאה ורמז לכהנא עלאה (ס"א והכא רמיז לעתיקא קדישא עלאה) דכתיב והדרת פני זקן דאיהו בעלמא. אר"ש מכאן רמז לתורה שבכתב ותורה שבע"פ. ותו תנינן. האי קרא לדרשא הוא דאתא מפני שיבה תקום כמה דאתערו ביה חברייא מפני שיבה תקום. אזהר ליה לבר נש עד לא יסתלק בסיבותא דיקים בקיומא טבא בעלמא בגין דדין הוא הדורא ליה אבל לסוף יומוי לית שבחא ליה לב"נ כ"כ כד איהו סיב ולא יכיל למהוי ביש. אלא שבחא דיליה כד איהו בתוקפיה ואיהו טב. ושלמה מלכא צווח ואמר (משלי כ) גם במעלליו יתנכר נער וגו'. כגוונא דא כתיב (קהלת יב) וזכור את בוראיך בימי בחורותיך. א"ר אלעזר ודאי (הכי הוא) ארחא דא מתקנא קמן והאי אורחא דקב"ה הוא פתח ואמר (תהלים א) כי יודע יי' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד. מאי כי יודע יי'. אלא קב"ה יודע ואשגח בארחא דצדיקייא לאוטבא להו ולאגנא להו והוא אזיל קמייהו לנטרא להו. ובג"כ מאן דנפיק לארחא בעי דלהוי ההיא ארחא דקב"ה וישתתף ליה בהדייהו. ובג"כ כתיב כי יודע יי' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד. היא מגרשה בגין דקב"ה לא תשתמודע ליה לההוא ארחא דלהון ולא אזל בהדייהו. כתיב דרך וכתיב ארח מה בין האי להאי. אלא דרך דשאר קרסולי בני נשא אזלו בה. ארח דאיהו אתפתח מן זמנא זעירא (דא ארח כד"א (איוב לד) וארח לחברה עם פועלי און) ועל ארחא דא כתיב (משלי ד) וארח צדיקים כאור נגה הולך ואור עד נכון היום. אכי"ר. בילא"ו. יילא"ו:

חר"מ הלכות ברכות פרק ב.

(א) היה אוכל בבית זה ופסק סעודתו והלך לבית אחר או שהיה אוכל וקראוהו חבירו לדבר עמו ויצא לו לפתח ביתו וחזר הואיל ושינה מקומו צריך לברך למפרע על מה שאכל וחוזר ומברך בתחלה המוצ"א ואחר כך יגמור סעודתו: (ב) חברים שהיו יושבים לאכול ויצאו לקראת חתן או לקראת כלה אם הניחו שם זקן או חולה חוזרין למקומן וגומרין סעודתן ואינן צריכין לברך שנית ואם לא הניחו שם אדם כשהן יוצאין צריכין ברכה למפרע וכשהן חוזרין צריכין ברכה לכתחלה: (ג) וכן אם היו מסובים בשתית או לאכול פירות שכל המשנה מקומו הרי פסק אכילתו ולפיכך מברך למפרע על מה שאכל וחוזר ומברך

מספר חסידים סימן רעא.

ובגוים לא יתחשב כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה' כילד שלא יאמרו ישראל אם באים חילות עליהם שיעשו על בגדיהם סימן מע"א ושלא יעשו עצמם כאלו הם משרתי ע"א שלא ישימו על בתיהם סימן מע"א ושלא יגלחו בגובה הראש שיהיו הנכרים סבורים שהם כותים ואם כותים עוברים ופוגעים בהם יהודים והכותים הולכים בבית תפלתם לא ילכו עמהם היהודים שיהיו סבורים שהם כותים שנא' אם שכחנו שם אלהינו ונפרוש כפינו לאל זר הלא אלהים יחקר זאת וכתיב ויבא יוסף

(א) הָיָה אוֹכֵל בְּבַיִת זֶה וּפָסַק סְעוּדָתוֹ וְהָלַךְ לְבַיִת אַחֵר אויב אײנער האט גיגעסין אין שטוב אונ אין מיטען עסין איז ער גיגאנגען אין איין אנדער שטוב או שֶׁהָיָה אוֹכֵל וְקָרְאוּהוּ חֲבֵרוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ וְיָצָא לוֹ לְפֶתַח בֵּיתוֹ וְחָזַר אדער אײנער האט גיגעסין איז געקומען זיין חבר צו דיא טיר אונ האט איהם גירופין, ער דארף מיט איהם עפעס ריידין האט ער גילאזט שטיין דאס עסין אונ איז געגאנגען צו דער טיר ריידין מיט זיין חבר אונ זייא האבין אפגירעדט איז ער צוריק געגאנגען צו זיין עסין הוֹאִיל וְשִׁינָּה מְקוֹמוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ לְמַפְרֵעַ עַל מַה שֶּׁאָכַל ווייל ער האט גיענדערט זיין ארט דארף ער פריער בענטשין אויף דעם וואס ער האט גיגעסין וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה הַמּוֹצִיא אונ זאל זאגין דיא ברכה המוציא אויף דעם וואס ער וועט איצט עסין וְאַחַר כָּךְ יִגְמוֹר סְעוּדָתוֹ נאכדעם וועט ער ענדיגען זיין סעודה [אונ וועט נאך אמאהל בענטשין]: (ב) חֲבֵרִים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים לֶאֱכוֹל אויב עטליכע מענטשין האבין זיך גיזעצט עסין וְיָצְאוּ לִקְרַאת חָתָן אוֹ לִקְרַאת כַּלָּה אונ אין מיטען עסין זענען זיי ארויסגעגאנגען געגין אחתן אדער געגין אכלה אִם הִנִּיחוּ שָׁם זָקֵן אוֹ חוֹלֶה אויב זייא האבין אויף זייער ארט גילאזט זיצען אאלטין מאן אדער אקראנקען ואדער אפילו איונגען מענטש אגעזונטין וואס ער איז געבליבען זיצען אויף זיין ארט] אונ איז ניט געגאנגען מיט זייא חוֹזְרִין לִמְקוֹמָן וְגוֹמְרִין סְעוּדָתָן גייען זיי צוריק צו זייער ארט אונ ענדיגען זייער עסין וְאֵינָן צְרִיכִין לְבָרֵךְ שְׁנִיָּה אונ זייא דארפין ניט זאגין נאך אמאהל אברכה וְאִם לֹא הִנִּיחוּ שָׁם אָדָם אונ אויב זייא האבין ניט גילאזין אמענטשין אויף זייער ארט כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין צְרִיכִין בְּרָכָה לְמַפְרֵעַ מוזין זייא בענטשין אײדער זייא גייען אוועק פון ארט כְּשֶׁהֵן חוֹזְרִין צְרִיכִין בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה אונ ווען זייא קומען צוריק צו זייער ארט אונ ווילען ווייטער עסין מוזין זייא זאגין פריער אברכה: (ג) וְכֵן אִם הָיוּ מְסוּבִּין בִּשְׁתִיָּה אוֹ לֶאֱכוֹל פֵּירוֹת אונ אזוי איז דער דין אויב זייא זענען גיזעסין אונ גיגעסין פירות אדער גיטרונקען וויין אדער אנדערע משקה אונ זענען אין מיטען אוועק געגאנגען שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה מְקוֹמוֹ הֲרֵי פָּסַק אֲכִילָתוֹ דער וואס גייט אוועק פון זיין ארט אין מיטען עסין האט אויף גיהערט דאס עסין לְפִיכָךְ מְבָרֵךְ לְמַפְרֵעַ עַל

וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב צווישען פעלקער זאל דער יוד ניט גירעכונט ווערין כָּל רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ ה' אלע מענטשין וואס וועלין זייא זעהן זאלין זייא דערקענען אז זיי זענען די קינדער פון די אלטערין וואס זענען גיבענטשט גיווארין פון הקב"ה כֵּיצַד וויא אזוי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל אִם בָּאִים חַיָּלוֹת עֲלֵיהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ עַל בִּגְדֵיהֶם סִימָן מִן עֲבוֹדַת אֱלִילִים יודין זאלין ניט זאגין אויב אויף אונז וועלין קומען אחיל שונאים אונז שלעכטס צו טאהן וועלין מיר מאכין אצייכין פון עבודה זרה אויף אונזערע קליידער מען זאל מיינען אז מיר זענען עכו"ם, טאר מען ניט וְשֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ עַצְמָם כְּאִלּוּ הֵם מְשָׁרְתֵי עוֹבְדֵי אֱלִילִים דיא יודין זאלין זיך ניט פארשטעלין מיט דיא קליידער פון דיא קלויסטער דינער מען זאל מיינען אז זייא זענען אויך קלויסטער דינער שֶׁלֹּא יָשִׂימוּ עַל בָּתֵּיהֶם סִימָן מֵעוֹבְדֵי אֱלִילִים דיא יודין זאלין ניט מאכין אויף דיא שטובין זייערע אצייכין פון די געצין דינער וְשֶׁלֹּא יְגַלְּחוּ בְּגוֹבַהּ הָרֹאשׁ שֶׁיִּהְיוּ הַנָּכְרִים סְבוּרִים שֶׁהֵם נָכְרִים דיא יודין טארין ניט אפגאלין די האר פון מיטען קאפ וויא דיא גלחים גייען דיא געצין דינער זאלין מיינען אויף זייא אז זיי זענען אויך גלחים וְאִם נָכְרִים עוֹבְרִים וּפוֹגְעִים בָּהֶם יְהוּדִים אויב עכו"ם גייען אין וועג אונ יודין האבין זייא בגעגינט וְהַנָּכְרִים הוֹלְכִים בְּבֵית תְּפִלָּתָם אונ דיא עכו"ם גייען צו זייער קלויסטער, ווילען דיא יודין גיין מיט דיא עכו"ם צו זאמען אין זייער קלויסטער מען זאל ניט דערקענען אז זייא זענען יודין לֹא יֵלְכוּ עִמָּהֶם הַיְּהוּדִים זאלין דיא יודין ניט גיין מיט די עכו"ם צו זאמען אין קלויסטער שֶׁיִּהְיוּ סוֹבְרִים שֶׁהֵם נָכְרִים מען זאל מיינען זייא זענען אויך עכו"ם, דאס טאר מען ניט שֶׁנֶּאֱמַר ווארום עס שטייט אין פסוק [תהלים מד] אִם שָׁכַחְנוּ שֵׁם אֱלֹהֵינוּ אויב מיר האבין פארגעסין דעם נאמען פון אונזער גאט וַנִּפְרוֹשׂ כַּפֵּינוּ לְאֵל זָר אונ מיר האבין פארשפרייט אונזערע הענט צו אפרעמדין גאט הֲלֹא אֱלֹהִים יַחֲקָר זֹאת דאס וועט גאט פארשטין וּכְתִיב אונ נאך

ויהונדב בן רכב בית הבעל ויאמרו לעובדי הבעל חפשו וראו פן יש פה עמכם מעבדי ה' כ"א עובדי הבעל לבדם כי היו יראים פן יהיה מעבדי ה' עמהם מיראת המלך :

שנייה לכתחלה על מה שהוא צריך לאכול. והמשנה מקומו מפינה לפינה בבית אחד אינו צריך לחזור ולברך. אבל במזרחה של תאנה ובא לאכול במערבה צריך לחזור ולבריך :

שטייט אין פסוק ויבא יהוא ויהונדב בן רכב בית הבעל ויאמרו לעובדי הבעל חפשו וראו אם יש פה עמכם מעובדי ה' דער מלך יהוא אונ יהונדב בן רכב זענען געקומען אין דיא שטוב פון דיא עבודה זרה אונ זיי האבין גיזאגט צו דיא מענטשין וואס דינען דיא עבודה זרה זוכט נאר דא אין שטוב אונ זעהט טאמער געפינט זיך דא איין מענטש וואס דינט צו גאט זאלט איהר איהם ארויס טרייבין פון דאנען כי אם עובדי הבעל לבדם דא זאלין נאר זיין די מענטשין וואס דינען עבודה זרה כי היו יראים פן יהיה מעבדי ה' עמהם מיראת המלך ווארום יהוא מיט יהונדב האבין מורא געהאט טאמער זענען דא אין דעם קלויסטער אזעלכע מענטשין וואס אין אמת דינען זיי צו הקב"ה נאר ווייל זייא האבין מורא פאר דעם מלך קומען זייא אין קלויסטער מען זאל מיינען זייא דינען דיא עבודה זרה, האט יהוא גיהייסין אזעלכע מענטשין זאלין ארויס גיין פון קלויסטער :

מה שאכל דריבער דארף ער פריער בענטשין אויף דעם וואס ער האט שוין גיגעסין וווער ומברך שניה לבתחלה על מה שהוא צריך לאכול נאכדעם דארף ער זאגין נאך אמאהל אברכה אויף דעם עסין וואס ער וויל איצט עסין והמשנה מקומו מפינה לפינה בבית אחד אונ דער וואס ענדערט זיין ארט אין מיטען עסין פון איין ווינקול צום אנדערין ווינקול אין דיא זעלביגע שטוב אינו צריך לחזור ולברך דארף ער ניט זאגין נאך אמאהל אברכה אבל במזרחה של תאנה ובא לאכול במערבה צריך לחזור ולברך אויב אייגער איז געשטאנען נעבין אפייגין בוים אונ האט געריסען פייגין פון בוים אונ האט גיגעסין פון מזרח זייט בוים, נאכדעם גייט ער צו דעם זעלבינען פייגין בוים אין מערב זייט בוים אונ רייסט דארט פייגין צום עסין, מוז ער אויף דיא פייגין זאגין נאך אמאהל אברכה :

אונקלוס תצא יום ה תורה

לחמשיך מת"ת דו"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ה דמלוי הה אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם :

ח אֲרֵי תִבְנֵי בֵּיתָא חַדְתָּא וְתַעְבֵּיד תִּיקָא לְאִגָּרָךְ וְלָא תְשַׁוֵּי חוֹבַת דִּין

שלישי ח כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים

ת"א מעקה לגגך. חולין קלו: ולא תשים דמים. כתובות מא ב"ק טו טז:

רשב"ם

(ח) מעקה. אין לו חבר בתורה במו מגזרת מעשה מרמה הוא. אבל עקת רשע. תעיק העגלה. מעיק

רש"י

(ח) כי תבנה בית חדש. אם קיימת מלות שלוח הקן סופך לבנות בית חדש ותקיים מלות מעקה שמלוה גוררת מלוה ותגיע לכרם ושדה ולבגדים נאים לכך נסמכו פרשיות הללו: מעקה. גדר סביב לגג. ואונקלוס תרגם תיקא.

טעם על מצות מעקה

(ח) כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך וגו' כי יפל הנפל ממנו. ודרשו חז"ל ראוי הוא זה ליפול מששת ימי בראשית אלא אם לא תגרום שתהא מיתתו על ידך. כתב הרב רבינו בחיי כי כל הנבראים נבראו בחפלם ורלונם והקב"ה הודיעם

פירוש לתורת אלהים

(ח) כי תבנה ווען דו וועסט בויען אנייע שטוב ועשית וועסטו זוכה זיין צו בויען אנייע שטוב אונ וועסט זאלסטו מאכין אגאניק צו דיין דאך. רש"י שרייבט מקיים זיין נאך אמצוה צוא מאכין אגאניק ארום אז דו האסט מקיים גיוועזין די מצוה פון שלוח הקן דיין דאך ולא תשים אונ זאלסט ניט טאן אומשולד־

מצות השם

(ח) [תקמו] (עשה רכג) להסיר המכשולים והסכנות מכל מושבותינו ולבנות כל המקומות הרעועים על סדר שהוסר הסכנה. שנאמר ועשית מעקה לגגך:

(שם) [תקמז] (לאו שכד) שלא להניח המכשולות והסכנות בחלרנו ובבתינו. שנאמר ולא תשים דמים בביתך:

ועשית מעקה לגגך וגו' ודאס איז אמצות עשה) אז איינער בויעט אשטוב מוז ער מאכין אויבין אויף דעם דאך ארום דעם דאך ווענט פון אלע זייטין ווער עס וועט זיין אויף דעם דאך זאל ניט קענען אראפ פאלין פון דאך :

ולא תשים דמים בביתך וגו' ודאס איז אמצות לא תעשה) דו זאלסט ניט טאהן בלוט אין דיין שטוב דאס מיינט מען יעדער מענטש מוז זעהן אין זיין שטוב זאל ניט זיין אזוי אזאך וואס איז אסכנה פאר מענטשין :

בביתך כי־יפל הנפל ממנו: ט לא־תזרע כרמך כלאים פן־תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם: ס י לא־תחרש בשור־

אונקלוס

דקטול בביתך ארי יפיל דנפיל מניה: ט לא תזרע כרמך עירובין דלמא תסתאב דמעת זרעא די תזרע ועללת כרמא: י לא תרדי

ת"א כי יפל. ב"ק נא חולין קלו: [פן תקדש. קידושין נו חולין קטו קטז: המלאה הזרע. פסחים כה: ותבואת הכרם. ברכות לה:

רשב"ם

תחתיכם, מגזרת שב קם הם: (ט) תקדש. תאסר

בעל הטורים

(ח) כי יפל הנפל. וסמיך ליה לא תזרע. רמז לדברי ר' יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד: (ט) המלאה.

ב' במס'. פן תקדש המלאה. כאשר תעיק העגלה המלאה לה עמיר. וזהו שאמרו שצריך להרחיק בכלאים כמלא למד בקר. ובניסה רפויין שצריך למדוד כד"א שוחקות ולא יש דגש בעלמים בבטן המלאה: (י) לא תחרש בשור ובחמור. טהור וטמא. רמז שלא ישתתף לדיק עם רשע: תחרש. ב'. דין. ואידך אל תחרש על רעך רעה. זהו שאמרו שלא לחרוש בשור ובחמור לפי שהשור מעלה גרה והחמור אינו מעלה גרה וכשיראה שהשור מעלה גרה יסיה סבור שהוא אוכל ומצטער. וזהו אל תחרוש על

שפתי חכמים

ב ר"ל נל"ל הניפל. ומתרץ דהנופל ר"ל ראוי זה ליפול ומצרם והולך כיון שראוי זה ליפול למה עובר זה בלאו אם לא עשה מעקה ונפל אדם ממנו ונהרג ואעפ"כ לא תגלגל כו': ל וא"כ כל העם מרגנים אחריך שאתה חייב הואיל ונפל זה מן הגג שלך: מ ולאו דוקא חטה ושעורה אלא ה"ה שני זרעים אחרים. וא"ת מנ"ל לרש"י שצריך שני מיני זרעים אחרים עם חרצן דלמא מין אחד עם חרצן סגי. וי"ל דא"כ הל"ל לא תזרע בכרמך כלאים דהוה משמע מין זרע אחד עם כרמך לא דהוי כלאים ומדכתי' לא תזרע כרמך כלאים משמע שהיה כלאים בלא כרמך. וא"ת והלא כבר הזהיר על הכלאים לעיל בפ' קדשים דכתיב שדך לא תזרע כלאים. וי"ל דלעיל מיירי מכלאי זרעים כדכתיב שדך לא תזרע כלאים ואינו עובר אלא בלאו א' וכאן עובר בשני לאוין משום כלאי זרעים ומשום כלאי כרם: נ וא"ת מנ"ל דלאו דוקא שור וחמור והחיישם.

רש"י

כגון תיק שמשמר מה שבתוכו: כי יפל הנפל. ראוי זה ליפול ב ואעפ"כ לא תתגלגל מיתתו על ידך שמגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י ל חייב: (ט) כלאים. (קידושין לט, חולין פב) חטה מ ושעורה וחרצן במפולת יד: פן תקדש. כתרגומו תסתאב. כל דבר הנתעב על האדם בין לשבח כגון הקדש בין לגנאי כגון איסור נופל בו ל' קדש. כמו (ישעיה סה) אל תגע בי כי קדשתיך: המלאה. זה מילוי ותוספת שהזרע מוסיף: (י) לא תחרש בשור ובחמור. (בבא קמא לד) הוא הדין לכל שני מינים שבעולם והוא הדין להנהיגם יחד קשורים נ זוגים

טעם על מצות מעקה

כראשית הבריאה כל עניניה וכל המקרים המתחדשים לבא עליהם וכן הודיעם ימי חייהם ומיתתם איך תהיה וכן ענין מזונותם אם בריוח אם בצער הם ע"י עלמן אם מצד אחרים. וכן דרשו רז"ל כל מעשה בראשית לדעתם נבראו לצביונם נבראו וכלם נבראו וקבלו. וע"ז אמרו ראוי הי' זה ליפול מששת ימי בראשית ואעפ"כ יש עונש גדול למי שמסבב מיתה או איזה היזק לחבירו ולכך ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך. כי מי שדמיו בו וראוי ליפול למה יהי' זה בביתך, כי יפול הנופל ממנו. ר"ל אותו שראוי ליפול תבא לו הנפילה ממנו ומעצמו ולא באמצעותך ואתה לא תהי' כלי זעמו של הקב"ה. או ממנו שב אל שהמעקה כי כראוי ליפול יפול אפי' מן המעקה ואין המעקה מצלת כי אם את שאינו ראוי ליפול. כתב הרב ר"י פרשת שלוח הקן מתחלת בכ' ומסיימת במ'. ובין הכל סמ"ך. וכן פרשת מעקה וכרם מתחיל בכ' ומסיים במ' ג"כ בין הכל סמ"ך. ע"ש סומך ה' לכל הנופלים כי בשלוח הקן איתא בגמרא הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא גוזלות ועלה ושלח את האם ונטל הבנים בחזירתו נפל ומת היכן אריכות ימיו של זה, וסמכו ה' ליתן לו אריכות ימים לעולם שכלו ארוך. ובעשיית מעקה סמך ה' לכל הנופלים הראוי ליפול. ובלא תזרע כרמך כלאים שאינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד וע"י יגרום לו תוקד את אמנם כשאינו זורע ע"ז השאין סמך ה' לכל הנופלים במפולת יד:

פירוש לתורת אלהים

דיג בלוט אין דיין שטוב כי יפול אפילו עם וועט אראפ פאלין דער וואס דארף פאלין פון דעם דאך זאל דאס ניט זיין דורך דיר ווארום גאט שיקט אזכות דורך אזכאי אונ אחוב דורך אחייב: (ט) לא תזרע דו זאלסט ניט זייען דיין ווייגארטין מישונג דאס איז ווייץ מיט גערשטין אונ קערענדליך וויינ־טרויבין צוזאמען פן תקדש טאמער וועט אסור ווערן המלאה די פולע תבואה הזרע דורך די זייהונג וואס דו וועסט זייען ותבואת הכרם מיט די פרוכט פון דעם ווייגארטין דען אלם ווערט אסור די גמרא זאגט אז דאס ווארט תקדש איז גלייך וויא עם וואלט שטיין צוויי ווערטער תוקד אש מען זאל דאס פאר ברענען אין פייער: (י) לא תחרוש דוא טארסט ניט אקערין בשור מיט א אקס אונ מיט א אייזיל צוא זאמען. רש"י מאכט איין מין בהמה מיט דעם אנדערין מין בהמה טאר מען ניט צוזאמען פארין

מצות השם

(ס) [תקמח] (לאו סכה) שלא לזרוע שני מיני תבואה בכרם ולא קנבוס ולוף (וכן שאר ירקות). שנאמר לא תזרע כרמך כלאים:

(סס) [תקמט] (לאו סכו) שלא לאכול כלאי הכרם. שנאמר פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם:

לא תזרע כרמך כלאים וגו' דאס איז אמצות לא תעשה מען טאר ניט זייען צוויי מינים תבואה אין ווייגארטין: פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע וגו' דאס איז אמצות לא תעשה אויב מען האט געזייעט צוויא מינים תבואה אין ווייגארטין טאר מען ניט עסין די תבואה אונ ניט די וויינ־טרויבין, אונ אויב מען האט געמאכט וויין פון די וויינטרויבין טאר מען ניט טרינקען דיא וויין:

וּבַחֲמֹר יַחְדָּו׃ יא לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו׃ ס יב גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ׃

אונקלוס: בְּתוֹרָא וּבַחֲמָרָא כַּחֲדָא׃ יא לָא תִתְלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז עֲמַר וְכִתָּן מְחַבַּר כַּחֲדָא׃ יב כְּרֻסְפְּדִין תַּעְבֵּיד לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפֵי כְּסוּתָךְ דִּי תִתְכַּסֵּי בַהּ׃

ת"א לא תלבש שעטנז. כלאים לד שבת כז יבמות ד ס נזיר מא נא מנחות כט מג בכורות י: צמר ופשתים. יבמות ד נזיר נח מנחות לט מג: גדלים. שבת נז סוכה ט יבמות ד נזיר מא נא מנחות לט מג מו בכורות יז ערכין ג: על ארבע. זבחים יח מנחות מג חולין קלו: אשר תכסה. שבת כז זבחים יח מנחות מא מג:

בעל הטורים

דעך רעה שגורם לחמור שחורש על רעהו רעה: (יא) לא תלבש. בגימ' אסורה להנית. שאפי' בגד ארוך וכו כלאים מלך אחד אסור להתכסות בה מלך השני: (יב) גדלים. ב'. הכא. ואידך גדלים מעשה שרשרת. וז"ש ב"ה גדיל שנים דהרי גדלים כתיב ופותלסו מתוכו' כדכתיב מעשה שרשרות כדרך שעושים שרשרת: אשר תכסה. בגי' להביא כסות סומא שהוא חייב: אשר תכסה בה כי יקח. לרמז להא דאי' בנדרים ר"א מגלה טפח ומכסה טפח. ד"א אשר תכסה כי יקח. רמז לת"ח שמאפיל בטליתו. ד"א רמז כי יקח אשר תכסה נלמד שמכסים לו על כל עונותיו:

רשב"ם

בקדשים: (יב) גדלים. ציצית צריך שיהא גדול וקלוע:

רש"י

בהולכת שום משא: (יא) שעטנז. ל' עירוב. ורבותינו פירשו ש שוע טווי ונוז: (יב) גדלים תעשה לך. (יבמות ד, ספרי) אף מן הכלאים, לכך סמכן הכתוב:

שפתי חכמים

וי"ל דילפינן שור שור משבת דכתיב ושורך וחמורך וכל בהמתך מה להלן כל בהמות אף כאן כל בהמות והואיל ושור וחמור לאו דוקא אף לא תחרוש לאו דוקא אלא ה"ה להנהיגם כו': ם לאפוקי לבדים דאינן טווי: נוז אין בהם משום שעטנז. וע' לעיל בס' קדשים:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) לא תחרש בשור ובחמור יחדו. לפי שהשור מעלה גרה ומלעטה החמור כשיטמע ששור אוכל:

(יא) לא תלבש שעטנז. לפי שהקרבת נעמה משת ושת ליתנא ומתכלת ותכלת עמרא סרי למר ופשתים יחדיו ולא רלה שקב"ה שיתשו בניו דוגמתו כמו שמלינו בקטרת אים אשר יעשה כמוה להריח בה וגו'. וכן אחז"ל לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם כו'. ד"א לפי שהקריב קין זרע פשתן והבל הביא מבכורות צאנו שהוא מין צמר לא רלה הקב"ה שיתחברו יחד לפי שלהם נחלקו:

טעם על מצות ל"ת בשו"ם

(י) לא תחרש בשור ובחמור וגו'. י"א כי טעם מלוה זו כי ורחמיו על כל מעשיו כתיב, ואין כח החמור ככח השור. ולפי דבריו יהי' שור וחמור דוקא ולא בהמות אחרות. אבל לא כן דעת רז"ל. ועיקר הטעם במלוה זו משום חשש כלאים שמא יבואו להרבעם ויעשו ולדות משונים ולהכחיש מעשה בראשית שנאמר בכל הברואים למינהו למינהו. ומה שיחזק הטעם הזה הוא מה שנכתב פסוק זה באמצע בתוך שני פסוקי הכלאים. פסוק של לפניו לא תזרע כרמך, ושל לאחריו לא תלבש שעטנז. לפי שהאיסור כלאים נלטוינו בו שלשה דברים, הקרקע, בבהמה, ובבגדים. לכך סדר כאן שלשה חלקי הכלאים בג' פסוקים בזה אחר זה, ובסדר קדשים נסתכלו שלשתן בפסוק אחד, הוא שאמר (ויקרא יט) את חקתי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך:

ליקוטים על התורה

(י) לא תַחֲרוֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר יַחְדָּיו. דער זוהר זאגט אז אָקס מיט אַאייזיל בַּהעפטין זיך צוא זאַמען ווערט פון זייא צוּבָּארין אַזעלכע בַּשְׁעפֶעניִשׁען וואס זענען שעדליך צוא דער וועלט, דריבער טאר מען ניט אַקערין מיט אָקס אונ אַאייזעל צו זאַמען געשפּאַנט, ווייל דער בַּעַל הַבַּיִת ווערט זיי פון פעלד אַביין פירען אין איין שְׁטאַל וועלין זייא זיך צו זאַמען פּאָרין אונ וועלין בְּרֵיינגען די שעדליכע בַּשְׁעפֶעניִשׁען אויף דער וועלט:

פירוש לתורת אלהים

זיי זאָלין טְראָגין אַמַשָּׂא נָאר דער פסוק שְׁטֶעלְט אֵלְם וויא דער סֵדֶר איז: (יא) לא תִלְבַּשׁ דוּא טארסט ניט אָנְקְלֵיידין אַקְלֵייד וואס זיא איז פון וואל מיט פְלַאקְס צוא זאַמען גֶעשְׁפּוּנֶען אָדער גֶענֵייט: (יב) גְדִלִים פְלֶעכְטוּנְג דאס איז ציצית זאָלְסְטוּ צוא דִיר מאַכין עַל אַרְבַּע אויף די פִיר עֶקִין כְּסוּתְךָ פון דיין קְלֵייד אֲשֶׁר וואס דו טוּסְט דיך צו דֶעקִין מִיט אִיר:

מצות השם

(י) [תקכ] (לאו שכז) שלא לחרוש בשור ובחמור. שנאמר לא תחרש בשור ובחמור יחדו:

(יא) [תקכא] (לאו שכח) שלא ללבוש בגד ארוג בצמר ופשתים. שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו:

אייִנְגֶעשְׁפּאַנְט אין אַוואגין אַאָקְס מיט אַאייזעל צוא זאַמען טאר מען ניט זיצען אין וואגין אונ פּאָרין, אונ מען טאר זייא ניט טְרַייבִּין ווי זאָלין גֵיין:

לא תַחֲרוֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר יַחְדָּו דאס איז אַמִצְוַת לא תַעֲשֶׂה. מען טאר ניט אַקערין מיט אָקס אונ אַאייזעל צוזאַמען ומען טאר ניט אַיין שְׁפַּאנען אין אַקער אַאָקְס מיט אַאייזעל אונ אַקערין מיט בֵּיידֶע צו זאַמען, אונ מען טאר ניט אַיינְשְׁפַּאנֶען אין אַוואגין אַאָקְס מיט אַאייזעל צו זאַמען, אונ אויב עס איז

לא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז וגו' דאס איז אַמִצְוַת לא תַעֲשֶׂה אַקְלֵייד וואס איז גִיוועבְּט פון וואל מיט פְלַאקְס צוא זאַמען טאר מען ניט אָנְקְלֵיידען אויף זיך דאס איז שַׁעַטְנֵז, אונ מען טאר ניט גֵייען מיט וואל אַקְלֵייד פון פְלַאקְס, אונ מען טאר ניט גֵייען מיט פְלַאקְס אַקְלֵייד פון וואל:

582 תצא יום ה נביאים תרגום

להמשיך מנ"ה דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וַיִּטֹּשׁ דָּוִד אֶת־הַכֵּלִים מֵעָלָיו עַל־יַד שׁוֹמֵר הַכֵּלִים
וַיָּרָץ הַמַּעֲרָכָה וַיָּבֹא וַיִּשְׁאַל לְאֶחָיו לְשָׁלוֹם׃ ב וְהוּא ׀
מְדַבֵּר עִמָּם וְהִנֵּה אִישׁ הַבֵּנַיִם עוֹלֶה גָּלְיָת הַפְּלִשְׁתִּי
שְׁמוֹ מִגַּת מִמַּעַרְוֹת פְּלִשְׁתִּים וַיְדַבֵּר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה
וַיִּשְׁמַע דָּוִד׃ ג וְכֹל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּרְאוֹתָם אֶת־
הָאִישׁ וַיָּנֻסוּ מִפָּנָיו וַיִּירְאוּ מְאֹד׃ ד וַיֹּאמֶר ׀ אִישׁ
יִשְׂרָאֵל הַרְּאִיתֶם הָאִישׁ הָעֹלֶה הַזֶּה כִּי לְחָרֵף אֶת־
יִשְׂרָאֵל עֹלֶה וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יַכֶּנּוּ יַעְשְׁרֶנּוּ ׀
הַמֶּלֶךְ ׀ עֹשֶׁר גָּדוֹל וְאֶת־בִּתּוֹ יִתֶּן־לוֹ וְאֵת בֵּית
אָבִיו יַעֲשֶׂה חָפְשִׁי בְּיִשְׂרָאֵל׃ ה וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־
הָאֲנָשִׁים הָעֹמְדִים עִמּוֹ לֵאמֹר מַה־יֵּעָשֶׂה לָאִישׁ
אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת־הַפְּלִשְׁתִּי הַלָּז וְהֵסִיר חֶרְפָּה מֵעַל
יִשְׂרָאֵל כִּי מִי הַפְּלִשְׁתִּי הֶעָרֵל הַזֶּה כִּי חֵרֵף מַעַרְכוֹת
אֱלֹהִים חַיִּים׃

*ממערכות קרי

א וּשְׁבַק דָוִד יָת מָנַיָא דִי עֲלוֹהִי עַל יַד נְטִיר מָנַיָא וּרְהַט לְסִדְרָא וַאֲתָא וּשְׁאַל לַאֲחוּהִי בִּשְׁלָם: ב וְהוּא מְמַלֵיל עִמְהוֹן וְהָא גַבְרָא מְבֵינֵיהוֹן סָלִיק גָלְיָת פְּלִשְׁתָּאָה שְׁמֵיהּ מִגַת מִסִדְרֵי פְּלִשְׁתָּאֵי וּמַלֵיל כְּפִתְגָמַיָא הָאִלֵין וּשְׁמַע דָוִד: ג וְכָל אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל בְּמִחְזֵיהוֹן יָת גַבְרָא וְאַפִּיכוּ מִן קֳדָמוֹהִי וּדְחִילוּ לַחֲדָא: ד וַאֲמַר אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל הַחֲזֵיתוּן גַבְרָא דְסָלִיק הָדֵין אֲרֵי לְחַסָדָא יָת יִשְׂרָאֵל סָלִיק וִיהֵי גַבְרָא דִיקַטְלִינֵיהּ יְעַתְּרִינֵיהּ מַלְכָּא עוֹתַר סַגִי וְיָת בְּרַתֵּיהּ יִתֵּן לֵיהּ וְיָת בֵּית אֲבוּהִי יַעֲבֵיד חוֹרִין בְּבִרְכָן בְּיִשְׂרָאֵל: ה וַאֲמַר דָוִד לְגֻבְרַיָא דְקַיְמִין עִמֵיהּ לְמֵימַר מָה יִתְעֲבֵיד לְגַבְרָא דְיִקְטוֹל יָת פְּלִשְׁתָּאָה דֵיכִי וְיַעְדֵי חִסוּדָא מֵעַל יִשְׂרָאֵל אֲרֵי מַן פְּלִשְׁתָּאָה עֲרְלָא הָדֵין אֲרֵי חַסֵד סִדְרֵי עָבְדֵי קְרָבָא דְעַמֵיהּ דַיְיָ קַיָמָא:

מצודת דוד

(א) ויטש. עזב והניח הכלים אשר עמו ביד שומר הכלים של החיל למלחמה: וירץ המערכה. אל האחיו שהלכו כבר אל המערכה: (ב) ממערכות פלשתים. חוזר על מלת עולה: (ד) הראיתם. כראותם עולה אמרו אלו לאלו בל' שאלה הלא אתם נותנין לב להתבונן מעשה האיש העולה הזה כי הנה לחרף וגו': יעשה חפשי. מבלי לעבוד עבודת המלך: (ה) מה יעשה לאיש. אף שכבר שמע חזר ושאל להכנים בדברים ולומר שהוא ילך: כי מי. במה נחשב הוא לחרף מערכות עם ה':

רש"י

(א) שמר הכלים. של כלי הצבא: (ד) יעשה חפשי. מדברים האמורים במשפט המלוכה:

כתובים תהלים קט

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אר אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א יִהְיוּ־בָנָיו יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה׃ ב וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו
וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם׃ ג יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ׃ ד אַל־יְהִי לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל־יְהִי חוֹנֵן
לִיתוֹמָיו׃ ה יְהִי־אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמָם׃

א יְהוֹן בְּנוֹי יַתְמֵי וְאִתְּתֵיהּ אַרְמַלְתָּא: ב וְאִטַלְטְלָא יִטַלְטְלוּן בְּנוֹי וְשָׁאֲלוּן וְתִבְעוּן מִדַּהֲוַת צְדִיתְהוֹן: ג יְנַכֵּב מָזוֹפָא לְכָל דִּילֵיהּ וְיִבּוֹזוּן נוּכְרָאִין לִיעוּתֵיהּ: ד לָא יְהֵי לֵיהּ נָגֵיד חִסְדָּא וְלָא יְהֵי לֵיהּ דְּחֵיס עַל יַתְמוֹי: ה יְהֵי סוֹפֵיהּ לְאִשְׁתֵּיצָאָה בְּדָר אוּחֲרָן יִתְמְחֵי שְׁמְהוֹן:

מצודת דוד

(ב) ונוע ינועו. יהיו נעים ונדים לשאול פת לחם גם ישאלו וידרשו פתן ממקום מושבותם בבתיהם החרבות ר"ל גם על הפתחים ישאלו גם במושבותם מעוברי דרך: (ג) ינקש. הנושה בו יהיה פח יקוש ללכוד לעצמו את הכל והנכרים ממנו שאינם ראוים לירשו ישללו עמלו: (ד) אל יהי. לא יהיה לו שום אוהב להיות מושך עליו חסד ולא יהיה מי אשר יחנן ליתומיו: (ה) יהי אחריתו. בנו יהיה לכריתה ובדור האחר בנו ר"ל בדור השלישי ימח שם האב והבן כי ימותו ואינם וישכחו מן הלב:

רש"י

(ב) ושאלו ודרשו. הכל ישאלו עליהם מה היתה להם מתוך קול חורבתם: (ג) ינקש. יטריחם: נושה. המלוה שלוה להם לגבות חובו מהם:

פירוש ע"ט

(א) יִהְיוּ בָנָיו יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה. זָאלֶען זַיינֶע קִינְדֶער זַיין יְתוֹמִים אוּנ זַיין ווַייבּ זָאל זַיין אַלְמָנָה:

[א] ל"ב כו'. למאי דמפרש הר"ב בסוף המשנה שלא הי' קרן בנוי כלל במזרח ודרום כי אם באמה מכאן ואמה מכאן מפרש בגמרא דכי תנן הכא ל"ב על ל"ב היינו מן הלד פי' רש"י מלד לפון ומערב היה ל"ב ולא כד' רבעי דמזרח ודרום לא היה אלא ל"א על ל"א: (א) גמרא. ובמכילתא דריש ואם מזבח אבנים אינו רשות אלא חובה ודכתיב מזבח אדמה היינו מחובר באדמה: [ב] ל' כו'. בתוס' כלים פי"ז מ"י תנן דכל אמות בה ששה טפחים חוץ מסקרן והיסוד והסובב ויש שני פירושים לרש"י גורס היסוד בכת חמשה ולא הכניסה ולסר"מ אף כניסת היסוד בכת ה' ולכך כתב ל' וכ' טפחים על כו' ומתני' לא חשיב ליה כיון דלא הוי אמה: [ג] כ"ח כו'. הכא לכ"ע לאו דוקא דהא

המזבח היה [א] שלשים ושתים על שלשים ושתים. עלה אמה וכנס אמה זה היסוד. נמצא [ב] ל' על ל'. עלה חמש וכנס אמה זה הסובב. נמצא [ג] כ"ח על כ"ח. (נ"א עלה שלש

כלי תפארת דוד דמלכות דילידם א אל אלה אלהי אלהים

המזבח היה ל"ב אמה על ל"ב אמה. היה מביא דפוס מרובע עשוי מארבע קרשים כל קרש ארכו שלשים ושתים אמה ורוחב הקרש אמה והוא גובהו של הדפוס וממלאו אבנים (א) וסיד וזפת ועופרת מהותך והיא נעשית מקשה א' של ל"ב אמה על ל"ב אמה גבוה אמה וזהו יסוד: עלה אמה וכנס אמה. אחר שעלה היסוד לגובה אמה מביא דפוס אחר שאורך כל קרש שלשים אמה ורוחב הקרש דהיינו גבהו של דפוס זה ה' אמות ונותנו על היסוד וממלאו אבנים וסיד וזפת ועופרת כראשון ונדבק ביסוד ונעשה מקשה

פרק ג א הַמִּזְבֵּחַ הָיָה שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם עַל שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם דער מזבח איז גיוועז לאנג צוויי און דרייסיג איילין. און ברייט איז ער אויך גיוועז צוויי און דרייסיג איילין ומען האט גענומען פיר ברעטער, יעדער ברעט איז גיוועז לאנג צוויי און דרייסיג איילין, און ברייט איין אייל, און מען הט גמאכט פון דיא פיר ברעטער אפירקאנטיגען קאסטען. איז דער קאסטען גיוועז הויך אאייל, און לאנג צווייא און דרייסיג איילין, און ברייט אויך צוויי און דרייסיג איילין, אין דעם קאסטען האט מען אן גישאטען וואפנע מיט שטיינער און פעך און הויבען האט מען בגאסען מיט בלייא איז געווארין דער קאסטען פאר מאכט], דאס מיינט די משנה עָלָה אַמָּה דער קאסטען איז ארויף גינאנגען דיא הייך ביז אאייל וְכָנַס אַמָּה דער נאך האט ער אריין גענומען אין די ברייט פון אלע פיר זייטען אאייל זֶה הַיְסוֹד דאס איז גיוועז דער פונדאמענט, [ווארום מען האט גינומען נאך פיר ברעטער, יעדער ברעט איז גיוועז לאנג דרייסיג איילין און ברייט פינף איילין, און מען האט גימאכט פון דיא פיר ברעטער אפירקאנטיגען קאסטען, איז דער קאסטען גיוועז הויך פינף איילין און לאנג דרייסיג איילין און ברייט אויך דרייסיג איילין. און מען האט גישטעלט דעם אנדערין קאסטען אויף דעם אונטערשטין קאסטען, איז אפ גערוקט געווארין דער אנדערער קאסטען פון דעם אונטערשטין קאסטען איין אייל אין יעדער זייט, דער אייל איז דער יסוד [פונדאמענט] פון מזבח. און אין דעם קאסטען האט מען אויך גישאטען וואפנע מיט שטיינער און פעך און הויבען האט מען בגאסען מיט בלייא, איז געווארין דער קאסטען פאר מאכט נִמְצָא שְׁלֹשִׁים עַל שְׁלֹשִׁים ווערט געפונען דער אנדערער קאסטען איז לאנג דרייסיג איילין און ברייט דרייסיג איילין, דאס מיינט דיא משנה עָלָה חָמֵשׁ דער אנדערער קאסטען איז ארויף גע־גאנגען דיא הייך ביז פינף איילין וְכָנַס אַמָּה דער נאך האט ער אריין גענומען אין די ברייט אאייל אין יעדער זייט זֶה הַסּוֹבֵב דאס איז גיוועז דער סובב [ווארום מען הט גינומען נאך פיר ברעטער, יעדער ברעט איז גיוועז לאנג אכט און צוואנציג איילין. און ברייט דריי איילין. און מען האט גימאכט פון דיא פיר ברעטער אפירקאנטיגען קאסטין. איז דער קאסטען גיוועז הויך דריי איילין און לאנג אכט און צוואנציג איילין. און ברייט אכט און צוואנציג איילין, און מען הט גישטעלט דעם דריטן קאסטן אויף דעם אנדערין קאסטן. איז אפ גירוקט גיווארין דער דריטער קאסטען פון אנדערין קאסטען איין אייל אין יעדער זייט. דער אייל הייסט סובב, און אין דעם קאסטען האט מען אויך גישאטען וואפנע מיט שטיינער און פעך און הויבען האט מען בגאסען מיט בלייא. איז גיווארין דער קאסטען פארמאכט. אויף דעם קאסטען האט מען גירעקט אקויפערנע בלעך. אויף דיא בלעך הט מען מקריב גיוועזן די קרבנות נִמְצָא עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה עַל עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה ווערט גיפונען דער דריטער קאסטין איז גיוועז לאנג אכט און

פירוש ע"ט

(ב) וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ. און זיינע קינדער זאלין גיין בעטין אשטיקיל ברויט וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם און פון זייערע וויסטע וואהנונגען זאלין זייא גיין זוכען אשטיקיל ברויט צום עסין: (ג) יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל אֲשֶׁר לוֹ נאך זיין שטארבין זאל דער מלוה קומען מאנען זיין חוב און זאל צו נעמען דאס פארמעגין פאר זיין חוב וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ און וואס דער מלוה וועט גיט נעמען זאלין קומען פרעמדע און זאלין רויבין אלץ וואס ער האט פארזאמילט מיט זיין שווערע ארבעט: (ד) אַל יְהִי לוֹ מוֹשֵׁךְ חָסֶד ער זאל ניט האבין אמענטש וואס זאל מיט אים טאהן חסד וְאַל יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו און עס זאל ניט זיין ווער עס זאל דרהמנות האבין אויף זיינע יתומים: (ח) יְהִי אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית זיין סוף זאל זיין צו פארשניטען ווערין בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמָם אין דעם אנדערין דור וואס וועט זיין נאך זיינע קינדער זאל שוין זייער נאמען אפגע־מעקט ווערין פון דער וועלט:

וכנס אמה [ד] זה מקום הקרנות). מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה, נמצא עשרים ושש על עשרים ושש. מקום הלוך רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה. נמצא [ה] עשרים וארבע על עשרים וארבע מקום המערכה. א"ר יוסי מתחלה לא היה אלא כ"ח על כ"ח. כונס ועולה במדה זו. עד שנמצא מקום המערכה עשרים על עשרים. וכשעלו בני הגולה [ו] הוסיפו עליו ארבע אמות מן [ז] הדרום וארבע אמות מן המערב כמין גמא.

א' של ל' אמה על ל' אמה עומד על היסוד וזה נקרא סובב והוא גבוה מן היסוד ה' אמות והיינו כנס אמה שהוא מתקצר מן היסוד אמה לכל רוח וחוזר ומביא דפוס ג' שהוא כ"ח אמה על כ"ח אמה גבוה ג' אמות ונותנו על הסובב וממלאו כראשון וזהו מקום המערכה שהוא ראשו של מזבח נמצא היסוד בולט ויוצא מן הסובב אמה לכל צד והסובב בולט מן המקום המערכה אמה לכל צד ואח"כ מביא דפוס אמה על אמה גבוהה אמה ונותנו על זויות המזבח וממלאו והוא קרן המזבח וכן לד' זויות: מקום הלוך רגלי הכהנים. שלא יהיו הכהנים צריכין להלך בין הקרנות אלא מניחין אמה פנוי ממקום הקרנות ולפנים להלוך רגלי הכהנים: מתחלה. בימי שלמה לא היה אלא כ"ח על כ"ח וכונס ועולה של יסוד וסובב ומקום הקרנות ומקום הלוך רגלי הכהנים עד שנשאר מקום המערכה עשרים על עשרים: וכשעלו בני הגולה הוסיפו עליו ד"א וכו'. נמצא יסודו ל"ב על ל"ב ומקום מערכתו כ"ד על כ"ד: ד"א מן הדרום וד"א מן המערב גרסינן. והכי מייתי לה בזבחים פרק קדשי קדשים: כמין גמא. גימ"ל יונית שהוא כמין נו"ן הפוכה שלנו (ב) והתם מפרש דמשום שיתין דהיינו הנקבי' שיורדין בהם הנסכים הוסיפו למשוך המזבח לדרו' ולמערב דמעיקרא בימי שלמה דרשו מזבח אדמה אעוש כאדמה שלא יהא חלול וכשהיו מנסכים ע"ג המזבח בקרן דרומית מערבית היו הנסכים יורדין מן המזבח לרצפה ושותתים לבור שהיה כרוי שם אצל קרן דרומית מערבית סמוך למזבח ולא היה בתוך המזבח ובני הגולה הוסיפו בבנין המזבח עד שהיה אותו בור קלוט לתוך המזבח ופתחו נקבים (ג) לראש המזבח כנגדו לירד שם הנסכים שהם היו אומרים שתיה כאכילה מה אכילה מתעכלת במזבח דהיינו הקרבנות שנשרפים ע"ג המזבח אף שתיה דהיינו נסכים תבלע במזבח וקרא דמזבח אדמה דרשי ליה שיהא מחובר באדמה שלא יבנו ע"ג כיפין ולא ע"ג מחילות:

כניסת הסובב לכ"ע בת ה"ט (וכן נמי גובה הקרן. ועתוי"ט): [ד] זה. כלומר וגובה כל קרן אמה הרי גובה המזבח י' אמות כ"מ בשם סמ"ג וסר"ש ל"נ ליה וכתב מקום הקרנות שלא היה שם כניסה לא קחשיב. ועתוי"ט: [ה] כ"ד. הר"ש כתב כ"ד אמה וד"ט, עתוי"ט: [ו] הוסיפו. והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל אמר רב יוסף קרא אשכח ודרש ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל. כי בית מה בית ששים אמה (כדכתיב (מ"א ו) ששים אמה ארכו. רש"י) אף מזבח ששים אמה פי' רש"י ושלמה לא הבין לדרשו וסם דרשוהו והוסיפו לפי הלוכך לסם ולששים אמה לא הולכו והכי דריש עד ששים אמה ראוי לו ומקודש המקום אם ירצו: [ז] הדרום. וא"ת מסתמא לא היה בבית ראשון יסוד לקרן דרומית מזרחית לפי שלא היה בחלקו של טורף ואם בבית שני הוסיפו בדרום א"כ בנוי בחלקו של יהודה. תירץ התוס' דבבית ראשון היה לסם יסוד לדרום שהי' משוך בחלקו של טורף חוץ מלוח מזרחית שלא נשתנה בהיה בלא יסוד על חלקו של יהודה כמו בבית שני וקראי דממעטי בה"ם אוזי מקומן קרן שאין לס יסוד משום בית שני נאמר: א"כ כו'. ועיין תוס' י"ט: (ב) ור"ל בכתב אשיע"א שאין לה אלא שני לדדים, עתוי"ט: (ג) כ"ל בתחלה בשעת הבנין עשו כן כו' וכמו שפי' לקמן ביסוד דמזרח

~~~~

צוואנציג איילן אונ ברייט אויך אכט אונ צוואנציג איילן מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה דער נאך האט מען גענומען פיר שטיקער האלץ פירקאנטיגע, א אייל דיא לייג אונ א אייל די ברייט. אונ מען האט זיי גילייגט אויף דיא פיר ווינקלען פון מזבח. אויף יעדער ווינקול האט מען גילייגט א פירקאנטיגע שטיק האלץ א אייל אויף א אייל נמצא עשרים ושש על עשרים ושש ווערט געפונען דיא לייג פון מזבח איז גיוועזן פון איין ווינקול צום אנדערן ווינקול זעקס אונ צוואנציג איילן, אונ די ברייט פון כזבח פון איין ווינקול צום אנדערן ווינקול איז אויך גיוועזן זעקס אונ צוואנציג איילן מקום הילוך רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה דיא כהנים זענין גיט גיגאנגען צווישען דיא ווינקלען, נאר נאך דיא ווינקלען א אייל די ברייט ארום גאנצען מזבח אין אלע פיר זייטען. אויף דעם אייל זענען גע־גאנגען די כהנים נמצא עשרים וארבע על עשרים וארבע מקום מערכה ווערט גיפונען דער ארט אויף דעם מזבח וואו מען האט מקריב גיוועזן קרבנות איז גיוועזן לאנג פיר אונ צוואנציג איילן אונ ברייט אויך פיר אונ צוואנציג איילן אמר רבי יוסי רבי יוסי האט געזאגט מתחלה לא היה אלא עשרים ושמונה על עשרים ושמונה אין אנהייב. דער מזבח וואס שלמה המלך הט געמאכט, איז גיוועזן דער אונטערשטער קאסטען אכט אונ צוואנציג איילן דיא לייג אונ אכט אונ צוואנציג איילן דיא ברייט כונס ועולה במדה זו אונ דער מזבח איז אלע מאל שמעלער גיווארין אזוי וויא דיא מאס וואס פריער שטייט. דער יסוד אונ דער סובב אונ דיא ווינקלען אונ וואו דיא כהנים גייען עד שנמצא מקום המערכה עשרים על עשרים ביז עס איז געפונען געווארין אז דער ארט אויף דעם מזבח וואו מען האט מקריב גיוועזן קרבנות איז גיוועזן צוואנציג איילן לאנג אונ צוואנציג איילן ברייט וכשעלו בני הגולה אז דיא יודין זענען אויף גיגאנגען פון בבל אין ירושלים הוסיפו עליו ארבע אמות מן הדרום וארבע אמות מן המערב האבין זיא פאר גרעסערט דעם מזבח פיר איילין אין דרום זייט אונ פיר איילין אין מערב זייט כמין גמא וויא אפארקערטע נון [ועיין בהרע"ב ותי"ט וחציור תוא בת"י] שנאמר וואו עס שטייט אין פסוק
~~~~

שנאמר והאריאל שתים עשרה ארך בשתים עשרה רוחב רבוע. יכול שאינו אלא שנים עשר על שנים עשר בשהוא אומר אל ארבעת רבעיו מלמד שמן האמצע הוא מודד שתים עשרה אמה לכל רוח. [ח] וחוט של סיקרא חוגרו באמצע להבדיל בין הדמים העליונים לדמים התחתונים. והיסוד היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב. ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת:

ב ובקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין שהדמים הנתנין על יסוד מערבי ועל יסוד דרומי יורדין בהן ומתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון: ג למטה ברצפה באותו הקרן

שנאמר והאריאל. מקרא הוא ביחזקאל שהיה מתנבא על מדת בית שני ושלעתיד לבא: והאריאל שתים עשרה. מדת מקום המערכה קאמר שתים עשרה: אל ארבעת רבעיו. מלמד שמאמצעיתו מודד שתים עשרה אמה לכל רוח והיינו כ"ד על כ"ד: וחוט של סיקרא חוגרו באמצע. חוט אדום היה עשוי סביב למזבח באמצעו לסוף ה' אמות של גבהו דהיינו אמה אחת למטה מעליונו של סובב: להבדיל בין הדמים העליונים. חטאת בהמה ועולת העוף שדמן נזרק למעלה מחוט הסיקרא: לדמים התחתונים. לכל שאר קרבנות שזריקת דמן למטה מן החוט: ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת. המזבח כלו היה בחלקו של בנימין חוץ מאמה אחת (על פני אורך הדרום ואמה אחת) על פני אורך המזרח שהי' תופס מחלקו של יהודה אלא שלא היתה אמה שבמזרח ע"פ כל המזרח שכשמגיע לקרן מזרחית צפונית היתה כלה בתוך אמה לקרן וכן הכילת האמה הדרומית לא היתה מהלכת על פני כל הדרום שכשמגיע לקרן דרומית מערבית היתה כלה סמוך לקרן אמה ונמצאו ג' קרנות המזבח בחלקו של בנימין וקרן דרומית מזרחית בלבד היתה בחלקו של יהודה ולפי שבירך יעקב את בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד ומתרגמינן באחסנתיה יתבני מקדשא דבר המקודש לדמים לא יהא אלא בחלקו של בנימין לפיכך לא עשו יסוד למזבח בקרן דרומית מזרחית לפי שלא היתה בחלקו של טורף ולא היו דמים נתנים למטה באותו קרן וכשהיו עושים דפוס מרובע ליסוד למלאותו אבנים וזפת ועופרת כדאמרן היו משימים עץ או כל דבר באותו זוית של דרומית מזרחית כדי שלא תתמלא הזוית ההיא ואחר כך שומטין העץ ונשאר אותו קרן פנוי בלי יסוד ומפני זה נקרא החלק האמצעי של מזבח סובב לפי שהוא מקיף וסובב כל הקרנות משא"כ ביסוד: ב ובקרן מערבית דרומית. למטה באמה של יסוד היו שני נקבים: שהדמים הנתנים על יסוד מערבי. כגון שירי הדם של חטאות הפנימיות שלאחר כל המתנות היה שופך שירי הדם על יסוד מערבי: ועל יסוד דרומי. שירי הדם של חיצונות: יורדין. דרך אותן נקבים ומתערבים באמת המים שבעזרה. ומשם יוצאין לנחל קדרון. ובעלי גנות היו קונים אותן מן הגזברים לזבל בהן את הקרקע: ג באותו הקרן. של מערבית דרומית:

ודיוס דאם לא כן סיה פגימה ופוסלא: [ח] וחוט כו'. שנאמר וסיתה. סרשת עד חצי המזבח סתוכה נתנה עתילה להבדיל בין דמים העליונים לדמים

והאריאל שתים עשרה אורך בשתים עשרה רוחב רבוע דער מזבח וועט זיין צוועלף איילין דיא לייגג אונ צוועלף איילין דיא ברייט, פיר קאנטיג יכול שאינו אלא שנים עשר על שנים עשר וואלט איך וועלין מיינען אז דער מזבח איז נאר גרוים גיוועזן צוועלף איילין אויף צוועלף איילין, ניט מעהר כשהוא אומר אל ארבעת רבעיו אז דער פסוק זאגט מען האט גימאסטין צו דיא פיר זייטין מלמד שמן האמצע הוא מודד שתים עשרה אמה לכל רוח לערינט אונז דער פסוק אז מען האט גימאסטין פון מיטען מזבח, צוועלף איילין אין יעדער זייט, איז דאס פיר אונ צוואנציג איילין אויף פיר אונ צוואנציג איילין, אויף דעם ארט האט מען מקריב גיוועזן דיא קרבנות, אזוי נויא פריער שטייט וחוט של סיקרא חוגרו באמצע אונ אין מיטען די וואנט פון מזבח האט מען בשמירט דויטע. פארב דין אזויא וויא אפאדים ארום אלע פיר ווענט אזויא וויא אנגארטיל להבדיל בין הדמים העליונים לדמים התחתונים אפ צו טיילין צווישען דיא אובערשטע בלוט אונ די אונטערשטע בלוט, די בלוט פון אחטאת בהמה אונ אעולת העוף שפריצט מען אויף דיא וואנט פון מזבח איבער דעם רויטין פארב, אונ די בלוט פון אלע אנדערע קרבנות שפריצט מען אונטער דעם רויטין פארב והיסוד היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב דער פודאמענט פון מזבח איז גיוועזן די גאנצע לייגג פון צפון זייט אונ די גאנצע לייגג פון מערב זייט ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת אונ איין אייל אוי דרום זייט אונ איין אייל אין מזרח זייט (הציור תמצא בסוף הסדר) אונ די איבעריגע לייגג פון מזרח זייט ביז צום ווינקעל, אונ דיא איבעריגע לייגג פון דרום זייט ביז צום ווינקעל איז גיוועזן ליידיג, עס איז ניט גיוועזן אין דעם קאסטין ערד מיט פעך אונ ניט וואפגע מיט שטיינער: ב ובקרן מערבית דרומית אויף דעם פודאמענט פון מזבח אין דעם ווינקעל מערב אונ דרום היו שני נקבים איז גיוועזן צוויא לעכער כמין שני חוטמין דקין אזוי וויא צוויי דינע נאז לעכער שהדמים הניתנין על יסוד מערבי ועל יסוד דרומי דיא בלוט וואס ווערט גיגאסין אויף דעם פודאמענט פון מערב זייט אונ אויף דעם פודאמענט פון דרום זייט יורדין בהן זענען אראפ גיגאסין גיווארין דורך די לעכער ומתערבין באמה אונ אונטען אין קוואל ווערין די ביידע ערלייא בלוט אוים געמישט ויוצאין לנחל קדרון אונ זייא זענען ארוים גיגאנגען אין דעם טאהל קדרון (אונ די מענטשין וואס האבין גערטנער פלעגין קויפין די בלוט פון די גבאים פון הקדש אוים צו מיסטען מיט דיא בלוט זייערע פעלדער): ג למטה ברצפה באותו הקרן אונטען אויף דיא פאדלאגע פון דיא

הקרן. מקום היה שם אמה על אמה. וטבלא של שיש. וטבעת היתה קבועה בה, שבו יורדין לשית ומנקין אותו. וכבש היה [ט] לדרומו של מזבח שלשים ושתים על רוחב שש עשרה. ורבובה היתה לו במערבו ששם היו נותנים פסולי חטאות העוף: **ד** אחד אבני הכבש ואחד אבני המזבח מבקעת בית כרם. וחופרין למטה מהבתולה. ומביאים משם אבנים שלמות שלא הונף עליהם ברזל. שהברזל פוסל בנגיעה ובפגימה לכל דבר. נפגמה אחת מהן. היא פסולה וכולן כשרות. ומלבנים אותן פעמים בשנה. אחת בפסח ואחת בחג. וההיכל פעם אחת בפסח. רבי אומר כל ערב שבת מלבנים אותו במפה מפני הרמים. לא היו סרין אותן בכפים של ברזל שמא יגע ויפסול. שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם אינו בדין שיונף המקצר על

שבו יורדין לשית. להלן שתחת המזבח כנגד מקום הנסכים: וכבש הי' לדרומו של מזבח. כמין גשר משופע ועשוי מדרון שבו עולין ויורדין מן המזבח שלא היה אפשר לעלות לו במעלות משום שנאמר ולא תעלה במעלות על מזבחי: שלשים ושתים ארכו. היה נתון מדרום לצפון ורחבו ממזרח למערב ט"ז אמה: ורבובה. כמין חלון חלול (ד) ואמה על אמה היה וכבש עצמו למערבו היה עומד: ורבובה. כמו נבובה לשון נבוב לוחות: נותנין פסולי חטאות העוף. שיהיו שם עד שיבואו לידי נותר ואח"כ יצאו לבית השרפה: **ד** מבקעת בית כרם. היו מביאים אותן: מן הבתולה. קרקע שלא חפרו שם מעולם: והפגימה. פוסלת באבנים: בכל דבר. ואפי' לא נפגמו בברזל: ומלבנים אותן. כסיד פעמים בשנה: רבי אומר וכו'. לא פליג את"ק אלא מוסיף לומר דבכל ערב שבת היו מקנחים אותן במפה מפני הדמים: לא היו סרין אותן בכפים. אמלתיה דת"ק מהדר כשהיו מלבנים אותן כסיד פעמים בשנה לא היו סדין אותן

השתחיים. גמ': [ט] לדרומו. דתניא רי"א ומעלותיהם פונות קדים כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין כדילפי' מיס של שלמה וקאמר קרא שהעמיד כבש מעלותיו דרות שראויים לפנות הימנה למזבח ואסה אותה שפניים לימין ואין לך רוח ראויה לכך אלא דרום. גמ': (ד) לא שהיה חלול שיהי' נקוב והולך עד מעבר השני של הכבש וכמו המפולש אלא שהיה כמו

עזרה ביא דעם ווינקעל מערב אונ דרום פון מזבח מקום היה שם אמה על אמה איז דארט געוועזן אארט [אגרוב אין דיא ערד] אאייל אויף אאייל וטבלא של שיש אויף דעם ארט [אויף דיא גרוב] איז גילעגין אברעט פון מארמער שטיין וטבעת היתה קבועה בה אין דיא ברעט איז גיוועזן אריין גיזעצט אַרינג, אויף צו הייבין די ברעט שבו יורדין לשית דורך די גרוב איז מען אראפ גיגאנגען אין דעם קעלער וואס אונטער דעם מזבח ומנקין אותו אונ מען האט ריין גימאכט דעם קעלער וכבש היה לדרומו של מזבח אברעט איז גיוועזין אין דרום זייט פון מזבח. (הציור תמצא בסוף הסדר) אויף דיא ברעט איז מען ארויף גיגאנגען אויף דעם מזבח שלשים ושתים על רוחב שש עשרה צוויא אונ דרייסיג איילין איז גיוועזן די לייגג פון די ברעט, אונ די ברייט איז גיוועזן זעכצעהן איילין ורבובה היתה לו במערבו אונ אין די ברעט צו מערב זייט איז גיוועזן אלאך אזוי וויא אפענסטער אאייל אויף אאייל [ועיין בת"י פלפול ע"ז] ששם היו נותנים פסולי חטאת העוף דיא חטאות העוף וואס זענען פסול גיווארין האט מען זייא גילייגט אין דעם פענסטער. אונ זיי זענען דארט גילעגין ביז נאך די צייט פון מקריב זיין, דער נאך האט מען זייא פאר ברענט: **ד** אחד אבני הכבש ואחד אבני המזבח מבקעת בית כרם סייא די שטיינער פון כבש אונ סייא דיא שטיינער פון מזבח האט מען זייא גיבראכט פון דעם טאהל בית כרם וחופרין למטה מהבתולה מען האט גיגראבין אין דעם טאהל אונטער דיא הארטע ערד וואס איז נאך גיט גיגראבין גיווארין [ערד וואס איז נאך גיט גיגראבין גיווארין רופט מען קרקע בתולה] ומביאין משם אבנים שלמות שלא הונף עליהם ברזל אונ מען

בריינגט פון דארט גאנצע שטיינער וואס עס איז גיט אויף גיהויבין גיווארין אויף זייא איין אייזין שהברזל פוסל בנגיעה ווארום אז אייזין רירט אן אשטיין, ווערט דער שטיין פסול צום מזבח ובפגימה לכל דבר אונ דער שטיין וואס האט אשטשערב, אפילו נית פון אייזין, איז ער פסול צום מזבח נפגמה אחת מהן אויב איין שטיין פון מזבח האט אשטשערב היא פסולה דער שטיין איז פסול וכולן כשרות אונ די איבעריגע אלע שטיינער זענען כשר, נעמט מען ארויס דעם שטיין אונ מען זעצט אריין אאנדערין ומלבנים אותו פעמים בשנה צוויי מאהל אין יאהר באקלעפט מען דעם מזבח אלע ווענט ארום מיט וואפנע אחת בפסח ואחת בחג איין מאהל אויף פסח אונ איין מאהל אויף סוכות וההיכל פעם אחת בפסח אונ דעם היכל האט מען באקלעפט מיט וואפנע איין מאהל אין יאהר אויף פסח [ועיין תוי"ט]. רבי זאגט כל ערב שבת מלבנים אותו במפה מפני הדמים אלע ערב שבת האט מען אפ געווישט מיט אטוך דיא בלוט פון מזבח ער זאל זיין ווייס אונ ריין לא היו סדין אותו בכפים של ברזל די צוויי מאהל אין יאהר וואס מען האט באקלעפט דעם מזבח מיט וואפנע, האט מען נית געשמירט דיא וואפנע מיט אאייזערנע כלי שמא יגע ויפסול טאמער וועט דער אייזין אנרירען אשטיין פון מזבח וועט דער שטיין פסול ווערין שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם דער אייזין איז בשאפין גיווארין קורץ צו מאכין די טעג פון מענטשין ומען מאכט אשווערד צו הרגנן אמענטשין] והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם אונ דער מזבח איז בשאפין גיווארין צו דער לענגערין דיא טעג פון מענטשין אינו בדין שיונף המקצר על המאריך דארף גיט זיין מען זאל אויף

המאריך: ה וטבעות היו לצפונו של מזבח [י] ששה סדרים של ארבע ארבע. ויש אומרים ארבע של שש שש שעליהם שוחטין את הקדשים. בית המטבחים היה לצפונו של מזבח [כ] ועליו שמנה עמודים ננסין ורבועין של ארז על גביהן ואונקליו' של ברזל היו קבועין בהם [ל] ושלשה סדרים היה לכל אחד ואחד שבהם תולין ומפשיטין על שלחנות של שיש [מ] שבין העמודים: ו הכיור היה בין האולם ולמזבח [נ] ומשוך בלפי הדרום בין האולם ולמזבח עשרים ושתים אמה ושתים עשרה מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה אמה. אמה אמה ורובד שלש. אמה אמה ורובד ארבע. ר' יהודה אומר העליונה אמה אמה ורובד חמש.

שהלינות ששניו כמ"ג פ"ס דתמיד. ותפוי"ט: [י] ששה. ששה סדרים היו הטבעות בשורה אחד ובכל סדר ארבע טבעות שהן כ"ד וי"א ד' סדרי' היו של שש טבעו' שהן נמי כ"ד. הר"ש: [כ] ועליו. כלומר באותו מקום: [ל] וג' כו'. פי' בג הנדרין קבועין האונקליות למזרח ולצפון ולדרום אבל לא לצד מערב שלא יסתכו המפשיטים אחוריהן לקדשי קדשים. רפב"ם: [מ] שבין כו'. פי' שבין המזבח ולעמודים ונראה שלא היו העמודים וכן השולחנות מסודרים זה אצל זה ד' שורות של ב' ב' מסודרין זה אחר זה אלא כל דמזבח למערב עמודין ח' שולחנות ח'. רפב"ם: [נ] ומשוך כו'. שלא היה עומד באמצע בנתיים אלא כבין האולם ולמזבח. הר"ש:

בכפים של בגדים שרגילין לסוף בו: ה וטבעות היו בצפונו של מזבח. לפי שלא היו כופתים את התמיד כדתנן במסכת תמיד התקין יוחנן כ"ג כ"ד טבעות לכ"ד משמרות כהונה והיו קבועות ברצפה עשויות כמין קשת שהיו מכניסין בהן צואר הבהמה בשעת שחיטה ונועלים ראש הטבעת בארץ והיו לצפונו של מזבח לפי שקדשי קדשי' שחיטתן בצפון: שמנה עמודים ננסין. עמודים של אבן נמוכין: ורבועין של ארז. חתיכות מרובעות של ארז היו על העמודים: ואונקליו'. כעין מזלגות, אנגלי"ש בלע"ז: היו קבועין. באותן רבועין של ארז ותולין בהן הבהמה: ג' סדרי'. של אונקליות זו למעלה מזו היו בכל חתיכת עץ לתלות בהמה גדולה או קטנה: על שלחנות של שיש. שעליהן מדיחים הקרביי' לפי שהשיש מקרר ומלגן ושומר הבשר שלא יסריח: ו ה"ג רום מעלה חצי אמה: ושלחה אמה אמה אמה ורובד שלש והעליונה אמה אמה ורובד ארבע רי"א העליונה אמה אמה ורובד חמש. כ"כ ר' ברוך שמצא בנוסחאות ישנות מדויקות. וה"פ, רום. גובה המעלה חצי אמה כמו שהיו כולן: ושלחה. דהיינו משך רוחב המעלה שזהו מדרך הרגל היה אמה ומעלה שניה ושלישית כל אחת היה שלחה אמה

הייבין דעם וואס מאכט קורץ די טעג פון מענטשין אויף דעם וואס מאכט לאנג די טעג פון מענטשין: ה וטבעות היו לצפונו של מזבח אין צפון זייט פון מזבח [אויף די ערד] איז געווען פיר און צוואנציג רינגען ששה סדרים של ארבע ארבע זעקס שורות פיר רינגען אין אשורה ויש אומרים ארבע של ששה ששה אנדערע זאגין פיר שורות זעקס רינגען אין אשורה שעליהן שוחטים את הקדשים אויף דיא רינגען האט מען גע־שאכטין די קרבנות, מען האט אריין גישטעקט דעם קאפ פון די בהמה אונטער דעם רינג, דיא בהמה זאל ניט קענען רירען דעם קאפ ווען מען וועט איר שעכטין בית המטבחים היה לצפונו של מזבח אין צפון זייט פון מזבח איז גיוועז די שטוב וואס מען האט דארט גישאכטין די קרבנות ועליו שמונה עמודים ננסין און אויף דעם ארט איז גיוועז אכט זיילין נידעריגע [עיין תוי"ט] ורביעין של ארז על גביהן און אויף די זיילין איז גילעגין פיר קאנטיגע שטיקער טענען האלץ ואונקליות של ברזל היו קבועין בהם און אין די שטיקער האלץ איז גיוועז אריין גישטעקט אייזערנע האקין אדויף ניבויגענע ושלשה סדרים היו לכל אחד ואחד און אין יעדע שטיק האלץ איז גיוועז דריי שורות האקין, איינע העכער ווי די אנדערע שבהם תולין ומפשיטים אויף די האקין האט מען אויף גיהאנגען דיא בהמות קרבנות נאך דעם שעכטין און מען האט אראפ גיצויגין דיא פעל פון זייא, ואקליינע בהמה האט מען אויף גיהאנגין גידע־ריגער און אגרויסע בהמה האט מען אויף גי־האנגין העכער] על שלחנות של שיש שבין העמודים צווישען דיא זיילין זענען גישטאנען טישען פון מארמאר שטיין, אויף זייא האט מען גיוואשין די קישקעס פון דיא קרבנות: ו הכיור היה בין האולם ולמזבח דער קעסיל וואסער [וואס פון איהם האבין גיוואשין די כהנים זייערע הענט און פיס ווען זייא זענען אריין גיגאנגען אין בית המקדש] איז גישטאנען צווישען אולם און מזבח ומשוך כלפי הדרום און ער איז א שטיקעל אפ גערוקט צו דרום זייט ניט צווישען אולם און מזבח נאר גענגין דעם צווישען [עתוי"ט] בין האולם ולמזבח כ"ב אמה פון מזבח ביז צום אולם איז גיוועז צוויא און צוואנציג איילין וי"ב מעלות היו שם צוועלף טרעפ איז דארטין גיוועז רום מעלה חצי אמה די הייך פון א טרעפ איז גיוועז אהאלבע אייל ושלחה אמה און די ברייט פון א טרעפ וואו די פיס זענען געשטאנען איז גיוועז אאייל אמה אמה און דער אנדערער טרעפ איז אויך גיוועז ברייט אאייל, און דער דריטער טרעפ איז אויך גיוועז ברייט אאייל ורובד שלש און דער פערטער טרעפ איז גיוועז ברייט דרייא איילין ואמה אמה און דער פינפטער טרעפ איז גיוועז ברייט אאייל, און דער זעקסטער טרעפ איז אויך גיוועז ברייט אאייל ורובד שלש און דער זיבעטער טרעפ איז גיוועז ברייט דרייא איילין העליונה אמה אמה דער אכטער טרעפ און דער נייגטער טרעפ און דער צעהנטער טרעפ און דער עלפטער טרעפ, יעדער טרעפ איז גיוועז ברייט א אייל ורובד ארבע און דער צוועלפטער טרעפ איז גיוועז ברייט פיר איילין, און פון מזבח ביז צום ערשטין טרעפ איז גיוועז די פארלאנגע ברייט דרייא איילין, צו זאמען איז גיוועז צווייא און צוואנציג איילין פון

והיינו אמה אמה דקתני: ורובד שלש. מעלה ד' היה רחבה ג' אמות ורובד דקתני היינו שורה של רצפה כמו מוקף רובדים של אבן על הרובד הד' שבעזרה לפי שהרצפה היתה רחבה בלא מעלה ומש"ה לא אמר שלחה שלש אלא רובד שלש כלומר שורת הרצפה: אמה אמה. כלומר מעלה חמישית וששית כל אחת היתה שלחה אמה: ורובד שלש. מעלה שביעית היה רחבה ג' אמות: והעליונה אמה אמה ורובד ארבע. פי' המעלה העליונה שהיא המעלה של י"ב לאחר ד' מעלות שהיה לכל אחת אמה המעלה העליונה היתה רחבה ד' אמות עד האולם נמצאו כל המעלות י"ט אמות מן הראשונה עד האולם וג' אמות רוחב של רצפה הלקה היה מן המזבח עד תחלת המעלות הרי כ"ב אמות בין האולם למזבח: ר' יהודה אומר העליונה רובד חמש. עד האולם דסבר לסוף כ' אמות של מזבח מתחילות המעלות:

אמה אמה ורובד חמש: ז פתחו של אולם גובהו ארבעים אמה. ורחבו עשרים אמה. וחמש אמלתראות של מילת היו על גביו התחתונה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה ושל מעלה ממנה עודפת עליה אמה מזה ואמה מזה. נמצאת העליונה שלשים אמה. ונרבך של אבנים היה בין כל אחת ואחת: ח וכלונסות של ארז היו [ס] קבועין מכותלו של היכל לכותלו של אולם כדי שלא יבעט. ושרשרות של זהב היו קבועין [ע] בתקרת האולם שבהן פרחי כהונה עולין ורואין את העטרות שבחלונות. שנא' והעטרות תהיה לחלם ולטוביה ולידעיה ולחן בן צפניה לזכרון בהיכל ה'. [פ] גפן של זהב היתה

(ה) ולא הווי משום לא תטע לך אשרה כל עץ דלא אסרה תורה אלא דומיא דנטיעה עץ בהוא בולט וזהו מסל"מ כתב והין בונין בו ...ן בולט כלל: [ס] קבועין. לא קבועין ממש קאמר בבנין אלא קבועים בעלמא בלא בנין דאם לא כן קעבר על לא תטע לך כל עץ כדלעיל. וי"מ: (ו) כעין שקורין סונגו"יאמפיל"ן. הראב"ד: [ע] בתקרים. ותולות למעלה בחולם שאוחזין בהן פרחי כהונה עופסגין ועולין כו'. הרב"ם: [פ] גפן. עשוי לורת גפן של זהב על פתחו של היכל

ז אמלהראות. קורות מצויירות ומכוירות: של מילת. של אילן, (ה) שגדלים בו עפלים שקרויין מיגין כדאמרינן בגיטין הייטנן שמא כמי מילין כתבו: התחתונה. הקורה התחתונה מושכבת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב ך' אמה והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה. נמצא ארכה כ"ב וקורה שניה שלמעלה הימנו: עודפת. על הראשונה אמה מזה ואמה מזה נמצא ארכה ד' ועשרים והשלישית ששה ועשרים והרביעית כ"ח וחמישית שלשים: ונרבך. שורה כמו נדבכים די אבן גלל: בין כל אחת ואחת. חמש קורות אלו לא היו נוגעות זו בזו אלא שורה של בנין של אבנים היתה בין זו לזו: ח שלא יבעטו. שלא יטו הכתלים ליפול מחמת גובהן והיו הכלונסות הללו המשכים מכותל זה לכותל זה סומכין (ו) ב' הכתלים שלא יפלו: ורואין את העטרות. שבחלונות של היכל:

מזבח ביז צום אולם, רבי יהודה זאגט העליונה אמה אמה די פיר לעצטע אויבערשטע טרעפ [אכט ניין צעהן עלף] איז יעדער טרעפ געוועזן ברייט אאייל נאזוי וויא פריער] ורובד חמש און דער צוועלפטער טרעפ איז געוועזן ברייט פינף איילין [ווארום רבי יהודה האלט פון מזבח ביז צום ערשטן טרעפ איז געוועזן די פאדלאגע ברייט נאר צוויי איילין] ז פתחו של אולם גובהו ארבעים אמה ורחבו עשרים אמה דער טויער פון אולם איז געוועזן הויך פערציג איילין, און ברייט צוואנציג איילין וחמש מלתראות של מילת היו על גביו פינף בעלקעס פון אזוי אהאלץ וואס וואקסט אויף איהם נאליש, איז געוועזן איבער דעם טויער, און אויף די בעלקעס איז געוועזן געמאהלט שיינע בלומען און נאך אנדערע זאכן התחתונה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה דער אונטערשטער בעלעק וואס איז געלעגן מיט דיא ליינג אויף דיא ברייט פון טויער, איז געוועזן לייגער וויא דער טויער מיט איין אייל פון דער זייט טויער און מיט איין אייל פון דער זייט טויער, איז געוועזן די ליינג פון בעלעק צוויי און צוואנציג איילין שלמעלה ממנה עודפת עליה אמה מזה ואמה מזה דער אנדערער בעלעק איז געוועזן לייגער וויא דער ערשטער מיט אאייל אין דער זייט און אאייל אין דער זייט, איז דער אנדערער בעלעק געוועזן לאנג פיר און צוואנציג איילין, דער דריטער בעלעק איז געוועזן לאנג

נעקס און צוואנציג איילין, דער פערטער בעלעק איז געוועזן לאנג אכט און צוואנציג איילין נמצא העליונה שלשים אמה דער אויבערשטער בעלעק נדער פינפטער] איז געוועזן לאנג דרייסיג איילין ונדבך של אבנים היה בין כל אחת ואחת צווישען יעדער בעלעק איז געוועזן אשורה שטיינער געמאהערט: ח וכלונסות של ארז היו קבועין מכותלו של היכל לכתלו של אולם בעלקעס פון טענען האלץ האט מען ארויין געזעצט איין עק אין די וואנט פון היכל און איין עק אין דיא וואנט פון אולם כדי שלא יבעטו דיא בעלקעס האבין אויף געהאלטין די ביידע ווענט זיי זאלין ניט איין פאלין ושרשרות של זהב היו קבועין בתקרת האולם אין די בעלקעס פון אולם האט מען ארויין געזעצט גאלדענע קייטין, די קייטין זענען אראפ געהאנגען אין אולם שבהן פרחי כהונה עולין ורואין את העטרות די יונגע כהנים האבין געהאלטין די קייטין, און דורך די קייטין האבין זיי געקענט ארויף גיין צו דיא פענסטער פון היכל זעהן דיא קרוינען וואס זענען דארט געלעגן שנאמר נאורום עס שטייט אין פסוק והעטרות תהיה לחלם ולטובית ולידעיה ולחן בן צפניה לזכרון בהיכל ה' די קרוינען וועלין זיין פאר חלם און פאר טוביה און פאר ידעיה און פאר חן בן צפניה, זייא זאלין דער מאנט ווערין אין היכל פון גאט גפן של זהב עומדת על פתחו של היכל ביי די טיר פון היכל איז געשטאנען אטיין

לסתכרך סגפן לפי שכנסת ישראל נמשלה לגפן כמו שסוס מפורסם בכתוב. הר"ס: [ג] וכלונסות. של ארז כעין דלית של גפן מגביהין אותה ע"ג עמודין של ארז דלא עבלו אלא טעט לך אשרה כל עץ דזה אינו בנין. מפרש: (ז) ונראה לי שהיה עושה עלה או גרגיר ותלאו בגפן ולשעה שהיו צריכין לוסב לבדק ההיכל היו לוקחין מכאן ומהתכין אותו לעשות ממנו מה שצריך בהיכל עלמו: (ח) ל' הר"ש לפנותה ולסלק משם גרגירים ואשכלות שתלו עליה: (ט) דאם היתה טעונה כל כך שצריכה שלש מאות כהנים לפנות תשבר וכל כך לא היו ממתינים. מפרש:

עומדת על פתחו של היכל. ומודלה על גבי [ג] כלונסות כל מי שהוא מתנדב עלה או גרגיר או אשכול מביא ותולה בה. אמר רבי אליעזר בר' צדוק מעשה היה ונמנו עליה שלש מאות כהנים:

כל מי שהוא מתנדב. זהב להיכל ורולה שהזהב עלמו שהתנדב יתנוהו בהיכל (ז) לפי שהיה כלו מלופה זהב היה עושה מאותו זהב שמתנדב כדמות גרגיר או עלה או אשכול ותולה בה: ונמנו עליה שלש מאות כהנים. מכובד הזהב מרובה שהיו בה הולרכו ג' מאות כהנים לטלטלה ולפנותה ממקום למקום (ח) וזה אחד מן המקו"ת שדברו חכמים לשון הבאי דלאו דוקא ג' מאות כהנים (ט) ולא נתכוין ר"א ברבי לדוק אלא להודיע שזהב הרבה התנדבו שם:

שטאק פון גאלד ומודלה על גבי כלונסות און דיא צווייגין פון דעם וויין שטאק זענען געווען אויף גיהויבין און אנגעלעהנט אויף שטעקינס פון טעגען האלץ כל מי שהוא מתנדב ווער עס האט גי־וואלט געבין אנדבה גאלד, און די גאלד זאל זיין אין היכל עלה או גרגיר או אשכול האט ער גילאזט מאכין פון די גאלד אזוי וויא אבלאט פון אוויין שטאק, אדער אזוי וויא אויין טרויב, אדער אזוי וויא אצווייגיל וויין טרויבין מביא ותולה בה דאס האט ער גיבראכט און האט אויף גיהאנגען אויף דעם גאלדענעם וויין שטאק אמר רבי אליעזר ברבי צדוק רבי אליעזר ברבי צדוק האט גיזאגט מעשה היה ונמנו עליה שלש מאות כהנים עס האט אמאהל גיטראפין מען האט גידארפט טראגין דעם וויין שטאק פון דעם ארט אויף איין אנדער ארט האט מען גימוזט נעמען דרייא הונדערט כהנים זייא זאלין איהם טראגין, אזויא פיל גאלד האט גיהאנגען אויף דעם וויין שטאק [ועיין בהרע"ו ותוי"ט]:

רש"י

חמש מאות. שקלים: קנמון בשם חמש מאות. דהכי א"ק מחליתו חמשים ומאתים: תנא הכי קשיא ליה. כלו' להכי אשמעי' בברייתא דאי ממשמעותי' דקרא הוה אמינא קנה בשם כקנמון בשם דמחליתו דקרא

גמרא כריתות דף ה ע"א

הלכה ס' כלה כלי סמילון דהוד דמלכות דכריאו במובן

ת"ר שמן המשחה מר דרור חמש מאות קדה ת"ק וקנמן בשם ת"ק וקנה בשם חמשים ומאתים נמצאו כולם אלף ושבע מאות וחמשים תנא מנינא קמ"ל תנא הא קא קשיא ליה אימא קנה בשם כקנמן בשם מה קנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים אף קנה בשם מחציתו חמשים ומאתים דהוו להו תרין אלפין ואימא ה"נ א"כ נכתוב קרא

תנו רבנן די רבנן האבין גילערינט שמן המשחה מר דרור חמש מאות די בוימאייל וואס משה רבינו האט מיט איהם געזאלבט דעם משכן מיט זיינע כלים האט מען געדארפט אריין לייגין בשמים אין דעם בוימאייל, און דאס זענען די בשמים, די בשמים וואס הייסט מר דרור זאל מען נעמען פינף הונדערט שקלים ומען זאל אריין לייגין פינף הונדערט שקלים אין איין וואגשאל, און אין אנדערין וואגשאל זאל מען אריין לייגין די בשמים מר דרור, און עס זאל גלייך וועגין| קדה חמש מאות דיא בשמים קדה זאל אויך וועגין פינף הונדערט שקלים וקנמן בשם חמש מאות די בשמים קנמן בשם זאל אויך וועגין פינף הונדערט שקלים ונאר מען זאל דאס וועגין אין צווייא טייל, צווייא מאהל צו צווייא הונדערט פופציג] וקנה בושם חמשים ומאתים די בשמים קנה בושם זאל וועגין צווייא הונדערט פופציג שקלים נמצאו כלם אלף ושבע מאות וחמשים צו זאמען האבין געוואגין אלע בשמים טויזענד זיבען הונדערט פופציג שקלים, פרעגט דיא גמרא תנא מנינא קא משמע לן קומט רען דער תנא אונז לערנען ציילין, מיר ווייסין אליין דרייא מאהל פינף הונדערט און צווייא הונדערט פופציג איז צו זאמען טויזענד זיבען הונדערט פופציג, ענטפערט די גמרא תנא הא קא קשיא ליה דער תנא האט גע־האט צו פרעגין די קשיא אימא קנה בשם כקנמן בשם טאמער דארף מען ברייננען די בשמים קנה בשם אזוי פיל וויא די בשמים קנמן בשם מה קנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים אזוי וויא קנמן בשם איז דיא העלפט צוויי הונדערט פופציג און נאך זוהעלפט צווייא הונדערט פופציג, צו זאמען איז פינף הונדערט אף קנה בשם מחציתו חמשים ומאתים אזויא זאל זיין קנה בושם דיא העלפט זאל זיין צווייא הונדערט פופציג און דיא אנדערע העלפט זאל אויך זיין צווייא הונדערט פופציג, צו זאמען איז דיא בשמים קנה בושם אויך פינף הונדערט דהוי להו תרי אלפין אלע בשמים צו זאמען וועלין זיין צווייא טויזענד שקלים, דריבער לערנט אונז דער תנא אז ניט אזוי מיינט דיא תורה נאר קנה בושם זאל ניט מעהר זיין נאר צווייא הונדערט פופציג, און צו זאמען אלע בשמים זענען טויזענד זיבען הונדערט פופציג שקלים, פרעגט די גמרא ואימא הכי נמי טאמער טאקי אזוי, טאמער מיינט די תורה קנה בושם זאל מען אויך נעמען צווייא מאהל צווייא הונדערט פופציג, ענטפערט דיא

קנמן בשם וקנה בשם מחצה ומחצה בחמשים ומאתים. א"ל רב פפא לאביי כשהוא שוקל בהכרע הוא שוקל או עין בעין הוא שוקל. א"ל רחמנא כתב בד בבד ואת אמרת בהכרע והאמר רב יהודה הקב"ה יודע בהכרעות אלמא דאית בהו הכרע אלא אמר רב יהודה דקנמן בשם אמאי מייתי מחציתו בחמש מאות חמשים ומאתי' בחד זימנא וחמשים ומאתים בחד זימנא כיון דכלהו חמש מאות הוויין נייתי חמש מאות בבת אחת ש"מ מדקמייתי לה לקנמון בשם בתרי זמני הכרע אית ביה והקב"ה יודע בהכרעות. ומאי בד בבד אמר רבינא שלא יניח משקל במשקל וישקול. ת"ר שמן שעשה משה במדבר בו שלקו העיקרין. דברי רבי יהודה. אמר לו רבי יוסי והלא לסוך העיקרין אינו סיפק. כיצד עושה הביאו העיקרין ושלקום במים והציף עליהם שמן המשחה וקלט את הריח וקפחו. אמר לו רבי יהודה וכי נס אחד

אתרוייהו קאי קמ"ל: עין בעין. שאין הבשם מכריע: המקום יודע בהכרעות. שלא היה שוקל ההכרעות לבד אלא מניחו כמות שהן והמקום יודע מה משקלו: ה"ג אלא אמר לך רב יהודה. מדקא מייתי ליה תרי זימני ודאי לאפושי הוא דעבד: שלא יניח משקל וכו'. שישקול כל בשם ובשם כנגד הברזל ולא ישקל במנין דמר דרור ויחזור וישקול קידה כנגד מר דרור: העיקרין. הבשמים: אינו סיפק. דשמן לא הוי אלא י"ב לוגין ועיקרין הוי טובא: ושלקום במים. שיבלעו המים ולכשיציף עליהם השמן לא יבלעהו: וקלט. השמן את ריחו: וקפחו. קנהו משה

גמרא אם כן אויב די תורה זאל אזוי מיינען נכתוב קרא קנמן בשם וקנה בושם מחצה ומחצה בחמשים ומאתים זאל שטיין אין פסוק ביידע צו זאמען קנמן בשם און קנה בושם זאל מען וועגן צו העלפט צוויי מאהל צוויי הונדערט פופציג, אז קנמן בשם שטייט בזונדער און קנה בושם בזונדער און ביי קנמן בשם שטייט מחציתו חמשים ומאתים און ביי קנה בושם שטייט ניט מחציתו. געווים מיינט מען קנמן בשם זאל זיין פינף הונדערט נאר מען זאל וועגן אין צווייא טייל, צווייא מאהל צו צווייא הונדערט פופציג, און קנה בושם זאל אין גאנצין ניט מעהר זיין נאר צווייא הונדערט פופציג אמר ליה רב פפא לאביי רב פפא האט גיזאגט צו אביי כשהוא שוקל בהכרע הוא שוקל ווען מען וועגט די בשמים זאל מען זייא וועגן די וואגשאל מיט דיא בשמים זאל אראפ וועגן שווערער פון דיא שקלים או עין בעין הוא שוקל אדער ער וועגט גלייך אויף גלייך אמר ליה האט אביי גיזאגט צו רב פפא רחמנא כתב בד בבד ואת אמרת בהכרע דיא תורה זאגט עס זאל געוואגין ווערין גלייך אויף גלייך און דו זאגסט די בשמים זאל אראפ וועגין, פרעגט די גמרא והאמר רב יהודה הקב"ה יודע בהכרעות רב יהודה האט דאך גיזאגט הקב"ה ווייס וויפיל די הכרעות (דיא איבער וועגונג) זענען אלמא דאית בהו הכרע זעהן מיר דאך אז ביי די בשמים איז דא איבער־וועגונג אלא אמר רב יהודה נאר רב יהודה האט גיזאגט דקנמן בשם אמאי מייתי מחציתו מחמש מאות חמשים ומאתים בחד זימנא וחמשים ומאתים בחד זימנא פאר וואס האט דיא תורה געהייסן דיא בשמים קנמן בשם זאל מען ברייננען דיא פינף הונדערט אין צווייא טייל איין מאהל צווייא הונדערט פופציג און נאך אמאהל צוויי הונדערט פופציג כיון דכלהו חמש מאות הוויין נייתי חמש מאות בבת אחת אין גאנצין דארף דאך זיין פינף הונדערט זאל מען ברייננען דיא פינף הונדערט מיט איין מאהל שמע מינה מדקמייתי לה לקנמן בשם בתרי זמני הכרע אית ביה ווייסין מיר ווייל מען ברייננט דעם קנמן בשם אין צוויי מאהל, איז דאס געווים ווייל מען דארף וועגין די בשמים מיט איבער וואג, אז מען וועגט די גאנצע פינף הונדערט מיט איין מאהל וועגט מען נאר איין מאהל אריבער אבער אז מען וועגט אין צווייא מאהל וועגט מען צווייא מאהל אריבער והקב"ה יודע בהכרעות און הקב"ה ווייס וויפיל דער איבער וואג דארף זיין ומאי בד בבד און וואס מיינט מען גלייך אויף גלייך אמר רב הונא שלא יניח משקל במשקל וישקול האט רב הונא גיזאגט מען מיינט ער זאל ניט אריין לייגין אין די וואגשאל געוואגענע און זאל וועגין דעם וועגין, דהיינו ער האט אריין געלייגט אין איין וואגשאל פינף הונדערט שקלים אין די אנדערע וואגשאל האט ער אריין געלייגט מר דרור, עס זאל וועגין פינף הונדערט שקלים. נאכדעם וויל ער ארויס נעמען פון די וואגשאל די פינף הונדערט שקלים און אריין לייגין קדה, די קדה זאל וועגין אזוי פיל ווי די מר דרור, דאס טאר מען ניט. נאר יעדער זאך וואס ער דארף וועגין זאל ער וועגין געגין שקלים, און ניט בשמים געגין בשמים תנו רבנן דיא רבנן האבין גילערנט שמן שעשה משה במדבר שלקו העיקרין דיא בוימאייל וואס משה האט געמאכט אין דער מדבר האט מען אריין געלייגט דיא בשמים אין די בוימאייל און מען האט זייא גיקאכט דברי רבי יהודה אזויא זאגט רבי יהודה אמר לו רבי יוסי האט רבי יוסי גיזאגט צו רבי יהודה והלא לסוך העיקרין אינו סיפק די בוימאייל איז דאך גיוועזן אזוי ווייניג אז אפילו צוא בעגיסען אויף דיא בשמים איז גיוועזן ווייניג, האט מען דאך קאכין די בשמים אין די בוימאייל געווים ניט געקענט כיצד עושה וויא דען האט מען גיטאהן הביאו העיקרין ושלקום במים מען האט געברייננט די בשמים און מען האט זיי גיקאכט אין וואסער והציף עליהם שמן המשחה און מען האט ארויף גיגאסין די בוימאייל אויף די בשמים וקלט את הריח די בוימאייל האט אין זיך אריין געזאפט

לשמן מעל העיקרין ונתנו בגלוחית: וכי נס אחד נעשה בו שהתה מתמיה שאין סיפק אפי' לסוך: זה לי לדורותיכם. אלמא כולהו י"ב לוגין דקיימין לעתיד לבא:

נעשה בשמן המשחה והלא נסים הרבה נעשו בו מתחלהו ועד סופו תחלתו לא היה אלא י"ב לוג ובו נמשח המשכן וכליו ואהרן ובניו כל שבעת ימי המלואים ובו נמשחו בהנים גדולים ומלכים ובולו קיים לעתיד לבא שנאמר שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם זה בגימטריא תרי עשר לוגין הוויין:

דעם ריח פון די בשמים (תניא) נאבדעם האט מען אראפ גישעפט די בוימאייל פון די בשמים אמר לו רבי יהודה האט רבי יהודה גיזאגט צו רבי יוסי וכי נס אחד נעשה בשמן המשחה איז דען ביי די בוימאייל נאר איין נס גישאהן גיווארין והלא נסים הרבה נעשה בו עס זענען דאך פיל נסים גישאהן גיווארין ביי דעם בוימאייל מתחלתו ועד סופו פון אנהייב ביז דעם סוף איז נאר גיוועז נסים תחלתו לא היה אלא שנים עשר לוג דיא בוימאייל איז פון אנהייב גיט מעהר גיוועז נאר צוועלף לוג [דאס איז אזוי אמאם] ובו נמשח המשכן וכליו ואהרן ובניו כל שבעת ימי המלואים אונ מיט דעם בוימאייל איז געזאלבט גיווארין דער משכן מיט זיינע כלים אונ אהרן מיט זיינע קינדער אלע זיבען טעג פון בעניהונג דעם משכן ווען זייא זענען גיזעסין אין אהל מועד ובו נמשחו כהנים גדולים ומלכים אונ מיט דעם זעלביגען בוימאייל זענען געזאלבט גיווארין דיא כהנים גדולים אונ די מלכים וכולו קיים עתיד לבא אונ דער בוימאייל איז געבליבען אין גאנצין אויף דער צייט ווען משיח וועט קומען שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם די היילגע בוימאייל זאל זיין צו מיר איף אייביג זה בגמטריא תרי עשר לוגין הויין דער ווארט "זה" בטרעפט צוועלף. צוא זאגין אונז דיא זעלביגע צוועלף לוגין וואס איז גיוועז אין אנהייב זענען אין גאנצין געבליבען אויף דיא צייט וואס משיח וועט קומען. אונ אזויא וויא אלע נסים זענען גיוועזן בייא דעם בוימאייל איז דער נס אויך גיוועזן. מען האט אריין געלייגט אלע בשמים אין דעם בוימאייל אונ מען האט זייא געקאכט אין דעם בוימאייל, אונ דער בוימאייל איז גע־בליבען אין גאנצין:

זוהר גשא דף קפב ע"א, ס"ת דאלילות יוד הא ואו הא

דרבי יצחק ור' יהודה הוו אזלי מאושא ללוד אמר ר' יהודה (נ"א יצחק) נימא מלין דאורייתא ונזיל. פותח ר' יהודה (ס"א יצחק) ואמר (שמות כא) כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור וגו'. מה כתיב בתריה בעל הבור ישלם וגו'. ומה ע"ד כך מאן דגרים לאבאשא עלמא בחובוי עאכ"ו. אלא תווהנא דאע"ג דאבאיש עלמא אמאי אית ליה תשובה כמה דכתיב (במדבר ה) איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם והשיב. אלא ודאי דא מהניא להו בגין דעביד תשובה כביכול הוא עביד ליה ממש. דהא מה דפגים לעילא אתקין ליה ובמה בתשובה. דכתיב איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם והשיב. ותשובה אתקין כלא אתקין לעילא אתקין לתתא אתקין לגרמיה אתקין לכל עלמא. פתח רבי יצחק (ס"א יהודה) אבתריה ואמר (דברים ד) בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה וגו'. בצר לך מכאן דתשובה מעליא מכלא עד לא ישרי דינא בעלמא. דבתר דשרי דינא תקיף חיליה מאן יעבר ליה מעלמא ויסלק ליה. דהא כיון דשארי דינא לא יסתליק עד דישתלים בתר דאשתלים ועבד תשובה אתקין עלמין כלהו. משמע דכתיב ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים וכתיב ושבת עד יי' אלהיך וגו' כי אל רחום יי' אלהיך וגו'. באחרית הימים מאי איכא הכא אלא לאכללא כנסת ישראל דאיהי בגלותא ואשתכחת בעאקו דלהון ולא שבקת לון לעלמין. ובג"כ קב"ה אף ע"ג דאשרי דינא בעלמא בעי דיהדרון ישראל בתשובה לאוטבא להו בהאי עלמא ובעלמא דאתי ולית לך מאן דקאים קמי תשובה. ת"ח אפי' כנ"י תשובה אקרי ואי תימא תשובה עלאה (ס"א מעליא) (נ"א ואת עלאה) בכל אתר לא שביק אלא דא אקרי תשובה כד אהדר רחמי לקבלהא והיא תבת על כל אינון אוכלסין ויניקה לון ותשובה מעליא כד אתמסר נפשא לגבה ונטיל לה בזמנא דאיהי בתשובה כדין כלא אתתקן לעילא ותתא ואתתקן הוא וכל עלמא. חייבא חד בעלמא קלקולא דכמה אחרנין בגיניה ווי לחייבא ווי לשביביה. ת"ח יונה בגין דלא בעא למהך בשליחותא דמאריה כמה בני נשא הוו אתאבידו בגיניה בימא עד דכלהו אהדרו עלוי ודאנו ליה בדינא לטלקיה בימא וכדין אשתזיבו כלהו וקב"ה חס עליה לבתר ושזיב כמה אוכלסין בעלמא. אימתי כד אהדר למאריה מגו עקתיה. הה"ד (יונה ב) קראתי מצרה לי אל יי' ויענני. וכתיב (תהלים קיח) מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה וגו':

מוסר | יוסף לחק | הלכה פסוקה

מספר חסידים סימן רכב רכג.

יש שנהרג על קידוש ה' ויש צדיקים שאינם נהרגים על קידוש

הרמב"ם הלכות ברכות פ"ק ד.

(א) בירך על הפת פטר את הפרפרת שאוכלין בהן

יש שנהרג על קידוש ה' עס זענען דא צדיקים וואס זענען נעהרגת גיווארין פון וועגין צו הייליגען דעם נאמען פון הקב"ה ויש צדיקים שאינם נהרגים על קידוש ה' אונ עס זענען דא צדיקים וואס זענען ניט

(א) בירך על הפת פטר את הפרפרת שאוכלין בה הפת אז מען מאכט אברכה (המוציא לחם מן הארץ) אויף ברויט דארף מען שוין ניט זאגין אברכה אויף דיא אלע זאכין וואס מען עסט מיט

הפת ממיני התבשיל ופירות וכיוצא בהן. אבל אם בירך על הפרפרת לא פטר את הפת. בירך על מעשה קדרה פטר את התבשיל, בירך על התבשיל לא פטר את מעשה קדרה; (ב) גמר בלבו מלאכול או מלשתות ואח"כ נמלך לאכול או לשתות אף על פי שלא שינה מקומו חוזר ומברך. ואם לא גמר בלבו אלא דעתו לחזור לאכול ולשתות אפילו פסק כל היום כלו א"צ לברך שנית:

ה' אלא מתים בידי שמים על מטותיהם ואלו היו בשעת הגזרה היו נהרגים ולא יפסידו אלא שפותחים להם מן השכר טובת ההנאה שלא באו לידי כך כדי שיחיו ויולידו בנים ואותן הנהרגים עודפים עליהם שכר כנגד חיי העולם הזה שלא קבלו. ועולה מדת הדין לטעון כנגד הרשעים אם היה מביאן לידי מחשבה ונסיון שלא היו יכולים לעמוד ולקבל פורעניות כנגד הנסיון שלא יכלו לעמוד ויכולים לומר הצדיקים יש לנו שכר שגלוי וידוע לך אם היינו באים לידי נסיון היינו יכולים לעמוד ולא היינו חוטאים. הרבה יהודים נהרגים בשעת הגזרה והרבה גמרו ליהרג וניצולו והיה יהודי אחד שמו רבי שבתי בקלוס הרוג

דעם ברויט ממיני תבשיל ופירות וכיוצא בהן סיי ער עסט געקעכץ מיט ברויט סיי ער עסט פירות מיט ברויט און אלע אנדערע זאכין וואס מען עסט מיט ברויט דארף מען אויף זייא קיין ברכה זאגין אבל אם בירך על הפרפרת לא פטר את הפת אבער אז ער וויל עסין למשל ברויט מיט פלייש צו זאמען און ער האט גיזאגט די ברכה שהכל אויף די פלייש טאר ער ניט עסין די ברויט מיט די פלייש אן א ברכה אויף די ברויט, נאר אויף די ברויט זאל ער זאגין בזונדער די ברכה המוציא בירך על מעשה קדרה פטר את התבשיל מעשה קדרה ווערט גערופין דאס עסין וואס זייער ברכה איז בורא מיני מזונות [דהיינו פארפיל לאקשין און אנדערע ערליי טייג] תבשיל ווענען אנדערע מינים עסין גיקאכטע, איז דער דין אויב זיין סעודה צום עסין און זאט ווערין איז מעשה קדרה און אויף די מעשה קדרה האט ער גיזאגט די ברכה בורא מיני מזונות אויב ער עסט נאך ערליי עסין דארף ער ניט זאגין אויף יענע עסין א ברכה בירך על התבשיל לא פטר את מעשה קדרה און אויב ער האט גימאכט א ברכה אויף גיקעכץ [וואס זייער ברכה איז ניט בורא מיני מזונות], אז ער עסט מעשה קדרה מוז ער אויף די מעשה קדרה זאגין דיא ברכה בורא מיני מזונות. [ועיין בשו"ע]:

(ב) גמר בלבו מלאכול או לשתות ואח"כ נמלך לאכול או לשתות איינער האט גיגעסין און אין מיטען עסין איז ביי איהם אין הארצין גיבליבען ער זאל שוין ניט מער עסין, אדער ער האט געטרונקען און אין מיטען טרינקען איז ביי איהם אין הארצין געבליבען ער זאל שוין ניט מער טרינקען, און נאכדעם האט ער חרטה און וויל ווייטער עסין אדער ווייטער טרינקען אף על פי שלא שינה מקומו אפילו ער האט ניט גיענדערט זיין ארט, ער איז גאר ניט אוועק געגאנגען פון זיין ארט פון דעסטוועגין חוזר ומברך ווען ער נעמט נאך אמאהל עסין אדער טרינקען דארף ער זאגין נאך אמאל א ברכה ואם לא גמר בלבו אויב עס איז ניט געבליבען ביי אים אין הארצין ער זאל ניט עסין און ניט טרינקען אלא דעתו לחזור לאכול ולשתות נאר ער האט אין מיטען עסין אויפגיהערט, און ער האט גיטראכט ער זאל נאך עסין און ער זאל נאך טרינקען אפילו פסק כל היום כולו אפילו ער האט אויפגיהערט אויף א גאנצע טאג פון דעסטוועגין אינו צריך לברך שנית ווען ער נעמט ווייטער עסין אדער ווייטער טרינקען דארף ער ניט זאגין א ברכה פאר דעם עסין און ניט פאר דעם טרינקען:

געהרגת גיווארין צוא היילינגען דעם נאמען פון הקדוש ב"ה אלא מתים בידי שמים על מטותיהם נאר זיי שטארבין אויף זייערע בעטין דורך הקב"ה ואלו היו בשעת הגזרה היו נהרגים ווען זייא וואלטין גיוועזען ווען עס איז א גזרה אויף יודין זייא זאלין דינען עבודה זרה וואלטין זייא אויך זיך לאזין הרגנן ולמה יפסיד אלא שפותחים להם מן השכר טובת הנאה פאר וואס זאלין זיי שאדין האבין דעם שכר וואס די גיהרגתה האבין נאר באמת האבין זיי ניט מער שאדין נאר די הנאה וואס זיי האבין שלא יבואו לידי כך וואס זיי זענען ניט געקומען צו דער זאך זייא זאלין דארפין געהרגת ווערין כדי שיחיו ויולידו בנים זייא זאלין לעבין און זאלין גיבארין קינדער ואותן הנהרגים עודפים עליהם שכר און דיא מענטשין וואס זענען געהרגת גיווארין האבין מער שכר פון דיא וואס זענען גישטארבין אויף זייער בעט כנגד חיי העולם הזה שלא קבלו געגין דאס לעבין פון די וועלט וואס זיי האבין פארלארין ועולה מדת הדין לטעון כנגד הרשעים און דער מדת הדין גייט טענען געגין די רשעים אם היו מביאן לידי מחשבת ונסיון שלא היו יכולים לעמוד אז מען וואלט זיי ברייננגען צו א פראבע וואלטין זייא ניט געקענט בעשטיין ולקבל פורעניות כנגד הנסיון שלא יוכלו לעמוד און זייא וועלין גישטראפט ווערין פר דעם וואס זיי וואלטין ניט געקענט בעשטיין ביי די פראבע ויכולים לומר הצדיקים שיש להם שכר דיא צדיקים וואס זענען ני־שטארבין אויף זייערע בעטין קענען זאגין אונז קומט שכר שגלוי וידוע לך אם היינו באים לידי נסיון היינו יכולים לעמוד ולא היינו חוטאים ווייל הקב"ה ווייס אז מיר וואלטין געקומען צוא א פראבע וואלטין מיר געקענט בעשטיין מיר זאלין אונז לאזין הרגנן און מיר וואלטין ניט זינדיגען הרבה יהודים נהרגו בשעת הגזרה פיל יודין זענען געהרגת גיווארין ווען עס איז גיוועזען א גזרה אויף יודין זיי זאלין דינען עבודה זרה והרבה גמרו ליהרג וניצולו און ביי פיל מענטשין איז געבליבען זיי זאלין זיך לאזין הרגנן און הקב"ה האט זיי גיהאלפין זייא זענען גירעטעט גיווארין

וראה

אחד שמו רבי שבתאי אמר רבי שבתאי ההרוג כל אותם שנגמרו בלבם ליהרג על קידוש ה' חלקם עמנו בגן עדן:
רשע אחד היה קבור בין ההרוגים כאו בחלום לאדם חשוב תי סיולאוסו מביניהם שקשה להם ביותר:

ראה יהודי אחד ושמו רבי שבתי בחלום הרוג אחד ושמו רבי שבתאי איוד רבי שבתי האט גיזעהן אין חלום איי־געם רבי שבתאי וואס ער איז געהרגעט געווארין דורך דיא גזרה אמר רבי שבתאי ההרוג כל אותם שנגמרו בלבם ליהרג על קידוש השם חלקם עמנו בגן עדן האט דער געהרגעטר רבי שבתאי גיזאגט אין חלום צוא רבי שבתי דיא אלע מענטשין וואס ביי זייא אין הארצין איז געבליבען זייא זאלין גיהרגעט ווערין צוא הייליגען דעם נאמען פון הקב"ה אפילו זייא זענען נירעטעט גיווארין אונ זענען ניט געהרגעט גיווארין פון דעסטוועגין וועלין זייא האבין מיט אונז אחלק אין גן עדן רשע אחד היה קבור בין ההרוגים צווישען די מענטשין וואס זענען גיהרגעט גיווארין צו הייליגען דעם נאמען פון הקב"ה אונ ווי זענען בגראבין גיווארין איז צווישען זיי בגראבין גיווארין ארשע באו בחלום לאדם חשוב תי די גיהרגעטע זענען גע־קומען אין חלום צו אפרומען יוד וואס האט גילעבט אונ האבין גיבעטין פון אים שיוציאוהו מביניהם מען זאל אים ארויס נעמען פון צווישען די געהרגעטע שקשה להם ביותר ווייל די געהרגעטע ווילען ניט ער זאל ליגען צווישען זייא:

אונקלוס ליל ו כ"ו פסוקי שמו"ת נגד מילוי ב"ן וד' ח' ו' ח' ותעשה ממנו צירוף והיה בניקוד ששי: תורה

יג ארי יסב גבר אתתא וייעול לותה ויסנינה: יד וישוי לה תסקופי מלין ויפק עלה שום ביש ויימר ית אתתא הדא נסבית וקריבית לותה ולא אשכחית ת"א ואקרב אליה. כתובות מו:

ס יג כי־יקח איש אשה ובא אליה ושנאה: יד ושם לה עלילת דברים והוצא עליה שם רע ואמר את־האשה הזאת לקחתי ואקרב אליה ולא־מצאתי לה בתולים:

בעל הטורים

(יג) ובא אליה. ב'. דין. ואידך ובא אליה מלך גדול. ודרשו אותו על יצה"ר. גם בכאן בשביל שהלך אחרי ילרו סרע סופו לשנאותה ולהוציא עליה שם רע: (יד) והוצא עליה שם רע. חסר י'. כאלו עבר על י' הדברות. וכן לא נחתם גזר דין על

רש"י

(יג) ובא אליה ושנאה. סופו (יד) וישם לה עלילות דברים. עבירה גוררת עבירה. עבר על לא ע תשנא (ויקרא יט) סופו לבא לידי ל' הרע: את האשה הזאת. (ספרי) מכאן שאין אומר דבר פ אלא בפני בעל דין:

שפתי חכמים

ע ר"ל ל"ל ובא אליה וגו'. הא הי' לו לכתוב כי יקח איש אשה ושם לה וגו'. ומתרץ דלכך נאמרה ללמדך סיאיל ושנאה סופו ושם לה וגו': פ דאל"כ הזאת ל"ל. סקשה מהר"ן הא קרא ל"ל תיפוק ליה מהא דכתיב בפרשת משפטים לא תשא וגו' ופירש"י שלא ישמיע דבריו לדיין כו'. וי"ל לחייבו בלא תעשה ועשה למי שמשמיע דבריו

פירוש לתורת אלהים

(יג) כי יקח איש ווען אמאן וועט נעמען אווייב ובא אליה אונ ער וועט קומען צו איהר אונ ער וועט זיא פיינט האבין: (יד) ושם לה אונ ער וועט צוא איהר טאן עלילות אבלבול פון רייד והוציא אונ ער וועט אויס ציהען אויף איהר שם רע אשלעכטין נאמען ואמר אונ ער וועט זאגין די אשה האב איך גענומען כלומר איהר אין די אויגין מוז ער דאס זאגין ואקרב אונ איך האב גינעהנט צו איהר ולא מצאתי אונ איך האב ניט גיפונען ביי איהר בתולים. רש"י שרייבט איין עבירה שלעפט די אנדערע פריער האט ער עובר גיוועזן אויף דעם לאו לא תשנא דוא זאלסט ניט פיינט האבין אונ

ליקוטים על התורה

(יג) כי יקח איש אשה ובא אליה וגו'. די תורה דערציילט אונז וואס עס קען טרעפין ביי אמאן מיט זיין ווייב אונ דעם משפט וואס בית דין דארפין פסקנן, עס קען טרעפין איינער זאל נעמען אווייב מיט חופה אונ קידושין אונ אין אקורצע צייט נאך די חתונה זאל ער זיא פיינט האבין, אדער ווייל זייערע דעות זענען ניט גלייך אדער ווייל זיא איז מיאוס אונ ווייל ער האט זיא פיינט וואלט ער גערין פון איהר לויז געווארין אונ נעמען איין אנדער ווייב, אונ ווייל ער ווייס אז ער וועט איהר געבין גט וועט ער איהר דארפין געבין דיא כתובה, אונ ער וויל אבער פרייא ווערין ער זאל איהר ניט דארפין געבין דיא כתובה, דריבער קומט ער אויף איהר מיט דריי ערליי טענות, איין טענה איז ושם לה עלילות דברים, ער מאכט אבלבול אויף איר זיא רעט צו איהם שלעכטע רייד זיא זידולט איהם אונ פלוכט איהם ניט ווי אווייב דארף געבין כבוד צו איהר מאן. די צווייטע טענה איז והוציא עליה שם רע, ער האט איהר געמאכט אשלעכטין נאמען, ער האט אנגירופען מענטשין מאגען אונ ווייבער זייא זאלין זאגין אויף איהר זיא איז ניט פרום, זיא איז ניט וויא אאידישע טאכטער דארף זיין נאר איהר פירונג איז ווי אזונה, די דריטע טענה איז ולא מצאתי לבתך בתולים, איך האב איהר מקדש גיוועזן אויף דעם תנאי אז זיא איז אבתולה, אונ זיא איז קיין בתולה ניט געווען צו די חתונה, נאר נאך די תנאים וויא איך האב איהר שוין מקדש גיוועזן האט זיא מזנה גיוועזן ופארצייטין איז גיוועזן

טו וְלָקַח אֲבִי הַנַּעַר° וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ
אֶת־בְּתוּלֵי הַנַּעַר° אֶל־זִקְנֵי הָעִיר
הַשָּׁעְרָה׃ טז וְאָמַר אֲבִי הַנַּעַר° אֶל־
הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה
לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנָאֶהָ׃ יז וְהִנֵּה־הוּא שָׂם
עֲלִילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי
לְבִתְּךָ בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי
וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר׃

°הנערה קרי °הנערה קרי °הנערה קרי

אונקלוס

לַהּ בְּתוּלִין׃ טו וְיִסַּב אֲבוּהָא דְעוּלֶמְתָּא וְאִמַּהּ וְיַפְּקוּן יָת בְּתוּלֵי עוּלֶמְתָּא לָקֳדָם סָבֵי קַרְתָּא וּלְתְרַע בֵּית דִּין אַתְרַהּ׃ טז וְיֵימַר אֲבוּהָא דְעוּלֶמְתָּא לְסָבַיָּא יָת בְּרַתִּי יְהָבִית לְגַבְרָא הָדֵין לְאִנְתּוּ וּשְׂנָאַהּ׃ יז וְהָא הוּא שַׁוִּי תַּסְקוּפֵי מִלִּין לְמֵימַר לָא אַשְׁכָּחִית לִבְרַתָּךְ בְּתוּלִין וְאִלֵּין בְּתוּלֵי בְרַתִּי וְיִפְרְסוּן שׁוֹשִׁיפָא קֳדָם

ת"א את בתי נתתי לאיש. כתובות כ"ח מו סוטה כג קידושין ג סד: והוא שם עלילת דברים. כתובות מו: לא מצאתי לבתך בתולים ופרשו השמלה. שם:

רשב"ם

(טו) את בתולי, לפי הפשט הם בתולים שעל השמלה:

בעל הטורים

אבותינו עד שהוציאו י' המרגלים דבה: (טו) אבי הנערה. כתיב חסר ה"א. שהלכה כנער לכך הוציא עליה שם רע: (טז) את בתי נתתי. בגימטריא זהו שאמר סוף הפה שהסתיר:

שפתי חכמים

לדיין קודם שבא בעל דין חבירו. (קל"א) ולפעד"נ דאי מהתם ה"א דוקא היכא שבעלי הדינים בעצמם עומדים אבל היכא שאין האשה עצמה מדברת כדהמעוך ה"א דיכול הבעל לטעון שלא בפניה קמ"ל: צ דאל"כ והוציאו את הבתולים מבע"ל ולמה אמר אבי הנערה ואמה אלא לדרשא דאו גדולים כו': ק דהא אף האשה עומדת בב"ד כדכתיב ולקחו אבי הנערה ואמה וכתיב אחריו ואמר אבי הנערה ולא כתיב ואמרה אם הנערה אלא מלמד כו'. בשם מהרש"ן. והרא"ם פי' דאל"כ ואמרה הנערה אל הזקנים הנה האיש הזה שם לי וגו' מבע"ל: ר דאל"כ אפשר שנאבדה השמלה או שכיבסה או מי יודע שזה השמלה שלה או

רש"י

(טו) אבי הנערה ואמה. (שם) מי שגדלו גידולים צ הרעים יתבזו עליה: (טז) ואמר אבי הנערה. (שם) מלמד שאין רשות לאשה ק לדבר בפני האיש: (יז) ופרשו השמלה. (שם) הרי זה משל ר מחוורין הדברים כשמלה:

ליקוטים על התורה

דער מנהג בייא תנאים פלעגט מען מקדש זיין) אונ אויף דעם האט ער געבריינגט עדות אז זיא האט מזנה גיוועזן נאך די קידושין, דארף מען איצט ווייסען אויב זיינע רייד זענען אמת אונ אויב די רייד פון די עדות זענען אמת, אונ מען דארף הערין וואס זיין ווייב זאגט, דערציילט אונז די תורה איהר פאטער אונ מוטער קומען אויך צום בית דין אונ בית דין זאגין צו זייא מען זאל דאס ערשטע בעווייזין וואס איז מיט די בתולים נאונ אויב זיא האט קיין פאטער אונ מוטער זאגט מען צו איהר משפחה אדער צו אירע גוטע פריינד זיי זאלין בעווייזין וואס איז מיט אירע בתולים) דאס ערשטע זאגט דער פאטער ואדער איין אנדערער אויב זיא האט קיין פאטער) מיין טאכטער האב איך גיגעבין צו דעם מענטש זיא זאל זיין זיין ווייב אונ ער האט מיט איהר חתונה געהאט אונ איצט האט ער זיא פיינט, אונ אלץ וואס ער זאגט אויף איר איז ליגען ער זאגט דאס נאר ווייל ער האט זיא פיינט, ושם לה עלילות דברים לאמר, ער זאגט אויף איהר אבלבול מיט די אלע רייד וואס ער האט גירעט, ער זאל קענען אויף איהר זאגין אז ער האט נים געפונען ביי איהר בתולים, זאל איהר פאטער אונ מוטער ואדער אנדערע מענטשין אויב זיא האט קיין פאטער אונ מוטער) פארשפרייטין דעם ליילעך וואס זיי זענען גילעגין אויף איהם אונ ווייזין די בתולים פאר בית דין. אונ ווייל דער מאן האט גיוואלט ברייגען אויף זיין ווייב אונ אויף איהר פאטער אונ מוטער אגרויסע שאנדע אונ האט גיוואלט איהר אוועק שיקען פון זיך ליידיג אן אכתובה ווייל ער האט זיא

פירוש לתורת אלהים

דער נאך רעט ער לשון הרע אויף איהר: (טו) ולקח אונ דער פאטער פון די יונג פרויא ואמה אונ איהר מוטער זאלין נעמען דעם ליילעך. רש"י שרייבט נוייל זיי האבין זיא מגדל גיוועזן מוזין זיי איבער איהר מבוזה ווערין והוציאו אונ זייא זאלין ווייזין דעם ליילעך את בתולי מיט דיא בתולים פון דער יונג פרויא אל צו דיא עלצטע פון שטאט השערה צום טויער וויא א בית דין זיצען: (טז) ואמר זאל זאגין דער פאטער פון די יונג פרויא אל הזקנים צו דיא אלטע לייט כלומר צום בית דין את בתי מיין טאכטער האב איך גיגעבען לאיש הזה דעם מאן פאר אווייב וישנאה אונ ער האט זיא פיינד גע־קריגען: (יז) והנה ער האט גיטאהן עלילות דברים אבלבול פון רייד לאמר צו זאגין לא מצאתי איך האב נים געפונען צו דיין טאכטער בתולים ואלה אונ דאס איז דיא בתולים פון מיין טאכטער ופרשו השמלה זאלין זייא פאר שפרייטען דאס קלייד כלומר זיי זאלין קלאר מאכין די זאך וויא אקלייד לפני זקני העיר פאר דיא אלטע לייט פון דער שטאט

יח וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־הָאִישׁ
וְיִסְּרוּ אֹתוֹ׃ יט וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף
וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם
רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה
לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־
יָמָיו׃ ס כ וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר

סָבֵי קַרְתָּא׃ יח וְיִסְּבוּן
סָבֵי קַרְתָּא הַהִיא יָת
גַּבְרָא וְיִלְקוּן יָתֵיהּ׃
יט וְיִגְבּוּן מִנֵּיהּ מְאָה
סִלְעִין דִּכְסַף וְיִתְּנוּן
לַאֲבוּהָא דְעוּלֶמְתָּא אֲרֵי
אַפֵּיק שׁוּם בִּישׁ עַל
בְּתוּלְתָּא דְיִשְׂרָאֵל וְלֵיהּ
תְּהֵי לְאִנְתּוּ לֵית לֵיהּ רְשׁוּ
לְמִפְטְרַהּ כָּל יוֹמוֹהִי׃
כ וְאִם קוּשְׁטָא הֲוָה

ת"א ויסרו אתו. כתובות מה סנהד' פח: ונתנו אתו. כתובות מו: כי הוציא שם רע. ערכין טו: ואם אמת היה הדבר. כתובות מ מד ערכין טו:

רש"י

(יח) ויסרו אתו. ש מלקות (כתובות מו): (כ) ואם אמת היה הדבר. (שם) בעדים והתראה ת שזנתה

שפתי חכמים

אם סוף דם בתולים: ש דילפינן ויסרו מייסרו ובן מכאן כתיב הכא ויסרו אותו וכתיב התם בבן סורר ומורה כתיב ויסרו אותו מה להלן מלקות אף כאן מלקות והתם גמרינן משום דכתיב בן סורר ומורה ובמלקות כתיב והיה אם בן וגו' וילפינן בן מבן כדפרישית: ת דהל"ל למה נסקלה אלא אמת הוא שזינתה דלוקא זינתה

פירוש לתורת אלהים

שְׁטָאט כְּלוֹמַר פַאר דֶעם בֵּית דִין׃ (יח) וְלָקְחוּ זָאלִין גֶעמֶען דִי אַלְטֶע לַייט פוּן דִי שְׁטָאט אֶת הָאִישׁ דֶעם מַאן וְיִסְּרוּ אוֹתוֹ אוּנ זַייא זָאלִין אִיהם שְׁטְרָאפִין מִיט מַלְקוּת׃ (יט) וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ זַייא זָאלִין אִיהם שְׁטְרָאפִין מֵאָה כֶּסֶף הוּנְדֶערְט זִילְבֶּערְנֶע טָאלֶער וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה אוּנ זַיי זָאלִין גֶעבֶּען דִי גֶעלְט דֶעם פָאטֶער פוּן דִיא יוּנְג פְרוֹיא כִּי הוֹצִיא וָוארוּם עֶר הָאט אוֹיס גִיצוֹיגֶען שֵׁם רָע אַשְׁלֶעכְטֶען שֵׁם עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל אוֹיף דִיא יוּנְג פְרוֹיא פוּן יִשְׂרָאֵל וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה אוּנ צוּא אִיהם זָאל זִיא זַיין אַוַוייבּ לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ עֶר זָאל זִיא נִיט קֶענֶען אַוֶועק שִׁיקֶען (גֶטִּין) אַזוֹיא לַאנְג וִויא עֶר וֶועט לֶעבִּין׃ (כ) וְאִם אוּנ אוֹיבּ דִיא זַאךְ

ליקוטים על התורה

פֵיינְט, דְרִיבֶּער הָאט אִיהם דִיא תּוֹרָה גֶעשְׁטְרָאפְט מִיט דְרַייא עֶרְלַייא שְׁטְרָאפִין מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, וַוייל עֶר הָאט גֶעוָואלְט פַארְשֶׁעמֶען זַיין וַוייבּ אוּנ אִיהר פָאטֶער אוּנ מוּטֶער (אָדֶער אִיהרֶע קְרוֹבִים) דְרִיבֶּער וְיִסְּרוּ אוֹתוֹ, זָאלִין אִים בֵּית דִין שְׁלָאגִין מַלְקוּת אוּנ זָאלִין אִיהם פַארְשֶׁעמֶען, אוּנ וַוייל עֶר הָאט אִיהר נִיט גִיוָואלְט גֶעבִּין, דִי כְּתוּבָּה (דָאס אִיז פוּפְצִיג טָאלֶער) זָאל עֶר אִיצְט גֶעבִּין טָאפִּיל צְוַויי מָאהל פוּפְצִיג טָאלֶער דָאס אִיז הוּנְדֶערְט טָאלֶער, אוּנ וַוייל עֶר הָאט אִיהר גֶעוָואלְט אַרוֹיס שִׁיקֶען פוּן זִיךְ זִיא זָאל נִיט זַיין זַיין וַוייבּ, דְרִיבֶּער מוּז עֶר זִיא הַאלְטֶען פַאר אַוַוייבּ אוֹיף אֵייבִּיג עֶר טָאר זִיא נִיט גֶטִּין, דָאס אִיז נָאר אוֹיבּ עֶר הָאט גִיזָאגְט לִיגֶען, אוּנ זִיא אִיז אִין אֱמֶת יוֹא גִיוֶועזֶען אַבְּתוּלָה, אָבֶּער אַז עֶר הָאט גִיזָאגְט אֱמֶת אוּנ זִיא הָאט טַאקִי מְזַנָּה גִיוֶועזֶען נָאךְ דִי קִידוּשִׁין זָאל מֶען זִיא הַרְגֶנֶען, בֶּעוַוארְפֶען מִיט שְׁטֵיינֶער, אוּנ וַוייל זִיא הָאט פַארְשְׁוֶועכְט אִיהר פָאטֶער אוּנ הָאט פַארְשֶׁעמְט אַלֶע יוּדִין, אַיוּדִישֶׁע טָאכְטֶער זָאל מְזַנָּה זַיין, דְרִיבֶּער זָאל מֶען זִיא הַרְגֶנֶען בַּיי דִי טִיר פוּן אִיר פָאטֶערְס שְׁטוּבּ, אוּנ דִיא אַלֶע יוּדִין וָואס וֶועלֶען דָארְטֶען זַיין זָאלֶען וַוארְפֶען אוֹיף אִיר שְׁטֵיינֶער בִּיז זִיא וֶועט גֶעהַרְגֶת וֶוערֶען, דָאס אִיז נָאר אוֹיבּ זִיא הָאט מְזַנָּה גִיוֶועזֶען נִיט אִיהר גוּטֶען ווִילֶען, אָבֶּער אַז מֶען הָאט אִיהר גֶענֵייט צוּ דֶעם מְזַנָּה זַיין וִויא עֶס שְׁטֵייט וַוייטֶער אִין דִי פְּסוּקִים) הַרְגֶת מֶען אִיר נִיט דֶער אוֹר הַחַיִּים שְׁרַייבְּט דִיא פְּסוּקִים אִין מוּסָר, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה אוֹיבּ אֵיינֶער וֶועט נֶעמֶען אַאִשָּׁה, דָאס מֵיינְט מֶען עֶר וֶועט לֶערְנֶען תּוֹרָה, וּשְׂנֵאָהּ, נָאכְדֶם וֶועט עֶר דִי תּוֹרָה פֵיינְט הָאבֶּען, עֶר וֶועט אוֹיפְהֶערִין לֶערְנֶען תּוֹרָה. וְשָׂם לָהּ עֲלִילוֹת דְּבָרִים, עֶר וֶועט מַאכֶען אַבִּלְבּוּל אוֹיף דִי תּוֹרָה, עֶר וֶועט זָאגִין דִי מֶענְטְשִׁין וָואס לֶערְנֶען תּוֹרָה זֶענֶען אָרוֹם, אוּנ דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס לֶערְנֶען נִיט תּוֹרָה זֶענֶען רַייךְ, וְהוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע, אוּנ עֶר וֶועט אוֹיסְצִיהֶען אוֹיף דִיא תּוֹרָה אַשְׁלֶעכְטֶען נָאמֶען, עֶר וֶועט זָאגִין צוּ הקב"ה לֹא מָצָאתִי לְבִתֵּךְ בְּתוּלִים, אִיךְ הָאבּ נִיט גֶעפוּנֶען בַּייא דַיין טָאכְטֶער, בַּייא זַיין תּוֹרָה אַפֶּערְגֶענִיגֶען אִיךְ הָאבּ פוּן אִיר קֵיין פַּרְנָסָה, אוּנ הקב"ה אוּנ דִיא שְׁכִינָה זָאגִין פַארְקֶערְט דִיא גַאנְצֶע פַּרְנָסָה וָואס אִיז דָא אוֹיף דֶער וֶועלְט אִיז נָאר וֶועגֶען דִי תּוֹרָה, אוּנ וֶוען נִיט דִיא תּוֹרָה וָואלְט דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט נִיט בַּשַׁאפִין גֶעוָוארֶען, וְיִסְּרוּ

מצות השם

(יט) [תקנב] (עשה רכד) לשיות המוציא שם רע על אשתו יושב עמה לעולם תחתיו לעולם. שנא' ולו תהיה לאשה:

וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה וגו' דָאס אִיז אַמִצְוַת עֲשֵׂה אַז אֵיינֶער הָאט גֶענוּמֶען אַמֵיידִיל פַאר אַוַוייבּ מִיט חֻפָּה אוּנ קִידוּשִׁין, אוּנ דֶער מַאן זָאגְט עֶר הָאט נִיט גֶעפוּנֶען בַּיי אִיהר בְּתוּלִים, אוּנ נָאכְדֶעם אִיז בֶּעוָואוּסְט גִיוָוארִין עֶס אִיז לִיגֶען, עֶר הָאט יוֹא גֶעפוּנֶען בַּיי אִיר בְּתוּלִים נָאר וַוייל עֶר ווִיל זִיא נִיט עֶר הָאט חֲרָטָה אוֹיף דֶעם שִׁידוּךְ דְרִיבֶּער זָאגְט עֶר אַלִיגֶען עֶר הָאט נִיט גֶעפוּנֶען בַּיי אִיר בְּתוּלִים עֶר זָאל זִיא קֶענֶען גֶטִּין אוּנ זָאל

(שם) [תקנג] (לאו שכט) שלא יוכל המוציא שם רע על אשתו לגרשה כל ימיו. שנא' לא יוכל לשלחה כל ימיו:

אִיהר נִיט דַארְפִין גֶעבִּין כְּתוּבָּה, זָאל אִים בֵּית דִין שְׁטְרָאפִין מִיט צְוַוייא זַאכִין, עֶר זָאל אִיר מוּזִין גֶעבִּין הוּנְדֶערְט כֶּסֶף וְהוּנְדֶערְט זִילְבֶּערְנֶע מַטְבֵּעוֹת פַארְצַייטִיגֶע אוּנ עֶר זָאל זִיא מוּזִין הַאלְטִין פַאר אַוַוייבּ אוֹיף אֵייבִּיג אַזוֹי לַאנְג וִוי זַיי וֶועלִין לֶעבִּין׃

לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו וְדָאס אִיז אַמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אוּנ עֶר טָאר זִיא קֵיין מָאהל גֶטִּין׃

הזה לא־נמצאו בתולים לנער׃
כא והוציאו את־הנער אל־פתח
בית־אביה וסקלוה אנשי עירה
באבנים ומתה כי־עשתה נבלה
בישראל לזנות בית אביה ובערת
הרע מקרבך׃ ס כב כי־ימצא איש
שכב ׀ עם־אשה בעלת־בעל ומתו
גם־שניהם האיש השכב עם־

ׄלנערה קרי ׄהנערה קרי

אונקלוס

פתגמא הדין לא אשתכחו בתולין לעולמתא׃ כא ויפקון ית עולמתא לתרע בית אבוהא ויִרגמונה אנשי קרתא באבניא ותמות ארי עבדת קלנא בישראל לזנאה בית אבוהא ותפלי עביד דביש מבינך׃ כב ארי ישתכח גבר שכיב עם אתתא אתת גבר

ת"א וסוליאו את הנערה אל פתח. כתובות מו עד מה ערכין טו: ומתה. כתובות מד: לזנות בית אביה. שם מה סנהדרין נ: כי ימצא איש. סנהדרין נב: ומתו גם שניהם. שם טו ערכין ז:

רשב"ם

(כא) לזנות בית אביה. שיש עדים שזינתה אחר קודם אירוסין ואפי' אם זינתה לאחר אירוסין דלמא בלא עדים והתראה זינתה ל"ם ואם אמת וגו': א נ"ל דמביא ראיה לפירושו

בעל הטורים

(כא) אל פתח בית אביה וסקלוה. בגימ' זהו רמז אלו סגדולין שגידלתה: כי עשתה נבלה. וסמיך ליה (כב) כי ימצא איש שכב. רמז לאיש סטיה

שפתי חכמים

קודם אירוסין ואפי' אם זינתה לאחר אירוסין דלמא בלא עדים והתראה זינתה ל"ם ואם אמת וגו': א נ"ל דמביא ראיה לפירושו שפי' בית אביה בבית אביה ר"ל שהסר ב' אחד והיכן מצינו בדרך סקרא לחסר ב' ומפרש אנשי עירה במעמד כל אנשי עירה ר"ל דקרא כתיב וסקלוה אנשי עירה באבנים משמע שהם מתחילים וזה אינו דהא כתיב יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו וגו' וע"כ צ"ל שאנשי עירה ר"ל במעמד כל אנשי עירה ש"מ שדרך סקרא לחסר בי"ת. ועו קשה לרש"י אם כן משמע מן הקרא דמ"ה חייבה בסקילה כי נבלה משום בבית אביה א"כ לפי זה קשה למה חייבה התורה סקילה אם שכב עם הנערה המאורסה במיר הא לא זינתה בבית אביה ל"ם ומלאה איה במיר לפיכך שכב עמה פרשה קוראה לגנב כיון שהיא פרוצה כ"כ שלא ישבה בביתה כדרך הבתולות ודאי זינתה ג"כ בבית אביה וצ"ם היא בסקילה. והשתא א"ש למה מספך רש"י לפרש קראי שלא כסדרן. ובזה יתורץ מ"ש הרא"ם לא ידעתי טעם נכון כו': ב כ"ל אם כא עליה כאשר איברים שלא כאותו מקום באין הא"ב נסנית משם שלא שהיא פטורים דגם שניהם משמע דשניהם

רש"י

לאחר אירוסין: (כא) אל פתח בית אביה. ראו גידולים שגדלתם: לזנות בית אביה. כמו בבית אביה: וסקלוה אנשי עירה. (ספרי) במעמד כל א אנשי עירה: (כב) ומתו גם שניהם. (שם) להוציא מעשה חדודים ב שאין האשה נהנית מהם: גם. לרבות הבאים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) ומתו גם שניהם. פרש"י גם לרבות הבאים אחריהם. ואמר שאם בא איש עליה לאחר שנגמר דינה שחייב מיתה. דסד"א דכמתה דמיא ולא לחייב עליה קמ"ל גם:

ליקוטים על התורה

אותו, זאל מען איהם שטראפין ווייל ער האט אויפגעהערט לערנען תורה, ווי די גמרא זאגט דער מענטש וואס לערונט ניט תורה ברייננט הקב"ה אויף איהם יסורים, אונ ווייל ער האט אויסגעטראכט אשלעכטין נאמען אויף דיא תורה, אז וועגען תורה לערנען האט מען קיין פרנסה, דריבער זאל מען איהם שטראפין מיט הונדערט רובל, דאס מיינט מען ער זאל טאהן תשובה אונ זאל זאגין אלע טאג הונדערט ברכות, ולו תהיה לאשה, אונ די תורה זאל נוייטער זיין ביי איהם פאר אווייב, ער זאל ווייטער לערנען תורה. לא יוכל שלחה כל ימיו, אזוי לאנג ווי ער וועט לעבען זאל ער ניט קענען אוועק שיקען די תורה פון זיך, ואם אמת היה הדבר, אונ אויב די זאך איז גיוועזן אמת, וועגען די תורה האט ער קיין פרנסה, דאס איז אסימן אז ער לערונט ניט די תורה מיט יראת שמים נאר מיט אפיקורסות, דריבער איז אמצוה מען זאל אויסראטין דעם מענטש מיט זיין תורה לערנען פון דער וועלט ואוד מסיים בשינוי לשון ובקיצור׃

(כב) כי ימצא איש שוכב עם אשה וגו'. דער רקנטי שרייבט דער זווג פון אמאן מיט זיין ווייב נוייזט אויף דעם

פירוש לתורת אלהים

איז גיוועזן אמת לא נמצאו עס איז ניט גיפונען גיווארין בתולים צו דער יונג פרויא דען זיא האט מזנה גוועזין ווען זיא איז נאך גיוועזין אין פאטערס הויז׃ (כא) והוציאו את הנערה זאלין זייא ארויס ציהען די יונג פרויא צו דער טיר פון איהר פאטערס שטוב וסקלוה אנשי עירה אונ זייא זאלין זיא פאר שטיינען אונ זיא זאל שטארבען כי עשתה נוארום זיא האט גיטאהן אמיאוסע זאך צווישען דיא ישראל לזנות בית אביה מזנה צו זיין אין איהר פאטערס הויז ובערת הרע מקרבך אונ דוא זאלסט אויס רוימען דאס בייז פון צווישען דיר׃ (כב) כי ימצא ווען עס וועט גפונען ווערין איש אמאן איז מזנה מיט אווייב וואס זיא האט אמאן ומתו גם שניהם זאל מען ביידע הרגנן האיש השוכב עם האשה דעם מאן וואס איז גילעגין מיט דער אשה והאשה

וַיִתְקַטְלוּן אַף תַּרְוֵיהוֹן
גַבְרָא דְשָׁכַב עִם אִתְּתָא
וְאִתְּתָא וּתְפַלֵי עֲבִיד
דְבִישׁ מִיִשְׂרָאֵל: כג אֲרֵי
תְהֵי עוּלֶמְתָּא בְתוּלְתָּא
דְמְאַרְסָא לִגְבַר
וְיִשְׁכְּחִינַהּ גַבְרָא בְקַרְתָּא
וְיִשְׁכּוּב עִמַהּ: כד וְתַפְּקוּן
יַת תַּרְוֵיהוֹן לִתְרַע קַרְתָּא
הַהִיא וְתִרְגְמוּן יָתְהוֹן
בְּאַבְנַיָא וִימוּתוּן יַת
עוּלֶמְתָּא עַל עֵיסַק דְלָא
צְוָחַת בְּקַרְתָּא וְיַת גַבְרָא
עַל עֵיסַק דִי עַנִּי יַת אִתַּת
חַבְרֵיהּ וּתְפַלֵי עֲבִיד

הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע
מִיִּשְׂרָאֵל: ס כג כִּי יִהְיֶה נַעֲרָ
בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ
בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ: כד וְהוֹצֵאתֶם
אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר ׀ הָעִיר הַהִוא
וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אֶת־
הַנַּעֲרָ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה
בָעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר־
עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע

°נערה קרי °הנערה קרי

ת"א כי יהיה נערה בתולה. כתובות מד: ומצאה איש. ערכין שם: והוצאתם את. קידושין: על דבר. סנהדרין מה:

בעל הטורים

שהיה כאשתו וסקלוהו: (כד) אשר לא צעקה. וסף אם ירצה עמנו

רש"י

ג מאחריהם (ס"א מאחוריהם) (שם). ד"א גם ד שניהם לרבות את הולד שאם ה היתה מעוברת אין ממתינין לה עד שתלד: (כג) ומצאה איש בעיר. (ערכין ז) לפיכך שכב עמה. פרצה קוראה לגנב הא אלו ישבה בביתה לא אירע לה:

שפתי חכמים

שוין נסקלה. ואע"ג דאם לא עליה שלא כדרכה אף ע"פ שאין האשה נסקלת מסה שניהם חייבין. שאני התם דאתרבאי ונמשכי אשה: ג יש כאן נוסחאות מתחלפות שבמקצת פירושים כתיב לרבות שבאים אחריהם בלא ע"פ. ר"ל כגון אם נגמר דינה למיתה אפ"ה אם לא שוא אפ"כ על אשה אחרת או איש אחר לא עליה גם הם נסקלו ולא אמרינן דזה שנגמר דינו גברא קטילא הוא ונמצאו שאלו אחרים גבי מתים שכבו אלא אלו שבאים אחריהם חייבים נ"כ במיתה. ובמקצת פירושים כתיב לרבות שבאים מאחריהם כמ"ש כלומר מאחוריהם דהיינו שלא כדרכה: ד דלטעם ראשון קשה דאם שכב עמה אפי' שלא כדרכה פשיטא שהוא חייב דהא כתיב משכבי אשה מלמד שיש לה שני משכבים כדרכה ושלא כדרכה גם כ"כ. נ"פ ד"א. ונפי ד"א קשה דסכי סל"ל ומתו שניהם האיש השוכב עם האשה גם האשה. נ"פ טעם ראשון: ח (נח"י)

פירוש לתורת אלהים

אונ די אִשָּׁה וּבִעַרְתָּ אונ דוא זָאלְסְט אוים רוימֶען דָאס בֵייז פוּן די יִשְׂרָאֵל: (כג) כִּי יִהְיֶה וֶוען עֶס וֶועט זַיין נַעֲרָה בְּתוּלָה אַיונג פְרויא אַבְּתוּלָה מְאוֹרָשָׂה וָואס זִיא אִיז פַאר קְנַאכְט צוּ אַמאַן אֵיינֶער הָאט אִיר שׁוֹין מְקַדֵשׁ גֶיוֶוען וּמְצָאָהּ אונ עֶס וֶועט זִיא גֶעפִינֶען אֵיינֶער אִין שְׁטָאט וְשָׁכַב עִמָּהּ אונ עֶר וֶועט מִיט אִיר לִיגֶען: (כד) וְהוֹצֵאתֶם זָאלְט אִיר אַרוֹיס צִיהֶען זַייא בֵּיידֶע אֶל שַׁעַר צוּ דֶעם טוֹיֶער וואו דָאס בֵּית דִין פוּן דִי שְׁטָאט זִיצֶען וּסְקַלְתֶּם אונ אִיהר זָאלְט זַייא בֶּעוַוארְפִין מִיט שְׁטֵיינֶער אונ זַיי זָאלִין שְׁטַארְבִּין אֶת הַנַּעֲרָה דִי יוּנְג פְרויא זָאל מֶען פַאר שְׁטֵיינֶען עַל דְבַר ווייל זִיא הָאט נִיט גִישְׁרִיגֶן אִין שְׁטָאט וָוארוּם עֶס וָואלְטִין זִיךְ גִיפִינֶען מֶענְטְשִׁין וָואס וָואלְטִין נִיט לָאזִין מֶען זָאל מִיט אִיהר מְזַנֶה זַיין וְאֶת הָאִישׁ אונ דֶעם מַאן זָאל מֶען הַרְגֶען עַל דְבַר ווייל עֶר הָאט גִיפֵיינִיגְט אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ דָאס ווייב פוּן זַיין חָבֵר וּבִעַרְתָּ אונ דוּ זָאלְסְט אוים רָאמֶען דָאס בֵּייז פוּן צְווִישֶׁען דִיר

ליקוטים על התורה

זִווּג פוּן הקב"ה מִיט דִי יוּדִין, אונ דֶער מֶענְטְשׁ וָואס שֵׁיידְט אָפּ דָאס ווייבּ פוּן אִיר מַאן ווייל עֶר אִיז מִיט אִיהר מְזַנֶה אִיז גְלֵייךְ ווִי עֶר וָואלְט אָפְּגֶעשֵׁיידְט דִי יוּדִין פוּן הקב"ה וֶוער וָואלְט זַיי אָנְגֶעזִירֶעט צוּ דִינֶען עֲבוֹדָה זָרָה דְרִיבֶּער קוּמְט מֶען זָאל הַרְגֶען דִיא אִשָּׁה מִיט דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס הָאט מִיט אִיהר מְזַנֶה גֶעוֶוען:

מצות השם

(כד) [תקכד] (עשה רכה) לסקול את השוכבים על קלא מגוש ואחה מהן היא נערה המאורסה ובועלה. בנאמר וסקלתם אותם באבנים ומתו:

וּסְקַלְתֶּם אוֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ וָדאס אִיז אַמִצְוַת עֲשֵׂה) אַז אֵיינֶער הָאט מְזַנֶה גִיוֶוען מִיט אַבְּתוּלָה וַאנַעֲרָה) וָואס אֵיינֶער הָאט אִיר שׁוֹין מְקַדֵשׁ גִיוֶוען זָאל מֶען בֵּיידֶע בֶּעוַוארְפִין מִיט שְׁטֵיינֶער בִּיז מֶען וֶועט זַיי הַרְגֶען:

מקרבך: ס כה ואם־בשדה ימצא
האיש את־הנער המארשה
והחזיק־בה האיש ושכב עמה
ומת האיש אשר־שכב עמה לבדו:
כו ולנער לא־תעשה דבר אין לנער
חטא מות כי כאשר יקום איש
על־רעהו ורצחו נפש כן הדבר
הזה: כז כי בשדה מצאה צעקה
הנער המארשה ואין מושיע לה: ס
כח כי־ימצא איש נער בתולה אשר
לא־ארשה ותפשה ושכב עמה
ונמצאו: כט ונתן האיש השכב
עמה לאבי הנער חמשים כסף ולו־

אונקלוס

דביש מבינך: כה ואם
בחקלא ישכח גבר ית
עולמתא דמארסא
ויתקף בה גברא וישכוב
עמה ויתקטיל גברא די
שכיב עמה בלחודוהי:
כו ולעולמתא לא תעביד
מדעם ליה לעולמתא
חובת דין דקטול ארי
כמא די יקום גבר על
חבריה ויקטלניה נפש
כן פתגמא הדין: כז ארי
בחקלא אשכחה צוחא
עולמתא דמארסא
ולית דפריק לה: כח ארי
ישכח גבר עולמתא
בתולתא די לא מארסא
ויחדינה וישכוב עמה
וישתכחון: כט ויתן
גברא דשכב עמה
לאבוהא דעולמתא
חמשין סלעין דכסף וליה

הנערה קרי ולנערה קרי לנערה קרי הנערה קרי נערה קרי הנערה קרי

ת"א ומת האיש. קידושין: ולנערה לא תעשה. נדרים כו: כי כאשר. פסחים כה: כי בשדה. כתובה מז: ואין מושיע. סנהדרין עג: כי ימצא איש. ברכות כא יבמות ד: לאבי הנערה. כתובות כט לח מ מב: חמשים כסף. שם לג:

רשב"ם שנתקדשה: (כז) צעקה הנערה. שמא צעקה:

רש"י

(כו) כי כאשר יקום וגו'. לפי פשוטו זהו משמעו כי אנוסה היא ובחזקה עמד עליה כאדם העומד על חבירו

פירוש לתורת אלהים

דיר: (כה) ואם בשדה אונ אויב אין פעלד ימצא האיש
וועט געפינען דער מענטש די יונג פרוי המאורשה
דיא פאר קנאסטע והחזיק אונ דער מאן וועט זיך
שטארקין אין איהר ושכב עמה אונ וועט מיט איהר
ליגין ומת האיש זאל מען טייטען דעם מאן אליין:
(כו) ולנערה אונ צוא דער נערה זאלסטו ניט טאהן
קיין שום זאך אין לנערה דיא נערה האט דא קיין
עבירה עס זאל איהר דער פאר קומען מיתה כי
כאשר אזוי ווי איינער שטייט אויף אויף זיין חבר
צו הרגנן איהם כן הדבר אזוי איז די זאך אויך
מצות השם (כו) [חטא] (לאו של) שלא לפגוע בשום פוגע
אם שיעור אינו פטורה כמה בעל כרחו שלא
כשוכתו. שלא ולנערה לא תעשה דבר:

ולנערה לא תעשה דבר ודאס איז אמצות לא תעשה) אז איינער
האט גיטראפין אין פעלד די נערה וואס איינער האט
איר שוין מקדש גיוועזן אונ ער האט זיא גענייט ווייל ער איז
גיוועזן שטארקער פון איר) אונ האט מיט איר מזנה גיוועזן,
אים זאל מען הרגנן אונ איהר זאל מען ניט הרגנן:

כלומר מיט גיוואלד איז ער גילעגין בייא איהר:
(כז) כי בשדה ווארום ער האט דאך זיא גיפונען אין
פעלד צעקה הנערה די נערה האט גישריגען ואין מושיע
אונ עס איז ניט גיוועזן ווער זאל איהר העלפין:
(כח) כי ימצא ווען איינער וועט געפינען א נערה
וואס זיא איז נאך ניט אבלה ותפשה אונ ער וועט
זיא באצווינגען אונ וועט מיט איהר ליגען מיט
גיוואלד ונמצאו אונ זיי ווערין גיפונען כלומר מען
וועט דאס וויסען: (כט) ונתן זאל דער מענטש וואס
איז מיט איהר גילעגין געבין צום פאטער פון דער
(כט) [תקנו] (עשה רכו) שישא האונס את אנוסתו. שנאמר
ונתן האיש השכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף ולו
תהיה לאשה:

ונתן האיש השוכב עמה וגו' ולו תהיה לאשה וגו' ודאס איז
אמצות עשה) אז איינער האט גענייט אנערה וואמיידילו
וואס מען האט איר נאך ניט מקדש גיוועזן אונ האט מיט איהר
מזנה גיוועזן, מוז ער זיא נעמען פאר אווייב אונ ער זאל געבין
פונפציג זילבערנע סלעים פארצייטיגע צוא דעם פאטער
פון די נערה:

תְּהֵי לְאִנְתּוּ חֲלָף דִּי עַנְיַהּ לֵית לֵיהּ רְשׁוּ לְמִפְטְרַהּ כָּל יוֹמוֹהִי׃
א לָא יִסַּב גְּבַר יָת אִתַּת אֲבוּהִי וְלָא יְגַלֵּי כַּנְפָא דַּאֲבוּהִי׃ ב לָא יִדְכֵּי דִּפְסִיק וּדְמְחַבַּל לְמֵיעַל בִּקְהָלָא דַּיְיָ׃ ג לָא יִדְכֵּי מַמְזְרָא לְמֵיעַל בִּקְהָלָא דַּיְיָ אַף דָּרָא עֲשִׂירָאָה לָא יִדְכֵּי לֵיהּ

תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו׃ כג א לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו׃ ס
ב לֹא־יָבֹא פְצוּעַ־דַּכָּה וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה׃ ס
ג לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל

ת"א ולו תהיה. יבמות נט כתובות כט לט מ מכות טו: תחת אשר. כתובות לב לג מ ב"ק עד ערכין טו: לא יוכל שלחה כל ימיו. גיטין כ תמורה ה: לא יקח איש. בכורות כא יבמות ד מט ל קידושין סז: ולא יגלה כנף אביו. יבמות ד לג: לא יבא פצוע דכה. שם מע עה עו: לא יבא ממזר. שם עד עה קידושין כג עד:

בעל הטורים

ממנו יכולים לומר מחמת לעז בתולים לועקת: (ג) ממזר. ב' במס'. דין. ואידך (זכריה ט) וישב ממזר באשדוד. זה סוא שאחז"ל עתידין ממזרים ליטהר וישבו באדך: לא יבא ממזר בקהל ה'. סמך ממזר לפצוע דכה. שממזר אינו מוליד כפצוע דכה.

רש"י

להרגו (פסחים כה, סנהדרין עג). ורבותינו דרשו בו הרי זה בא ללמד ו ונמצא למד כו': (א) לא יקח. (קידושין סז) אין לו בה לקוחין ז ואין קידושין תופסין בה: ולא יגלה כנף אביו. (יבמות לג) שומרת יבם של אביו הראויה ח לאביו. והרי כבר הוזהר עליה משום (ויקרא יח) ערות אחי אביך אלא לעבור על זו ט בשני לאוין ולסמוך לה לא יבא ממזר ללמד שאין ממזר אלא מחייבי י כריתות וק"ו מחייבי מיתות ב"ד שאין בעריות מיתת ב"ד כ שאין בה כרת: (ב) פצוע דכה. (יבמות עו) שנפצעו או שנדכאו ל ביצים שלו: וכרות שפכה. שנכרת הגיד ושוב אינו יורה קילוח זרע אלא שופך ושותת ואינו מוליד: (ג) לא

רשב"ם

(א) לא יקח איש את אשת אביו, הוכפל כאן לומר שהנולד ממנה הרי הוא בלא יבא ממזר: (ב) פצוע דכה, מיני סריסים ומפורשים ביבמות:

שפתי חכמים

על ענין כיוצא בזה פרש"י בערכין (דף ז) מדהו"ל ומתו ואנא ידענא דאין ומתו פחות משנים על"ל: ו ור"ל דבקרא משמע דרולה בא ללמד על נערה המאורסה ואין למדין ממנו כלום ונמצא דרולה נלמד מנערה המאורסה מה נערה שמאורסה ניתן להצילה מן העבירה בנפשו של בועל כדמשמע ואין מושיע לה הא יש מושיע לה בכל דבר שיוכל להושיע יושיע לה אף רולח ניתן להצילו בנפשו של רודף: ז רל"ל שנ"ל לא יגלה כדכתיב בסיפא לא יגלה. ומתרץ דקיחה משמע אין לו בה קידושין ר"ל קידושי כסף דילפינן קיחה קיחה משדה עפרון ור"ל לאחר מיתת אביו דאל"כ תיפוק ליה דהויא אשת איש: ח ר"ל ל"ל עוד ולא יגלה כנף אביו אלא לרבות שומרת יבם כו': ט וא"ת והא שלשה לאוין הן דהא איכא לאו דלא תסיה אשת המת לאיש זר. וי"ל דשני לאוין הללו אף לאחר מיתת אביו הם אבל לאו דלא תהיה אשת המת לאיש זר דוקא מחיים: י ר"ל וגם בשביל זה נכתב ולא יגלה כנף אביו כדי שיסמוך לה לא יבא וגו'. וא"ת והא מפסיק קרא דלא יבא פצוע דכא. וי"ל כיון דלאו בני בנים ניהו ולא שייך בהו ממזר לא חשוב הפסק: כ ר"ל שאל תקשי ליה והא אין עונשין מן הדין. ל"פ שאין בעריות כו' והואיל ואיכא בהו כרת א"כ בלאו ק"ו נמי ממזר הוא כיון שהוא מחייבי כריתות ושומרת יבם של אביו בכרת משום דודתו: ל כדכתיב אחריו לא יבא ממזר מקיש פצוע דכה לממזר מה ממזר פסול שלו מאותו מקום אף פצוע דכה

פירוש לתורת אלהים

נַעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף פופציג שְׁקָלִים וְלוֹ אונ צו איהם זָאל זיא זיין אַװייב תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ װײל ער האט זיא גפײניגט לא יוּכַל ער טאר איהר ניט גטין אזוי לאנג װיא ער װעט לעבען׃ (א) לא יִקַּח אמענטש טאר ניט נעמען זיין פאטערס װייב אפילו זיא איז ניט זיין מוטער דהיינו זיא איז איהם אַשטיף מוטער וְלֹא יְגַלֶּה אונ זאל ניט אנטפלעקין זיין פאטערס שאנד. רש"י שרייבט דאס מיינט מען ער טאר ניט נעמען די שומרת יָבָם פון זיין פאטער דהיינו װען זיין פאטערס ברודער איז געשטארבין אן קינדער װארט דאס װייב פון זיין פאטערס ברודער אויף זיין פאטער ער זאל זיא מְיַבֵּם זיין טאר ניט דער זוהן זיא נעמען חאטשע דער פאטער האט זיא ניט מְיַבֵּם געװעזען׃ (ב) לֹא יָבֹא אמענטש װאס האט אפעלער װאס ער װעט געװיס קיין קינדער האבין טאר ניט קומען בִּקְהַל ה' אין דעם קָהָל פון גאט פלומר ער טאר ניט נעמען אישראלית פאר אװייב׃ (ג) לא יָבֹא עס טאר ניט

מצות חשם

(סס) [תקנז] (לאו שלא) שלא יוכל האונס לגרש את אנוסתו לעולם. שנאמר תחת אשר ענה לא יוכל לשלחה כל ימיו:

(ב) [תקנח] (לאו שלב) שלא ישא בת ישראל מי שנפסדו לו כלי המשגל עד שאינו ראוי להוליד. שנאמר לא יבא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל ה':

(ג) [תקנט] (לאו שלג) שלא ישא מי שהוא ממזר בת ישראל שנאמר לא יבא ממזר בקהל ה':

לא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו ודאס איז אַמִצְוֹת לא תַעֲשֶׂה אונ ער טאר זיא ניט גטין ער מוז זיא האלטין פאר אװייב אייביג אזוי לאנג װיא זיי װעלין לעבין:

לא יָבֹא פְצוּעַ דַכָּה וגו' ודאס איז אמִצְוֹת לא תַעֲשֶׂה דער יוד װאס װייס אז ער קען ניט בועל זיין אװייב װייל דער גליד איז קאליע געװארין טאר ער ניט נעמען אַיודישע טאכטער פאר אװייב:

לא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה' ודאס איז אַמִצְוֹת לא תַעֲשֶׂה זאמזר טאר ניט נעמען אַיודישע טאכטער פאר אװייב:

לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
ז לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם כָּל־
יָמֶיךָ לְעוֹלָם׃ ס רביעי ח לֹא־תְתַעֵב
אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־תְתַעֵב

אונקלוס

אֱלָהָךְ׃ ז לָא תִתְבַּע שְׁלָמְהוֹן וְטָבְתְהוֹן כָּל יוֹמָיךְ לְעָלַם׃ ח לָא תְרַחֵיק אֱדוֹמָאָה אֲרֵי אֲחוּךְ הוּא לָא תְרַחֵיק

ת״א לא תדרש. גיטין נז: תתעב אדמי. קמא ל׳ ברכות נב נג:

בעל הטורים

וסמיך ליה (ז) לא תדרש שלמם. כדאיתא בהנזקין (דף נ:) ע״פ דכתיב וישטים עשו את יעקב. לא תתעב אדומי. כי דנוסקוהו בגנ״דא ע״ש: (ח) וסמך לא התעב אדמי. לומר אף עמונים לא קדמו אותך בלחם ובמים והוא קודמך שנאמר כאשר

שפתי חכמים

קרא על הדיבור כלומר על העלה אשר לא קדמו וגו׳ כלומר ובשביל דבר זה נמי ול״ל דאשר כמו ואשר: ע ר״ל מהיכא תיתי תדרוש שלומם וטובתם ומהכן מכלל שנאמר וגו׳. (קל״מ) נלע״ד של״ל ברש״י לא תדרש וגו׳ ועל סוף המקרא שנאמר וטובתם פי׳ זה שהכי בספרי תניא לא תדרש שלומם מכלל שנאמר כי תקרב אל עיר וגו׳. יכול אף כאן ת״ל וטובתם כו׳. והמדפיסים לא הבינו כונת רש״י והשמיטו מלה וגו׳: פ ר״ל הא כתיב אחריו בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא הא דור שני לא יבא אם

רש״י

בטירוד: (ז) לא תדרש שלמם. (שם) מכלל שנאמר עמך ישב בקרבך יכול אף זה כן ע ת״ל לא תדרוש שלומם: (ח) לא תתעב אדמי. לגמרי פ ואף ע״פ שראוי לך לתעבו שיצא בחרב לקראתך: לא תתעב מצרי. מכל

הפכת קללת בלעם לברכה

סמערכה לטובה, אבל במקום שיש לקיים משפט סמערכה ולסתרה על דרך אחר, אזי אין הקב״ה משדדה. דוגמא כוכב שבתו רעה שהי׳ עולה לקראת ישראל והיה מורה על דם, ספכו הקב״ה לדם מילה. וכמו שאמרו רז״ל האי מאן דנולד במזל מאדים לסוי טבחא או מוהלא, וכל הקללות שמנה שם בגמרא, לא הברה עליהם שכינה, לא תהא מלכותם מושכה, לא יהיה לסם זיתים וכרמים כו׳. בכלם לא היה שום דרך לפרשם לטובה כדי לקיים משפט המערכה וישראל לא יהיו ניזוקין. ע״כ הוליך הקב״ה לשדד המערכה מסוראיה אלו מכל וכל, לפיכך חזרו כלם לקללה כשחטאו ישראל ולא היה בידם זכות שעומד בכחו נגד סמערכה *) אבל בסוראות לא יהי׳ להם נתי כנסיות וכמי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ט) לא תתעב אדמי. י״א אע״פ שלא קדמו אתכם לא תתעבנו כי אחיך הוא ומזרעו של אברהם הוא. ולפ״ז נ״ל כאשר עשו לי בני עשו דמיירי לענין לעבור בארצם כדכתיב גבי יפתח וישלח ישראל מלאכים אל מלך מואב לאמר אעברה בארצך ולא אבה וגם אל מלך אדום שלח ולא אבה. אי נמי לא תתעב אדמי אע״פ שהיה לך לתעבו לפי שלא הניחך לעבור דרך ארצו לא תתעבנו כי אחיך הוא: לא תתעב מצרי. אע״פ שלסוף שעבדו בכם לא תתעבנו כי גר היה בארצו והטיבו לכם בראשונה:

הערה *) כי סוראת המערכה בעצמה אינה בטלה בשום אופן, וסוראת כוכב רעה נשאר כמו שהוא לרעה, רק זכות ישראל מכבו רעתו שלא ישלוט עליהם לרעה, וכן הוא מי שנולד במזל מאדים, הא בהמה שיפך דם בטבעו, אבל שוב בלדקתו מעכב טבעו, וכאשר יהי׳ איזה סבה שלא יוכל לעצור טבעו, שטבע תעשה את שלה, וכזה את דרך מאמר חז״ל (מגילה דף ג) קם רבה שחטיה לרבי זירא, והדבר קשה ופלא, כי מחמת שרבה נשתכר בסעודת פורים ע״כ שחט את רבי זירא, אבל במס׳ שבת (דף קנו) אמר רבה לאביי והא אנא במאדים [נולדתי], אמר ליה אביי מר נמי דאין וקטיל, נמצא כי רבה נולד במאדים והיה טבעו לשפוך דם, אבל לדקתו עמדה לו נגד טבעו, ועכשיו שנשתכר בסעודת פורים מחמת שהשכרות פעלה טבעו את שלה לשפוך דם וקם ושחט לרבי זירא, ומסתמא היה ביניהם תחלה שפיכי דברים וכעס רבה ושחטיה. עיין שם בגמרא סוף הענין [מא״ז במס״ל וא״א]:

משלי חכמים

און ניט גיטאהן אַנדערע עֲבֵירוֹת, האָט דער מענטש נאָר צו זאָגין ווייל ער איז אַצַדיק דאַרף ער אַזעלכע פעלערס אויך ניט האָבין, ביי אַנדערע מענטשין וואָלט מען גאָר ניט נידעט פון אַזוי אַפעלער נאָר ביי אַצַדיק איז דאָס אַפעלר, און וואָס גרעסער די צְדָקוֹת זענען איז דער קלענסטער פעלער אַפעלר, און אַז איינער האָט צוא זאָגין אַפעלער אויף אַצַדיק מוז ער פריער דערציילין ווי גרוים די צְדָקוֹת איז פון דעם צַדיק וועט ער נאָכדעם קענען זאָגין אויף איהם דעם פעלער, בִּלְעָם האָט אויך אַזוי גיטאהן פריער האָט ער שטאַרק געלויבט דיא יודין פאַר הקב״ה. און ווי ער האָט גיוואָלט נאָך דעם זאָגין זייערע פעלערס האָט אַמַלְאָךְ איס ניט גילאָזט ביידין האָט ער אַליין מיט זיין אייגענעם ווילען גערעכונט נאָר מַעֲלוֹת אויף יודען און חֶסְרוֹנוֹת האָט ער אויף דיא יודין ניט גיזאָגט, דריבער האָט ער דיא יודין ניט געקענט פלוכין, און אַזוי זאָגט דער יַלְקוּט אַמַלְאָךְ איז גיזעסין אין די מַאלְדוּ פון בִּלְעָם, וועןער האָט גיוואָלט בענטשין ולויבין די יודין האָט ער איס גילאָזין אַז ער האָט זייא גיוואָלט פלוכין וואָגין זייערע זינדו האָט ער איס פערמאַכט די מויל. מיט דעם לויב וואָס ער האָט געלויבט די יודין האָט ער זיי גיבענטשט:

פירוש לתורת אלהים

כְּלוֹמַר בִּלְעָם האָט דיך גיוואָלט שעלטען און דער נאָך האָט ער דיך געמוזט בענטשין כִּי אֲהֵבְךָ ווייל גאָט דיין גאָט האָט דיך ליב: (ז) לא תִדְרוֹשׁ דוא זאָלסט ניט פאָרשטען זייער שָׁלוֹם און זייער גוּטְס כָּל יָמֶיךָ אַלע דיינע טעג אויף אייביג: (ח) לא תְתַעֵב דוא זאָלסט ניט פאַר אום ווערדיגען דאָס פאָלק אֱדוֹם אֲפִילוּ זיי זענען ארויס גיגאַנגען מיט אַשווערד מִלְחָמָה צו האַלטין קעגין דיר כִּי אָחִיךָ הוּא ווייל ער איז דיין ברודער לא תְתַעֵב דו זאָלסט

מצות השם

(ז) [תקסא] (לאו שלה) שלא להשלים עם עמון ומואב לעולם. שנאמר לא תדרש שלמם וטבתם כל ימיך לעולם:

לא תִדְרוֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם כָּל יָמֶיךָ לְעוֹלָם ודאָס איז אַמִצְוַת לא תַעֲשֶׂה) מען טאָר ניט זיין פרידען מיט עַמוֹן און מוֹאָב יודין טאָרין ניט ווייזין פריינדשאַפט מיט עַמוֹן און מוֹאָב:

(ח) [תקסב] (לאו שלו) שלא לסרחיק זרע עשו אחר שנכנס לכלל סדת. שנאמר לא תתעב אדמי כי אחיך הוא:

לא תְתַעֵב אֲדוֹמִי וגו׳ ודאָס איז אַמִצְוַת לא תַעֲשֶׂה) אַז איינער פון אֱדוֹם וויל זיך מְגַייֵר זיין טאָר מען איהם ניט דער־ווייטערין פון יודין:

מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ׃ ט בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה׃ ס

מִצְרָאָה אֲרֵי דַיָּר הֲוֵיתָא בְּאַרְעֵיהּ׃ ט בְּנִין דְּיִתְיַלְדוּן לְהוֹן דָּרָא תְלִיתָאָה יִדְכּוּן לְהוֹן לְמֵיעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ׃

יום ו כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה והתרגום והפטרה

י כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ

אֲרֵי תִפּוּק מַשְׁרִיתָא עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ וְתִסְתַּמַּר

ת"א בנים אשר יולדו. יבמות מה עז קידושין מס יבמות סג:

רש"י

וכל צ אע"פ שזרקו זכוריכם ליאור מה טעם שהיו לכם אכסניא ק בשעת הדחק, לפיכך (ט) בנים אשר יולדו להם דור שלישי. ושאר אומות מותרין מיד ר הא למדת שהמחטיאו לאדם קשה לו מן ההורגו ש שההורגו הורגו בעוה"ז והמחטיאו מוציאו מן העוה"ז ומן העוה"ב לפיכך אדום שקדמם בחרב לא נתעב וכן מצרים שטבעום ואלו

שפתי חכמים

כן מתועב הוא ולמה אמר בריטא לא תתעב. ומתרץ מה שכי לא תתעב ר"ל לגמרי לא תתעב אבל מעט תתעבם: צ משום דכתיב אחריו דור שלישי יבא הא דור שני לא יבא ולמה אמר לא תתעב עליו ומתרץ דה"ק לא תתעב מכל וכל אבל מעט תתעבו כדפי' לעיל גבי לא תתעב אדומי וקשה כאן מכל וכל ר"ל משום שהאי כל הכן הילוד סיאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון ואע"פ שזרקו זכוריכם ליאור אפ"ה אל תתעבו מה טעם שהיו כו' וזהו שנקט רש"י מכל וכל: ק יש מקשים ל"ל נרש"י לפרש הטעם למה דור שלישי יבא הא הכי עלמו מפרש הטעם כי גרים הייתם וגו'. וי"ל דקשה לרש"י וכי בשביל שהיו גרים בארצו יבאו בקהל אחר שעשו להם כל הרעה הזה שהרגו זכוריהם וכי בשאר ארצות שיש שם גרים הורגים הזכרים שלהם וע"ז מה טעם כו' ויהי' הפי' מה טעם פי' על כי גרים וגו' דכתיב בקרא: ר ר"ל אל תאמר מה קנס זה שקנסן במה שתעבן עד דור שלישי הא אף שאר ע"א דינן כן ל"פ ושאר ע"א כו': ש כלומר אל תקשי לך למה לא נתעבו לגמרי הרי עמון ומואב לא עשו כלום אלא

הפכת קללת בלעם לברכה

מדרשות לא היה צריך הקב"ה לשדד המערכה, כי היה מקום לקיים משפט המערכה שלא יהי' להם בתי כנסיות אבל למיבתם סוף, והיינו כדרך שפירש"י מסכנותיך ישראל שהם מתושבכים כפונה, שנאמר ללה ה' מאתו ויליא אש בליון, וזה ודאי טובה גדולה שיכלה ה' חמתו בעלים ואבנים ואנחנו נמלטנו, כי מי שיש לו מעזין ליתן אותו בתוכו אין גובין ממנו נפשות, והיינו הך שנאמר ויהפך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה, כי נוסח הקללה עלמה שהוא לא יהיה להם בתי כנסיות, נתהפכה לברכה, כי ע"י בלא יהי' להם בתי כנסיות יגלגו הנפשות, והיינו שאמר בלעם מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל, ר"ל טובתם הוא שהם משכנותיך מתושבכים עליך ואתה ניצול, ולפיכך לא חזר דבר זה לקללה, שהרי נתקיים משפט המערכה ולא שודד, ע"כ אין צריך לומר שתחזור סורלת המערכה לקדמותה כשאין ישראל זוכין:

מצות הנוהגים במלחמה

(י) כי תצא מחנה על איביך ונשמרת מכל דבר רע. כתב הרב אה"ח הנה שיש דקדוקי עבירות שהקב"ה לא יוונים עליהם

פירוש לתורת אלהים

ניט פאר אום ווערדינגען אמצרי אפילו זיי האבין אריין גיווארפין אייערע זכרים אין וואסער כי גר היית ווייל דוא ביזט גיוועזען אגר אין זיין לאנד כלומר דוא האסט גיוואוינט אין זיין לאנד: (ט) בנים די קינדער וואס וועט צו זייא גיבאהרין ווערין דור שלישי דער דריטער דור יבא מעג קומען אין קהל פון גאט כלומר דאס דריטע געבוירט מצרי מעג נעמען איידישע ווייב. רש"י שרייבט פון דאנען לערנען מיר דער וואס מאכט זינדיגען אמענטשין איז ערגער וויא ער הרגת איהם ווארום דער וואס הרגת אמענטשין הרגת ער איהם נאר אויף דער וועלט אבער דער וואס מאכט איהם זינדיגען מאכט ער איהם פארלירען פון דיא וועלט אונ יענע וועלט דרום די אדומים אפילו זייא זענען ארוים גינאנגען מיט אשווערד אנטקעגין דיא ישראל מלחמה צו האלטען אונ די מצרים אפילו זיי האבין אריין גיווארפין די זכרים פון די ישראל אין וואסער זענען זיי פארט ניט פאר מיאוסת גי־ווארין ביי הקב"ה אויף אייביג אבער די מואבים האבין מפקיר גיוועזען זייערע טעכטער אויף זנות אונ האבין די ישראל גימאכט זינדיגען דרום האט גאט גהייסין זייא פאר מיאוסין אויף אייביג: (י) כי

מצות השם

(שס) [תקסג] (לאו שלז) שלא להרחיק ממלרי ולתעב מסנותם בדור שלישי אחר כניסתם לדת. שנאמר לא תתעב מלרי כי גר היית בארלו:

לא תתעב מצרי וגו' ודאס איז אמצות לא תעשה) אז אמצרי וויל זיך מגייר זיין טאר מען אים ניט דער ווייטערין פון יודין. דער דריטער דור פון דעם מצרי אונ פון דעם אדומי וואס האבין זיך מגייר גיוועזען מעגין נעמען יודישע ווייבער. רש"י שרייבט פון דעם דין זעהן מיר אז איינער מאכט זינדיגען אמענטש איז ערגער וויא ער הרגת אים, אדום איז ארויסגע־גאנגען געגין דיא יודין מיט אשווערד זייא צו הרגנן אונ די מצרים האבין דערטרונקען דיא יודישע קינדער אין טייך פון דעסטוועגין האט זיי הקב"ה ניט דערווייטערט, אונ עמון מיט מואב האבין געמאכט זינדיגען די יודין מיט זנות האט זייא הקב"ה יוא דערווייטערט:

מִכֹּל דָּבָר רָע׃ יא כִּי־יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה־לָיְלָה וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃ יב וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב יִרְחַץ בַּמָּיִם וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ

פסחים ג נזיר סו נדה מג: מקרה לילה. ב"ק כה: ויצא אל מחוץ למחנה. פסחים סח: והיה לפנות ערב. נזיר סו:

אונקלוס

מִכֹּל מִדַּעַם בִּישׁ׃ יא אֲרֵי יְהֵי בָךְ גְּבַר דִּי לָא יְהֵי דְּכֵי מִקְּרֵי לֵילְיָא וְיִפּוֹק לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא לָא יֵיעוֹל לְגוֹ מַשְׁרִיתָא׃ יב וִיהֵי לְמִפְנֵי רַמְשָׁא יַסְחֵי בְמַיָּא וּבְמֵיעַל

ת"א ונשמרת מכל דבר רע. כתובות מו ע"ז כ: כי יהיה בך איש.

בעל הטורים

עשו לי בני עשו: (י) ונשמרת. בגימטריא מן שפיכת דמים ובגימ' אין להסתכל באשה כלל: מכל דבר

רש"י

שהחטיאום נתעבו: (י) כי תצא וגו' ונשמרת. שהשטן מקטרג בשעת הסכנה: (יא) מקרה לילה. דבר הכתוב בהווה: ויצא אל מחוץ למחנה. זו מצות עשה: לא יבא אל תוך המחנה. זו מצות לא תעשה ואסור להכנס למחנה לויה א וכ"ש למחנה שכינה (פסחי' סח): (יב) והי' לפנות ערב. סמוך להערב שמשו יטבול שאינו ב טהור

שפתי חכמים

שהחטיאו את ישראל נתעבו לגמרי והאדומי והמצרי עמדו לסכנן ולא נתעבו לגמרי וא"ל משום דלא קדמו אתכם וגו' דהא ע"כ צ"ל דאדום נמי לא קדמו דאל"כ למה נתן הכ' הטעם דלא תתעב אדומי כי אחיך הוא ולא נתן גם הטעם שקדמו ש"מ דאין זה עיקר הטעם וא"ל נמי משום דשכר את בלעם לקלל אותם ואדום לא שכר את בלעם דלמא הא דלא שכר אדום את בלעם משום דאדום לא ידע זה שהאם אשר יאור בלעם יושב ובלק ידע זה מעלמא סיחון וכמו שפרש"י לעיל. וכיון שהוא כן אין להחזיק לאדום טובה בשביל זה ואדרבה יותר היה לתעב אותם כיון שרצו להרוג אותם בחרב ואי משום שהוא אחיך הא עמון ומואב נמי קרובים הם עמנו וכמו שאמר אברהם ללוט כי אנשים אחים אנחנו. ומתרץ הא למדת כו': ת דבלילה דרך שרואה קרי אבל ביום אין דרך שרואה קרי אבל בודאי מי שרואה קרי ביום גם הוא טמא: א ר"ל מדכתיב שני מחנות בפסוק. וא"ת והא הפסוקים לשני מחנות חד לעשה ואחד למצות ל"ת, וע"ק למה נקט כ"ש למחנה שכינה אלא היה לנקוט ואסור ליכנס למחנה לויה ולמחנה שכינה. וי"ל דס"ס דר"ל בזה ע"ש ויצא אל מחוץ למחנה היינו ע"כ מחנה שכינה דמהיכא תיתי לרבות שאר מחנות ואחריו כתיב לא יבא אל תוך המחנה קרא אפי' מחנה לויה וא"כ קשה שאם נכנס בטומאת קרי למחנה שכינה שהיא קדושה תמידה אינו עובר אלא בעשה כדכתיב ויצא וגו' ואם נכנס למחנה לויה שאין בה קדושה כ"כ עובר בלא תעשה שהוא חמור מעשה כדכתיב ולא יבא וגו'. ומתרץ דאם אסור ליכנס למחנה לויה בלא תעשה כ"ש כו'. וא"ת והרי אין עונשין מן הדין. וי"ל ה"מ היכא דלא רמז כלל בתורה אבל הכא כתיב שעובר בעשה אבל לא תעשה בא מן הדין בדבר זה עונשין. והרא"ם היכן משום דתרווייהו למחנה שכינה ומחנה לויה משום קדושתה של שכינה הוא וכחד מחנה חשיבי להו כו'. ע"ש כי הארוך: ב ר"ל

מצות הנוהגים במלחמה

ואם יענים יהיה שפוט קל. עודיע הכ' שבשעת הסכנה שהוא בזמן שיוצאים למלחמה על אויביהם צריכין שמירה מכל דקדוקי עבירות. כאומרו מכל דבר רע. וכלל בתיבת דבר גם דיבור כשאמר ונשמרת מכל דבר רע: שאמנו יהודה סרע. והפיר בשם שלום סמוך לזה כי יהיה בך איש אשר לא יהי' וגו' והרז"ל שהרהורי עבירה ביום מביאין לידי קרי בלילה. ונתכוין הכ' בסמיכות זה לומר בעל כוונה בזה יצום

ליקוטים על התורה

(י) כִּי תֵצֵא מַחֲנֶה עַל אוֹיְבֶיךָ וגו'. אויב אמחנה יודין וועלין ארויס גיין צו אמלחמה אויף זייער פיינד זאלען זייא זיין געהיט אפילו פון שלעכטע רייד, זיי זאלען ניט ריידין לשון הרע רכילות אונ נאך אזעלכע שלעכטע רייד (פסיקתא), וואריום ווען עס איז אסכנה איז דער שטן שטארק מקטרג קען מען גישטראפט ווערין אפילו אויף אקליינע עבירה, אונ מען זאל ניט טראכטין קיין שלעכטע טראכטונג ווייל הקב"ה אליין מעט זיין אין די מחנה אונ הקב"ה ווייס דאך אלץ וואס דער מענטש טראכט:

פירוש לתורת אלהים

תֵצֵא ווען דוא וועסט ארויס גיין מיט אמחנה מלחמה צוא האלטין מיט דיינע פיינט וְנִשְׁמַרְתָּ זאלסטו זיין געהיט עס זאל אין דיר ניט זיין אשלעכטע זאך. רש"י שרייבט ווארום בשעת מלחמה איז אסכנה אונ דער שטן איז מקטרג אין דער צייט פון אסכנה: (יא) כִּי יִהְיֶה ווען עס וועט זיין צווישען דיר אמענטש אֲשֶׁר וואס ער וועט ניט ריין זיין דורך אמקרה וואס האט איהם גיטראפין ביי נאכט וְיָצָא זאל ער ארויס גיין פון דער מחנה לא יָבֹא ער טאר ניט אריין קומען אין דער מחנה: (יב) וְהָיָה אונ עס וועט זיין נאהענט פאר נאכט איידער די זונן גייט אונטער יִרְחַץ בַּמַּיִם זאל ער

מצות השם

(יא) [תקסה] (לאו תקה) שלא יכנס כל טמא תוך מחנה לויה במקומו לדורות הר הבית. שנאמר כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה ויצא אל מחוץ למחנה לא יבא אל תוך המחנה:

כִּי יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר וגו' דאס איז אמצות לא תעשה ווען די יודין זענען גיוועזן אין דער מדבר, דער מענטש וואס איז גיוועזן טמא האט ניט גיטארט אריין קומען אין דער מחנה לויה. אונ ווען די יודין זענען גיוועזן אין ארץ ישראל אונ דער בית המקדש איז גיוועזן, האט אטמא ניט גיטארט ארויף גיין אויף דעם בארג וואס אויף איהם איז געשטאנען דער בית המקדש, נאך דער צייט פון די טומאה האט ער זיך גידארפט טובל זיין אין אמקוה איז ער שוין גע־ווארין טהור אונ האט שוין געמעגט אריין קומען אין דיא הייליגע ערטער:

יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃ יג וְיָד תִּהְיֶה
לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְיָצָאתָ שָׁמָּה
חוּץ׃ יד וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אֲזֵנֶךָ
וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחָפַרְתָּה בָהּ
וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת־צֵאָתֶךָ׃ טו כִּי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ׀ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ
לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה
מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת

ת"א ויד תהיה לך. ברכות כה: ויתד תהיה לך. שם יומא פה כתובות ה: כי ה' אלהיך. סוטה ג ספר הזהר פרשת נח ופרשת אחרי מות: והיה מחניך. ברכות כה שבת קנ: ולא יראה בך. ברכות כה שבת קנ סוטה ג לא כ"מ קיד:

אונקלוס

שמשא ייעול לגו
משריתא: יג ואתר
מתקן יהי לך מברא
למשריתא ותפוק תמן
לברא: יד וסכתא תהי
לך על זינך ויהי
במיתבך לברא ותחפר
בה ותתוב ותכסי ית
מפקתך: טו ארי יי
אלהך שכינתיה מהלכא
בגו משריתך לשיזבותך
ולממסר סנאך קדמך
ותהי משריתך קדישא
ולא יתחזי בך עבירת
פתגם ויתוב מימריה

בעל הטורים

רפ. זהו נכול פה (דרש דבר ל' דיבור): (יד) ויתד תהיה לך על אזנך. רמז שאם שמע נבול פה ביכוף אצבעו לתוך אזנו. והיו ויצאת חוץ שלא לשמוע נבול פה לא חוץ מן הבית או תכיף אצבעך לתוך אזנך. וכמדרש ויתד תהיה לך על זכות האבות שהוא כיתד תקוע לישראל. ויתד בגימ' והאבות: ויתד תהיה לך על אזנך. בגימ' מדותי תהיה על אזנך כלו' י"ג מדות יהיה כלי זיין שלך: ותפרתם. ב' במס'. דין. ולידך(פיוביא)ותפרת לבמה תשכב. זהו מה שאמרו לעולם יבדוק אדם עצמו לנקביו קודם שישן וחפרת וכסית

רשב"ם

(יג) ויד תהיה לך. כתרגומו: (יד) על אזנך. עם שאר כליך: (טו) מתהלך. שגם ארון שבו תורה היה יוצא עמהם למלחמה, כדכתיב וכלי הקודש והחצוצרות

רש"י

בלא הערב שמש: (יג) ויד תהיה לך. כתרגומו, כמו (במדבר ב) איש על ידו: מחוץ למחנה. חוץ ג לענן: (יד) על אזנך. לבד משאר ד כלי תשמישך: אזנך. כמו כלי זיינך: (טו) ולא יראה בך. הקב"ה ה ערות דבר:

שפתי חכמים

דודאי יכול לטבול כל היום מתי שירצה אלא ר"ל מ"ש בקרא והוי לפניה ערב ירחץ במים שלא תאמר אבל קודם לכן לא אלא קרא עלה טובה קמ"ל כמ"ש אחריו וכבא השמש יבא אל תוך המחנה כיון שאינו עסור בלא הערב שמש מה לו לטבול בעוד היום גדול. וזהו שנקט רש"י סמוך להערב שמשו שיכול שאינו כו': ג ואע"ת והלא משמת אהרן נסתלקו ענני כבוד כפרש"י בפ' חקת. וי"ל אין מוקדם ומאוחר בתורה וזה נאמר קודם מיתת אהרן: ד כלומר שיתד זה תהיה לך לבד שאר כלי תשמישך כדי שתחפור: ה הנזכר בראש הפסוק דאל"כ לא יראה בלר"י תחת הי' מיבעי ליה

פירוש לתורת אלהים

זיך וואשין אין וואסער ער זאל זיך טובלין אין מקוה וכבא השמש אונ אז די זונן וועט אונטער גיין יבא מעג ער קומען אין דער מחנה: (יג) ויד תהיה אונ א ארט זאל צו דיר זיין אויסער דער מחנה ויצאת שמה אונ דארט זאלסטו גיין ארויס לצורך: (יד) ויתד אונ איין נאגיל אשפיציגער אייזין זאל זיין צוא דיר אויף דיין וואפנונג כלומר חוץ דעם איבריגין כלי זיין וואס דוא האסט והיה בשבתך אונ עם וועט זיין ווען דו וועסט זיצען חוץ אין דרויסין פון דיין צורך וועגין וחפרתה בה זאלסטו מיט דעם נאגיל גראבין ושבת אונ דער נאך זאלסטו צודעקין דיין אויסגאנג: (טו) כי יי אלהיך ווארום גאט דיין גאט גייט צווישען דיין מחנה להצילך צו מציל זיין דיך פון דיינע פיינד אונ צוא איבער ענטפערין דיינע אלע פיינד פאר דיר דרום והיה מחניך קדוש זאל זיין דיין מחנה הייליג ולא יראה בך אונ גאט זאל ניט זעהן אין דיר אשענדליכע זאך ווארום אז עם וועט זיין אין דיר אשענדליכע זאך ושב

מצות השם

(יג) [תקסה] (עשה רכח) להכין ולייחד מקום קבוע לעשות כל אחד לרכיו מחוץ למחנה. שנאמר ויד תהיה לך מחוץ למחנה:

(יד) [תקסו] (עשה רכט) להיות לכל אחד ואחד מאנשי החיל כלי שהפירה תלוי לו עם כלי מלחמתו. שנאמר ויתד תהיה לך על אזנך:

ויד תהיה לך וגו' ודאס איז אמצות עשה) ווען די יודין זענען געוועזן אין דער מדבר האבין זיי געדארפט האבין אבעזונדער ארט אויסער די מחנה וואס זייא זאלין דארטין ארויס גיין דאס מענשליכע בעדערפניש צו טאהן:

ויתד תהיה לך על אזנך ודאס איז אמצות עשה) די יודין וואס זענען געגאנגען אין דער מלחמה זאלין האבין היינגען ביי זייער געוועהר אשפיציגען אייזין אז זייא וועלין ארויס גיין זאלין זייא מיט דעם אייזין אויפגראבין אביסול ערד אונ מיט דעם בדעקין דיא צואה:

דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ׃ ס טו לֹא־תַסְגִּיר
עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו אֲשֶׁר־יִנָּצֵל אֵלֶיךָ
מֵעִם אֲדֹנָיו׃ טז עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ
בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ׃ ס יז לֹא־תִהְיֶה
קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה
קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יח לֹא־תָבִיא

אונקלוס

מִלְּאוֹטָבָא לָךְ׃ טו לָא
תִמְסַר עֲבַד עַמְמִין לְיַד
רִבּוֹנֵיהּ דִּי יִשְׁתֵּיזֵיב
לְוָתָךְ מִן קֳדָם רִבּוֹנֵיהּ׃
טז עִמָּךְ יְתִיב בֵּינָךְ
בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי
בַּחֲדָא מִקִּרְוָךְ בִּדְיֵיטַב
לֵיהּ לָא תוֹנֵינֵיהּ׃ יז לָא
תְהֵי אִתְּתָא מִבְּנַת
יִשְׂרָאֵל לִגְבַר עֲבַד וְלָא
יִסַּב גַּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אִתְּתָא אָמָה׃ יח לָא

ת"א לא תסגיר. יבמות מח גיטין מה: בטוב לו. ערכין כט: ולא יהיה. סנהדרין נד:

רשב"ם

התרועה בידו: (יח) קדשה. זונה, פנויה מנאפת: קדש. בא על פנויות בלא כתובה וקידושין ולא מיוחדת

בעל הטורים

את לאחך ואז ומסרה לבנה השכב: (טו) ערות דבר. וסמיך ליה (טז) לא תסגיר עבד. רמז ערוה מגורה בעסקים אסור לקרות קריאת שמע כנגדה: (יח) וסמך לא תהיה קדשה ללא תסגיר עבד

שפתי חכמים

ליה: ו עבד עממין פי' עבד שהוא ישראל הנמכר לעו"א כדאיתא בגיטין (דף מה). ולפי זה קשה למה קרא אותו הקרא עבד דהא ישראל הוא. לכ"פ ד"א כו'. ולפי' של ד"א קשה כיון דהאי קרא לא תסגיר ליתנא דחירות הוא כמו שאמרו מכאן שמוכר עבדו לעו"א או לח"ל יצא לחירות א"כ קשה למה נקט ליתנא דלא תסגיר הל"ל לא תעבוד עבד אל אדוניו. מ"ה לריך גם לטעם ראשון: ז כלומר שהיא ואונקלוס תרגם כן אל תשיב לי התיבה מיניה מפני שיכולני לתרץ שגם אונקלוס סובר כמותי שאף זו כו'. וכן

רש"י

(טז) לא תסגיר עבד. כתרגומו. ד"א אפי' עבד כנעני של ישראל שברח מח"ל לא"י: (יח) לא תהיה קדשה. מופקרת מקודשת ומזומנת לזנות: ולא יהיה קדש. (סנהדרין נד) מזומן למשכב זכור. ואונקלוס תרגם לא תהא אתתא מבנת ישראל לגבר עבדא שאף זו מופקרת לבעילת זנות היא מאחר ז שאין קידושין תופסין לו בה. שהרי הוקשו לחמור שנאמר (בראשית כב) שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור. ולא יסב גברא מבני ישראל אתתא אמתא שאף הוא נעשה קדש על ידה שכל בעילותיו

פירוש לתורת אלהים

מֵאַחֲרֶיךָ וועט נאט זיך ווידער קערין פון אינטער דיר: (טז) לֹא תַסְגִּיר דוא זאלסט ניט איבער געבין אקנעכט צו זיין הארין אֲשֶׁר יִנָּצֵל אֵלֶיךָ וואס ער וועט אנטלויפען אונ וועט וועלין בייא דיר גירעטעט ווערין פון זיין הארין: (יז) עִמְּךָ יֵשֵׁב מיט דיר זאל ער זיצין בְּקִרְבְּךָ צווישען דיר אין דעם ארט וואס ער וועט זיך אויס דער וויילין אין איינעם פון דיינע שטעט בַּטּוֹב לוֹ ווא עס וועט איהם גיפעלין זאל ער דארט זיצין: (יח) לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה עס זאל ניט זיין פון דיא יודישע טעכטער אזעלכר וואס זיא איז אן גבגרייט אויף זְנוּת וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ אונ עס זאל ניט זיין פון די קינדער יִשְׂרָאֵל אזעלכע וואס ער איז אנגיבגרייט אויף זְנוּת מען זאל מיט איהם מְזַנֶּה זיין: (יט) לֹא תָבִיא דו זאלסט ניט ברענגען אֶתְנַן זוֹנָה

מצות השם

(טז) [מקסז] (לאו שלט) שלא להסגיר עבד שברח מאדוניו מח"ל לא"י. שנאמר לא תסגיר עבד אל אדוניו אשר ינצל אליך מעם אדוניו:

טאר מען איהם ניט צוריק געבין צו זיין בַּעַל הַבַּיִת אין חוּץ לָאָרֶץ נאר מען בצאהלט דעם בַּעַל הַבַּיִת פאר דעם קנעכט:

(יז) [מקסח] (לאו שמ) שלא להונות את העבד שנזכר שברח מח"ל ופסי' כדברים. שנאמר עמך ישב בקרבך וגו' בטוב לו לא תוננו:

עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ וגו' דאס איז אמִצְוֹת לא תַעֲשֶׂה דער אנטלאפענער קנעכט זאל פערבלייבין אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אונ מען טאר איהם ניט דערצערנען אונ ניט נארען:

(יח) [מקסט] (לאו שמא) שלא לבעול את האשה בלא כתובה וקידושין. שנאמר לא תהיה קדשה מבנות ישראל:

לא תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל דאס איז אמִצְוֹת לא תַעֲשֶׂה איור טאר ניט בּוֹעֵל זיין אאִשָּׁה אן כְּתוּבָּה אונ קידושין ואונ אאִשָּׁה טאר זיך ניט מַפְקִיר זיין צו מְזַנֶּה זיין אפילו זיא האט קיין מאן, אונ אזכר טאר זיך ניט מַפְקִיר זיין מען זאל מיט איהם מְזַנֶּה זיין:

לא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו וגו' דאס איז אמִצְוֹת לא תַעֲשֶׂה אויב אקנעכט אכנעני וואס איז גיוועין פארקויפט צו איור אין חוּצָה לָאָרֶץ איז אנטלאפין פון חוּץ לָאָרֶץ אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

תְּעֵיל אֲגַר זַנִּיתָא וְחוּלְפַן
כַּלְבָּא לְבֵית מַקְדְּשָׁא
דַּיְיָ אֱלָהָךְ לְכָל נִדְרָא
אֲרֵי מְרַחַק קֳדָם יְיָ
אֱלָהָךְ אַף תַּרְוֵיהוֹן:
כ לָא תְרַבֵּי לַאֲחוּךְ רִבִּית
כְּסַף רִבִּית עֲבוּר רִבִּית
כָּל מִדַּעַם דְּמִתְרַבֵּי:

אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם: ס כ לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ: כא לַנָּכְרִי

ת"א לא תביא אתנן זונה. יבמות לט סוטה כו פ"ז טז מו תמורה כט פרה כו: ומחיר כלב. תמורה ל: לכל נדר. פסחים ל תמורה ל: כי תועבה ה'. בכורות כו תמורה כט: גם שניהם. ב"ק נד תמורה ל: לא תשיך לאחיך. מליעא סא עה: נשך כסף. שם פ: נשך אכל. שם: נשך כל דבר. שם סה: לנכרי תשיך. שם ע:

בעל הטורים

דאיירי בבת ישראל שבואה לעבד. ועוד סמך עבד לבנות ישראל לומר כתך בגרה שחרר עבדך ותן לה: (יט) ומחיר. ב' במס'. דין. ואידך ומחיר שדה עתודים. זהו שאמרו נתן לה טלה ועשאן סלת והיינו ותמיר שדה וכן עתודים נמי דהיינו שהחליף טלה בכלב: כי תועבה ה' אלהיך גם שניהם. וסמיך ליה (כ) לא תשיך. לומר אחד המלוה והלוה והערב נתעבים: ישך. ב'. דין. ואידך (משלי כג) כנחש ישך. שהרבית דומה למי שנשכו נחש שעולה מעט מעט ואינו מרגיש עד שיעלה לממון ויב כפו

רשב"ם

לו כפילגשים: (כ) לא תשיך. לפי הפשט במלוה

רש"י

בעילת זונת שאין קידושין תופסין לו בה: (יט) אתנן זונה. נתן לה טלה באתננה פסול להקרבה: ומחיר כלב. החליף שה בכלב: גם שניהם. (ב"ק נד) לרבות שינוייהם כגון חטים ח ועשאן סלת: (כ) לא תשיך. אזהרה ללוה ש שלא יתן רבית למלוה ואח"כ אזהרה למלוה (ויקרא כה) את כספך לא תתן לו בנשך (ב"מ ס): (כא) לנכרי תשיך.

שפתי חכמים

פי' כסמוך כן: ח יא"ת וסיפי שביק רש"י דברי ב"ה דאמרו הם ולא שינוייהם ומפרש כב"ש דדרש גם לרבות שינוייהם. וי"ל כיון דקאמר בגמרא וגם לב"ה קשיא א"ס פי' אליבא דב"ש: ט (גמ"י) דאל"כ לא תשוך מבע"ל כי הלוה סוא סגורם למלוה

ביאור מ"ע לנכרי תשיך

(כ — כא) לא תשיך לאחיך וגו'. לנכרי תשיך וגו'. הנה אמרו הז"ל כל מה דאסר רחמנא שרא לן כנגדו. והוא משום דהכי אמרו אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר אלא אפשי והתורה אסרה. ואם לא נדע הטעם של האיסור לא היינו לומר

פירוש לתורת אלהים

אֶתְנַן פוּן אַזוֹנָה וֶוען מֶען הָאט אִיהר גִיגֶעבִּין אֶתְנַן אַבְּהֵמָה פַאר זְנוּת וּמְחִיר כֶּלֶב אוּנ דָאס פַאר בֵּייטוּנְג פוּן אַהוּנְט דְהַיְינוּ עֶר הָאט פַארְבִּיטֶען אַהוּנְט אוֹיף אַצִיקֶעלֶע טָארְסְטוּ עֶס נִיט בְּרֶענְגֶען בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ אִין דֶעם הוֹיז פוּן גָאט דַיין גָאט לְכָל נֶדֶר פוּן וֶועגִין אִיטְלִיכֶען נֶדֶר וָואס עֶר הָאט גִיטָאן כִּי תוֹעֲבַת וָוארוּם דִי בֵּיידֶע זֶענֶען בַּיי גָאט דַיין גָאט אוּמְווירְדִיג כְּלוֹמַר עֶר הָאט זֵיי פַיינְד: (כ) לֹא תַשִּׁיךְ דוּא זָאלְסְט נִיט מַאבִין בַּייסִין צוּא דַיין בְּרוּדֶער אַבַּייסוּנְג פוּן גֶעלְט אָדֶער אַבַּייסוּנְג פוּן עֶסִינְוַוארְג נֶשֶׁךְ כָּל דָבָר אָדֶער אִיטְלִיכֶע זַאךְ וָואס דֶער מִיט וֶוערְט מֶען גִיבִּיסֶען דָאס מֵיינְט מֶען פְּרַאצֶענְט פוּן אַלֶערְלֵיי זַאכִין. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דָאס אִיז אָנְגִיזָאגְט דֶעם לֹוֶה עֶר זָאל נִיט גֶעבִּין פְּרַאצֶענְט דְרוּם שְׁטֵייט לֹא תַשִּׁיךְ דוּ זָאלְסְט מַאבִין בַּייסִין כְּלוֹמַר דוּ זָאלְסְט נִיט מַאכִין דֶער מַלְוֶה זָאל בַּייא דִיר גִינֶעמֶען פְּרַאצֶענְט אוּנ אַאָנְזָאג צוּם מַלְוֶה עֶר זָאל נִיט גֶעמֶען פְּרַאצֶענְט לֶערְנֶען מִיר פוּן דֶעם אַנְדֶערִין פָּסוּק אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן אִיז טַייטְשׁ דַיין גֶעלְט טָארְסְטוּ נִיט גֶעבִּן אוֹיף פְּרַאצֶענְט מֶען זָאל דִיר דֶר פַר גֶעבִּין פְּרַאצֶענְט אוּנ פַאר וָואס וֶוערְט פְּרַאצֶענְט גִירוּפִין בַּייסוּנְג וָוארוּם אַזוֹי וִויא אַשְׁלַאנְג טוּט אַבִּיס טוּט פְרִיעֶר וֵויי נָאר דָאס אָרְט אוּנ דֶער נָאךְ גֵייט עֶס אַלֶע מָאל וַוייטֶער בִּיז עֶס צוּ גֵייט זִיךְ אוֹיף דֶעם גַאנְצִין גוּף אוּנ דֶער גַאנְצֶער גוּף וֶוערְט קְרַאנְק אַזוֹי אִיז דָאס פְּרַאצֶענְט עֶס דַאבְט זִיךְ אִים אַז עֶר גִיט אִים נָאר וֵוינִיג אוּנ דֶערְנָאךְ וֶוערְט עֶס זַאגֶע מָאל מֶער: (כא) לַנָּכְרִי תַשִּׁיךְ פוּן אַעַכּוּ"ם מֶעגְסְטוּ

מצות השם

(יט) [הקע] (לאו שמב) שלא להקריב לגבי המזבח אתנן זונה ומחיר כלב. שנאמר לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלהיך וגו':

לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וגו' וְדָאס אִיז אַמִּצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה) דִי מַתָּנָה וָואס אַזוֹנָה הָאט בֶּעקוּמֶען פַאר אִיר זְנוּת, אָדֶער דִי זַאךְ וָואס מֶען הָאט גִיטָאהשְׁט אוֹיף אַהוּנְד, דְהַיְינוּ מֶען הָאט גִיגֶעבִּין צוּ אַזוֹנָה אַשָׁעפְּס אָדֶער אַיין אַנְדֶער בְּהֵמָה פַאר אִיר זְנוּת טָאר מֶען נִיט מַקְרִיב זַיין דִי בְּהֵמָה פַאר אַקָרְבָּן, אָדֶער רְאוּבֵן הָאט גֶעהַאט אַהוּנְד אוּנ שִׁמְעוֹן הָאט גִיגֶעבִּין צוּ רְאוּבֵן אַבְּהֵמָה פַאר דֶעם הוּנְד, דִי בְּהֵמָה טָאר מֶען נִיט מַקְרִיב זַיין פַאר אַקָרְבָּן:

(כ) [הקעא] (לאו שמג) שלא ללוות ברבית מישראל. שנאמר לא תשיך לאחיך נשך כסף נשך אכל נשך כל דבר אשר ישך:

לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף וגו' וְדָאס אִיז אַמִּצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה) אַיִיד טָאר נִיט פַארְבָּארְגִין גֶעלְט צוּ אַיִיד אוּנ גֶעמֶען בַּיי אִים פְּרַאצֶענְט, דָאס פְּרַאצֶענְט הֵייסְט בַּייסִין אַזוֹי וִוי אַשְׁלַאנְג בַּייסְט אַמֶענְטְשִׁין, אִין אָנְהֵייבּ וֶוענֶען דִיא שְׁמֶערְצִין נָאר אוֹיף דֶעם אָרְט, נָאכְדֶעם גֵייעֶן דִי שְׁמֶערְצִין אִין אַלֶע גְלִידֶער, בַּיי פְּרַאצֶענְט אִיז אוֹיךְ אַזוֹי אִין אָנְהֵייבּ נִיט מֶען פְּרַאצֶענְט אַרוּבֶּל נָאךְ אַרוּבֶּל מִיט דֶערְצַייט נֶעמֶען דִיא רוּבֶּל'ס אַוֶועק דֶעם גַאנְצִין פַארְמֶעגִין פוּן דֶעם לֹוֶה:

תַשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן
יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח
יָדֶךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־
שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ס
כב כִּי־תִדֹּר נֶדֶר
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ
כִּי־דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא:
כג וְכִי תֶחְדַּל
לִנְדֹּר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֵטְא:
כד מוֹצָא

אונקלוס

כא לְבַר עַמְמִין תְּרַבֵּי
וּלְאָחוּךְ לָא תְרַבֵּי בְּדִיל
דִּי יְבָרְכִינָךְ יְיָ אֱלָהָךְ
בְּכֹל אוֹשָׁטוּת יְדָךְ עַל
אַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵיל
לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ:
כב אֲרֵי
תִדּוֹר נִדְרָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
לָא תְאַחַר לְשַׁלָּמוּתֵיהּ
אֲרֵי מִתְבַּע יִתְבְּעִנֵּיהּ יְיָ
אֱלָהָךְ מִנָּךְ וִיהֵי בָךְ
חוֹבָא:
כג וַאֲרֵי תִתְמְנַע
מִלְּמִדַּר לָא יְהֵי בָךְ
חוֹבָא:
כד אַפָּקוּת שִׂפְוָתָךְ

ת"א ולאחיך לא תשיך. שם עס: כי תדר נדר. ר"ס ה: לא תאחר. ביצה יח ר"ה ד ה ו נדרים ג ד ו ז זבחים כט ערכין ו תמורה יח: כי דרש ידרשנו. נדרים ד: מעמך, ר"ס ו נדרים ו: והיה בך חטא. זבחים כח: וכי תחדל לנדר, נדרים כא עז חולין ב עקידה שער עא: מוצא שפתיך תשמר, שבועות כו זבחים ס ז מנחות ב נח:

בעל הטורים

נשיכת סנחש: (כב) סמך נדר ללא תשיך. שלא תאמר אלוה ברבית כדי לשלם נדרי: לא תאחר. ד'. לא תאחר. מלאתך ודמעך לא תאחר (פרשת משפטים). כאשר תדור נדר לאלהים לא תאחר לשלמו (קהלת ס). וישועתי לא תאחר (ישעיה מו).

שפתי חכמים

שיטכנו: י לא תשיך לאחיך ולאחיך לא תשיך. ואין לסקשות והא סוי ג' לאוין דכתיב לפני עור לא תתן מכשול. וי"ל דהאי לאו סוא לאו שבכללות דהא דרשינן ביה מי שסוא עור בדבר כלומר לא תתן לו עלה שאינה הגונה ואין לוקין על לאו שבכללות. א"נ כיון דדרשו על ססור בדבר מ"ס לא רלו למנות אותו בכלל הלאוין. והאריך שם. ומה שכתבתי כן מלאתי: ב ר"ל דכתיב לעיל בסוף פרשה ראה בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסכות לא הל"ל רק במקום אשר יבחר ולא יראה וגו' שסרי כרישא דקרא כתיב שלש פעמים בשנה ומסתמא קאי על הג' רגלים סללו ולמה נאמר אלא

רש"י

ולא לאחיך (ב"מ ע) לאו הבא מכלל עשה עשה לעבור עליו בשני י לאוין ועשה: (כב) **לא תאחר לשלמו.** (ספרי) שלשה רגלים ב ולמדוהו רבותינו מן המקרא: וסרא"ס פי' עובר בשני לאוין לאו דלא תשיך ולאו דלפני עור וגו'

ביאור מ"ע לנכרי תשיך

אפשי. ופ"כ סתיר לנו כנגדו שנדע שסוב סיא והתורה אסרס. וה"ס ברבית שלכך נלטוינו על רבית עכו"ם כדי שנדע הטעם של רביה ומ"מ לאחיך לא תשיך משום מלות התורה. א"כ כמו שמלוה שלאחיך לא תשיך כן סוא מלוה שלנכרי תשיך. ע"כ מנה הרמב"ם לנכרי תשיך במנין סמלות עשה:

טעם על אזהרת איחור נדרים

(כב) כי תדר נדר לה' אלהיך וגו'. כתב סכ"י לפי שילרו של אדם תוקפו בדבר הנדיל דוקא וכל זמן שנדרו עליו אז סילס"ר מתגרה בו ביותר ואומר לו לא דייך מה שאסרה עליך התורה והנו דלא לסיסיף עליה לסרבות גרוי של סילה"ר כן לכך נאמר לא תאחר לשלמו שלא לעמוד ימים רבים במלודתו ולכך נאמר וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא היינו סוא היצר הרע סמתגרה אותך אבל אם תאחר לשלמו אז דרוש ידרשנו ה' מעמך וכל מה שהקב"ה דורש ממך סילה"ר מסיתך שלא תדרש לו ויסיך והיה בך חטא ודאי כי זה היצר הרע ימלא מקום להתגרות בך ולומר דבר זה אין עליך חיוב גמור לקיימו. וכי כשביל הדבור כל

פירוש לתורת אלהים

גֶעמֶען פְּרָאצֶענְט וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ אוּנ בַּיי דַיין בְּרוּדֶער טָארְסְטוּ נִיט גֶעמֶען פְּרָצֶענְט לְמַעַן דֶרוּם אַז דוּ וֶועסְט אַזוֹי טָאן יְבָרֶכְךָ וֶועט דִיךְ גָאט בֶּענְטְשִׁין אִין אַלֶע זַאכִין וָואס דַיינֶע הֶענְט וֶועלִין טָאן עַל הָאָרֶץ אוֹיף דֶעם לַאנְד אֲשֶׁר וָואס דוּ קוּמְסְט דָארְטִין לְרִשְׁתָּהּ צוּ אַרְבִין זִיא: (כב) כִּי תִדּוֹר נֶדֶר לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ וֶוען דוּ וֶועסְט טָאן אַנֶדֶר צוּא גָאט לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ זָאלְסְטוּ נִיט שְׁפֶּעטִיגֶען צוּ בֶּצָאלִין אִים. רש"י שְׁרַייבְּט עֶס זָאל נִיט אִיבֶּער גֵיין דְרַייא יָמִים טוֹבִים אֵייְדֶער דוּ בֶּא־צָאלְסְט אִים כִּי וָוארוּם אַז דוּ וֶועסְט אוֹיפְהַאלְטִין דְרַייא יָמִים טוֹבִים דָרוֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ וֶועט אִים גָאט פַארְשְׁטִין פוּן דִיר וְהָיָה בְךָ חֵטְא אוּנ דוּ וֶועסְט הָאבִּין אַיין עֲבֵירָה: (כג) וְכִי תֶחְדַּל לִנְדּוֹר אוּנ אַז דוּא וֶועסְט דִיךְ פַארְמַיידִין פוּן צוּ טָאן נְדָרִים לֹא יִהְיֶה בְךָ חֵטְא וֶועט

מצות השם

(כא) [תקעב] (עשה לל) שיתר רבית מן העכו"ם אם נרלס לסלות להם וסס יכלו ללות מאתנו. שנאמר לנכרי תשיך:

(כב) [תקעג] (לאו שמד) שלא לאחר הנדרים והנדבות ושאר סקרבנות שנתחייבו בהם. שנאמר כי תדר נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו:

לְנָכְרִי תַשִּׁיךְ וגו' דאס איז אַמִצְוַת עֲשֵׂה אויב אַעכו"ם וויל בָּארְגִין גֶעלְט מֶעג מֶען בַּיי אִים גֶעמֶען פְּרָאצֶענְט:

כִּי תִדּוֹר נֶדֶר לַה' אֱלֹהֶיךָ וגו' דאס איז אַמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אַז מֶען זָאגְט אַנֶדֶר מֶען זָאל בְּרֵיינְגֶען קָרְבָּנוֹת, אוּנ עֶס אִיז אַרִיבֶּער גֶעגַאנְגֶען דְרַיי יָמִים טוֹבִים פֶּסַח שְׁבוּעוֹת סוּכּוֹת אוּנ עֶר הָאט נִיט גֶעבְּרֵיינְגְט דִי קָרְבָּנוֹת, אִיז עֶר עוֹבֵר אוֹיף דֶעם לָאו לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ זָאלְסְט נִיט פַארְשְׁפֶּעטִיגִין צוּ בְּצָאהלִין:

תטר ותעביד כמא די נדרתא קדם יי אלהך נדבתא די מלילתא בפומך: כה ארי תתעל בכרמא דחברך ותיכול ענבין כנפשך שובעך

שפתיך תשמר ועשית כאשר נדרת ליהוה אלהיך נדבה אשר דברת בפיך: חמישי כה כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך

ת"א נדבה. זבחים ב ד: בפיך, נדרים ז: כי תבא בכרם. מליעא פז פח פט לא לב: כנפשך. שם שם לב:

בעל הטורים

שאם תשלם נדרך וישועתי לא תאחר אבל הנודר ואינו משלם סוף מרחיק ישועה: (כה) סמך כי תבא בכרם רעך לנדר. רמז שהוא קמור לכרמא לא תקרב. שאם נדר הנזיר לא ישכיר עצמו למלאכת הכרם ולכך הקדים כרם לשדה מה שאין דרך להקדימו:

רש"י

(כד) מוצא שפתיך תשמר. (ר"ה ו) ליתן עשה ל על לא תעשה: (כה) כי תבא בכרם רעך. (ב"מ פז) בפועל מ הכתוב מדבר: ואל כליך לא תתן. מכאן שלא דברה תורה אלא בשעת הבציר בזמן שאתה נותן לכליו של בעה"ב אבל שכרו לעדור ב ולקשקש אינו אוכל: כנפשך. כמה שתרצה: שבעך. ולא אכילה גסה:

שפתי חכמים

ליתן ג' רגלים לנדר שאם אינו משלם בג' רגלים עובר בל"ת ועשה: ל ר"ל שה כתיב לעיל לא תאחר לשלמו ש"מ שצריך לקיימו: מ ומפרש והולך שאל תקשי מגליה לפרש הכי שהרי כתיב ואל כליך לא תתן מכאן שלא דברה תורה כו' אבל שכרו לעדר ולקשקש אינו אוכל ש"מ דבפועל בבציר הכ' מדבר: נ פי'

טעם על אזהרת איחור נדרים

דשו יהיה חוב עליך לעשותו, ואחר זה יבא להסיתו ולהדיחו גם מעל שאר מצות ה', ומ"ש והיה בך חטא דומה למה שאחז"ל לא יהי' בך אל זר וזהו היצה"ר. ולזה של לא יהי' בך היינו שלא תגרה אותו כנפשך. ד"א שאם תאחר לשלמו כי ירע בעיניך לחסר ממונך תדע כי דרוש ידרשנו ה' מעמך מתקום אחר ויפסידך כל כך ממון כפי ערך הנדר והי' בך רושם חטא וגם הממון לא תרויח ותפסידו ממקום אחר:

עניני נדרים

(כד) מוצא שפתיך תשמר וגו'. יאמר הכתוב אל תחשוב שלא נתחייבת לקיים אלא מה שנדרת ממש בפירוש בל' נדר ולא מה שאמרת דרך דבור סתמא בעלמא בלי שום קבלה או שבועה, כי אין הדבר כן, אלא צריך שתשמור לעשות ולקיים מה שהיה בלבך מוצא שפתיך בלי שום נדר תשמרהו כאשר נדרת כענין מה שאתה חייב לשמור מה שנדרת בנדר ממש. וזש"ה מוצא שפתיך תשמר ועשית כאשר נדרת, כל דיבור שהוצאת מפיך אפי' למבכך אתה מחויב לקיימו כאלו היה נדר ממש לה' אלהיך. הנה אמרו חז"ל בעון נדרים בנים קטנים מ"ו מתים, כי נודע שפה של האדם סוד הפתח של כל הגוף כמו הפתח לבית, ודרך שפתח הסוד יבא הרע והטוב כדכתיב החיים והמות ביד הלשון, וכמו שפתח הבית צריך שמירה אשר גם ישמר כל הבית, כן סוד פתחו של אדם, כי כאשר ישמור פתחי פיו ישמור מצרות נפשו, וע"י הפתח ההוא יכול האדם לבא עד קן ותכלית הטוב, וכן הפכו. הנה אם ישמור ברית הלשון מבלי ידבר שקר ורכילות ולה"ר ותנופה, ואח"כ ימשה עוד שעירם יתרם מלדבר דברים בטלים, וזהו סור מרע, וכן שלא להכניס בם דברים האסורים, ואח"כ יעשה טוב בפתחו לדבר בו תורה ויראה ותפלה וזמרה להש"י וישים בחקותיו תמיד אמרות ה' אמרות טהורות. אז יזכה להיות לפתח הזה כביכול קלת דמיון לפתח עליון, כאמרו ותחסרהו מעט מאלהים, וכמו שהכל תלוי במאמר פיו של הקב"ה, כן לפעמים תלוי במאמר פיו של הצדיק ותגזר אומר ויקם לך, ובגלל זה אם צדיק גדול יזכיר בפיו שמות הקדושים יפעול בהם הרבה כרצונו מפני שזכה לשמור פתחו ולקדשו

פירוש להורת אלהים

אין דיר.קיין עבירה זיין: (כד) מוצא שפתיך תשמור וואס דיין מויל זאגט ארוים זאלסטו היטען ועשית אונ זאלסט טאן אזוי ווי דו האסט אנדר גיטאן צו גאט דיין גאט נדבה דאס באוויליגקייט וואס דו האסט גירעדט מיט דיין מויל: (כה) כי ווען דוא וועסט קומען אין דיין חברס וויינגארטין. רש"י שרייבט דאס שמועסט פון אפועל וואס דער בעל הבית האט אים גירונגען צו שניידין ווייטרויבין ואכלת ענבים מעגסטו עסין וויינטרויבין נאך דיין ווילען

ליקוטים על התורה

(כד) מוצא שפתיך תשמור ועשית וגו'. דער אור החיים זאגט די תורה מיינט אז דו וועסט וועלען טאהן אנדר צו הקב"ה אדער צו אמענטש תשמור ועשית, זאלסטו ווארטן ביז דו וועסט זעהן אז דו קענסט מקיים זיין דעם נדר, אויף אספק טאמער וועסטו ניט קענען מקיים זיין זאלסטו קיין נדר טאהן, אונ אזוי לאנג ווי דו האסט ניט די זאך אין האנד צו געבין זאלסטו ניט צו זאגין צו געבין. אונ אז דו האסט גיטאן אנדר צו אמענטש זאלסטו היטען צו מקיים זיין דעם נדר כאשר נדרת לה' אלהיך גלייך ווי דו וואלסט דעם נדר גיטאן צו הקב"ה. נדבה אשר דברת בפיך, אפילו דו ביזט ניט שולדיג צו בצאהלין אחוב, אונ וואס דו האסט גירעדט מיט דיין מויל צו געבין איז דאס נאר אנדבה פון דעסטוועגען מוזטו דאס מקיים זיין, ווארום אז דו האסט נאר צו גיזאגט צו געבין איז שוין דאס אחוב אויף דיר צו מקיים זיין:

מצות השם

(כד) [תקעד] (עשה רלא) לקיים כל מה שקבלנו ונתחייבנו על נפשותינו בדבור משבועה ונדרים וצדקה וקרבנות וזולת זה. שנאמר מוצא שפתיך תשמר ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה אשר דברת בפיך:

מוצא שפתיך תשמור וגו' וראס איז אמצות עשה) יעדער מענטש דארף היטען צו טאהן וואס זיין מויל רעט סיי אנדר אונ סיי אשבועה, סיי צו גאט סיי צו מענטשין. וואס ער האט גירעדט מוז ער מקיים זיין:

(כה) [תקעה] (עשה רלב) להיות השכיר אוכל מהדבר שיעבוד בו בעת עבודתו כשיהיה הדבר ההוא מחובר לקרקע. שנאמר כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך:

כי תבוא בכרם רעך וגו' וראס איז אמצות עשה) יעדר ארבעטער וואס ארבעט ביי אבעל הבית אין זיין וויינגארטין אדער ביי אנדערע פרוכטין ווען זיי זענען בהעפט צום בוים, מעג ער עסין פון די פרוכטין וואס ער ארבעט ביי זייא וויא פיל ער וויל עסין:

וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן: ס כו כִּי תָבֹא
בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ
וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ: ס
כד א כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ
וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו
כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ
סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ

ולמנך לא תתן: כו ארי תתגר בקמתא דחברך ותקטוף מלילן בידך ומגלא לא תרים על קמתא דחברך: א ארי יסב גבר אתתא ויבעלינה ויהי אם לא תשכח רחמין בעינוהי ארי אשכח בה עבירת פתגם ויכתוב לה גט פטורין ויהב בידה ויפטרינה מביתיה:

ת"א ואל כליך לא תתן. שם פו סע לב: כי תבא בקמת רעך. שם פז סח סע: וחרמש לא תניף. שם פז: כי יקח איש אשה. קידושין ב ד ו ט יא: והיה אם לא תמצא. נזיר ב גיטין ח: כי מצא בה. סוטה ג לא גיטין סט ל: וכתב לה. שבת עו סוכה כד סוטה כ גיטין כא כו כח סא סג קידושין ג ס יג יד: ונתן בידה. גיטין כא עו מציעא נו:

בעל הטורים

לא תתן. וסמיך ליה (כו) בקמת רעך. לומר שהפועלים לא תתן אפי' לתוך פיך כגון עוסק במין זה שאינו אוכל ממין אחר: בקמת רעך. וסמיך ליה (א) כי יקח איש אשה. לומר מה שדה נקנה בכסף ושטר אף קידושין: כי יקח (איש). בגימטריא לא ... ס ו...: בה ערות דבר. ר"ת בעד. שאין דבר שבערוה פחות משנים עדים: דבר וכתב. שצריך דבור עם הכתב: וכתב לה. לשמה: ספר כריתת. ג'. תרי בהאי ענינא. ואידך (ירמיה ג) ספר כריתתיה אליה. זהו שאמרו ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה.

שפתי חכמים

שמלקט השבלים הרמים מתוך הקוצים: ס ...הכי כתיב וחרמש לא תניף עלמא שלא דברים תורה אלא בשעת הקציר שאתה קוצר ונותן לכליו של בעל הבית אבל שכרו לחרוש או לעשות דבר אינו אוכל מ"מ דבפועל הכ' מדבר: ע דהא הקרא נותן טעם

רש"י

(כו) כי תבא בקמת רעך. (שם) אף זו בפועל הכתוב מדבר: (א) כי מצא בה ערות דבר. מצוה עליו ע לגרשה שלא תמצא חן בעיניו [ס"א מצוה שלא תמצא חן בעיניו]:

עניני נדרים

דוגמת פתח עליון, וכן כשהכו אם לא ישמור פתחי פיו דרך שם יבואו כל הטומאות לגופו ויוליא כל דבר רע מלבו, כי פיו של אדם מכניס בו מה בקרבו, וע"כ אמרו כל המגדל את פיו אפי' גזר דין של שבעים שנה נחתם עליו, כי סוא לא שמר פתחו ע"כ יבוא סמטור ונעלם זה כשבעים שנה כל ימי חיי האדם ובקלס קלונו וחסיף זרוע גזרתו. חנה בזה נראה כמה גדול ההפרשות של פתח זה מן מוליאו יוזקו שביכין דגורא שפתח אור עולם כה יעלה מעלה סיותו מעם מאלהים, וכהפכו ח"ו נפתח זה חמאת רובץ בלי גבול, ע"כ מולא שפתיך תשמר, שמולא סוא הפתח ובא מ"ס גדולה בהתפשטות רב, ע"כ תשמור אותה מאד, וגם עלת מולא יורה התפשטות והתרחבות מאד, ול.ס אמרו חז"ל שבעין נדרים אשר לא שמר פתח, ע"כ הבנים שהם התפשטות האב שיתפשט ויתרחב קיומי לדור דורים וזכעי כל אפסי ארץ מדה כנגד מדה ח"ו יסתלקו, וכן בסעדר שמור מזוזות פתחו כדברי חז"ל, ואנמנו נרחיב פינו ונמלאהו ברכת ה' סלה, וזש"ס אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב

פירוש לתורת אלהים

נאך דו מעגסטעסין וויפיל דו ווילסט ביז דו וועסט זאט זיין וְאֶל כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן אָבער אין דיינע בלים טאָרסטו ניט נעמען אהיים טראָגין: (כו) כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ ווען דו וועסט קומען אין דיין חבר'ס שטייענ־דיגע תבואה דא שמועסט אויך ביי אפנעל וְקָטַפְתָּ מעגסטו אפ רייסין זאנגען מיט דיינע הענט אונ עסין וְחֶרְמֵשׁ אָבער א שערף אָדער א מעסער אָדער אנדערע זאכין וואס מען קאן מיט זיי שניידין לֹא תָנִיף זאלסטו ניט אויף הייבין אויף דיין חבר'ס שטייענדיגע תבואה דו זאלסט ניט שניידין דיין חבר'ס תבואה נאר רייסין מיט די הענט מעגסטו אונ עסין וויפיל דו ווילסט: (א) כִּי יִקַּח ווען אמענטש וועט נעמען אווייב וְהָיָה אונ עס וועט זיין אִם לֹא אז זיא וועט ניט געפינען ליבשאפט אין זיינע אויגין כִּי מָצָא בָהּ ווייל ער האט אין איר גיפונען אשענדליכע זאך וְכָתַב לָהּ זאל ער איר שרייבין אשיידונג בריף מיינט מען אגט וְנָתַן בְּיָדָהּ אונ זאל געבין אין איהרע הענט וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אונ ער זאל זיא אוועק

מצות השם

(שם) [הקטו] (לאו שמה) שלא יקח הפועל הסכיר ויוליך בידו מהאוכל שיעבוד בו יותר על אכילתו ולא יתן לאחרים. כנאמר ואכלת וגו' ואל כליך לא תתן:
(כו) [ת־עז] (לאו שמו) שלא יאכל הסכיר בשעת עבודתו מן הדבר שיעבוד בו כשיעבוד במחובר לקרקע. שנא' וחרמש לא תניף על קמת רעך:
(א) [הקמח] (עשה רלג) לבעול את האשה אחר שיקנה אותה בקידושין שיתן לו בשטר או בכיאה. שנאמר כי יקח איש אשה ובעלה וגו':
וְאָכַלְתָּ וגו' נדאס איז אמצות לא תעשה) דער ארבעטער טאר ניט נעמען פון די פרוכטין אונ בהאלטין אין קעשענע אויף שפעטער, אונ ער טאר זייא ניט געבין צוא איין אנדער מענטש צום עסין:
וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף וגו' נדאס איז אמצות לא תעשה) ווען איינער ארבעט ביי פרעמדע תבואה אונ ער וויל עסין פון זיי טאר ער ניט אפשניידין מיט אמעסער די זאנגען, נאר ער רייסט מיט די הענד אונ עסט:
כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וגו' נדאס איז אמצות עשה) אז איינער וויל נעמען אווייב מוז ער זיא פריער מקדש זיין ווי די חכמים האבין גיבאטין אונ זיין מיט איר אונטער אחפה:

מִבֵּיתוֹ: ב וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה
וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר: ג וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ
הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת
וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי
יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ
לוֹ לְאִשָּׁה: ד לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ
הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב
לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי
אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִוא
לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה:

ב וְתִפּוֹק מִבֵּיתֵיהּ וּתְהָךְ
וּתְהֵי לִגְבַר אוֹחֳרָן:
ג וְיִשְׂנְינַהּ גַּבְרָא בָּתְרָאָה
וְיִכְתּוֹב לַהּ גֵּט פִּטּוּרִין
וְיִתֵּן בִּידַהּ וְיִפְטְרִינַהּ
מִבֵּיתֵיהּ אוֹ אֲרֵי יְמוּת
גַּבְרָא בָּתְרָאָה דִּי נַסְבַהּ
לֵיהּ לְאִנְתּוּ: ד לֵית לֵיהּ
רְשׁוּ לְבַעְלַהּ קַדְמָאָה דִּי
פַטְרַהּ לְמֵיתַב לְמִסְבַהּ
לְמֶהֱוֵי לֵיהּ לְאִנְתּוּ בָּתַר
דִּי אִסְתְּאָבַת אֲרֵי
מְרַחֲקָא הִיא קֳדָם יְיָ
וְלָא תְחַיֵּב יָת אַרְעָא
דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ:

ת"א ושלחה מביתו. יבמות קי גיטין פה קידושין ו מה: ויצאה מביתו. סוטה ה גיטין פג פה ל קידושין ה מה מד מו: ושנאה האיש האחרון. גיטין ג קידושין יג: וכתב לה. קידושין יג: או כי ימות. גיטין ג: לא יוכל בעלה הראשון. יבמות כב:

בעל הטורים

ולכן כתיב תלת זימני ספר כריתת. לפי שהאשה נקנית בשלשה דרכים אין דבר אחר כורתה אלא ספר: (ב) מביתו ויצאה. לומר שהיא יוצאת משכונתו כשהיא גרושה ולא שוא: או כי ימות האיש האחרון. ולא אמר השני, לומר שהוא אחרון. שאם נשאת לשני ומת לא תנשא עוד, דבתרי זימני הוי חזקה: (ד) ולא תחטיא. וסמיך ליה כי יקח איש אשה. שהיא מצלת את האדם מן החטא: נחלה. וסמיך כי יקח. לומר בית והון נחלת אבות וגו' (משלי יט) אבל כי יקח איש אשה מה' אשה משכלת. ועוד לימד שכתובת

רש"י

(ב) לאיש אחר. (גיטין צ) אין זה בן זוגו פ של ראשון הוא הוציא רשעה מתוך ביתו וזה הכניסה: (ג) ושנאה האיש האחרון. הכתוב מבשרו שסופו לשנאותה צ ואם לאו קוברתו שנאמר או כי ימות: (ד) אחרי אשר

שפתי חכמים

למה לא מצאה חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר משמע דמצוה עליו כו' וזהו שנאמר מלת והיה שהוא ל' ודאי כלומר מצוה. (נס"י) דהל"ל והיה כי מצא בה ערות דבר ושלחה מביתו ל"ל דכתיב אם לא תמצא וגו' אלא הכ' בא ללמד שלא תאמר שבלאתה אפי' לאחר זמן ויש לחוש שמא כיון וכיון שמצא חן בעיניו ולא ישלחנה לכן מצוה עליו לגרשה. וידעתי מ"ש הרא"ם ואין רצוני להאריך: פ פי' אין זה השני שנושא אותה בן זוגו של ראשון שגרשה. בן זוגו פי' דומה לו דאל"כ אמר ל"ל: צ דאל"כ אם

עניני נדרים

פיך ומלאהו, אחרי שהעלתיך והוצאתיך לפתח תקוה כאמרי פיך, ע"כ הרחב פיך בהשתחוות, ומלאהו ברכה ושבח כפי אשר אתה תרחיבהו, כן יגדל ה' הברכה עד השלום [שה"ב מתת"ן]:

איסור החזרת גרושה לבעלה הא'

(ד) לא יוכל בעלה הראשון וגו' אחרי אשר הטמאה וגו'. וקשה איך אמר אחרי אשר הטמאה, הלא נשאת בהיתר לבעל

פירוש לתורת אלהים

שיקען פון זיין הויז: (ב) וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ און אז זיא וועט ארויס גיין פון זיין הויז וְהָלְכָה און זיא וועט זיין צו אנאנדערין מאן פאר אנוייב: (ג) וּשְׂנֵאָהּ און דער אנדערער מאן וועט זיא אויך פיינד האבין וְכָתַב לָהּ און ער וועט איר אויך שרייבין אגט וְנָתַן בְּיָדָהּ און וועט געבין אין איהר האנט און וועט זיא אוועק שיקען או כי ימות אדער דער אנדערער מאן וואס האט זיא גינומען פאר אנוייב וועט שטארבין: (ד) לא יוכל טאר ניט איר ערשטער מאן וואס האט זיא אוועק געשיקט און האט איר פריער גיגט לשוב צוריק נעמען זיא צו זיך פאר אנוייב אחרי נאך דעם אז זיא איז שוין פאר אומווירדיגט גיווארין כי תועבה הוא ווארום דאס איז אומווירדיג פאר גאט ולא און דו זאלסט ניט מאכין זינדיגען דאס לאנד אשר וואס

מצות השם

(שם) [תקעה] (עשה רלד) לגרש המגרש את האשה בספר. שנאמר וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו:
(ד) [תקעו] (לאו שמו) שלא להחזיר את הגרושה אחר שנשאת או נתארסה לאחר. שנאמר לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה:

וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וגו' דאס איז א מצות עשה או איינער וויל ניט וואהנען מיט זיין ווייב און ער וויל זיא זאל שוין ניט זיין דיא ווייב זיינע, זאל מען דאס שרייבען אויף אפאפיר און דער מאן זאל דעם פאפיר געבין זיין ווייב:
לא יוכל בעלה הראשון וגו' דאס איז א מצוה לא תעשה אויב דאס ווייב וואס איז געגט גיווארין האט חתונה געהאט מיט איין אנדער מאן, און דער אנדערר מאן האט איר אויך גיגט אדער ער איז גישטארבין, טאר ניט דער ערשטער מאן איר צוריק נעמען פאר אנוייב:

ס ששי ה כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקָח: ו לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב כִּי־

אַחְסָנָא: ה אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא חַדְתָּא לָא יִפּוֹק בְּחֵילָא וְלָא יְעִיבַר עֲלוֹהִי לְכָל מִדַּעַם פְּנֵי יְהֵי לְבֵיתֵיהּ שַׁתָּא חֲדָא וְיַחְדֵּי יָת אִתְּתֵיהּ דִּי נְסֵיב: ו לָא יִסַּב מַשְׁכּוֹנָא רֵיחַיָא וְרִכְבָּא

ת"א לכל דבר. סוטה מז: לא יחבל. ב"מ קיג:

בעל הטורים

אשה מקרקעי. ועוד לומר בפסוקים לנחלה לקנות בג' דרכים: (ה) לכל דבר נקי. לומר שיהיה נקי בדבור. כדאיתא דאמרינן הכל יודעין כלה למה היא נכנסת לחופה כו'. ד"א לכל דבר נקי יהיה לביתו. שכנסה אשה מוחלין לו על כל עונותיו: נקי יהיה לביתו שנה. ס"ת שם בו ד' אותיות. לומר שהשם מעיד עליהם ומגיד שיתחן היתרה: ושמח. מנין ימים של ושמח מותר בתשמיש המטה בשנה שהן כל ימות השנה חוץ מיה"כ: הפסוק מתחיל בכי יקח ומסיים בקיחה. לומר נשא אשה בבחורותו ישא אשה בזקנותו: אשתו אשר לקח. וסמיך ליה (ו) לא יחבל. לומר לא יחבול אשה בתשמיש המטה. ד"א ע"ש שהאשה היא משכונו

רש"י

הטמאה. (יבמו' יא) לרבות סוטה ק שנסתרה: (ה) אשה חדשה. שהיא חדשה לו ר ואפי' אלמנה פרט למחזיר גרושתו: ולא יעבור עליו. דבר הצבא: לכל דבר. (ספרי. סוטה מג) שהוא צורך הצבא לא לספק מים ומזון ולא לתקן דרכים ש אבל החוזרים מעורכי המלחמה ע"פ כהן כגון בנה בית ולא חנכו או ארש אשה ולא לקחה מספיקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים: יהיה לביתו. (שם) אף בשביל ביתו ת אם בנה בית וחנכו ואם נטע כרם וחללו אינו זז מביתו בשביל צורכי המלחמה: לביתו. זה ביתו: יהיה. לרבות את כרמו: ושמח. ישמח את אשתו. ותרגומו ויחדי ית אתתיה. והמתרגם ויחדי עם אתתיה טועה הוא שאין זה תרגום של ושמח א אלא של ושמח: (ו) רחים. היא התחתונה: רכב. היא העליונה: לא יחבול. אם בא למשכנו על חובו בב"ד ב לא ימשכננו

שפתי חכמים

שנאסה האיש האחרון מבע"ל: ק פי' דא"ל כמשמעו אם נשאת לאיש דא"כ הוה משמע דוקא אם בא עליה אסור להחזירה הא גירשתו מן האירוסין מותר להחזיר וזה אינו דהא כתיב ושלחה מביתו ויצאה מביתו והלכה והיתה וגו' והיתה משמע הויה שהוא לי קידושין ש"מ דאף גירשתו מן האירוסין אסור להחזיר א"כ אחרי אשר הוטמאה ל"ל אלא לרבות סוטה שנסתרה כלומר אחרי שהיא ספק שמא סוטאה' לא יבא עליה עד שישקנה מים המאררי' ואע"ג דאיסור סוטה שנסתרה בהדיא כתיב בה פרשה ואמרי' במסכת סוטה (דף ה) ונטמאה ג' פעמים חד לבועל וחד לבעל וחד לתרומה ככר אירלו בגמרא דאצטריך קרא דהכא למיקם עליה בלאו: ר (ג"א) דאל"כ כי יקח איש בתולה מבע"ל: ש פי' עליו דכתיב בקרא מיעוט הוא דוקא עליו לא יעביר כל דבר השייך לצבא אבל על אחר עובר: ת פי' מלת יהיה רבוי הוא הוסיף לו הויה אחרת להיות כזה דהיינו הבונה בית וחנכו והנוטע כרם וחללו ולא עלתה להם שנה לחינוך וחילול שהם שוים לכונס אשה ולא עלתה לו שנה לחופתו שלא יזוז ממקומו ה"ה נמי גבי חינוך וחילול: א פי' כהרי"ק תחת הש"ן אלא של ושמח פי' בקמ"ץ תחת השי"ן: ב ר"ל דלא יחבול משמע דהסיר למשכן אותו בב"ד והא אינו דהא מדהולך להזכיר השב תשיב לו את העבוט ש"מ

איסור החזרת גרושה לבעלה הא'

השני, והפסוק שלפני זה כתיב או כי ימות האיש האחרון אשר לקחה לו לאשה, ד' תיבות אלו „אשר לקחה לו לאשה" נראים מיותרים, כי מכללם הכ' מדבר. והנראה רש"י ז"ל כתב ומלא בה ערות דבר, מלום לשנאתה, והיתה לאיש אחר, הכ' קראו אחר שאין זה זוגו של ראשון, הראשון סוליא הרשעה מתוך ביתו וזה הכניסה לביתו. וא"כ מיירי כאן הקרא שבעגה הראשון גרשה מפני החשד שהי' לו עליה, וכודאי לא הי' בעדים והתראה,

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) נקי יהיה לביתו. פירש"י אף בשביל ביתו. יהיה לרבות את כרמו. נ"ל היינו הא דתנן במס' סוטה פרק משוח מלחמה ואלו שאין זזין ממקומן בנה בית וחנכו נטע כרם וחללו והנושא ארוסתו והכונס יבמתו שנאמר נקי יהיה לביתו זה ביתו יהיה לרבות את כרמו ושמח את אשתו זו אשתו אשר לקח לרבות יבמתו. וכל אלה אין מספיקים מים ומזון ואין מתקנים את הדרכים שנקיים הם מכל דבר:

פירוש לתורת אלהים

גאט ריין גאט ניט דיר אין ארב: (ה) כי יקח איש אשה ווען איינער וועט נעמען אנייע ווייב לא זאל ער ניט גיין אין חיל ולא אונ מען זאל אויף איהם ניט ארויף לייגין דאס בארפענעס פון דעם חיל דהיינו ער זאל זיי געבין טאסער אדער פאריכטען די וועגין נקי יהיה לביתו נאר ער זאל פרייא זיין אין זיין הויז איין יאהר ושמח את אשתו אשר לקח אונ זאל מאכין פרייען זיין ווייב וואס ער האט גינומען:

(ו) לא יחבול בית דין זאל ניט נעמען אמשכון פאר אחוב רחים דעם אונטערשטען מיל שטיין אונ ניט

מצות השם

(ה) [תקפא] (לאו שמח) שלא יצא החתן מביתו שנה ראשונה לצבא ולא לזולתו. שנאמר לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר:

(כח) [תקפב] (עשה רלה) להתייחד החתן עם אשתו שנה תמימה כדי לשמחה. שנאמר ושמח את אשתו:

(ו) [תקפג] (לאו שמט) שלא נמשכן כל דבר שעושין בו אוכל נפש בין בשעת הלואה בין שלא בשעת הלואה. שנאמר לא יחבל רחים ורכב:

לא יצא בצבא וגו' (דאס איז אמצות לא תעשה) דער מענטש וואס האט חתונה געהאט ביז איאהר נאך זיין חתונה טאר ער ניט אוועק גיין פון זיין ווייב אין איין אנדער שטאט, אונ ווען ביי יודין איז גיוועזן איודישער מלך האט ער ניט גיטארט גיין אין דיא מלחמה ביז איאהר נאך די חתונה:

ושמח את אשתו (דאס איז אמצות עשה) ביז איאהר נאך זיין חתונה דארף ער זיין אין דערהיים מיט זיין ווייב אונ ער זאל זיא פרייליך מאכין מיט וואס ער וועט קענען:

לא יחבול רחים ורכב (דאס איז אמצות לא תעשה) אז איינער מאנט אחוב ביי זיין חבר אונ דער חבר האט ניט צוא בצאהלין זאל ער ניט נעמען ביי איהם אמשכון זיינע מיהל שטיינער אונ ניט אנדערע זאכין וואס זיין חבר פארדינט מיט זיי זיין פרנסה, ווארום אז זיין חבר וועט ניט האבין מיט וואס צו פארדינען נעמט ער דאך ביי איהם אוועק זיין לעבין:

נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל׃ ס ז כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ
גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְהִתְעַמֶּר־בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַּנָּב
הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס
ח הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד
וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם
הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם

אונקלוס

אֲרֵי בְהוֹן מִתְעֲבֵיד
מְזוֹן לְכָל נַפְשׁ׃ ז אֲרֵי
יִשְׁתְּכַח גְּבַר גָּנֵב נַפְשָׁא
מֵאֲחוֹהִי מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִתְגַּר בֵּיהּ וְיִזַבְּנִינֵּיהּ
וְיִתְקְטֵיל גַּנָּבָא הַהוּא
וּתְפַלֵּי עָבֵיד דְּבִישׁ
מִבֵּינָךְ׃ ח אִסְתְּמַר
בְּמַכְתַּשׁ סְגִירוּ לְמִטַּר
לַחֲדָא וּלְמֶעְבַּד כְּכֹל דִּי
יַלְּפוּן יָתְכוֹן כָּהֲנַיָּא לֵיוָאֵי
כְּמָא דִי פַקֵּדְתִּינוּן

בעל הטורים

של אדם דבעינן נדרים אשתו של אדם מתה: כי נפש הוא חבל. וסמך כי ימצא איש גנב. לומר שהגנב נוטל נפשו של אותו שגונב ממנו כענין שנאמר (משלי כב) וקבע את קובעיהם נפש: (ז) כי ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני (ישראל). ר"ת בגימטריא זהו

רשב"ם

מדבר: (ו) כי נפש הוא חובל. בתרגומו: (ח) השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות. שאפי' הוא מלך בעוזיהו לא יכבדוהו אלא יסגר שבעת הימים וישלחהו ובדד ישב: בכל אשר יורו אתכם. שהרי תזכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים שאע"פ שהיתה נביאה ואחות משה לא חלקו לה כבוד אלא תסגר שבעת ימים:

רש"י

בדברים שעושים בהן ג אוכל נפש (ב"מ קיג): (ז) כי ימצא. (ספרי) בעדים והתראה ד וכן כל כי ימצא שבתורה: והתעמר בו. אינו חייב עד שישתמש בו: (ח) השמר בנגע הצרעת. שלא תתלוש סימני טומאה ה ולא תקוץ את הבהרת: בכל אשר יורו אתכם. אם

שפתי חכמים

דמותר לסבכין ומתכן דמה דכתיב כאן לא יחבול ר"ל אם בא למשכנו כו' כגון שבתחלה שלוהו בלא משכון ומכשיו בא למשכנו כו': ג משום דר"ל מ"ש כי נפש הוא חובל משמע כל דברים שעושה בהם אוכל נפש וא"כ למה נאמר רחים ורכב דהא בכלל הני דהא תרוייהו כלי אוכל נפש הם אלא כדי ליתן לאו על רחים לחוד ועל רכב לחוד ואע"פ שזה צריך לזה מ"מ הואיל ושני כלים הם עובר על כל אחד ואחד: ד כולהך נפ"ש שלא תאמר כיון דבנמצא בידו תלא רחמנא אפי' ליכא עדים בשעה שגנבו קמ"ל דהתם מיירי בעדים דאל"כ יכול לומר שלא גנבו אלא הוא מכר את עצמו: ה מפני שהתולש סימני טומאה או בקולם שנגע מלמו לא יוכל הכהן להבחין את הנגע אם הוא טהור או טמא:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) השמר בנגע הצרעת. הולך לכפול אזכרה זו לפי שהיא מכה מצויה בכל אדם אפי' במלכים כדאשכחן בעוזיהו מלך יהודה שנצטרע ובושה גדולה היא לכך צ"ל שאפי' נצטרע המלך צריך להכהן ולעשות לו ככל אשר יורו הכהנים ולכך נמי סמך לכאן זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים שהיתה אחות המלך ואחות כ"ג ואפ"ה הרחיקוה והסגירוה כאשר המלומדים:

איסור החזרת גרושה לבעלה הא'

דאם היה בעדים לא היה המקרא אומר לנו והיה אם לא תמצא חן בעיניו, דמשמע דבו הדבר תלוי הא אם יש עדים מוכרח הוא לגרשה, אלא ודאי מיירי בדליכא עדים ומ"מ כיון שמצא עליה [חשד] של ערות דבר מצוה לגרשה, לכן אשמעינן קרא או כי ימות האיש האחרון, מטעם מה, אשר לקחה לו לאשה. כמ"ש רש"י ז"ל ממתת שהוא הכניס רשעה זו לתוך ביתו לכן מת, וא"כ אי אזינן דנענש הבעל האחרון כל כך שמת מחמת שלקחה לאשה, או היא נענשה שנתעורר רוח שנאה בלב האיש האחרון שישנאה בודאי לא דבר ריק הוא רק מן השמים עשו

פירוש לתורת אלהים

דעם אויבערשטין מיל שטיין כי ווארום עס איז
גלייך ווי ער משכנה פון אים דאס לעבין ווארום
פון די מיל שטיינער ווערט ער גישפייזט: (ז) כי
ימצא איש ווען עס וועט גיפונען ווערין אמענטש
האט גינגבה אנפש פון זיינע ברידער מבני ישראל
פון די יודין והתעמר בו ומכרו אונ דער גנב וועט
ארבעטין מיט אים אונ דער נאך וועט ער אים
פארקויפין ומת הגנב ההוא זאל דער גנב גיטייט
ווערין ובערת אונ דו זאלסט אוים ראמען דאס בייז
פון צווישען דיר: (ח) השמר זיי געהיט אין די נגעים
פון צרעת לשמור מאוד זייער צו היטען ולעשות אונ
צו טאן אזוי וויא די כהנים וועלין אייך לערנען
כאשר אזוי ווי איך האב זיי גיבאטין. רש"י שרייבט
דאס זאגט דער פסוק ער זאל ניט אפ רייסין די
סימנים פון טומאה. נאר אזוי ווי די כהנים וועלין
זאגין אדער צוא פארשליסען אויף זיבען טאג
אדער צו מאכין פאר אטמא מוחלט אזוי ווי עס
שטייט אין פרשת מצורע תשמרו זאלט איר היטין

מצות השם

(ס) [תקפד] (לאו שנ) שלא לקוץ ולתלוש סימני טומאת הצרעת. שנאמר השמר בנגע הצרעת:

השמר בנגע הצרעת וגו' [דאס איז א מצות לא תעשה] אז איינער האט א נגע אונ ער ווייס דער כהן וועט דיא נגע מטמא זיין דהיינו אין דיא נגע זענען דא צוויי ווייסע האר טאר ער ניט או ברייסין די ווייסע האר אידער דער כהן זעהט די נגע דער כהן זאל ניט מטמא זיין די נגע. ווארום ער נארט דאך דעם כהן אונ אלע זאכין זענען אין אמת טמא אונ ער איז זיי מטהר קענען ארוים קומען פון דעם פיל עבירות נאר מען זאל טאהן מיט דיא נגע וויא דער כהן וועט הייסין:

תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת: ט זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדָּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: ס י כִּי־תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ: יא בַּחוּץ

תִּטְּרוּן לְמֶעְבַּד: ט הֱוֵי דְכִיר יַת דִּי עֲבַד יְיָ אֱלָהָךְ לְמִרְיָם בְּאָרְחָא בְּמִפַּקְכוֹן מִמִּצְרָיִם: י אֲרֵי תַרְשֵׁי בְחַבְרָךְ רְשׁוּ מִדַּעַם לָא תֵיעוֹל לְבֵיתֵיהּ לְמִסַּב מַשְׁכּוֹנֵיהּ: יא בְּבָרָא תְּקוּם וְגַבְרָא

רשב"ם

(ט) בדרך בצאתכם ממצרים, שאף ע"פ שהיו טרודים ללכת, העם לא נסע עד האסף מרים, וכל שכן שאר

בעל הטורים

יוסף: (י) כי תשה ברעך. סמך לצרעת. לומר שע"י זה הוא מצורעת שאומר לו מכירו שהשאילני כלי שלך וזה אומר אין לי

שפתי חכמים

ו דאל"כ מה ענין זה לכאן. ול"נ דרש"י בא לתרץ יתורא דכתיב בקרא גבי נגע לצרעת לשמור מאד ל"ל. ועד"ה אם באת להזהר שלא תלקה כו': ז ויהיה פי' תשה מל' לא תהיה לו כנושה ותרגומו ארי תרשי גם זה ל' חוב הוא כמו מתאכי כנושך אחרי אפרש שפי' מבעל חוב אפי' סוכין תקבל (ב"ק דף מו): ח אבל לא תפרש עלה מאומה זה כאמר מאומה שכתיב בקרא ופירושו

רש"י

להסגיר אם להחליט אם לטהר: (ט) זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים. (ספרי) אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת ו אל תספר לשון הרע זכור העשוי למרים שדברה באחיה ולקתה בנגעים: (י) כי תשה ברעך. תחוב ז בחברך: משאת מאומה. (שם) חוב ח של כלום:

איסור החזרת גרושה לבעלה הא'

זאת, כי הסבות דבר אשר עלה בה הבעל הראשון הוא אמת, לכן לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אחרי אשר טמאה, כי אכן נודע הדבר שנטמאה בהיותה אשת הבעל הראשון, וא"כ כשם שאסורה לבועל כך אסורה לבעל, ע"כ אסור לו לשוב לקחתה:

טעם על זכירת עונש מרים

(ט) זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים וגו'. פסוק זה הוא אחד מהזכירות שתקנו לנו להזכירה בכל יום, מהטעם שאמרו חז"ל וכלן באבק לה"ר, כל אדם נכשל בעבירת לה"ר אם לא בל' הרע ממש נכשל באבק ל' הרע, ע"כ יזכור מה שקרה עם מרים אחות משה ואהרן בשביל שדברה באחיה ונענשה בצרעת, ויש לנו ללמוד בזה ק"ו מגודל העונש שיש למספרי לה"ר, אם מרים הצדקת והנביאה שלא דברה אלא באחיה והיתה גדולה ממנו בשנים וגדלה אותו ומסרה נפשה עליו בענין היאור ודברה שלא בפניו עכ"ז נענשה עונש גדול על דבור זה ולא הועילו לה כל זכיותיה להצילה מן העונש וגם הדבור שדברה לא היה לה"ר ממש אלא שהשוהו היה לאמר הנ יאים, ק"ו לשאר בני אדם שמספרים לה"ר ממש על הגדולים מהם ובפניהם שיתביישו שעונשם כפל ומכופל. ע"כ יזכור האדם שלדבר דברים בטלים, כי מן דברים בטלים יבואו לספר לה"ר מהטון הטם ועבירה גוררת עבירה למפר לה"ר על צדיקים ועל נביאים ועל הקב"ה:

ליקוטים על התורה

(י) כִּי תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ וגו' לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ וגו'. אויב דו וועסט מאנען אחוב ביי דיין חבר זאלסטו נים אריין קומען צו איהם אין שטוב נעמען ביי איהם אמשכון, דער ילקוט ראובני שרייבט דער מענטש זאל בערעכנען ער איז אויך פיל שולדיג צו הקב"ה, און עס טאר קיינער נים מאנען פון אים זיינע חובות אן דעם רשות פון הקב"ה, און אז דער מלוה וועט אריין גיין צום לוה אין שטוב נעמען ביי איהם אמשכון אויף זיין חוב אן דעם רשות פון בית דין וועלען די מקטריגים אריין צו אים אין שטוב מאנען פון אים זיינע חובות און נעמען פון אים משכנות אן דעם רשות פון הקב"ה, און אפילו דער מלוה נעמט בייא דעם לוה אמשכון דורך דעם שליח פון בית דין, אויב דער מלוה לאזט ליגען דעם משכון ביי זיך אגאנצע נאכט און האט נים צוריק גיגעבין ביי נאכט דעם משכון צום לוה, דארף דער מלוה וויסען ער האט אויך בייא נאכט גיגעבין אמשכון אין הימעל זיין נשמה, וועט מען זיא אויך פארהאלטען און מען וועט זיא אים נים צוריק געבין אין דער פריה. דריבער דארף דער מלוה צוריק געבען דעם לוה דעם משכון אין דער פריה און פארן נאכט, אויב דער מלוה האט גענומען ביי דעם לוה אזוי אמשכון וואס דער לוה דארף אים ביי טאג, זאל דער מלוה צוריק געבין דעם לוה דעם משכון באלד אין דער פריה און אויב דאס איז אזוי אמשכון וואס דער לוה דארף איהם בייא

פירוש לתורת אלהים

צו טאן: (ט) זָכוֹר געדענק וואס גאט דיין גאט האט גיטאן צו מִרְיָם בַּדֶּרֶךְ אין וועג ווען איר זענט ארויס גיגאנגען פון מִצְרַיִם. רש"י שרייבט אזוי טייטש דער פסוק אז דו ווילסט זיין באווארינט דו זאלסט נים גישלאגען ווערין מיט צַרַעַת זאלסטו נים ריידין לשון הרע וואָרום גידענק וואס עס איז גיטאן גיווארין צו מִרְיָם ווייל זיא האט גירעדט לשון הרע אויף איר ברודער איז זיא גישלאגין גיווארין מיט צָרַעַת: (י) כִּי תַשֶּׁה בְּרֵעֲךָ ווען דו וועסט מאנען דיין חָבֵר מַשַּׁאת מְאוּמָה עפעס אמאנונג טארסטו נים קומען אין זיין הויז אריין נעמען ביי אים אמשכון: (יא) בַּחוּץ תַּעֲמוֹד נאר דוא זאלסט שטיין אויף דער

מצות השם

(י) [תקס"ה] (לאו שנא) שלא ימשכן המלוה את חבירו מביתו ומתין כזרוע אלא ע"י שליח ב"ד ובגזרתם. שנאמר לא תבא אל ביתו לעבט עבטו:

לֹא תָבוֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבוֹט עֲבוֹטוֹ וגו' דאס איז אמצוה לא תעשה

דער מלוה טאר נים אריין גיין צום לוה אין שטוב נעמען בייא איהם אמשכון אויף זיין חוב, נאר בית דין שיקען זייער שליח צום לוה און דער שליח שטייט אויף די גאס (ארויסער די שטוב) און דער לוה טראגט אים ארויס דעם משכון:

תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בוֹ
יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הָעֲבוֹט הַחוּצָה׃
יב וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב
בַּעֲבֹטוֹ׃ יג הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־

אונקלוס

דִי אַתְּ רָשֵׁי בֵיהּ יַפֵּיק לָךְ
יַת מַשְׁכּוֹנָא לְבָרָא׃
יב וְאִם גְּבַר מִסְכֵּן הוּא
לָא תִשְׁכּוּב בְּמַשְׁכּוֹנֵיהּ׃
יג אֲתָבָא תְּתֵיב לֵיהּ יַת

ת״א והאיש אשר. ב״ק מ מציעא קיג׃ ואם איש עני. שם קיד׃ השב תשיב. שם לא מכות טז׃

בעל הטורים

ולמטר בלים נגעים על ביתו ולוה סכסן ופנו את הבית וסגל בני אדם׃ (יב) לא תשכב בעבטו. לא תשכב ועבוטו

רשב״ם

רש״י

(יב) לא תשכב בעבטו. לא תשכב ט ועבוטו אצלך׃
(יג) כבוא השמש. (ב״מ קיד) אם כסות לילה הוא ואם כסות יום תחזירהו בבקר וכבר כתיב בואלה המשפטים

שפתי חכמים

לא כלום׃ ט דאי כמשמעו הא אסור משום ליצית׃

פירוש לתורת אלהים

נאם וְהָאִישׁ אונ דער מענטש וואס דו מאנסט אים דעם חוב יוֹצִיא זאל ער זיין משכון צו דיר ארויס טראגין אויף דער גאס׃ (יב) וְאִם אִישׁ עָנִי הוּא אונ אויב דער לוה איז א ארום מאן לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבוֹטוֹ זאלסטו דיך ניט לייגען כל זמן זיין משכון איז בייא דיר׃ (יג) הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ דוא זאלסט איהם דאס

ליקוטים על התורה

נאכט זאל דער מלוה אים צוריק געבין דעם משכון פארין נאכט אונ דער מלוה זאל ניט זאגען וויא אזוי וועל איך אפ נעמען מיין חוב זאגט די תורה ולך תהיה צדקה, ביי דיר זאל דאס גאר ניט זיין גערעכנט פאר אחוב דו זאלסט רעכנען די געלט האסטו אים געשיינקט דו האסט אים נאר גיזאגט איך בארג דיר טאמער וואלט ער זיך געשעמט צו נעמען צדקה אבער דער לוה פון דעם געלד איז הקב״ה ווי דוד המלך ע״ה האט גיזאגט מלוה ה׳ חונן דל דער וואס גיט צדקה צום ארעם מאן האט ער דאס געלד פארבארגט צו הקב״ה אונ הקב״ה וועט אים בצאהלין וועט דער לוה האבין אונ וועט דיר בצאהלען איז געווים גוט אונ א״יב ניט וועט דיר הקב״ה בצאהלען׃

דער חובת הלבבות שרייבט דר מענטש וואס האט קיין בטחון (אפארזיכערונג) אויף הקב״ה קומט דער יצר הרע באלד צו אים אונ זאגט ווי אזוי קענסטו גיין אין בית המדרש לערנען פון וואנען וועסטו נעמען פרנסה בערעכען נאר וויא פיל דו דארפסט אוואך אויף פרנסה אונ אויב ער וויל געבען צדקה זאגט דער יצר הרע גיב דאס געלד דיינע קינדער דאס איז אויך א צדקה דו גיי האנדלען אז דו וועסט שוין זיין רייך דאמאלס וועסטו לערנען אונ וועסט געבין צדקה, דער חובת הלבבות רופט זייא בעלי משכונות ער וויל נעמען אמשכון ביי הקב״ה דאס עשירות נאכדעם וועט ער לערנען אונ געבען צדקה, אונ איידער ער האט דעם משכון וויל ער ניט דינען הקב״ה, מיר וועלין זעהן די נארעשקייט פון די מענטשין למשל ראובן האט גיוואלט בארגין געלד ביי שמעון האט אים שמעון ניט געוואלט בארגין אן אמשכון; ראובן האט גיברענגט דם משכון צו שמעון אונ שמעון האט אים געבארגט דאס געלד אונ שמעון וואהנט ביי ראובן אין שטוב אונ דעם משכון מוז אויך שמעון האלטין בייא ראובן אין שטוב ווארום שמעון האט קיין ארט צו וואהנען נאר ביי ראובן וועט מען דען ניט לאכין פון שמעון דו האסט אנדערש ניט געוואלט בארגין דאס געלט צו ראובן נאר ער זאל דיר געבען אמשכון טאמער וועט ראובן דיר ניט בצאהלין דעם חוב איצט אז דו מיט דעם משכון וואהנען ביי ראובן אין שטוב ביזטו דאך איצט אויך ניט זיכער מיט דיין חוב טאמער וועט ראובן דיר ניט געבין דעם משכון אונ ניט דעם חוב, דאס זעלביגע איז ביי דיא מענטשין זייא ווילען ניט דינען הקב״ה ער וויל ניט פארנעמען דיא צייט מיט תורה לערנען. טאמער וועט ער ניט האבין פרנסה וויל ער הקב״ה זאל אים פריער געבין פרנסה נאכדעם וועט ער לערנען לאמיר זעהן אז הקדוש ב״ה האט שוין גיטאהן דעם ווילען פון דעם מענטש אונ האט אים גיגעבין רייכקייט ווא וואהנט ער מיט די רייכקייט ביי הקב״ה אין זיין וועלט צו יעדער מינוט קען ער זיא ביי אים צו נעמען דורך גנבים גזלנים דורך פייער דורך וואסער דורך אנדערע אומגליקען מוז ער דאך אלץ קומען מיט תפלות צו הקב״ה ער זאל ניט צו נעמען פון אים וואס ער האט אים גיגעבין שענער איז דאך פאר דעם מענטש אז ער געטרויט דעם גאנצין חוב צו הקב״ה, ער לערונט תורה ער דאוונט בצבור אונ גיט צדקה אונ טוהט גמילות חסדים אונ פארזיכערט זיך אז הקב״ה וועט איהם בצאהלין. דאס זאגט דער פסוק כי תשה ברעך משאת מאומה אויב דו וועסט עפעס מאנען ביי הקב״ה וואס ער ווערט גערופין רעך עיין רש״י שבת לא). לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו זאלסטו ניט קומען צו אים אין שטוב נעמען אמשכון ווארום דו מיט דיין משכון זענט איהר דאך ביי הקב״ה אין שטוב ליגט דאך דיין משכון שטענדיג ביי הקב״ה אין שטוב וואס האסטו פון דעם משכון בחוץ תעמוד וגו׳ אז דו וואלסט גיקענט שטיין אויסער די שטוב פון הקב״ה. והאיש אונ הקב״ה וואס דוא מאנסט בייא איהם וואלט דיר גיגעבין דעם משכון אויסער זיין שטוב אויסער די וועלט וואלסטו געקענט זאגין דו ווילסט אמשכון. אבער אז דו מיט דעם משכון זענט איר ביי גאט אין שטוב אין זיין וועלט וואס טויג דיר דער משכון׃

(יג) הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וגו׳. דער כלי יקר שרייבט אויף דעם פסוק על דרך מוסר, עס זענען דא גבירים וואס ביי זייא איז דא משכנות פון ארעמע לייט, אייער זיי שטארבין זאגין זייא די קינדער נאך זייער שטארבין זאלין דיא קינדער אוועק געבין די משכנות צו דיא ארעמע לייט, אונ דאס איז אטעות, ערשטענס באלד ווי דער

מצות השם

(יב) [תקסו] (לאו סנב) שלא למנוע המשכון מבעליו בעת שצריך אליו. שנאמר לא תשכב בעבטו׃

לא תִשְׁכַּב בַּעֲבוֹטוֹ (דאס איז א מצות לא תעשה) דער מלוה טאר ניט פערהאלטין דעם משכון בייא זיך ווען דער לוה דארף איהם׃

הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרְכֶךָּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ ס שביעי יד לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ׃

אונקלוס

מַשְׁכּוֹנָא כְּמֵיעַל שִׁמְשָׁא וְיִשְׁכּוּב בִּכְסוּתֵיהּ וִיבָרְכִינָךְ וְלָךְ תְּהֵי זָכוּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ׃ יד לָא תַעֲשׁוֹק אֲגִירָא עַנְיָא וּמִסְכֵּינָא מֵאֲחָךְ ׀ אוֹ מִגִּיּוֹרָךְ דִּי בְאַרְעָךְ

ת"א כשלמתו. מליעא קיד: ולך תהיה לדקה. פסחים לא גיטין לו קידושין ח ב"מ סב קיד בתרא ח

שבועות מד: לא תעשק שכיר. ב"מ סא קיא: מאחיך או מגרך. ב"מ קיא:

רשב"ם

אצלך: (טו) ואליו הוא נשא את נפשו. מתאוה נפשו כדי לאכול שכרו, וכמוהו חטאת עמי יאכלו ואל עונם ישאו נפשם. מתאוים הכהנים לאכול חטאות שיביאו

בעל הטורים

רואין שיש לו: (יד) לא תעשק שכיר. סמך לכי תשה. לומר אפי' אם סופו חייב לך אל תאמר אעכבנו בחובי אלא פרע לו שכרו מיד ואח"כ גבה חובך: ה' אלהיך וסמיך ליה לא תעשק. לומר שהעושק שעני כאלו עשק לה'. דכתיב עושק דל חרף עושהו:

שפתי חכמים

י פי' תאב ואבס קרובים בעניכם:כ וכאלו אמר או מגרךאו אשר בארצךאו בשעריךומפ"י שאו בשעריך מורה על גר תושב ואו מגרך מורה על גר לדק ושניהם מכוונים בשם גר פי' השעריך אשר מגרך קודם אשר בארצך שמורה על שכר בהמה וכלים ואח"כ שכר ושם סוף. ול"ל דפי' בשעריך קודם באלצך כי סיכי דגרבי מארצך שכר בהמה כו' דאי לאו בשעריך ס"א בארצך לרבות גר

רש"י

(שמות כב) עד בא השמש תשיבנו לו כל היום תשיבנו וכבוא השמש תקחנו: וברכך. ואם אינו מברכך מ"מ ולך תהיה לדקה: (יד) לא תעשק שכיר. והלא כבר כתוב אלא לעבור על האביון בשני לאוין לא תעשוק שכיר שהוא עני ואביון ועל העשיר כבר הוזהר (ויקרא יט) לא תעשוק את רעך: אביון. (ויקרא רבה) התאב ילכל דבר: מגרך. זה גר לדק: בשעריך. זה גר תושב האוכל נבלות: אשר בארצך. לרבות שכר בהמה

ליקוטים על התורה

פאטער שטארבט איז דאס געלט ניט זיינע נאר דאס גיהער צו די קינדער גלייך ווי זיי וואלטין גיוועזן פרעמדע, אונ אזוי גוט ווי ער קען ניט געביטען אויף אפרעמדין מענטשין ער זאל אוועק געבין די ארעמע משכנות אזוי קען ער ניט געביטען אויף זיינע קינדער, אונ אויב די קינדער געבין יוא אוועק די משכנות צו די ארעמע לייט איז דאס זייער מצוה, ניט דעם פאטער'ס, נאר אויב דער פאטער וויל האבין די מצוה זאל ער אליין אוועק געבין דיא משכנות פאר זיין שטארבין, דאס זאגט דער פסוק השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש, זאלסטו דעם ארעם מאן צוריק געבין דעם משכון איידער דיין זונן גייט אונטער, איידער דו שטארבסט:

(יד) לא תעשוק שכיר עני ואביון וגו' ולא יקרא עליך אל ה'.

געוויינליך אז אארעם מאן גייט ארוים אין דער פריה אין גאס בעט ער ביי הקב"ה עס זאל צו איהם קומען אבעל תבית וואס ער דארף איין ארבייטער אונ ער זאל איהם דופין צו די ארבעט ער זאל האבין צו עסין פאר זיך אונ זיין ווייב אונ קינדער פאר זיין ארבעט געלט, אונ איינער איז געקומען צו איהם אונ האט איהם גערופין צו די ארבעט האט דער ארעם מאן באלד געדאנקט אונ געלויבט הקדוש ב"ה וואס ער האט אנגענומען זיין תפלה, אז דער ארעם מאן האט אפגעארבעט אגאנצין טאג אונ ביי נאכט בצאהלט מען איהם ניט זיין ארבעט געלט, אונ ער גייט אהיים אן געלט אונ טאמער האבין דאס ווייב אונ קינדער אגאנצין טאג ניט גיגעסין מען האט געווארט דער מאן וועט קומען פון די ארבעט אונ וועט ברייגען

פירוש לתורת אלהים

משכון צוריק געבין כבוא השמש אז דיא זונן וועט אונטער גיין ושכב בשלמתו אונ ער זאל ליגען אין זיין קלייד. רש"י שרייבט דא שמועסט ווען דאס משכון איז אזוי אקלייד וואס דער לוה באדארף עס האבין ביי נאכט דהיינו בעט גיוואנד אדער נאך אזוי אנלייגען מוז ער עס איהם אפ געבען אלע פאר נאכט אונ אזוי אמלבוש וואס מען גייט ביי טאג מוז ער ביי טאג איהם אפ געבען דאס משכון אונ פאר נאכט זאל ער דאס ווידער נעמען וברכך וועט דיך דער לוה בענטשין אונ אז ער וועט דיך אפילו ניט בענטשין ולך תהיה צדקה וועט דאס צו דיר זיין גירעכינט אצדקה פאר גאט דיין גאט: (יד) לא תעשוק שכיר דוא זאלסט ניט רובין דאס גיצאלט פון אגעדונגינעם וואס ער איז איין עני ואביון מאחיך פון דיינע ברידער אונ דער פסוק האט שוין לאנג גיזאגט לא תעשוק את רעך נאר דרום שטייט דא נאך אמאהל לא תעשוק צו ווייזען אז מען צאהלט ניט א אביון זיינע שבירות איז מען עובר אויף צוויי לאוין או מגרך אדר אגר ווס ער איז אין דיין לאנד בשעריך אין דיינע שטעט זאלסטו

מצות השם

(יג) [תקסז] (עשה רלו) להשיב המשכון לבעליו בעת שילטרכו אליו. שנאמר השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש: השב תשיב לו את העבוט וגו' נדאס איז אמצות עשה דער מלוה מוז צוריק געבין דעם לוה דעם משכון צו יעדער צייט ווען דער לוה דארף דעם משכון, אויב דער משכון איז אקישין, אונ דער לוה האט קיין אנדער קישין, מוז דער מלוה פארין נאכט איהם צוריק געבין די קישין אונ אויב דער משכון איז אקאפאטע אונ דער לוה האט קיין אנדערע קאפאטע, מוז דער מלוה אין דער פריה איהם צוריק געבין דיא קאפאטע:

טו ביומו תתן שכרו ולא־תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נשא את־נפשו ולא־יקרא עליך אל־יהוה והיה בך חטא: ס טז לא־יומתו אבות על־בנים ובנים לא־יומתו על־אבות איש בחטאו יומתו: ס

בקרך: טו ביומיה תתן אגריה ולא תיעול עלוהי שמשא ארי מסכן הוא וליה הוא מסר ית נפשיה ולא יקרי עלך קדם יי ויהי בך חובא: טז לא ימותון אבהן על פום בנין ובנין לא ימותון על פום אבהן אנש בחוביה

ת"א ביומו תתן שכרו. שם קי קיא: ולא תבא עליו השמש. שם קז קיא: כי עני הוא. שם: ואליו הוא. שם קיב: לא יומתו אבות. יבמות עט ב"ק פח סנהדרין כז כח: ובנים לא יומתו. ברכות ז ב"ק פח סנהדרין פז: איש בחטאו. שם:

בעל הטורים

(טו) ולא תבא. ג'. דין. ולא תבא דמעתך. ולא תבא עלינו רעה. ולא תבא עליו השמש כדי שלא תבא דמעתך. פי' שלא יבכה עליך שאין לו מה לאכול. ולא תבא עלינו רעה שאם לא כן יקרא אל ה' ויבא עליך רעה: והיה בך חטא. וסמיך ליה (טז) לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות. לומר שפעמים שבחטאך יענשו בניך (ר"ל כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם.

רשב"ם

על עונם: (טז) ובנים לא יומתו על אבות. בב"ד, כדכתיב ואת בני המכים לא המית ככתוב לא יומתו וגו' אבל הקב"ה פוקד עון אבות על בנים כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם. וכדכתיב אבות יאכלו בוסר ושני בנים תקהינה. לאבד נחלת אבות אבל לא ע"י ב"ד:

רש"י

זכאים: (טו) ואליו הוא נשא את נפשו. אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות עלה בכבש ונתלה באילן: והיה בך חטא. (ספרי) מ"מ אלא שממהרין ם להפרע ע"י הקורא: (טז) לא יומתו אבות על בנים. בעדות בנים, ואם תאמר בעון בנים כבר נאמר איש בחטאו יומתו

שפתי חכמים

פושט אתה דמשכר פי': ל פרש"י שמוסר נפשו עליו לעלות בכבש גבוה והיכן עצמו ליפול ולתלות באילן כשעלה עליו: מ אפי' לא יקרא א"כ למה נאמר וקרא עליך אלא שממהרין כו':

ביאור על סמיכת פסוק זה עם השני

(טו) ולא יקרא עליך אל ה' והיה בך חטא. כי למה השוה עני דמי השכירות אלו כנפשו והחשב כנוטל את נפשו, וא"כ וקרא עליך אל ה' ולא יאשם על שיהו מוסר דין כי נגע עד נפשו, וע"כ והיה בך חטא, ולא כן, כי לא אמרו כל שמוסר דין על חברו הוא נענש תחלה אלא כדבר שאינו נוגע אל הנפש. או יאמר שני דברים, אחד שלא יצטרך תפלה רק קריאה בלבד, כי קרוב אליו ה' כי יעמוד לימין אביון, שנית כי לא יניח ה' לך שכר השכיר כי יפסידך יותר כאיסן שלא יהי' בך רק חטא אך לא מצות, ואם יאמר הדל מה פשעי ומה חטאתי שאני עני מסוב כמה והעשיר הזה לא טוב הוא ממני והוא עשיר, אולי עון אבי או עון בני אני סובל, דע לך כי לא כן הוא. כי (טז) לא יומתו אבות על בנים וגו' איש בחטאו יומתו, כי אין מיתה בלא חטא, וא"כ גם מה שאין יסורין בלי עון על עון של עצמו הוא ולא על זולתו, ודע לך שלא באו עליך יסורי עניותך אם לא בעונך ולא בהכרח:

פירוש לתורת אלהים

גיט רובין זייגע שְׂכירות: (טו) בְּיומו נאר דו זאָלסט איהם דעם זעלביגען טאג געבען זיין שְׂכירות וְלא תָבא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ אונ דיא זונן זאָל אויף איהם ניט אונטער גיין כְּלוֹמַר איידער די זונן גייט אונטער מוזטו איהם געבען זיין שְׂכירות כִּי עָנִי הוּא וואָרום ער איז איין אָרום מאן וְאֵלָיו הוּא אונ פון וועגין דעם שָׂכָר איז ער זיך מוסר נֶפֶשׁ דען עס איז פאר האנרין אזוי איין אַרבּעט וואס איז סַכָּנוֹת נְפָשׁוֹת דרום מוזטו איהם דעם זעלביגען טאג בּצאהלין וְלא יִקְרָא אונ ער זאָל ניט רופען אויף דיר צו גאט וואָרום אז דוא וועסט איהם ניט בּאצאלין וועט ער אויף דיר שְׁרייען צוא גאט וְהָיָה אונ עס וועט זיין אין דיר אַזינד. רש"י שרייבּט אזוי איז דער פְּשט וְהָיָה סייא ער וועט שרייען צו גאט אונ סייא ער וועט ניט שרייען וועסטו אַלץ האבּין איין עֲבירה נאר אז ער וועט שרייען וועט מען דיך גיכער שטראָפין: (טז) לא עס זאָלין ניט גטייט ווערין דיא פֶעטער דורך דעם עֵדות פון קינדער כְּלוֹמַר ווען אזוהן זאָגט עֵדות אויף אַפאטער אז

ליקוטים על התורה

געלט אונ ער האט קיין געלט געבּרייגט אונ אַלע גייען שלאָפין הונגעריג וועט דער אַרבייטער זיין בייז אויף הקב"ת וואס ער האט איהם צוגעשיקט אזוי אַבַּעל הַבַּיִת, אונ הקב"ת וועט זיין איין דעם בַּעל הַבַּיִת בייז פאר וואס ער בּצאהלט ניט זיין אַרבּעט געלד, אז דו האסט געוואסט דו האסט קיין געלט האסטו דעם אַרבייטער ניט גדארפט נעמען פון גאס וואלט צו איהם געקומען איין אַנדער בַּעל הַבַּיִת וואס וואלט איהם יוא בּצאהלט, דְרִיבּער וועט זיין אַזינד אויף דעם בַּעל הַבַּיִת:

מצות השם

(טו) [תקפח] (עשה רלז) לתת שכר שכיר ביומו ולא יאחר אותו ליום אחר. שנאמר ביומו תתן שכרו:

(טז) [תקפט] (לאו שנג) שלא לקבל כל עיקר עדות הקרובים קצתם על קצתם בין לזכות בין לחובה. שנאמר לא יומתו אבות על בנים:

בְּיומו תִּתֵּן שְׂכָרו וגו' דאס איז אַמִצְוַת עֲשֵׂה אז מען דינגט איין אַרבייטער מוז מען איהם בּצאהלין פאר זיין אַרבּעט צו דער צייט ווען ער ענדיגט זיין אַרבּעט:

לא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וגו' דאס איז אַמִצְוַת לא תַעֲשֶׂה קְרוֹבִים טארין ניט זיין עֵדות איין קָרוֹב אויף דעם אַנדערין:

יז לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא
תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה: יח וְזָכַרְתָּ כִּי
עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ
לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס יט כִּי
תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר
בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר

יְמוּתוּן: יז לָא תַצְלֵי
דִּין גִּיוֹר יָתַם וְלָא תִסַּב
מַשְׁכּוֹנָא לְבוּשׁ אַרְמְלָא:
יח וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא
הֲוֵיתָא בְּמִצְרַיִם וּפָרְקָךְ
יְיָ אֱלָהָךְ מִתַּמָּן עַל כֵּן
אֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ לְמֶעְבַּד
יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין:
יט אֲרֵי תַחְצוֹד חַצָּדָךְ
בְּחַקְלָךְ וְתִתְנְשֵׁי עוּמְרָא
בְּחַקְלָא לָא תְתוּב
לְמִסְבֵיהּ לְגִיּוֹרָא לְיַתְּמָא

ת"א לא תחבל. ב"מ קיג קטו סנהדרין כא: כי תקצר קצירך. סוטה מה חולין קלא: ושכחת עמר. סוטה מה ב"מ יא: לא תשוב. ב"מ יא חולין קלא: לגר. חולין קלא:

בעל הטורים

ועיין רש"י): כמשאו יומתו לא תטה. לומר כל המטה דין חייב מיתה: (יז) גר יתום. ולא אמר גר ויתום. לומר לך גר שנתגייר כקטן שנולד דמי: ולא תחבל בגד אלמנה (יח) וזכרת כי עבד היית במצרים. הזכיר זה על לא תחבל. לומר שתזכור שהיית עבד ונתתי לך חן בעיני מצרים ושאלו לך כלי כסף וכלי זהב ושמלות ע"כ אני מצוך לא תחבל: (יט) סמך כי תקצר קצירך

רש"י

אבל מי שאינו איש מת בעון אביו והקטנים מתים בעון אבותם בידי שמים: (יז) **לא תטה משפט גר יתום.** ועל העשיר כבר הוזהר (דברים טז) לא תטה משפט ושנה בעני לעבור עליו בשני לאוין לפי שקל להטות משפט עני יותר משל עשיר לכך הזהיר ושנה עליו: **ולא תחבל.** שלא בשעת ג הלואה: (יח) **וזכרת.** ע"מ כן פדיתיך לשמור חקותי אפי' יש חסרון כיס בדבר: (יט) **ושכחת עמר.** ולא גדיש ם מכאן אמרו עומר שיש בו סאתים ע ושכחו אינו שכחה: **בשדה.** לרבות שכחת קמה פ ששכח מקצתה מלקצור: **לא תשוב לקחתו.** (פאה ה) מכאן אמרו שלאחריו שכחה צ שלפניו אינו שכחה שאינו בבל תשוב:

שפתי חכמים

ג הוכרח רש"י לפרש פה אע"פ שפירש לעיל גבי לא יחבול כדי שלא תטעה לומר ל"ל לקרא למנקט ולא תחבול בגד אלמנה והא לעיל כתיב השב תשיבנו לו אלא לאשמועינן קרא גבי אלמנה לא תחבול דאפי' משכנו בשעת הלואה חייב להחזיר מ"ם פי' שלא בשעת הלואתו אבל בשעת הלואתו אין צריך להחזירה דלא תחבול לא שייך אלא שלא בשעת הלואה אבל בשעת הלואתו כיון שנתן מדעתו אין שייך בו ל' חבלה והא דנקט קרא ולא תחבול בגד אלמנה ללמד שאינה בהשבה אלא מפני שלא להשיאה שם רע בשכנותיה כדאמר בגמרא פרק המקבל א"נ להשוות אלמנה בין עניה ובין עשירה דאין ממשכנין אותה: ם גדיש היינו דיש בו סאתים: ע דהא הקפידה תורה על סאתים אם לא גדיש נמי לי עומר: פ פי' אם אין בקמה סאתים אבל אם יש בה סאתים אינה שכחה דומיא דגדיש דלא הוה שכחה: צ פי' שכששכחה אותו ועדיין לא ידעו בו הבעלים וכבר זכו בו העניים מיד שלא

פירוש לתורת אלהים

עֶר האט גיהרגת אמענטש קומט איהם קיין מיתה ובנים לא אונ קינדער זאלין ניט גיטייט ווערין דורך עדות פון פעהטער איש בחטאו יומתו איטליכער מענטש זאל גטייט ווערין פאר זיין אייגינע עבירה: (יז) לא תטה משפט גר יתום דוא זאלסט ניט פאלש פסקנן דעם משפט פון אגר אדער פון איתום וואס זייא זענען זוכה בדין אונ דוא ווערסט מזכה זיין דעם וואס מאנט ביי זיי. רש"י שרייבט עס איז דאך שוין גישטאנען איין מאהל לא תטה משפט נאר צו ווייזען אז מען גיינט אוועק דעם משפט פון א ארימען אדער פון אגר אדער פון איתום איז מען עובר אויף צווייא לאוין ווארום ווייל דער משפט פון א ארום מאן איז גרינגער אוועק צו גיינגען וויא פון אעושר דרום האט די תורה גיזאגט בייא איהם צווייא מאהל אונ האט גימאכט דעם עונש גרעסער ולא אונ דוא טארסט ניט משכנן אקלייד פון א אלמנה: (יח) וזכרת אונ דו זאלסט גידענקען אז דו ביזט גיוועזן אקנעכט אין מצרים ויפדך אונ גאט דיין גאט האט דיך פון דארטין אויס גלייזט אויף דעם תנאי דו זאלסט מקיים זיין זיינע מצות על כן דרום געבויט איך דיר פון גאטס וועגין דו זאלסט טאן די זאך: (יט) כי תקצור קצירך בשדך ווען דוא ווערסט שניידין דיינע תבואה אין פעלד ושכחת עומר בשדה אונ ווערסט פאר

מצות השם

(יז) [תקל] (לאו שנד) שלא להטות משפט הגרים והיתומים. שנאמר לא תטה משפט גר יתום:

(שם) [תקלא] (לאו שנה) שלא למשכן אלמנה בין עניה בין עשירה. שנאמר לא תחבל בגד אלמנה:

לא תטה משפט גר יתום וגו' דאס איז א מצות לא תעשה) אויב אגר אדער א יתום קומען צום בית דין האבן א דין תורה מיט איינעם, זאלין בית דין ניט פסקנן אפאלשין דין, נאר ווער עס איז גירעכט אדער אומגירעכט מיט אמת אזוי זאלען די דיינים פסקנן:

לא תחבול בגד אלמנה דאס איז א מצות לא תעשה) א מלוה טאר ניט נעמען א משכון ביי א אלמנה וואס זיא איז איהם שולדיג געלד, סיי די אלמנה איז ארעם און סיי זיא איז רייך:

לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ׃ ס
כ כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה׃
כא כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה׃
כב וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ ס
כה א כִּי

וּלְאַרְמַלְתָּא יְהֵי בְּדִיל דִּי יְבָרְכִינָךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל עוֹבָדֵי יְדָךְ׃
כ אֲרֵי תַחְבּוֹט זֵיתָךְ לָא תְפַלֵּי בַּתְרָךְ לְגִיּוֹרָא לְיִתְמָא וּלְאַרְמַלְתָּא יְהֵי׃
כא אֲרֵי תִקְטוֹף כַּרְמָךְ לָא תְעַלֵּיל בַּתְרָךְ לְגִיּוֹרָא לְיִתְמָא וּלְאַרְמַלְתָּא יְהֵי׃
כב וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם עַל כֵּן אֲנָא מְפַקֵּד לָךְ לְמֶעְבַּד יָת פִּתְגָמָא הָדֵין׃
א אֲרֵי יְהֵי דִין

ת"א כי תחבט. שם קא: כי תבצר. פאה י חולין קלא:

בעל הטורים

בשדך ולא תהא שכחה. לומר לך שצריך שתהא שכחה הקציר כהא דתנן שנים לקט שלשה אינו לקט: כי יברכך. וסמיך ליה (כ) כי תחבט זיתך לא תפאר אחריך. לומר לך (התוים) סימן ברכה. וסמך זית לשדה לומר כשם שמניחין פאה בשדה כך צריך להניח פאה באילן: (כב) גבי כרם כתיב וזכרת. ע"ש זכרו כיין לבנון: (א) כי יהיה ריב. סמך ריב ללקט, שעל ידי לקט

רש"י

למען יברכך. (ספרי) ואע"פ שבאת לידו שלא במתכוון ק ק"ו לעושה במתכוון אמור מעתה נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה הרי הוא מתברך עליה: (כ) לא תפאר. (חולין קלא) לא תטול תפארתו ר ממנו. מכאן שמניחין פאה לאילן: אחריך. (שם קלא) זו ש שכחה: (כא) לא תעולל. אם מצאת בו עוללות לא תקחנה (פאה ז) ואיזו היא עוללות כל שאין לה לא כתף ולא נטף יש לה א' מהם הרי הוא לבעה"ב. וראיתי בגמרא ירושלמית איזו הוא כתף פסיגין ת זה ע"ג זה נטף אלו התלויות בשדרה ויורדות: (א) כי יהיה ריב. (ספרי) סופם להיות נגשים אל

שפתי חכמים

בכוונה ובמצות ואפ"ה כתיב למען יברכך: ק והוכחתו דמיירי שלא בנתכוין מדכתיב למען יברכך וגו' דאי במתכוין מאי שנא ה"א דכתיב למען יברכך יותר משאר מקומות דכתיב לצדקה: ר פירש"י לא תטול כל פריו ממנו עד שלא ישאר פאר ול' לא תפאר מל' ובכל תבואתי תשרש שפירושו עקירה: ש ר"ל שכחה אילן מדכתי' אחריך משמע מה שאחריך הוא בבל תשוב: ת שרבים אומרים שבאשכול קרויים שדרה שדומות לשדרה של אדם שמחוברים אל הצלעות וכן מחוברים לו אשכלות קטנות שנקראים פסיגין ופסיגין ל' חתיכה ונתח אותו לנתחיו תרגום ירושלמי מפסיג יתיה לפסיגין וכשהפסיגין שוכבים זע"ז הן כמשאוי שמונחות על כתפות של אדם לכך קרוי כתף ונטף הם גרגירי ענבים שמחוברים הרבה בסוף השדרה ונוטפין למטה כל אלו אינם למניים אבל כשאין כהן לא כתף ולא נטף אלא מפוזרין זו היא

פירוש לתורת אלהים

געסין אבינטיל תְּבוּאָה אין פעלד טארסטו דיך ניט אומקערין צו נעמען איהם לַגֵּר לַיָּתוֹם צו אגר אונ צו איתום אונ צו א אַלְמָנָה זאל דאס זיין לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ דרום וועט דיך גאט בענטשין אין אלע ווערק פון דיינע הענט. רש"י שרייבט פון דעם איז גידרונגען ווען גאט גיט שכר אז מען טוט א מצוה ניט ווילענדיג מכל שכן אז מען גיט שכר פאר די מצוה וואס מען טוהט ווילענדיג: (כ) כִּי תַחְבּוֹט זֵיתְךָ ווען דו וועסט אוים קלאפין דיינע אייל בירטין זאלסטו ניט אראפ נעמען זיין שיינקייט פון אים מען זאל ניט אראפ נעמען די אייל בירטין וואס וואקסין אויף דעם שפיץ בוים. רש"י שרייבט פון דעם איז גידרונגען מען מוז לאזין פֵּאָה פון דעם בוים אונ דאס וואָרט אַחֲרֶיךָ ווייזט אז דער דין שִׁכְחָה גייט אויך אן ביי א בוים לַגֵּר צום גר אונ צום יתום אונ צו דער אַלְמָנָה זאל דאס זיין: (כא) כִּי תִבְצוֹר ווען דו וועסט שניידין די טרויבין פון דיין ווייגארטין אונ דו וועסט ביי אים גיפינען אזעלכע צווייגין וואס הייסין עוֹלֵלוֹת טארסטו זייא ניט נעמען [עיין פרשה קדושים] לַגֵּר צום גר אונ צום יתום אונ צו דער אלמנה זאל דאס זיין: (כב) וְזָכַרְתָּ אונ דו זאלסט גידענקען אז דו ביסט א קנעכט גיוועזן אין לאנד מִצְרַיִם עַל כֵּן דרום געביט איך דיר צו טאן די זאך: (א) כִּי יִהְיֶה ווען עס וועט זיין אקריג

מצות השם

(יט) [תקלב] (עשה רלח) להניח עומר השכחה. שנא' ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה:

וְשָׁכַחְתָּ עוֹמֶר בַּשָּׂדֶה וגו' דאס איז א מצות עשה) אז איינער שניידט זיינע תבואה אין פעלד אונ ער פארגעסט אבינטל תבואה, זאל ער דעם בינטל תבואה לאזין אין פעלד פאר דעם גר אדער פאר דעם יתום אדער פאר דיא אלמנה:

(שם) [תקלג] (לאו שנו) שלא לקחת עומר השכחה. שנאמר ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו:

לא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ) דאס איז א מצות לא תעשה) דער בעל הבית טאר ניט נעמען פאר זיך דעם פארגעסענם בינטל תבואה:

יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל־
הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־
הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע:
ב וְהָיָה אִם־בִּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ
הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ
בְּמִסְפָּר: ג אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף

בֵּין גֻּבְרַיָּא וְיִתְקָרְבוּן לְדִינָא וִידוּנוּן וְיִזַכּוּן יָת זַכָּאָה וִיחַיְּבוּן יָת חַיָּבָא: ב וִיהֵי אִם בַּר חַיָּב לְאִלְקָאָה חַיָּבָא וְיִרְמִינֵיהּ דַּיָּנָא וְיַלְקִינֵיהּ קֳדָמוֹהִי כְּמִסַּת חוֹבְתֵיהּ בְּמִנְיָן: ג אַרְבְּעִין יַלְקִינֵיהּ לָא יוֹסִיף דִּלְמָא יוֹסִיף

ת"א והצדיקו את. שם: והיה אם בן. כתובות לג לה סנהדרין יג מא מכות כה: והפילו. מכות יג כב כג תמורה ג: כדי רשעתו. כתובות לג לז ב"ק פג מכות ד כב: ארבעים יכנו. כתובות לב מכות ג כב כג: לא יוסיף. כתובות לג מכות כג:

בעל הטורים

שכתב שאם מריבים עניים זה עם זה: המשפט ושפטום ששופט. לומר שמכות בכלשה:(ב) והיה אם בן הכות הרשע. בן הוא ל' בינה. לומר לך היכה בענין שאמיד שאומדין אותו כמה מכות ראוי לקבל ויכו אותו מכות הראויות להשתלם. וכן דברי אגור בן יקה שאגר הבינה והקיאה. וכן יהושע בן נון ששים מלא חכמה ובינה: והפילו השפט. והפילו בגימטריא כפול, שצריך שתהיה

שפתי חכמים

לעניים, מלאשי. והרא"ם פי' כל שאין לו לא כתף ולא כסף והן שתלויין בראשי הזמורות שנקראת בל' יון שביאם שאין בהם כתף אשן הפסיגין שוה ע"ג זה כו' ולא כסף שהן הגרגרין שתלויים בשדרות האשכלות ונקרא הכתף פסיגם מפני שמפסיק בינו לבין הכסף שאחר מלי מפסג ופוגים שפירושו מפסיק יע"ש עכ"ל. ועיין בפרשת קדשים ושם מפרש יותר: א פי' מדכתיב כי יגשו אנשים אשר להם לשם שמשפט ש"מ דס"ק אם יהי' ריב אם יגשו למשפט ולא יוכלו להתפשר כ"א ע"י משפט: ב כתרגומו וי"מ שהוא ל' בינה שהוא בר דעת לאפוקי חש"ו וי"מ שקאי אשופט כלומר והי' אם השופט מבין שעבר וראוי להכות, מלאתי: ג שלא ניתק לעשה אין לוקין וה"ה לאו שאין בו מעשה והניתן לאזהרת מיתת ב"ד והניתן לתשלומים ולאו שבכללות כדאי' במס' מכות (דף יג): ד הכי ג' רשעיות אחת מלפניו כלומר שליש לפניו וב' ידות מאחוריו. וי"מ כדי רשעתו היינו י"ג מכות מהיס דבן י"ג בר עונשין הוא. לפניו ר"ל כנגד לבו לאחוריו על גבו דאוקן ב' חלקים כנגד הוא: ה ר"ל בפתח פתח הבי"ם: ו כלומר שצריך למנות ולהזכיר במנין מ' חסר אחת ולא שיאמר ל"ט אלא יאמר מ' חסר אחת וטעמו כדי שלא יטעה וילקה אותו עוד מכה אחת ויעבור על פן יוסיף וגו' מ"ה הוא מזכיר מ' חסר אחת כדי שיזכור. ובזה ניחא שמזכיר בקרא מ' ולא ל"ט:

רש"י

א המשפט אמור מעתה אין שלום יוצא מתוך מריבה מי גרם ללוט לפרוש מן הצדיק הוי אומר זו מריבה: והרשיעו את הרשע. יכול כל המתחייבין בדין לוקין ת"ל והיה אם בן הכות ב הרשע פעמים לוקה ופעמים אינו לוקה ומי הוא הלוקה למוד מן הענין לא תחסום שור בדישו לאו שלא ג ניתק לעשה (מכות יג): (ב) והפילו השפט. מלמד שאין מלקין אותו לא עומד ולא יושב אלא מוטה: לפניו כדי רשעתו. ולאחריו כדי שתים ד מכאן אמרו מלקין אותו שתי ידות מלאחריו ושליש מלפניו (מכות כב): במספר. (שם) ואינו נקוד במספר ה למד שהוא דבוק לומר במספר ארבעים ולא ארבעים שלמים אלא מנין שהוא סוכם ומשלים לארבעים ו והן ארבעים חסר אחת: (ג) לא

ליקוטים על התורה

(ג) אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יוֹסִיף וגו'. דער מדרש זאגט פאר וואס זאל מען איהם שלאגין פערציג מלקות, וואס איז דער צאהל פון פערציג, ווייל א מענטש ווערט בשאפין צו פערציג טעג, און אז ער האט געזינדיגט האט ער ניט געטאהן ווי א מענטש נאר ווי א בהמה. און ווייל ער האט עובר געווען אויף די תורה וואס זיא איז גיגעבין גיווארין צו פערציג טעג, און פאר וואס שלאגט מען איהם נאר ניין און דרייסיג מלקות, ווייל מיר געפינען ווען אדם הראשון האט געזינדיגט איז דיא וועלט געפלוכט געווארין מיט ניין און דרייסיג קללות צעהן קללות צו אדם צעהן קללות צו חוה צעהן קללות צום שלאנג ניין קללות צו די ערד, נאך אמעם איז פאר וואס נאר ניין און דרייסיג מלקות, ווארום דיא גמרא זאגט אז אייגער

פירוש לתורת אלהים

צווישען מענטשין וְנִגְּשׁוּ און דער פון וועט ניין זיי וועלין גיגעהענגען צום משפט צו די דיינים און די דיינים וועלין זיי משפטין פון דאנגען איז גידרונגען אז גוטס קומט ניט ארויס פון קריג וְהִצְדִּיקוּ און זייא וועלין גירעכט מאכין דעם צדיק און שולדיג מאכין דעם רשע: (ב) וְהָיָה און עס וועט זיין אז דוא וועסט פארשטיין הַכּוֹת הָרָשָׁע מען בעדארף דעם רשע שלאגין וְהִפִּילוֹ זאל איהם מאכין פאלין דער דיין און זאל איהם שלאגין פאר זיין רשעת מיט אצאל: (ג) אַרְבָּעִים נאר די צאל וואס

מצות דשם

(ב) [תקיד] (עשה רלט) להלקות את העוברים על קצת מלות מיוחדות בתורה. שנאמר והכהו לפניו כדי רשעתו במספר ארבעים:

(ג) [תקיה] (לאו שכז) שלא להכות את החוטא יותר ממה שיוכל לסבול. שנאמר ארבעים יכנו לא יוסיף:

וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ וגו' דאס איז א מצות עשה) עס זענען דא עבירות אז מען טוהט זיי מוז בית דין דעם מענטש שלאגין מלקות, אבער נאר ניין און דרייסיג מלקות, און אויב דער מענטש איז א שוואכער ער וועט ניט קענען איסהאלטין ניין און דרייסיג מלקות, זאל א דאקטאר שאצין דעם מענטש וויא פיל מלקות ער וועט קענען אויסהאלטין אזוי פיל מלקות זאל מען איהם שלאגין:

אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לא יוסיף וגו' דאס איז א מצות לא תעשה) מען טאר ניט שלאגין מער ווי ניין און דרייסיג מלקות, און מען טאר ניט שלאגין מער מלקות ווי דער דאקטאר האט איהם געשאצט. און אויב מען האט איהם גישלאגין מער ווי ניין און דרייסיג מלקות אדער מער ווי דער דאקטאר האט איהם געשאצט און ער איז גישטארבין, דארף מען דעם שלעגער פארטרייבין אין דיא ערי מקלט:

לְאַלְקָיוּתֵיהּ עַל אִלֵּין מְחָא רַבָּא וְיֵיקַל אֲחוּךְ לְעֵינָךְ: ד לָא תֵחוּד פּוּם תּוֹרָא בְּדִישֵׁיהּ: ה אֲרֵי יִתְּבוּן אַחִין כַּחֲדָא וִימוּת חַד מִנְּהוֹן וּבַר לֵית לֵיהּ לָא תְהֵי אִתַּת מִיתָא לְבָרָא לִגְבַר

פֶּן־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל־אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ: ד לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ: ס ה כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה

ת"א ונקלה אחיך. מגילה ז סנהדרין י מכות כג: לא תחסם שור בדישו. יבמות ד מליעא פח לד מכות כג מעילה יג: כי ישבו אחים יחדו. יבמות ד יז כד קיא בתרא קיט מכות כג נדה מד: ומת אחד מהם. יבמות כד: ובן אין לו. שם כב לה פו נדה מד: לא תהיה אשת המת. יבמות יג לב קידושין טו בכורות יג:

בעל הטורים

סרלופה כפולה: כדי. ב' במס'. הכא. ואידך והשיגה ידו ומלא כדי גאולתו. שנגאל ונפטר: (ג) ונקלה. ב'. הכא. ואידך ונקלה כבוד מואב. כיון שנקלה כבודו שלא לבזותו יותר: אחיך. בגימ' זכל. שאם נתקלקל ברעי פטור: ונקלה אחיך לעיניך. וסמיך ליה לא תחסם. רמז שצריך ליתן לפני הבהמה מכל מין ומין: (ד) סמך לא תחסם למלקות. ברלועה שמלקין בה היא של עגל, משום ידע שור קונהו וזה לא ידע קונו לפיכך יפרע ברלועה של עגל: (ה) כי ישבו אחים יחדו. סמך ללא תחסם. לומר לך יבמה שנפלה לפני מוכה שחין אין חוסמין אותה: ובן אין לו. ס"ת אונן עם הכ"ף דאין כלומר לא יעשה כאונן שהיה

רש"י

יסיף. מכאן ז אזהרה למכה את חבירו: ונקלה אחיך. כל היום קוראו רשע ומשלקה קראו אחיך: (ד) לא תחסם. שור בדישו. (ב"מ לד) דיבר הכתוב בהווה וה"ה לכל בהמה חיה ועוף ח העושים במלאכה שהוא בדבר מאכל א"כ למה נאמר שור ט להוציא את האדם (שם פט): בדישו. יכול יחסמנו מבחוץ י ת"ל לא תחסום שור מ"מ כ ולמה נאמר דיש לומר לך מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו [למעשר ולחלה] וגדולו מן הארץ אף כל כיוצא בו יצא החולב והמגבן והמחבץ שאין גדולו מן הארץ יצא הלש והמקטף שנגמרה מלאכתו לחלה יצא הבודל בתמרים ובגרוגרות ל שנגמרה מלאכתן למעשר: (ה) כי ישבו אחים יחדו. (יבמות יז) שהיתה להם ישיבה אחת בעולם פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו: יחדו. המיוחדים בנחלה מ פרט לאחיו מן האם: ובן אין לו. (שם כב)

שפתי חכמים

ז דהא הכא בתחלה מכה בהיתר ואעפ"כ כתיב ולא יוסיף כ"ש אם מכה את חבירו בחנם דמתחלתו באיסור שעובר בלא תעשה: ח דילפינן שור שור כדפרישים לעיל: ט פי' כיון דשור לאו דוקא א"כ נכתוב בהמה לא תדוש בחסימה: י ר"ל בדישו משמע דוקא בשעת דישה א"כ יכול יחסמנו מבחוץ שלא בשעת דישה ואח"כ מותר לדוש כן בחסימה ת"ל כו': כ דאם ל"כ הל"ל לא תדוש בשור בחסימה דמשמע דוקא בשעת דישה אסור ומדכתיב לא תחסום משמע מ"מ ובדישו לדרשא אחרינא אתי כמו שמפרש וסולך ולמה נאמר דישה כו'. וכעין זה פירשתי בסוף פרשת עקב על לא יתיצב איש וגו': ל ר"ל אם ניתנין על הגג לייבשן ונתקשרו זה עם זה ולריך להפרידם זה מזה אם רילה ליעלן. ופי' שבאלו המלאכות אפי' מלוה ליכא אבל במלאכית שהן גידולי קרקע ולא נגמרה מלאכתן אף ע"פ שאינו עובר בלאו כדנפקא מבשור ולא אדם מ"מ מלוה איכא אם לא סתום עמו אבל באלו אפי' מלוה לא לריך: מ ר"ל דוקא המיוחדים בנחלה שזה יורש את זה אם מת דהיינו אחים מן האב פרט לאחים מן האם שאין זה יורש את זה שכל קרובי אביו יורשין אותו ולא אחיו מאמו. וא"ת ל"ל יחדו תיפוק ליה מג"ש דאחים אחים מבני יעקב כתיב

פירוש לתורת אלהים

אי: נאהענט צו פערציג דאס מיינט מען פערציג און איינס אבער ניט מער פן יוסיף טאמער וועסטו קענין צו שלאגין אים עַל אֵלֶּה איבער די צאל מַכָּה רַבָּה פיל שלעק וְנִקְלָה וועט דיין ברודער גרינג ווערין דאס הייסט ער וועט געאבט זיין פאר נישט אין דיינע אויגין: (ד) לא תַחְסוֹם דו טארסט ניט פאר שליסען דאס מויל פון דעם אקס בשעת ער דרעשט די תבואה: (ה) כִּי יֵשְׁבוּ ווען עס וועלין זיצען צוויא ברידער צוזאמען אויף דער וועלט און איינער פון זייא וועט שטארבין און ער וועט ניט האבין קינדער לא תִהְיֶה טאר דעם טויטינס ווייב

ליקוטים על התורה

טוהט אַעֲבֵירָה וואס אויף איהר קומט כָּרֵת, אז מען שלאגט איהם מַלְקוּת ווערט ער שוין פריי פון כָּרֵת, ווען מיר אַז די מַלְקוּת מאכין לעבעדיג דעם מענטש, אזוי וויא הקב"ה וועט לעבעדיג מאכין די מֵתִים מיט טויא, דאס איז טל, אזוי לעבעדיג מאכין דעם מענטש פון כָּרֵת דארף מען אויך מיט ט"ל מַלְקוּת, ט"ל איז ניין און דרייסיג:

(ה) כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וגו'. דער מענטש וואס האט קיין קינדער און ער זעהט עד איז נאנט צום שטארבין און וועט אוועק גיין פון דער וועלט און זיין ווייב וועט דארפין קומען צו אפרעמדין מאן און זיין פארמעגין וועט קומען צו פרעמדע מענטשין, דער צַער דערנעטערט איהם זיין טויט, דריבער האט הקב"ה געזאגט זיין ווייב מוז גענומען ווערען צו זיין ברודער און דער ברודער וואס וועט נעמען זיין ווייב זאל ער ירשען זיין פארמעגין, און דאס ערשטע קינד וואס

מצות השם

(ד) [תקין] (לא תנה) שלא יחסם הבהמה מלאכול מאותו דבר שמשתמש בו עבודתה. שנאמר לא תחסם שור בדישו:

לא תַחְסוֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ ודאס איז אמִצְוֹת לא תַעֲשֶׂה אַבְּהֵמַת וואס ארבעט בייא אשפייזוארג טאר מען איהר ניט צוא שליסען דיא מויל זיא זאל ניט עסין, נאר מען מוז איר לאזין עסין פון דעם עסינווארג וואס זיא ארבעט:

(ס) [תקיז] (לאו תנט) שלא תנשא היבמה לאיש זר ולא יבא איש זר עליה בעודה זקוקה ליבם. שנאמר לא תהיה אשת המת החוצה:

לא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה. ודאס איז אמִצְוֹת לא תַעֲשֶׂה אויב איינער איז געשטארבין אָן קינדער און ער האט געלאזין אברודער טאר גיט זיין ווייב חתונה האבין מיט איין אנדער מאן:

לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ
לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ: ו וְהָיָה הַבְּכוֹר
אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו
הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:
ז וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־
יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל־
הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים
לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי:

אוֹחֲרָן יְבָמַהּ יֵיעוֹל
לְוָתַהּ וְיִסְּבַהּ לֵיהּ לְאִנְתּוּ
וִיבַמֵּינַהּ: ו וִיהֵי בּוּכְרָא
דִּי תְלִיד יְקוּם עַל שְׁמָא
דַאֲחוּהִי מִיתָא וְלָא
יִתְמְחֵי שְׁמֵיהּ מִיִּשְׂרָאֵל:
ז וְאִם לָא יִצְבֵּי גַבְרָא
לְמִסַּב יָת יְבִמְתֵּיהּ
וְתִיסַּק יְבִמְתֵּיהּ לִתְרַע
בֵּית דִּינָא לְקֳדָם סָבַיָּא
וְתֵימַר סָרֵיב יְבָמִי
לַאֲקָמָא לַאֲחוּהִי שְׁמָא
בְּיִשְׂרָאֵל לָא אָבֵא

ת"א יבמה יבא עליה. יבמות ג כז ל לט נד כתובות פג: ולקחה לו לאשה. יבמות ח יט כ לט כתובות ג קידושין יד: והיה הבכור. יבמות יב כד מ בתרא יב בכורות נב: יקום על שם אחיו. יבמות כד מ בכורות נב: ואם לא יחפץ האיש לקחת. יבמות כ לט מא מד קה נדה לב נב: ועלתה יבמתו. יבמות כ כא: מאן יבמי להקים. יבמות קו קידושין ד סנהדרין מט: לאחיו שם. יבמות נד קיא: אבה יבמי. שם ק:

רשב"ם

(ו) יקום, הבן על שם אביו (אחיו) לפי הפשט:

בעל הטורים

דם מכפרים וזורם מכפין. ולכך סמך לו הדיכו: לאשה ויבמה.

שפתי חכמים

שבא אחיה וכתיב שתם בניה אשר עבדיך אחים וגו' עם לשלן מן הבא אף כאן מן האב. וי"ל כיון שמצינו ד קראו אחים אפי' קרובים דכתיב אנשים אחים אנחנו ס"א אפי' גוים מיירין לייבם כמו שמצינו גבי כומז לכך כתיב יחדו המיוחדים בנחלה כו'. וכנמרא פ"ב דיבמות מילתו כפניין אחר ע"ש וסכיאו סרא"ם ע"ש: נ ר"ל מדכתיב אין ביו"ד סל"ל אן חסר יו"ד כמו שנכתב בסמוך מאן יבמי חסר יו"ד מדכתיב ביו"ד קורא אין ואל"ף מתחלף בעי"ן וסוי כאלו כתיב עי"ן ר"ל עיין עליו שאם יש לו בן או בת כו' שפסורה מן החליצה ומן היבום: ס ר"ל שהוא הגדול לייבם. וא"ת דלמא ואם אין בכור שאיר מיבום. וי"ל דא"כ לא סל"ל כי ישבו אחים יחדו דהוא בא ללמדך פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו כדפירש"י ואם אחיו שאינו בכור אין מייבם למה לי אצריך למעט אשת אחיו שלא היה בעולמו פשיטא דהא לאו בכור הוא אלא ודאי ע"מ דלא אחיו שאינו בכור מייבם ומה שכתוב בכור בא ללמדך מצוה בגדול מן האחים כדפרש"י: ע ושיעור הכתוב כך הוא ולקחה לו לאשה והיה הבכור כלומר שמייבם יהי' בכור. אשר תלד והיבמה תהא ראוים לילד פרט לאיילונית: פ (דג"א) אתה אומר לנחלה או אינו אלא בשם כמו יוסף קורין שמו יוסף יוחנן קורין שמו יוחנן נאמר כאן שם אחיו ונאמר לשלן על שם אחיהם יקראו בנחלתן מה לשלן נחלה אף כאן נחלה: צ ופנן ביבמות (דף עט) אם היה סרים חמה פי' רש"י שלקה ונמצא אחיו שלא ראה חמה שעה אחת בכשרותו אבל סרים אדם

רש"י

עיין עליו בן נ או בת או בן הבן או בת הבן (או בן הבת) או בת הבת: (ו) והיה הבכור. גדול האחים ס הוא מייבם אותה: אשר תלד. פרט לאיילונית ע שאינה יולדת: יקום על שם אחיו. זה שייבם את אשתו יטול נחלת פ המת בנכסי אביו: ולא ימחה שמו. (שם כד) פרט לאשת צ סריס ששמו מחוי: (ז) השערה. כתרגומו

ליקוטים על התורה

זיא וועלען האבין זאל גערופין ווערין אויף זיין נאמען, מיט דער זאך וועט ער זיך פרייסטען פאר זיין שטארבין, על דרך הקבלה איז דא פיל טעמים אין דעם דין פון יבום, איין טעם איז ווייל די נשמה פון דעם מת וועט מגולגל ווערין אין דעם קינד וואס זיין ווייב וועט האבין פון זיין ברודער, ווייל אין די אשה איז דא ארוח פון איר מאן בהעפט זיך זיין נשמה מיט דעם רוח, דריבער דאס קינד וואס ווערט געבארין פון זיין ווייב מיט זיין ברודער, איז גליך ווי ער אליין וואלט קומען צוריק אויף דער וועלט. אונ אויב דער ברודער וויל זיא ניט נעמען פאר אווייב מאכט דאך דער ברודער אז ער זאל שוין בלייבין געשטארבין דארף ער דאך איצט ווערין אאמתר אבל אויף זיין ברודער דריבער דארף ער אויסשטאהן דעם שוך וועגין אבלות, נייטרדיגע טעמים זענען אלץ על דרך הקבלה:

פירוש לתורת אלהים

ניט נעמען איין אנדערין מאן יבמה איר שוואגער איר מאנס ברודער מוז זיא נעמען פאר אווייב ולקחה אונ ער זאל זיא נעמען פאר אווייב אונ ער זאל זיא באשוועגערין: (ו) והיה אונ עס וועט זיין דער בכור וואס זיא וועט געבארין יקום זאל ווערין באשטעטיגט אויף דעם נאמען פון זיין געשטארבענעם ברודער ולא ימחה אונ עס זאל ניט ווערין אויס געמעקט זיין נאמען פון די ישראל, די גמרא דרשעט אשר תלד דווקא אזויא א אשה וואס קאן געבארין קינדער איז אמצוה מייבם צו זיין אבער א אשה וואס קאן קיין קינדער געבארין בדארף מען זיא ניט מייבם זיין יקום דער וואס איז זיא מייבם זאל נעמען דיא ירושה פון דעם טויטען: (ז) ואם אונ אויב דער מענטש וועט ניט וועלין נעמען דיא יבמה ועלתה זאל זיין יבמה אויף גיין

מצות השם (שם) [תקנח] (שם רמ) לסיות היבם נושא את אשת אחיו שמתו כשמת ולא הניח זרע וגו' וכן אין ט יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה:

יבמה יבא עליה וגו' נדאס איז אמצות עשהו אז איהר מאנ'ס ברודער זאל זיא נעמען פאר אווייב, אבר נאר אברודער פון איין פאטער אונ ניט אברודער פון איין מוטער אליין:

ח וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו
וְעָמַד וְאָמַר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ׃
ט וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים
וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו
וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ
אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו׃
י וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ
הַנָּעַל׃ ס יא כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו
אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד

לְיַבָּמוּתִי׃ ח וְיִקְרוֹן לֵיהּ
סָבֵי קַרְתֵּיהּ וִימַלְּלוּן
עִמֵּיהּ וִיקוּם וְיֵימַר לָא
רָעֵינָא לְמִסְּבַהּ׃
ט וְתִתְקָרֵיב יְבִמְתֵּיהּ
לְוָתֵיהּ לִקְדָם סָבַיָּא
וְתִשְׁרֵי סֵינֵיהּ מֵעַל
רִגְלֵיהּ וְתָרוֹק בְּאַנְפּוֹהִי
וְתָתֵיב וְתֵימַר כְּדֵין
יִתְעֲבֵיד לְגַבְרָא דִּי לָא
יִבְנֵי יָת בֵּיתָא דַאֲחוּהִי׃
י וְיִתְקְרֵי שְׁמֵיהּ בְּיִשְׂרָאֵל
בֵּית שְׁרֵי סֵינָא׃ יא אֲרֵי
יִנְצוּן גֻּבְרִין כַּחֲדָא גְּבַר
וַאֲחוּהִי וְתִתְקָרֵיב אִתַּת

ת"א וק־או לו וקני עירו. שם עד קא קו סנסדרין לא מט: ודברו. יבמות קא: לא חפלתי לקחתה. מ"ק כא יבמות קס: לעיני ה ק.יס. יבמות קא קו: וחלצה נעלו. שם קב קג קו קידושין יד: מעל רגלו. יבמות קד ערכין יט: וירקה בפניו. יבמות קו סנסדרין מט: וענתה ואמרה. סוטה לב לג: ככה יעשה לאיש. יבמות קד קה קו קידושין יד סנסדרין מט: אשר לא יבנה. יבמות מנ: ונקרא שמו. שם קב קו קידושין יד סנסדרין מט: בישראל. יבמות קא: בית חלון. יבמות מד קידושין יד: כי ינלו. כ"ק פא סנסדרין פו:

בעל הטורים

בגימ' ויבמה כעל כרחה: (ט) הזקנים. ס' זקנים. לומר לך שמלות חליצה בחמשה: וירקה בפניו. מפני שהפסוק דומה לש"ז בלומר שאינו חפץ להקים זרע: (יא) כי ינצו אנשים. סמך כי

רשב"ם

(ט) וחלצה נעלו. לקנות ממנו ירושת אחיו המת, כמו שמצינו בבועז

רש"י

לתרע ק בית דינא: (ח) ועמד. בעמידה: ואמר. (סוטה לב) בלה"ק ואף היא דבריה ר בלה"ק: (ט) וירקה בפניו. (יבמות קו) ע"ג ש קרקע: אשר לא יבנה. מכאן למי שחלץ שלא יחזור וייבם דלא כתיב אשר לא בנה אלא אשר לא יבנה כיון שלא בנה שוב לא יבנה: (י) ונקרא שמו וגו'. (שם) מלוה על כל העומדים שם ה לומר חלוץ הנעל: (יא) כי ינצו אנשים. (ספרי) סופו לבא לידי מכות א כמו שנאמר מיד מכהו אין שלום יוצא מתוך ידי

שפתי חכמים

שסיפה לו שמא הכותב חולץ וחוללין לאשתו: ק ולינו כמו כשמריך שאלכנו שפירושו עיר דסא אל הזקנים כתיב ומושב הזקני' כשער ב"ד: ר דילפינן ואמר ואמרו ג"ש כתיב הכא ואמר ונאמר בפרשת כי תבא ואמר ואמרו אל כל וגו' מה נאמר בלה"ק אף כאן בלה"ק והתם מנלן ילפינן עניה עניה מהדדי דהכא כתיב וענו הלוים ובפ' יחברו הוא אומר משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלה"ק אף כאן בלה"ק: ש פי' בפניו כנגד פניו ולא בפניו ממש פי' משום דוירקה דבוק לעיל נאמר לעיני הזקנים כאלו אמר לעיני הזקנים וירקה ויאמר בפניו לבדו וע"כ צ"ל שפירושו כנגד פניו ומשום דהפסוק סוף דוקא כנגד פניו חשוב כאלו סוף בפניו ממש לכן כתיב בפניו ולא לפניו: ת פי' דק"ל מלת בישראל נ"ל. ומתרץ מלוה כו' וכו' פי' בישראל במעמד ישראל שיהיו שם בשעת חליצה לקרות חלוץ הנעל. ואע"ג דכתיב בקרא בית הלוץ י"ל דמלת בית לדרשא אפי בית אחד הוא כונס ולא שני בתים פי' שאם כונס יבמתו אסור לו לייבם אם נרצה: א דאל"כ הל"ל

פירוש לתורת אלהים

צום טויער וואו דאס בית דין זיצט אונ זאל אזוי זאגין מאן יבמי מיין יבם וויל ניט באשטעטיגען אנאמען צו זיין ברודער צווישען די ישראל לא אבה ער וויל מיך ניט מייבם זיין: (ח) וקראו אונ דיא עלצטע פון זיין שטאט זאלין איהם רופען אונ זאלין ביירען צו איהם ועמד אונ ער מוז שטייענדיג זאגין בלשון הקודש איך וויל זיא ניט נעמען: (ט) ונגשה אונ דיא יבמה זאל גינעהנען צוא איהם פאר די אויגין פון די זקנים וחלצה אונ זיא זאל אפ ציהען זיין שוך פון זיין פוס וירקה אונ זיא זאל אויס שפייען אויף דער ערד פאר זיינע אויגין וענתה אונ זיא זאל שרייען אונ זאגין ככה יעשה אזוי זאל גיטאהן ווערין צו דעם מענטשין וואס ער וועט ניט בויהען זיין ברודערס הויז כלומר ער וויל ניט מייבם זיין זיין ברודערס ווייב: (י) ונקרא אונ עס זאל גירופען ווערין זיין נאמען צווישען די ישראל בית חלוץ הנעל. רש"י שרייבט עס איז א מצוה אויף אלע וואס שטייען דארטין זאלין זאגין חלוץ הנעל דער שוך איז אויס גיטאהן גיווארין: (יא) כי ינצו ווען עס ווערין זיך קריגען מענטשין איין מענטש

מצות השם

(ט) [מקלט] (עשה רמא) לסיום היבמה חולצת ליבם אם לא ישאנה. שנאמר וחלצה נעלו מעל רגלו וגו':

וחלצה נעלו מעל רגלו וגו' ודאס איז א מצות עשה׳ אויב איך מאנ'ס ברודער וויל זיא ניט נעמען פאר א ווייב איז א מצוה ער זאל איהר געבין חליצה:

לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ
וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו׃
יב וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ׃ ס
יג לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן
גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃ יד לֹא־יִהְיֶה לְךָ
בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃

אונקלוס

כד לשיזבא ית בעלה
מיד מחוהי ותושיט ידה
ותתקיף בבית בהתתיה׃
יב ותקוץ ית ידה לא
תחוס עינך׃ יג לא יהי
לך בכיסך מתקל
ומתקל רב וזעיר׃
יד לא יהי לך בביתך
מכילא ומכילא רבתא

ת"א ושלחה ידה. ב"ק כז כח פו: וקצתה את. שם כח ז: איפה ואיפה. בתרא פט:

רשב"ם

בבועז דרך ארץ לפי פשוטו: (יג) גדולה וקטנה. שעשה שני חצאי זקוקים אחד גדול ואחד קטן לרמות בני אדם שכששוקל שני חצאי זקוקים ביחד הרי הוא זקוק

בעל הטורים

יגלו לחלון סגנל. שע"י חלילה מריבה באה כדאמרי' כיון שבנים לבניך שלום על ישראל דאספרס מחלילה ויבום: והחזיקה. ב' במס'. דין ואידך והחזיקה בו ונשקה לו העזה פניה. דוקא אם החזיקה במזיד כדכתיב העזה פניה ותאמר לו אבל אם שגגה מסורה: (יב) כפה. ב'. דין. ואידך כפה פרשה לעני. מה להלן ממון אף כאן ממון: עינך. וסמיך ליה לא יהיה לך בכיסך. לומר שלא יסתכל בכיס במלבושיו ובערותו. ד"א עינך לא יהיה לך בכיסך למנות מה שבו כי אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין: וקצתה את כפה. וסמיך ליה (יג) לא יהיה לך בכיסך. לומר

שפתי חכמים

כי יכה איש את אחיו וקרבה וגו'. ומתרץ דע"י מלות סיפו לבא לידי מכות: ב פא דנקט ל' מלה ולא נקט ל' ריב כמו שנקט למעלה אין שלום יולא מתוך מריבה משום דל' הקרא נקט למ..ם כתיב כי יהיה ריב נקט מריבה וכאן כתיב כי ינצו נקט מצות: ג כגון שמניחה מנה שלם או שניחה חצי מנה אלא זה מכחיש

רש"י

ב מלות: (יב) וקצתה את כפה. ממון דמי בשתו הכל לפי המבייש והמתבייש. או אינו אלא ידה ממש נאמר כאן לא תחוס ונאמר להלן בעדים זוממין (לעיל יט) לא תחוס מה להלן ממון אף כאן ממון: (יג) גדולה וקטנה. (ספרי) גדולה כשמכחיש ג את הקטנה שלא יהא נוטל בגדולה ומחזיר בקטנה: (יד) לא יהיה לך. אם עשית

ליקוטים על התורה

(יג) לא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה. רש"י ז"ל שרייבט גדולה שמכחשת את הקטנה. דער גרויסער שטיין לייקנט דעם קליינעם שטיין, דאס מיינט מען אויב איינער האט צוויי פונטין איין פונט איז אריכטיגער, דאס הייסט אגרויסער פונט, אונ איין פונט איז אקלענערער אפאלשער, אונ ער פארקויפט צו אביסול מענטשין מיט די ריכטיגע וואג אונ צו אביסול מענטשין פארקויפט ער מיט די פאלשע וואג, ווייל ער האט מורא פארקויפין צו אלע מענטשין מיט די קליינע וואג טאמער וועלין מענטשין איבערוועגין אונ וועלין זעהן די וואג איז פאלש וועט מען שרייען ער גיט אפאלשע וואג וועט מען ניט קויפין ביי אים, אונ ער וועט זיך גאר ניט קענען פאר ענטפערין ווייל מען וועט זעהן אז ביי אלע מענטשין וואס האבין ביי אים געקויפט פעלט צו די וואג דריבער פארקויפט ער צו פיל מענטשין מיט אריכטיגע וואג, אז מען וועט קו־מען שרייען עס פעלט צו די וואג וועט ער זאגין געווים איז ביי אייך גיפעלט גיווארין דורך וועלכע סבה עס איז פארשאטין גיווארין אדער איין אנדער זאך אבעווייזונג אז איך גיב אריכ־

פירוש לתורת אלהים

מיט זיין ברודער וועט דער סוף זיין עס וועט ארויס קומען צו אגישלעג וקרבה אונ דאס ווייב פון איינעם וועט גיגעהנגען להציל צו מציל זיין איהר מאן פון זיין שלעגער ושלחה אונ זיא וועט אים שטרעקין איהר האנד אונ וועט אן גרייפען דעם פרעמרען מאן אין זיין שאנד: (יב) וקצותה זאלסטו אפ האקין איהרע הענד לא תחוס דוא זאלסט ניט דער בארימען עינך דיין אויג איבער איהר כלומר דוא זאלסט אויף איהר קיין רחמנות האבין: (יג) לא עס זאל ניט זיין צוא דיר אין דיין ביטעל צווייא ערליי געוויכט גדולה וקטנה אגרויס געוויכט צו קויפען אונ אקליין געוויכט צו פאר קויפען: (יד) לא יהיה עס זאל ניט זיין אין דיין הויז איפה ואיפה. צוויי ערליי מאסין גדולה וקטנה אגרויסע

מצות השם

(יב) [תר] (מצה רמב) להציל הנרדף אפי' בנפשו של רודף אם לא נוכל להצילו באחד מאבריו. שנאמר וקצתה את כפה:
(שם) [תרא] (לאו שם) שלא לחוס על הרודף הנזכר. שנאמר לא תחוס עינך:
(יג) [תרב] (לאו שסא) שלא יהיו אצלינו בכתינו המשקולות והמדות חסרות. שנאמר לא יהיה בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה וגו':

וקצותה את כפה וגו' ודאס איז אמצות עשה) אויב צווייא מענטשין קריגען זיך אונ זייא שלאגין איינער דעם אנדערין אונ איינעמס ווייב איז געקומען רעטטין איהר מאן פון דעם שלעגר, האט זיא אן גענומען דעם שלעגער ביים זיין ערוה ער זאל מוזין אפלאזין איהר מאן, זאל מען איהר אפהאקין דיא האנד (ועיין רש"י):

לא תחוס עינך (דאס איז אמצות לא תעשה) מען טאר ניט רחמנות האבין אויף דיא אשה וואס האט גיטאהן דיא שענדליכע זאך מען זאל איהר שיינקען דעם שטראף ונאך אפילו איז אויב דיא אשה וויל ניט צוריק נעמען דיא האנד פון זיין ערוה זאל מען איהר אפ האקין דיא האנד זיא זאל אפלאזין דעם שלעגער ווארום דער שלעגער קען שטארבען, אונ מען זאל אויף איר קיין רחמנות האבין:

לא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן וגו' ודאס איז אמצות לא תעשה) מען טאר ניט האבין אפאלשע וואג אונ ניט אפאלשע מאס ניט אין שטוב אונ ניט אין קראם:

טו אבן שלמה וצדק יהיה־לך איפה
שלמה וצדק יהיה־לך למען
יאריכו ימיך על האדמה אשר־
יהוה אלהיך נתן לך: טז כי תועבת
יהוה אלהיך כל־עשה אלה כל
עשה עול: פ מפטיר יז זכור את אשר־
עשה לך עמלק בדרך בצאתכם

אונקלוס

וזערתא: טו מתקלין
שלמין וקשוט יהון לך
מכילן שלמין וקשוט
יהון לך בדיל דיורכון
יומך על ארעא די יי
אלהך יהיב לך: טז ארי
מרחק קדם יי אלהך כל
עביד אלין כל עביד
שקר: יז הוי דכיר ית
די עבד לך עמלק
בארחא במפקכון

ת"א אבן שלמה. בס פה פט: איפה שלמה. בס פט: כל עשה אלה. בס פח: זכור. מגילה כט: לך־עמלק עקידה שער מד:

רשב"ם

מצומצם (כהתיכה אחת) ויצר. ולכן אומר אבן שלמה זקוק שלם מצומצם בחתיכה אחת עשה שלא יוכל לרמות: (טו) שלמה וצדק. חתיכה אחת ומכוון וישר:

רש"י

כן ד לא יהי' לך כלום: אבן ואבן. ה משקלות: (טו) אבן שלמה וצדק יהיה לך. אם עשית כן ו יהיה לך הרבה: (יז) זכור את אשר עשה לך. אם שקרת במדות ובמשקלות הוי דואג מגרוי האויב שנאמר (משלי יא) מאזני מרמה תועבת ה' וכתיב בתריה בא זדון ז ויבא קלון:

שפתי חכמים

אח זו כלומר שאחת גדולה ואחת קטנה: ד דאל"כ לך ל"ל לא יהיה בכיסך אבן ואבן מיבעי ליה ויהיה פי' סקרא הכי לא יהיה לך כלומר אם יהיה בכיסך אבן ואבן אז לא יהי' לך ומפני שאי אפשר לומר אם אתה עושה כן כו' אלא לאמר שאפרש הבנת גדולה וקטנה פי' אהלה גדולה וקטנה ואח"כ לא יהיה לך שלא ע"ד המקרא: ה כ"ל וכי אסור להיות אבנים בביתו. ומתרץ משקולות שוקלין בהן דומיא דאיפה שהוא שם מדה ס"ה בלשונים: ו דלך חרא דומיא דלך קמא שהוא דבוק עם עינש עבירה אף לך בתרא דבוק עם שכר השלום: ז כ"ל בא שאויב

פירוש להורת אלהים

אמאס אונ אקליינע: (טו) אבן שלמה אגאנצע אונ אריכטיגע וואג אונ מאס זאל זיין צו דיר למען יאריכו ווערסטו לאנג לעבען אויף דער ערד אשר וואס גאט ריין גאט גיט דיר. רש"י שרייבט אזוי מיינט דער פסוק לא יהיה רוא ווערסט ניט האבין געלד אין בייטעל אז דוא ווערסט האבין צוויא ערלייא געוויכט אבער אז דו ווערסט האבין אבן אריכטיגע געוויכט יהיה לך ווערסטו האבין פיל געלד: (טז) כי תועבת ווארום עס איז אום ווירדיג בייא גאט דער וואס טוהט דאס דאזיגע כל עושה דער וואס טוהט אום רעכט כלומר גאט האט דאס פיינט מען זאל האבין צווייא ערליי געוויכט אדער צווייא ערליי מאסין: (יז) זכור גידענק וואס עמלק האט דיר גיטאן אויף דעם וועג אז דו ביזט ארויס גינאנגען

ליקוטים על התורה

פינע וואג קען מען פרעגין ביי דעם מענטש אדער ביי דעם מענטש וועלין זיי אייך זאגין אז זיי האבין אריכטיגע וואג, האלט ער דריבער איין פונט אריכטיגען ער זאל קענען נעבין אפאלשין פונט דאס הייסט די גרויסע וואג לייקונט די קליינע וואג, ווייל איין פונט איז אריכטיגער קען ער שוין האלטין דעם אנדערין פונט אפאלשין דריבער זאגט די תורה לא יהיה בכיסך אבן ואבן, אין דיין בייטיל זאל ניט זיין צוויי שטיינער אגרויסער אונ אקליינער דורך די גרויסע זאלסטו קענען וועגען מיט די קליינע, אזוי ווי דער קליינער שטיין איז פארמיאוסט בייא הקדוש ב"ה איז דער גרויסער שטיין אויך פארמיאוסט ווייל דורך דעם גרויסען שטיין טוהט מען די פאלשקייט מיט דעם קליינעם שטיין (כלי יקר):

(יז) זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'. צוויי זאכין האט די תורה גיבאטין מען זאל זייא געדיינקען אלע טאג, יציאת מצרים אונ די מלחמה פון עמלק, דארפין מיר וויסען פאר וואס נאר די צוויי זאכין האט די תורה גיבאטין מען זאל געדיינקען, עס זענען דאך גיוועזן נאך מלחמות דיא מלחמה פון סיחון אונ עוג אונ דיא מלחמה פון די כנענים אונ נאך מלחמות, נאר די אלע מלחמות וואס זענען גיוועזן נאך מתן תורה איז קיין וואונדער אז הקב"ה האט זייא גיהאלפין איין נעמען די מלחמה, די תורה האט געשיצט אויף די יודין זייא זאלין גירעטעט ווערין פון דיא פעלקער, אבער ווען דיא יודין זענען גיוועזן אין מצרים אונ בייא די מלחמה פון עמלק וואס די יודין האבין נאך קיין תורה געהאט פון דעסטוועגין האט זייא הקב"ה גירעטעט פון זייערע פיינד, דאס האט הקב"ה געהייסין געדיינקען אייביג, דיא יודין ווען זיי וועלין זיין אין גלות זאלין זייא ניט פארלירען זייער האפענונג פון צו אויס געלייזט ווערין אפילו זייא וועלין ניט האבין אזוי פיל מעשים טובים אונ זיי וועלין נאר טאהן תשובה וועגין מורא פאר די פעלקער, פון דעסטוועגין וועלין זייא אויס געלייזט ווערין אונ געהאלפין ווערין פון זייערע פיינד:

מצות תשנו

(יז) [תרג] (עשה רמג) לזכור בפה [כל הימים] מה שעשה והרע לנו עמלק. שנאמר זכור את אשר עשה לך עמלק:

זכור את אשר עשה לך עמלק (דאס איז אמצות עשה) מען זאל שטענדיג געדיינקען דאס שלעכטס וואס עמלק האט אונז גיטאהן:

מִמִּצְרָיִם: יח אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים: יט וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ׀ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ

ממִּמִּצְרָיִם: יח דִּי עָרְעָךְ בְּאָרְחָא וְקַטִּיל בָּךְ כָּל דַּהֲווֹ מִתְאַחֲרִין בָּתְרָךְ וְאַתְּ מְשַׁלְהֵי וְלָאֵי וְלָא דָחִיל מִן קֳדָם יְיָ: יט וִיהֵי כַּד יְנִיחַ יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ מִכָּל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ מִסְחוֹר סְחוֹר בְּאַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ אַחְסָנָא לְמֵירְתַהּ תִּמְחֵי יָת

ת"א עיף ויגע. מ"ק כ: והיה בהניח. סנהדרין כ:

רשב"ם

(יח) אשר קרך בדרך. לשון מקרה, כמו מן עשה עשך ויכוננך, וכן מן אקרה בה קרך:

בעל הטורים

לומר דקלוהו את כסם סוא ממון דבר סמוטל בכיס: (יח) אשר קרך בדרך. קרך בגימטריא סכם: ויזנב בך. בגימ' זה מילה: כל הנחשלים אחריך. בגימ' זה סיס שבטו של דן:

שפתי חכמים

ויפגרם כך מלחמה ויהיה לך לקלון: ח ר"ל כדבר חם שהכל יראים ממנו כך סאו"ם היו יראים מכם אבל עמלק ליננך וספסירך ל' מים פושרין: ט ר"ל סרלה אותך קר בפני אחרים: י כלומר שהטיח דברים כלפי מעלה לאמר מילות שלוים לעמך ישראל מה היעילה לכם: כ דנחשלים סוא מל' חלש. דהרבה תיבות מלינו שנתחלפו כמו כשב כבש וכן אפילות פירש"י בפ' ואדא בסיפו פלאים וכן שמלה שלמה: ל שנפלטו מן הענן ונחסך מילתן מעמלק: מ שלא מפרש שסוא חוזר לישראל שלא היו ישראל יראי אלהים דימיה דעיף ויגע ל"פ מעמלק כו' ודלשו כך מדנקוד קמץ פתח סיו"ד א"כ סוא פועל עבר כמו כי זקן

רש"י

(יח) אשר קרך בדרך. לשון מקרה. ד"א לשון קרי וטומאה שהיה מטמאן במשכב זכור. ד"א לשון קור וחום צננך והפשירך ח מרתיחתך שהיו כל האומות יראים להלחם בכם ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים. משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה בא בן בליעל אחד וקפץ וירד לתוכה אע"פ שנכוה הקרה ט אותה בפני אחרים: ויזנב בך. מכת זנב חותך מילות וזורק י כלפי מעלה: כל הנחשלים אחריך. חסרי כ כח מחמת חטאם ל שהיה הענן פולטן: ואתה עיף ויגע. עיף בצמא דכתיב (שמות יז) ויצמא שם העם למים וכתיב אחריו ויבא עמלק, ויגע בדרך: ולא ירא. עמלק מ אלהים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יח) ויזנב בך כל הנחשלים. שהלה אותם מכת זנב. שהי' חותך מילותיהם של ישראל וזרקן כלפי מעלה ואומר בזה בחרת טול חלקך. וזה"ש והשב לשכנינו שבעתים אל חיקם השב להם מה שעשו לנו במילה שנתונה בחיקו של אדם. ד"א מה שעשו לתורה בנאמר מזוקק שבעתים. מה שעשו בבית שמקדש שנתון בחיקו של עולם שנאמר ומחיק הארץ עד העזרה התחתונה. ואמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים אתה אומר לנו זכור ביום לנו שכחת אתה שאין לפניך שכחה זכור ה' וגו' את יום ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה ואף ע"פ שמלכות אדום לא החריבו ירושלים אלא מלכות בבל היו שואלין כך מהמת הורכן כ"ם ולמה עמלק דומה לכלב שהוא להוט ללקק דם כך הוא להוט ללקק דמן של ישראל וזהו עמלק עם לק: ולא ירא אלהים. במשקולות לכך נסמך לפרשה לא יהיה לך בכיסך וגו' לפי שלא קיימו תורה דמשקלות דכתיב בהו וירא את אלהיך לכך בא עמלק וזה"ש מאזני מרמה תועבת ה' וגו' וכתיב בתריה בא זדון ויבא קלון. וגם כאן כתיב כי תועבת ה' כל עושה אלה:

פירוש לתורת אלהים

פון מִצְרַיִם: (יח) אֲשֶׁר קָרְךָ וָואס עֶר הָאט דִיךְ גֶע־טְרָאפֶן אוֹיף דֶעם וֶועג וַיְזַנֵּב אוּנ הָאט גֶהַרְגֶעט צְווִישֶׁען דִיר אַלֶע וָואס זֶענֶען גִיוֶוען גִישְׁטְרוֹבִּילְט כְּלוֹמַר דִיא שְׁלַאפֶּע מֶענְטְשִׁין אַחֲרֶיךָ וָואס זֶענֶען גִיגַאנְגֶען צוּם אִינְטֶערְשְׁטֶען וְאַתָּה אוּנ דוּא בִּיזְט גִיוֶוען מִיד פוּן דָארְשְׁט אוּנ מִיד פוּן דֶעם וֶועג וְלֹא יָרֵא אוּנ דֶער עֲמָלֵק הָאט קֵיין מוֹרָא גִיהַאט פַאר גָאט פוּן שְׁלֶעכְטְס צוּ טָאהן דִיר. רש"י שְׁרַייבְּט אֲשֶׁר קָרְךָ אִיז טַייטְשׁ עֶר הָאט דִיךְ גֶעקִילְט כְּלוֹמַר אַלֶע אוּמוֹת הָאבִּין מוֹרָא גִיהַאט מִיט דִיר מִלְחָמָה צוּ הַאלְטֶען אִיז דֶער עֲמָלֵק גֶעקוּמֶען אוּנ הָאט מִיט דִיר צוּם עֶרְשְׁטִין מִלְחָמָה גִיהַאלְטִין אִיז שׁוֹין דִי מוֹרָא פוּן דִי אוּמוֹת גִיט אַזוֹי גְרוֹיס גִיוֶוען עֶס אִיז אַמְשַׁל צוּא אַבֵּלִי הֵייסֶע וַואסֶער וָואס אַלֶע מֶענְטְשִׁין הָאבִּין מוֹרָא גִיהַאט אַרַיין צוּ גֵיין דְרִינֶען אִיז גֶעקוּמֶען אַשְׁלֶעכְטֶער מֶענְטְשׁ אוּנ אִיז אַרַיין גֶעשְׁפְּרוּנְגֶען דְרִינֶען אֲפִילוּ עֶר הָאט זִיךְ אָפּ גֶע־בְּרִיט פוּן דֶעסְטְוֶועגִין הָאט עֶר עֶס פָארְט אַבִּיסֶעל אָפּ גֶעקִילְט פַאר אַנְדֶערֶע אַזוֹי אוֹיךְ דֶער עֲמָלֵק אֲפִילוּ עֶר הָאט גִיהַאט אִין דֶער מִלְחָמָה אַמַפָּלָה פוּן דֶעסְטְוֶועגִין אִיז שׁוֹין פָארְט דֶער נָאךְ דִי מוֹרָא פַאר אַייךְ נִיט אַזוֹי גְרוֹיס גִיוֶוען: (יט) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין בְּהָנִיחַ אַז גָאט וֶועט דִיךְ מַאכִין רוּהֶען פוּן אַלֶע דַיינֶע פַיינְד מִסָּבִיב פוּן אַרוּם אוּנ אַרוּם בָּאָרֶץ אִין דֶעם לַאנְד וָואס גָאט גִיט דִיר פַאר אַיין אַרְב דוּא זָאלְסְט עֶס יַרְשֶׁנֶען תִּמְחֶה זָאלְסְטוּ אוֹיס מֶעקִין

דוּכְרָנָא דַעֲמָלֵק מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לָא תְהַנְשֵׁי: פ פ פ

תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח: פ פ פ

ת"א תמחה. בתרא כא: מתחת השמים. עקידה שער נא:

ק"י. פל"י סימן: ומסטירין לכי עקרה ביסעיה סימן נד:

רש"י

מלהרע לך: (יט) תמחה את זכר עמלק. מאיש ועד אשה מ מעולל ועד יונק משור ועד שה שלא יהא שם עמלק נזכר אפי' על הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה:

שפתי חכמים

יצחק ואלו היה אומר ה"ל לנקוד בבו"א תחת היו"ד: ג כלומר שלא תשאר אחריו זכר שהשא זכרו עליו לומר זה של עמלק היפה דאל"כ מהכ מבע"ל:

חסלת פרשת תצא

פירוש לתורת אלהים

דאס גירעכעניש פון עמלק כלומר דו זאלסט אלע אוים הרגנן אפילו זייגע בהמות אונ זייגע רינדער אונ זייגע שאף כדי מען זאל גאר ניט דער מאנען איהם קיין מאהל מען זאל ניט זאגין די בהמה איז פון עמלק גאר זיין נאמען זאל גאר פאר געסין וועריין אויף דער וועלט לא תשכח דוא זאלסט ניט פאר געסין וואס איך זאג דיר:

מצות

(יט) [תרד] (עשה רמד) לסכרית מזרעו של עשו את עמלק לכדו. שנאמר תמחה את זכר עמלק:

תמחה את זכר עמלק (דאס איז א מצות עשה) מען זאל פאר־לענדין די קינדער פון עמלק זיין נאמען זאל אפגע־מעקט ווערין פון דער וועלט:

השם

(שם) [תרס] (לאו שסב) שלא נשכח מה שעשה והרע לנו זרע עמלק בלאתנו מארץ מצרים. שנאמר לא תשכח:

לא תשכח (דאס איז א מצות לא תעשה) מען זאל ניט פאר־געסין די שלעכטס וואס עמלק האט אונז אמאהל גיטאן:

נחמת ישעיה　　　הפטרת תצא

א רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה
כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה:
ב הַרְחִיבִי ׀ מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ
אַל־תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי: ג כִּי־
יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים
נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ: ד אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־

רני עקרה לא ילדה וגו'. דער נביא זאגט אין דער מליצה אונ שטעלט פאר יעדע מדינה גלייך ווי זיא איז אמוטער מיט קינדער, דיא מדינה איז די מוטער אונ די מענ־טשין פון דיא מדינה זענען איהרע קינדער, דיא לאנד ארץ ישראל שטעלט ער פאר וויא אאשה וואס ביז עטליכע יאהר נאך איהר חתונה האט זיא קיין קינדער גיהאט, זיא איז געוועזין ווי אעקרה, נאכדעם אז זיא האט שוין אנגעהויבען האבין קינדער אונ זייא זענען דערוואקסען געווארען זענען פיל פון זייא פארטריבען געווארען פון איר, אונ פיל זענען געשטארבען, ביז זיא איז געבליבען זיצען אליין וויא זיא איז געוועזין דיא ערשטע יאהרין ווען זיא איז געוועזין אעקרה, איצט האט זיא גענומען גרויס צער, אויף דיא עטליכע יאהר וואס זיא איז געוועזין אעקרה זיא טראכט אז זי וואלט אנגעהויבין האבין קינדער באלד נאך איר חתונה וואלט זיא גיהאט מעהר קינדער, וואלטין איהר אביסול קינדער גע־

פירוש עברי טייטש

(א) רני עקרה זאגט ישעיהו זינג הייגט דו ירושלים וואס דו ביסט גלייך גיוועזין ביז אהער אזוי וויא א אשה עקרה דאס זיא האט קיין קינדער גי־בארין פצחי עפין דיין מויל אונ זינג אונ קלינג הויך מיט דיין קול דו ירושלים דו ביסט גלייך גיוועזין וויא א אשה דאס זיא האט קיין שמערצין גיהאט צום גיבארין כי רבים דען די קינדער פון דער פאר וויסטער שטאט ירושלים וועלין זיין מער וויא די קינדער פון דער באמאנטער שטאט אזויא האט גאט גיזאגט: (ב) הרחיבי דער ברייטער דאס ארט פון דיין גיצעלט דו ירושלים אונ די פלאכטעם פון דיין רוהונג לאזין זיי פאר שפרייט ווערין וויט דו זאלסט ניט פאר מיידין פון צו פאר שפרייטין זיי דער לייננער דיינע שטריק אונ דיינע פלעקער שטארק דאס מיינט ער די שטריק וואס הייגען אין עק גיצעלט אונ ווענען צוא גיבונדין צוא די פלעקער אונ די פלעקער שטעקט מען אריין אין דער ערד צו שטארקען דאס גיצעלט אונ דרום היים איך דיר דער ברייטערין דיינע גיצעלטין: (ג) כי ימין דער אין דער רעכטער זייט אונ אויף דער לינקער זייט וועסטו דיך שטארקען אונ דיינע קינדער וועלין ירשנן די פעלקער פון עובדי כוכבים ומזלות אונ וויסטע שטעט וועלין זייא באזעצין: (ד) אל תיראי דו זאלסט קיין מורא האבין

תִכָּלְמִי כִּי־לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי
וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד׃ ה כִּי בֹעֲלַיִךְ
עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא׃ ו כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת
רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר
אֱלֹהָיִךְ׃ ז בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים
אֲקַבְּצֵךְ׃ ח בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ
וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה׃ ט כִּי־מֵי
נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־
הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ׃ י כִּי
הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ
לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ
יְהוָה׃

בליבען, דערווייל האט אבער גע־טראפען איהר גליק אז איהרע אלע קינדער זענען צו איהר צוריק גע־קומען, אונ נאך פיל מעהר, ווייל די קינדער זענען אין דער צייט פיל געמערט געווארין, איצט איז איהר פרייד פארגרעסערט געווארען, ערשטענס וואס זיא איז פריער פיל יאהר געוועז אעקרה האט זיא קיין שמערצין געהאט, אונ קינדר האט זיא איצט זייער פיל, דאס זעלביגע איז געוועז ביי די מדינה ארץ ישראל מיט דיא יודין, אלע מדינות זענען בנעצט געווארען מיט מענטשין באלד נאך דעם דור הפלגה, איין מדינה נאך די אנדערע, אבער ארץ ישראל וואס זיא איז אנגעברייט געווארען פאר די יודין, האט גע־דויערט אלאנגע צייט ביז די יודין זענען צו איהר געקומען, ווייל די יודישע פאלק זענען שפעט געקומען אויף דער וועלט, איצט ווען זייא זענען ארויס געגאנגען פון מצרים) קים זענען דיא יודין גוט באזעצט געווארען אין לאנד איז געווארען דער חורבן פיהל טענטשין זענען געהרגט געווארען אונ אלע זענען פארטריבען געווארען אין פרעמדע לענדער, האט דיא מדינה ארץ ישראל זיך מצער געוועזן פאר וואס זיא איז פריער געוועזן אזוי אלאנגע צייט אזוי ווי אעקרה, ווען די יודין וואלטין געווארין אפאלק גלייך מיט אלע פעלקר אונ וואלטין זיך בזעצט אין ארץ ישראל גלייך מיט אלע פעלקער אין זייערע מדינות איידער דיא כנענים האבין זיך אין איהר בזעצט, ווען דיא לאנד איז געוועזן ליידיג, וואלטין דיא פעלקער ניט פיינט געהאט דיא יודין אונ זייא וואלטין ניט פארטריבען געווארען פון זייער לאנד. זאגט דער נביא צו ארץ ישראל רני עקרה לא ילדה, דו זאלסט זינגען אויף די צייט וואס דו ביזט געוועזן אעקרה, פצחי רנה וצהלי לא חלה, עפען דיין מויל מיט אפרייליבען געזאנג אויף דעם וואס דו ביזט ניט קראנק געוועזן ווי אלע ווייבער וואס געבארין קינדער, דיא גמרא זאגט דאס מיינט מען עס זענען ניט געבארין געווארין קינדער צום גיהנם, ווייל דאמאלס איז נאך געוועזן אלאנגע צייט צו מתן תורה וואלטין אלע גע־דינט עבודה זרה, אונ וואס דו ביזט דיך מצער אויף דיא יודין וואס זענען פון דיר פארטריבען געווארען עס וועלען נאך צו דיר קומען מעהר יודין פון פריער דו וועסט נאך דארפין פארגרעסערט ווערין דו זאלסט האבין אארט וואו אריין צו נעמען די פיל יודין וואס וועלען צוא דיר קומען, וויא עס שטייט אין די פסוקים:

פירוש ע"ט

דוא וועסט שוין קיין מאהל פארשעמט ווערין אונ דוא זאלסט דיך ניט שעמען צו ווייזין דיין גרולה דען דו וועסט שוין מער ניט פארשעמט ווערין כי בושת דען די בושה פון דיין יונגקייט וועסטו פאר געסין אונ דאס לעכטרונג פון דיין אלמנה שאפט וועסטו ניט גידענקען: (ח) כי בועליך דען דיין האר וואס האט דיך באשאפין אונ האט דיך גרוים גי־מאכט יי׳ צבאות שמו נאט דער האר איבער אלע חילות איז זיין נאמען וגואלך אונ דיין אויס לייזער איז דער היליגער פון די ישראל דער גאט פון דער גאנצער וועלט וועט ער גירופין: (ו) כי כאשה עזובה דען אזוי ווי א אשה איז פארלאזין גיווארין פון איר מאן אונ זיא איז מיט אטרויעריג געמיט אזוי האט דיך גאט גיטראפין אונ אזוי ווי א אשה דאס זיא ווערט פארטיאוסת ביי איר מאן אויף אקליינע צייט אזויא האט גיזאגט דיין גאט אויף דיר ישראל: (ז) ברגע קטן אין אקליינע רגע האב איך דיך פארלאזין אונ מיט דער בארימקייט וועל איך איינזאמלען דיך: (ח) בשצף קצף מיט ווייניג צארין האב איך בעהאלטין מיין שכינה איין רגע פון דיר אונ מיט אזוי אחסד וואס וועט אייביג גיווערין וועל איך מיך דער בארימען אויף דיר אזוי האט גיזאגט גאט דיין אויס לייזער: (ט) כי מי נח דען אזוי ווי די וואסער פון נח אזוי איז צו מיר די שבועה דאס איך האב גישווארין איך זאל שוין מער ניט ברייננען דאס וואסער פון נח אויף דער ערד אזוי שווער איך פון צו צערנען אויף דיר אונ אן צו שרייען אין דיר ישראל: (י) כי ההרים ימושו דען וויא די בערג וועלין ווערין אפ גיטאן אונ די הויכע ערטער ווערין גינייגט כלומר אפילו ווען עס וועט זיך אויס לאזין דער זכות אבות ואמהות פון דעסטוועגין וחסדי מאתך וועט מיין חסד ניט ווערין אפ גיטאן פון דיר ובריח שלומי לא תמוט אונ דער בריתות בריה פון מיין שלום וואס איך האב דיר מבטיח גיוועזן וועט ניט ווערין גינייגט אמר מרחמך יי׳ אזוי זאגט דיין דער בארעמיגער גאט:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך יגל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד כחינת היום:

כל ספק נגעים טהור חוץ מזה. דספק בהרת קדמה ספק שער לבן קדם: והרי היא בסלע. נעשית רחבה וגדולה כסלע: ספק שהיא היא. וראויה להחליט שהרי פשה: ספק שאחרת באה תחתיה. והראשונה הלכה וראויה להסגיר דאין פסיון מטמא בתחלה: טמא. ומחליט: ב הלך שער לבן. שהוחלט בעבורו: וחזר שער לבן. אחר תחתיו: וכן במחיה וכן בפשיון. או שלא חזר שער לבן אלא שנולדה בו מחיה שהוא ג"כ סימן טומאה או שפשה הנגע: בתחלה בסוף שבוע ראשון. כלומר בין שהוחלט היה בתחלה כשהובא אל הכהן בין בסוף שבוע ראשון: בין בסוף שבוע שני בין לאחר הפטור. כגון שעמד בעיניו ב' שבועות ופטרו ואחר הפטור בא שער לבן והחליטו בכל הני גווני אם הלך לו שער לבן וחזר שער לבן או מחיה או פסיון: הרי היא כמו שהיתה.

[א] ה"ה כו'. כספרא יליף לה, ומתוי"ט: (א) לפי מה שיתבאר בספק שאח"ז (מ"ב), סר"ש. ופי"ל פ"ד מ"ו דבהרת כגריס סוף עם שמחיה וכאן כ"ל שמעטה שהיעור של"ל הביב שמחיה מכל לד שיעור ב' שערות, ומתוי"ט: [ב] בסוף כו'. ולא תני בתחלה משום דאין פסיון מטמא בתחלה, סר"ש:

כל ספק נגעים טהור חוץ מזה ועוד אחר. ואיזה זה מי שהיתה בו בהרת כגריס והסגירה בסוף שבוע והרי היא כסלע. ספק שהיא היא ספק שאחרת באה תחתיה טמא: ב החליטו בשער לבן הלך שער לבן וחזר שער לבן וכן במחיה ובפשיון בתחלה בסוף שבוע ראשון בסוף שבוע שני לאחר הפטור [א] הרי היא כמות שהיתה. החליטו במחיה והלכה המחיה וחזרה המחיה וכן בשער לבן ובפשיון בתחלה [ב] בסוף שבוע ראשון בסוף שבוע שני לאחר הפטור הרי היא כמו שהיתה. החליטו בפשיון הלך הפשיון וחזר הפשיון וכן בשער לבן בסוף שבוע ראשון כסוף שבוע שני לאחר הפטור הרי היא כמו שהיתה:

כלומר נשאר בטומאה כמו שהיה הואיל ויש בו סימן טומאה אע"פ שאין זה אותו סימן שהיה בשעת ההחלט: וחזר הפשיון וכן בשער לבן. הא דלא קתני הכא וכן במחיה לפי שכשהלך הפסיון ובאה המחיה פעמים שיהיה טהור כגון שהמחיה מיעטה הנגע מכגריס (א):

פרק ח א כל ספק נגעים טהור אלע נגעים וואס זענען אספק צו זייא זענען טמא צו טהור, איז דער מענטש טהור חוץ מזה נאר דער ספק צו דער בהרת איז פריער געוועז צו די ווייסע האר איז פריער געוועז, איז דער מענטש טמא ועוד אחד אונ נאך איינע איז טמא פון ספק וועגין ואיזה זה וועלכע נגע מי שהיתה בו בהרת כגרים איינער האט גיהאט א נגע גרויס ווי א גרים והסגירה און מען האט איר פארשלאסין אויף זיבין טאג בסוף שבוע והרי היא כסלע אונ אין סוף וואך איז זיא גרויס גיווארין ווי א טאלער ספק שהיא אונ מען ווייס ניט צו דאס איז די זעלבינע נגע אונ זיא איז גרויס גיווארין איז ער שוין טמא ספק שאחרת באה תחתיה אדער טאמער איז די ערשטע נגע פארהיילט גיווארין, אונ די איז איין אנדער נגע אנייע, דארף מען איר פארשליסען אויף זיבין טאג טמא פון ספק וועגין איז ער טמא: ב החליטו בשער לבן מען האט איינעם מטמא גיוועזן ווייל אין זיין בהרת איז גיווארין ווייסע האר הלך שער לבן אונ די ווייסע האר איז אוועק גינאנגען פון דעם בהרת וחזר שער לבן אונ אנדערע ווייסע האר איז גיקומען וכן במחיה אדער ווייסע האר איז ניט צוריק גיקומען, נאר ווילד פלייש איז גיקומען ובפשיון אדער די נגע איז גרעסער גיווארין בתחלה סיי די ווייסע האר איז גיווארין באלד אין אנהייב ווען ער איז גיבראכט גיווארין צום כהן בסוף שבוע ראשון אדער די ווייסע האר איז גיווארין אין סוף ערשטע וואך פון פארשליסען בסוף שבוע שני אדער די ווייסע האר איז גיווארין אין סוף די אנדערע וואך פון פארשליסען לאחר הפטור אדער

אין סוף דיא אנדערע וואך איז אויך ניט גיוועזן א צייכין פון טומאה, האט דער כהן אים מטהר גיוועזן, דערנאך איז גיווארין די ווייסע האר. האט אים דער כהן מטמא גיוועזן, דערנאך איז די ווייסע האר אוועק גיגאנגען איז ער גיווארין טהור. דער נאך איז צוריק גיקומען ווייסע האר, אדער ווילד פלייש, אדער זיא איז גרעסער גיווארין הרי היא כמות שהיתה איז דיא נגע טמא אזויא וויא זיא איז גיוועזן החליטו במחיה אדער דער כהן האט אים מטמא גיוועזן ווייל ער האט גיהאט ווילד פלייש והלכה המחיה אונ די ווילד פלייש איז אוועק גיגאנגען וחזרה המחיה אונ די ווילד פלייש איז צוריק גיקומען וכן בשער לבן אדער דיא ווילד פלייש איז ניט צוריק גיקומען, נאר ווייסע האר איז גיווארין ובפשיון אדער די נגע איז גרעסער גיווארין בתחלה סייא דאס איז גיוועזן באלד אין אנהייב ווען ער איז גיקומען צום כהן בסוף שבוע ראשון אדער דאס איז גיוועזן אין סוף ערשטע וואך פון פארשליסען בסוף שבוע שני אדער דאס איז גיוועזן אין סוף אנדערע וואך פון פארשליסען לאחר הפטור אדער דאס איז גיוועזן דערנאך וויא דער כהן האט אים אין גאנצין מטהר גיוועזן הרי היא כמות שהיתה איז די נגע טמא אזוי וויא זיא איז גיוועזן החליטו בפשיון אדער דער כהן האט אים מטמא גיוועזן ווייל די נגע איז גרעסער גיווארין הלך הפשיון אונ דיא מערערע איז אוועק גינאנגען וחזר הפשיון אונ די מערערע איז צוריק גיקומען וכן בשער לבן אדער די מערערע איז ניט צוריק גיקומען, נאר ווייסע האר איז גיווארין בסוף שבוע ראשון סיי דאס איז גיווארין אין סוף ערשטע וואך פון פאר

ג שער פקודה. לשון פקדון. שהפקידה הבהרת את השער בעור הבשר והלכה לה: וחכמים מטהרין. וטעמייהו דכתיב והיא הפכה שהפכתו היא ולא שהפכתו חברתה: אף דבריך אינן מקוימין. דהלא נמי טהור, והלכה כחכמים: ד בין באיש אחד. אע"ג דממה נפשך יש בו בהרת אחת שפשתה אותה שתחלתה כגרים ועכשיו כסלע והיה ראוי להחליטו אפ"ה הואיל ואינו יודע על איזה נגע מחליט: טהור. מגזרת הכתוב דכתיב ואם פשה תפשה בעור וטמאו הכהן אותו את הנגע הואיל (ב) הוא מטמא ואינו מטמא את הנגע שיש בו ספק: בין בשני אנשים. אע"פ שאחד מהן טעון הסגר שבעת ימים שנית בסוף

ג שער פקודה. עקביא בן מהללאל [ג] מטמא. וחכמים מטהרין. איזה הוא שער פקודה. מי שהיתה בו בהרת ובה שער לבן הלכה הבהרת והניחה לשער לבן במקומו וחזרה. עקביא בן מהללאל מטמא, וחכמים מטהרין. אמר ר' עקיבא מודה אני בזה שהוא טהור. ואיזה הוא שער פקודה מי שהיתה בו בוהרת כגרים ובה שתי שערות והלך הימנה כחצי גרים והניח לשער לבן במקום הבהרת וחזר. אמרו לו כשם שבטלו את דברי עקביא כך דבריך אינן מקוימין: ד כל ספק נגעים בתחלה טהור עד שלא נזקק לטומאה (משנזקק לטומאה ספקו טמא) כיצד שנים שבאו אצל כהן בזה בהרת בגרים ובזה כסלע בסוף שבוע כזה כסלע ובזה כסלע ואינו ידוע באיזה מהם פשה בין באיש אחד בין בשני אנשים טהור.

ר"ע

[ג] מטמא. ספרי נסחן בשער לבן בבהרת, הר"מ והר"ש. ועוד כתב הר"ש כיון שבשער לבן עומד במקומו עדיין לא נרפא הנגע ומן המולי שראבין הוא, ומפוי"ט: (ב) שאינו אותו שב אל הנגע, הר"מ. ואע"ג דהא בספיין כסיב ה"ס בשער לבן, הר"ש, וס"ס נמי כמסים.

שליסען בסוף שבוע שני אדער אין סוף אנדערע וואך פון פאר שליסען ולאחר הפטור אדער דער נאך וויא דער כהן האט איהם מטהר גיוועז איז דיא נגע גרעסער גיווארין, אונ דיא מערערע איז אוועק גינאנגען, אונ דער נאך צוריק גיקומען, אדער ווייסע האר איז גיקומען הרי היא כמות שהיתה איז די נגע טמא אזוי וויא זיא איז גיוועז: ג שער פקודה בעהאלטענע האר עקביא בן מהללאל מטמא עקביא בן מהללאל זאגט עס איז טמא וחכמים מטהרין אונ די חכמים זאגין עס איז טהור איזהו שער פקודה וואס הייסט בעהאלטענע האר מי שהיתה בו בהרת איינער האט גיהאט א בהרת ובה שער לבן אונ אין דעם בהרת איז גיוועז ווייסע האר הלכה הבהרת אונ דער בהרת איז אוועק גינאנגען והניחה לשער לבן במקומו אונ זיא האט גילאזין דיא ווייסע האר אויף דעם זעלביגען ארט וחזרה אונ דיא בהרת איז צוריק געקומען ודאס הייסט די בהרת האט בעהאלטען די האר ביי די הויט ביז זיא וועט צוריק קומען]. עקביא בן מהללאל איז מטמא ווייל דאס הייסט די זעלביגע נגע, איז דער בהרת גיווארין פאר די ווייסע האר וחכמים מטהרין אונ דיא חכמים זענען מטהר דאס הייסט איין אנדער נגע, איז די ווייסע האר גיווארין פאר דעם בהרת, אונ אז די ווייסע האר ווערט פאר דעם בהרת איז טהור אמר רבי עקיבא מודה אני בזה שהוא טהור האט רבי עקיבא גיזאגט איך בין מודה ביא דעם דין אז דיא נגע איז טהור ואיזהו שער פקודה וואס דען הייסט בעהאלטענע האר וואס איז טמא מי שהיתה בו בהרת כגרים איינער האט גיהאט א בהרת גרויס ווי א גרים ובה שתי שערות אונ אין איהר איז גיוועז צוויי ווייסע האר והלך הימנה כחצי גרים אונ א האלבער גרים איז אוועק גינאנגען פון דעם בהרת והניח לשער לבן במקום הבהרת אונ ער האט גילאזין די צוויי ווייסע האר אין דעם אנדערען האלבען בהרת וואס עס איז גיבליבען וחזר אונ דער האלבער בהרת וואס איז אוועק גינאנגען איז צוריק גיקומען, איז דער בהרת טמא אמרו לו האבין די חכמים גיזאגט צו רבי עקיבא כשם שבטלו את דברי עקביא אזוי ווי מען האט מבטל גיוועז די רייד פון עקביא, אונ מען האט גיזאגט דיא בהרת איז טהור אף דבריך אינן מקוימין אזוי זענען דיינע רייד אויך ניט גוט, ווייל דער האלבער גרים וואס איז געבליבען איז גלייך וויא גאר נישט, זענען דאך די ווייסע האר פאר דעם בהרת: ד כל ספק נגעים אלע ספקות וואס טרעפט ביא א נגע בתחלה אין אנהייב טהור איז דער מענטש טהור עד שלא נזקק לטומאה איידער דער כהן האט מטמא גיוועז דעם מענטש משנזקק לטומאת אבער אז דער כהן האט מטמא גיוועז דעם מענטש דער נאך איז גיווארין א ספק ספקו טמא פון ספק וועגין בלייבט ער טמא כיצד וויא מיינט מען שנים שבאו אצל כהן צוויא מענטשין זענען געקומען צו א כהן בזה בהרת כגרים דער מענטש האט גיהאט א בהרת גרויס וויא א גרים ובזה כסלע אונ דער מענטש האט גיהאט א בהרת גרויס ווי א סאלער. האט מען ביידע מענטשין נאך ניט מטמא גיוועז נאר מען האט זייא פאר שלאסין אויף זיבען טאג בסוף שבוע אין סוף זיבען טאג בזה כסלע איז גיוועז דער בהרת פון דעם מענטש גרויס וויא א סאלער ובזה כסלע אונ דער בהרת פון דעם אנדערען מענטש איז גרויס וויא א סאלער ואינו ידוע באיזה מהם פשה אונ ער וייס ניט ביא וועלכען מענטש איז דיא נגע גרעסער גיווארין פון א גרים ביז א סאלער איז ער טמא, אונ ביא וועלכען מענטש איז די נגע געבליבען אין איהר גרויס, דארף מען איהם נאך אמאהל פאר שליסען בין באיש אחד סיי די צוויא נגעים זענען גיוועז ביא איין מענטש בין בשני אנשים סיי די צוויי נגעים זענען גיוועז ביי צוויא מענטשין טהור איז מען אלץ טהור, וויל

שבוע ראשון והאחר מוחלט הואיל ואינו יודע איזה להסגיר ואיזה להחליט שניהם טהורים מגזרת הכתוב: ר"ע אומר כו'. ואין הלכה כר"ע: ה שניהם טמאין. דבשניהם פשה: אע"פ שחזרו להיות כסלע. דהשתא אחד מהם טהור הוא הואיל והוזקקו לטומאה: שניהם טמאים. דכתיב וטהרו הכהן את הודאי הוא מטהר ואינו מטהר את הספק: עד שיחזרו להיות כגרים. דהשתא ודאי שניהם טהורים שהפסיון שבעבורו הוחלטו הלך משניהם:

ר"ע אומר באיש אחד טמא ובשני אנשים טהור: ה משנזקק לטומאה ספקו טמא. כיצד שנים שבאו אצל כהן בזה בהרת כגרים ובזה כסלע בסוף שבוע בזה כסלע ועוד ובזה כסלע ועוד שניהן טמאין אע"פ שחזרו להיות כסלע וכסלע שניהן טמאין עד שיחזרו להיות כגרים [ד] זה הוא שאמרו משנזקק לטומאה ספקו טמא:

במשיה. ועתוי"ט: [ד] זהו. לא ידעתי למעוטי מאי ועוד אמאי לא תני נמי ברישא זהו שאמרו עד שלא כו' ועוד דהשתא הוה למעוטי תרתי דתנן כר"פ לכן נ"ל דס"ל קאמר זהו שאמרו משנזקק כו' כלומר דכל היכא שנזקק ספקו טמא אם שאין כן בקודם שנזקק דלא הוי כללא דהא משכחת בתרי גוונא דטמא ולפיכך לא תני לעיל זהו כו':

דער כהן ווייס ניט וועלכע נגע איז טמא און וועלכע איז טהור, זענען ביידע טהור, רבי עקיבא זאגט באיש אחד אז דיא צווייא נגעים זענען ביא איין מענטש טמא איז ער טמא ובשני אנשים און אויב די צווייא נגעים זענען ביא צווייא מענטשין טהור זענען ביידע טהור: ה משנזקק לטומאה ספקו טמא אז דער כהן האט שוין מטמא גיוועז נאכדעם איז גיווארין אספק, איז טמא כיצד וויא מיינט מען שנים שבאו אצל כהן צווייא מענטשין זענען גיקומען צו אכהן בזה בהרת כגרים דער מענטש האט גיהאט אבהרת גרוים וויא אגרים ובזה כסלע און דער מענטש האט גיהאט אבהרת גרוים וויא אסאלער האט מען ביידע מענטשין פאר שלאסין אויף זיבען טעג בסוף שבוע אין סוף זיבען טעג בזה כסלע ועוד איז דער בהרת גיווארין גרעסער ווי אסאלער ובזה כסלע ועוד און דער בהרת איז גיווארין גרעסער וויא אסאלער שניהן טמאין זענען ביידע מענטשין טמא אף על פי שחזרו להיות כסלע וכסלע אפילו דיא צווייא בהרת זענען דער נאך קלענער גיווארין, און דער בהרת איז גרוים וויא אסאלער און דער בהרת איז גרוים וויא אסאלער, איז דאך איינער גרעסער וויא ער איז גיוועז [דער וואס איז גיוועז וויא אגרים] און איינער איז גלייך וויא ער איז גיוועז [דער וואס איז פריער אויך גיוועז וויא אסאלער]. פון דעסטוועגין שניהם טמאין זענען ביידע מענטשין טמא עד שיחזרו להיות כגרים סיידען ביידע בהרת זאלין נאך קלענער ווערין ביז אגרים, וועלין ביידע זיין טהור זה הוא שאמרו דאס איז וואס מען האט גיזאגט משנזקק לטומאה אז דער כהן האט שוין איין מאהל מטמא גיוועז ספקו טמא פון ספק וועגין איז מען אויך מטמא:

רש"י

דג של ים. דג יש בים ושמו סנדל: אלא שנרצף. נמעך: לשון של שור הגדול. דהיינו פניו סוחות. ואע"ג דמוקמינן לעיל פניו טוחות אין אמו טמאה גבי סנדל ודאי אמו טמאה לידת סנדל דולד שעמו מוכיח עליו דולד הוא אלא שנימוח ע"י חבירו שדחקו: צריך צורת פנים. אפי' מאחוריו כלומר אפי' אינו אלא מאחוריו הוי ולד:

גמרא נדה דף כה ע"ב

המפלת סנדל. ת"ר סנדל דומה לדג של ים מתחלתו ולד הוא אלא שנרצף. רשב"ג אומר סנדל דומה ללשון של שור הגדול. משום רבותינו העידו סנדל צריך צורת פנים. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה סנדל צריך צורת פנים. אמר רב אדא אמר רב יוסף א"ר יצחק סנדל צריך צורת פנים, ואפילו מאחוריו. משל לאדם שסטר את חבירו והחזיר פניו לאחוריו. בימי רבי ינאי בקשו לטהר את הסנדל שאין לו צורת פנים, אמר

המפלת סנדל אויב א אשה האט מפיל גיוועז אקינד וואס זעהט אויס וויא אסנדל, וואס איז סנדל תנו רבנן די רבנן האבין גילערינט סנדל דומה לדג של ים וואס די אשה האט מפיל גיוועז זעהט אויס ווי דער פיש פון ים וואס הייסט סנדל מתחלתו ולד הוא פריער איז דאס גיוועז אקינד אלא שנרצף נאר ער איז צוקוועטשט גיווארין רבן שמעון בן גמליאל אומר סנדל דומה ללשון של שור הגדול רבן שמעון בן גמליאל זאגט דאס קינד וואס מען רופט איהם סנדל זעהט אויס ווי דער צונג פון אגרויסין אקס משום רבותינו העידו סנדל צריך צורת פנים מען האט גיזאגט עדות פון אונזערע רבנן אז זייא זאגין וואס מיר זאגין אז א אשה האט גיבארין אסנדל איז זיא טמא דאס איז נאר אז ער האט אצורה וועם זעהט אויס] ווי אפנים אמר רב אדא אמר רב יוסף אמר רבי יצחק סנדל צריך צורת פנים ואפילו מאחוריו רב אדא האט גי־זאגט רב יוסף האט גיזאגט פון רבי יצחק'ס וועגין דער סנדל דארף האבין אצורה פון אפנים אפילו דער פנים איז אינטען הייסט דאס אויך אפנים משל לאדם שסטר את חברו והחזיר פניו לאחוריו דאס איז גלייך וויא איינער האט גיגעבין אפאטש צו זיין חבר און פון דעם פאטש איז אים פארדרייט גי־ווארין דער פנים אויף אינטען בימי רבי ינאי בקשו לטהר את הסנדל שאין לו צורת פנים אין די צייט פון רבי ינאי

להם רבי ינאי טיהרתם את הולדות. והתניא משום רבותינו העידו סנדל צריך צורת פנים. **אמר רב ביבי בר אביי אמר רבי יוחנן מערותו של רבי נחוניא נשנית משנה זו. אמר רבי זעירא זכה בה רב ביבי בשמעתיה דאנא והוא הוינא יתבון קמיה דרבי יוחנן כי אמרה להא שמעתא וקדם איהו ואמר וזכה בה** למה הזכירו סנדל והלא אין סנדל **שאין** עמו ולד אי דאתילידא נקבה בהדיה הכי נמי הב"ע דאתיליד זכר בהדיה מהו דתימא הואיל **ואמר** רב יצחק בר אמי אשה מזרעת תחלה יולדת **זכר** איש מזריע תחלה יולדת נקבה מדהא זכר הא **נמי זכר** קמ"ל אימא שניהם הזריעו בבת אחת האי זכר והאי נקבה:

שסטר. הכהו על לחיו: **משנה זו.** דקתני צריך **צורת פנים:** מערותו של רבי נחוניא נשנית. הוא העיד עליה בבית המדרש ויחידאה הוא: **זכה בה רב ביבי בשמעתיה.** מזליה גרם לומר שמועה זו וקדמני שגם אני שמעתיה מרבי יוחנן דמעדותו של רבי נחוניא נשנית ולא זכיתי לאומרה: **והלא אין סנדל שאין עמו ולד.** ובלא סנדל נמי הויא טמאה לידה: **אי דאתיליד נקבה בהדיה.** ה"נ דלא היה צריך להזכירו דיש לה ימי טומאה וטהרה דנקבה שאפי' הוא זכר גמור כי איכא נקבה בהדי' יושבת לנקבה ימי טומאה וטהרה ושל זכר מובלעים בתוכו: **דאתיליד זכר בהדיה.** ומספקינן לסנדל בנקבה ויושבת שבועיים לטומאה אבל טהרה דנקבה לא יהבינן לה דדלמא **זכר** הוא: **האי נמי זכר.** ולא תשב אלא לזכר קמ"ל וכו':

האט מען געוואלט זאגן א אשה וואס האט געבארין אקינד אזוי ווי אסנדל וואס האט ניט אצורה ווי אפנים איז די מוטער טהור אמר להם רבי ינאי טיהרתם את הולדות **האט רבי ינאי געזאגט צו דיא רבנן איר מאכט טהור די ווייבער וואס געבארין קינדער, ווארום אפילו דער סנדל האט קיין** צורת פנים **הייסט ער אויך אקינד, פרעגט די גמרא** והתניא **מיר האבין דאך גילערנט** משום רבותינו העידו **מען האט געזאגט עדות פון אונזערע רבנ'ס וועגין** סנדל צריך צורת פנים **דער סנדל איז אנדערש ניט מטמא זיין מוטער סיידין ער האט אצורה ווי אפנים** אמר רב ביבי בר אביי אמר רבי יוחנן **רב ביבי בר אביי האט געזאגט פון רבי יוחנן'ס וועגין** מעדותו של רבי נחוניא נשנית משנה זו **רבי נחוניא האט עדות געזאגט אז אסנדל דארף האבין אפנים, אונ פון רבי נחוניא'ס וועגין איז די משנה (דער דין) גילערנט געווארין, אונ דער דין איז ניט וויא רבי נחוניא** אמר רבי זעירא זכה בה רב ביבי בשמעתיה **רבי זעירא האט געזאגט רב ביבי האט זוכה געווען צו זאגין דעם דין** דאנא והוא הוינא יתבין קמיה דרבי יוחנן כי אמרה להא שמעתא **ווארום איך אונ רב ביבי זענען מיר געזעסין פאר רבי יוחנן ווען ער האט געזאגט דעם דין וואס מיר זאגין אסנדל דארף האבין אפנים דאס האט געזאגט רבי נחוניא** וקדם איהו ואמר וזכה בה **האט רב ביבי זוכה געווען דאס צו זאגין אין בית המדרש פריער פאר מיר, פרעגט די גמרא** למה הזכירו סנדל והלא אין סנדל שאין עמו ולד **צו וואס קלערט מען אין דעם דין פון סנדל, מיט יעדער סנדל ווערט דאך געבארין נאך אקינד איז דאך אן דעם סנדל אויך טמא די מוטער, ענטפערט דיא גמרא** אי דאתילידא נקבה בהדיה הכי נמי **אויב מיט דעם סנדל איז געבארין געווארין אנקבה, האט מען טאקע ניט צו קלערין וועגין דעם סנדל, ווארום די מוטער איז דאך אלץ טמא צוויי וואכין** הכא במאי עסקינן **דא שמועסט** דאתיליד זכר בהדיה **אז מיט דעם סנדל איז געבארין געווארין אזכר** מהו דתימא **איך וואלט מיינען** הואיל ואמר רב יצחק בר אמי **ווייל רבי יצחק בר אמי האט געזאגט** אשה מזרעת תחלה יולדת זכר **ווען דער מאן איז צוזאמען מיט זיין ווייב אויב די זרע פון די אשה גייט ארויס פריער וויא די זרע פון מאן, געבירט זיא אזכר** איש מזריע תחלה יולדת נקבה **אויב די זרע פון מאן גייט ארויס פריער ווי די זרע פון די אשה געבירט זיא אנקבה, אויב די אשה האט געבארין אזכר מיט אסנדל וואלטין מיר זאגין** מדהא זכר הא נמי זכר **ווייל דאס לעבעדיגע קינד איז אזכר איז דער סנדל אויך אזכר, דארף די מוטער נאר זיין טמא זיבען טעג וויא צו אזכר** קא משמע לן **לאזט אונז די גמרא הערין עס איז ניט אזויא** אימא שניהם הזריעו בבת אחת **טאמער איז ארויסגינאנגען די זרע פון ביידע (פון מאן אונ פון ווייב) מיט איין מאל** האי זכר והאי נקבה **איין קינד איז געווארין אזכר דאס אנדערע קינד איז געווארין אנקבה, קען זיין אז דער סנדל איז אנקבה. דריבער די טמא טעג פון די מוטער איז צוויי וואכין טאמער איז דער סנדל אנקבה, אונ די ריינע טעג פון די מוטער איז דריי אונ דרייסיג טאמער איז דער סנדל אויך אזכר:**

זוהר ויקחל דף דח ע"א

יומא דשבתא חדוה איהו לכלא וכלא אתנטר לעילא ותתא. ונהורא (כ"א ונקודה) תתאה נהרא לסלקא לעילא בספירו דעטרין שבעין חולקין יתיר ושבא דכל סבין אתער. כדין כד סליק נהורא עמא קדישא מקדמי לבי כנישתא בלבוש יקר בחדוה מתעטרן בעטרא קדישא דלעילא נההוא רוחא דקיימא עלייהו לתתא משבחין בשירין ותושבחן וסלקין תושבחן לעילא ועלאין ותתאין כלהו בחדוה ומתעטרן כלהו כחדא. פתחי עלאי ואמרי זכאין אתון עמא קדישא בארעא. דמאריכון אתעטר עלייכו וכל אילין קדישין מתעטרין בגיניכון. האי יומא יומא דנשמתין איהו ולאו יומא דגופא **בגין** דשלטנו דנהורא דנשמתין איהו וקיימין עלאין ותתאין כלהו בזווגא חדא בעטרא דרוחא יתירא עלאה קדישא:

מספר חסידים סימן רכד.

מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים עליונים מסכימים לדעת התחתונים כשעליונים אומרים לכך וכך ראוים א"כ אמר הקב"ה המתינו עד שהצדיקים אומרים כהם ולכך לא היה אומר שמועה מפי רבי מאיר עד שאמורא אמר רבי מאיר רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק ואמר השתא קאמר והלא הכל גלוי וידוע לפניו אלא חפץ שיסכימו עליונים

הרמב"ם הלכות שבת פרק י.

(א) הקורע כדי לתפור שתי תפירות ועל מנת לתפור שתי תפירות חייב. אבל הקורע להפסידה פטור מפני שהוא מקלקל. הקורע בחמתו או על מתו שהוא חייב לקרוע עליו חייב מפני שמישב את דעתו בדבר זה וינוח יצרו והואיל וחמתו שוככת בדבר זה הרי זה כמתקן וחייב. והפותח בית הצואר בשבת חייב:

(ב) המדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים וביוצא בו הרי זה תולדת תופר וחייב. וכן המפרק ניירות דבוקין או עורות דבוקין ולא נתכוון לקלקל בלבד ה"ז תולדת קורע וחייב:

מקים דבר עבדו הקב"ה שטעלט אויף די בייד פון זיין קנעכט, דער צדיק וויל אזוי טוט הקב"ה פון זיינטוועגן ועצת מלאכיו ישלים אונ די עצה פון די מלאכים מאכט הקב"ה גאנץ, עס זאל גיטאן ווערן וויא זייא ווילען עליונים מסכימים לדעת תחתונים הקב"ה מאכט די אויבערשטע (די מלאכים) זאלין פאר גלייכין זייער מיינונג צוא דעם מיינונג פון דיא אונטערשטע (די צדיקים) כשעליונים אומרים לכך וכך ראוים אותם אויב די מלאכים זאגין פאר הקב"ה אזוי אונ אזוי זענען ווערט די מענטשין מען זאל מיט זייא אזוי טאן אומר הקב"ה המתינו עד שהצדיקים אומרים כך זאגט הקב"ה צו די מלאכים איר זאלט ווארטין ביז מיר וועלין הערין אויב די צדיקים וועלין אויך אזוי זאגין ולכך לא היה אומר שמועה מפי רבי מאיר דריבער האט הקב"ה ניט גיוואלט זאגין אדין פון רבי מאירס וועגין ווייל ער האט גילערינט זיין תורה פון אחר [עיין חגיגה ט"ו] עד שאמורא אמר רבי מאיר רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק ביז א אמורא האט גיזאגט רבי מאיר האט גיפונען אמילגרוים פון איננווייניג האט ער גיגעסין אונ די שאלאכץ האט ער אוועק גיווארפין, די תורה פון אחר האט רבי מאיר גילערינט אבער ניט זיינע מעשים ואמר השתא קאמר האט דער אמורא גיזאגט איצט זאגט שוין הקב"ה דינים פון רבי מאירס וועגין אויך, איז דאך אקשיא האט הקב"ה גידארפט ווארטין ביז דער אמורא וועט לערנען אזכות אויף רבי מאיר, אונ אן דעם אמורא האט הקב"ה ניט גיוואוסט אז רבי מאיר איז אצדיק והלא הכל גלוי וידוע לפניו הקב"ה ווייס דאך אלץ אלא חפץ שיסכימו עליונים ותחתונים למדת משפטו נאר הקב"ה וויל דיא מלאכים אונ דיא מענטשין זאלין איין שטימען צו זיין משפט, די מלאכים אין הימעל זענען גיווען בייז אויף רבי מאיר פאר וואס ער האט גילערינט תורה פון אחר, דריבער האט הקב"ה ניט גיוואלט זאגין תורה פון רבי מאירס וועגין, וויא הקב"ה האט גיהערט אז אונטען אויף דיא וועלט האלט מען רבי מאיר פאר אצדיק, האט שוין הקב"ה גיזאגט תורה פון רבי מאירס וועגין שנאמר אזוי וויא עס שטייט אין

(א) הקורע כדי לתפור שתי תפירות אז איינער רייסט איין אקלייר אום שבת אזוי אשטיקיל וואס מען דארף נייען צוויי נעט, צוויי מאל דורך נייען מיט די נאדיל ועל מנת לתפור שתי תפירות אונ ער האט מאקע איין גערייסען אויף דעם תנאי ער זאל דאס צוריק צו נייען מיט צוויי נעט חייב אויב ער האט דאס גיטאן אומגערין (דהיינו ער האט פארגעסין אז היינט איז שבת אדער ער האט ניט גיוואוסט אז מען טאר ניט צורייסין אום שבת) דארף ער ברייגגען אקרבן חטאת, אונ אויב ער האט גיוואוסט אז היינט איז שבת אונ ער האט גיוואוסט אז מען טאר ניט צורייסין אום שבת קומט אים כרת אדער סקילה אבל הקורע להפסידה פטור אבער אז ער צורייסט נייל ער וויל קאליע מאכין איז ער פטור מפני שהוא מקלקל נייל ער מאכט קאליע דאס קלייד הקורע בחמתו אויב ער צורייסט דאס קלייד אום שבת נייל ער איז בייז (אין כעס) או על מת שהוא חייב לקרוע עליו אדער בייא אים איז גישטארבין אזוי אמענטש וואס ער דארף רייסין זיין קלייד האט ער גערייסען דאס קלייד אום שבת חייב איז ער חייב אקרבן אדער כרת אדער סקילה מפני שמיישב את דעתו בדבר זה ווייל מיט דעם צורייסין דאס קלייר בערוהיגט ער זיך פון דעם מת וינוח יצרו אונ אויב ער איז אין כעס בערוהיגט ער דעם יצר הרע מיט דעם שאדין וואס ער מאכט והואיל וחמתו שוככת בדבר זה נייל מיט דעם צורייסין שטילט ער זיין כעס הרי זה כמתקן וחייב הייסט דאס ער פאריכט מיט דעם צורייסין דריבער איז ער חייב והפותח בית הצואר בשבת חייב אויב ער רייסט איין די העמד אום שבת ער זאל קענען אריין שטעקין די האלדז איז ער חייב: (ב) המדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים וביוצא בו אז מען קלעבט צוזאמען אום שבת פאפיר אדער פעל מיט דיא פאפ פון דיא סופרים וואס שרייבין ספרי תורות תפלין אדער מיט אנדערע זאכין וואס קלעבט הרי זה תולדות תופר וחייב דאס איז גלייך וויא מען נייט אום שבת אונ מען איז חייב וכן המפרק ניירות דבוקין אונ אזוי איז דער דין אז מען קלעבט אפ די צוזאמען גיקלעפטע פאפיר או עורות דבוקין אדער ער קלעבט אפ די צו זאמען גיקלעפטע פעל ולא נתכוון לקלקל בדבר אונ ער מיינט ניט די זאך קאליע צו מאכין הרי זה תולדות קורע וחייב דאס איז גלייך וויא מען צורייסט אזאך אום שבת אונ ער איז חייב:

ותחתונים למדת משפטיו שנאמר למען תצדק בדבריך תזכה בשפטיך. אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף (כשאדם צדיק ודן דין אמת לאמתו ומפשפש איזה מדה טובה ראוי לעשות כלומר מדה כמדה שמכוין לדעת העליונים חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו. על מדת פורעניות אמר השטן רבש"ע אפי' התחתונים מסכימין לדעתי. וכתיב תן לחם רחם משכיל ושדים צומקים. וכי בעבור שלא היה הנביא מרחם על ישראל יתן להם. אלא כך מדת גזרה של מעלה כשהצדיקים גוזרים עושים העליונים ויאמר השטן אף התחתונים אומרים להם כן ועל מדה טובה שנראה בעיני הצדיקים אומרים בפיהם שנאמר למען תצדק בדבריך אמר אליהו רבש"ע והלא הצדיקים מסכימים לדעתי וכשנפטר לעולמו באה מדת הדין של מעלה ומנשקים אותם שכוונו לדעתן) וכל האומר דבר שמועה מפיהם הם מתפללים עליו שם ומליצים טובה עליו. כשישראל עושין רצונו של מקום גורם שבעלי דינים של מעלה מנשקים זה את זה ואם לאו מלאכי שלום מר יבכיון וזהו שנאמר יעשה שלום:

פסוק דוד המלך האט געזאגט פאר הקב"ה למען תצדק בדבריך תזכה בשפטך דוא זאלסט גירעכט זיין מיט דיין פירונג אונ דוא זאלסט גירעכט זיין מיט דיין משפט אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף דער אמת ועט שפראצין פון דער ערד, אויב אויף דער ערד ביי מענטשין איז אלץ אמת, וועט פון הימעל געקוקט ווערין גירעכטיגקייט, וועט פון הימעל גיטאהן ווערין צדקה מיט דיא מענטשין אויף דער וועלט (כשאדם צדיק ודן דין אמת לאמתו אז א מענטש איז א צדיק אונ ער משפט יעדער דין אמת ומחפש איזה מדה טובה ראוי לעשות אונ ער זוכט וועלכע גוטע מדה דארף מען טאן רצונו מדה במדה ער וויל טאהן א מדה גענגין א מדה, די מדה פון די וועלט זאל גלייך זיין צו די מדה וואס אין הימעל שמכוון לדעת העליונים ער זאל זעהן צו טאהן גלייך וויא מען וויל אין הימעל, דאמאלס וועט זיין חסד ואמת נפגשו חסד פון הימעל מיט דעם אמת פון דער ערד וועלין זיך בגעגענען הקב"ה וועט טאן מיט מענטשין חסד ווייל זייא טוהען אמת צדק ושלום נשקו צדק מיט שלום וועלין זיך באהעפטין, הקב"ה וועט טאן צדקה מיט מענטשין ווייל ביי זייא וועט זיין שלום על מדות פורעניות אמר השטן ווען הקב"ה דארף שטראפין די מענטשין זאגט דער שטן פאר הקב"ה רבונו של עולם אפילו תחתונים מסכימים לדעתי אפילו דיא מענטשין וואס וואהנען אויף דער ערד ווילען אויך מען זאל שטראפין די רשעים אזוי וויא איך וויל וכתיב אונ עס שטייט אין פסוק דער נביא האט גיזאגט צו הקב"ה תן להם רחם משכיל ושדים צומקים גיב די יודין די ווייבער זאלין פון זייער מוטערלייב ארויסווארפין כפיל זיין זייערע קינדער אונ זייערע בריסט זאלין איינגעטריקנט ווערין, אזוי האט דער נביא גע־פלוכט די יודין, איז דאך א קשיא וכי בעבור שלא היה הנביא מרחם על ישראל יתן להם ווייל דער נביא האט קיין רחמנות געהאט אויף די יודין דריבער וועט זייא הקב"ה געבין וואס ער האט גיבעטין אלא מדת גזרה של מעלה כך היא נאר בייא אלע גזרות פון הימעל ווערט צ"ווי געפירט כשהצדיקים גוזרים עושים העליונים ווען די צדיקים זענען גוזר אונ פארגלייכין זיך מיט זייער גזרה צו דיא מלאכים אין הימעל, דאמאלס טוהען די מלאכים די גזרה ויאמר השטן אף התחתונים אומרים להם כן דריבער זאגט דער שטן פאר הקב"ה אפילו די צדיקים וואס זענען אונטען זאגין אויך אזוי מען זאל שטראפין די רשעים אונ זענען מסכים צו די גזרה ועל מדה טובה שנראה בעיני הצדיקים אומרים בפיהם אונ אויף א גוטע מדה וואס עס גיפעלט דיא צדיקים זאגין זייא מיט זייער מויל שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק למען תצדק בדבריך דוא זאלסט גירעכט זיין מיט דיין פירונג אמר אליהו רבונו של עולם והלא הצדיקים מסכימים לדעתי זאגט אליהו הנביא רבונו של עולם דיא צדיקים זאגין אויך וויא מיר זאגין ובשנפטר לעולמו באת מדת הדין של מעלה ומנשקים אותם שכוונו לדעתן אז דער צדיק שטארבט אונ קומט אין הימעל קומט דער מדת הדין וואס אין הימעל אונ ער קושט דיא צדיקים ווייל זיי האבין מסכים גיוועז ופארגלייכט מיט זייער דעה וכל האומר דבר שמועה מפיהם אונ ווער עס זאגט תורה וואס דיא צדיקים האבין גיזאגט ווען זיי האבין גילעבט אויף די וועלט הם מתפללים עליו שם זענען די צדיקים מתפלל פון זיינעטוועגין אין הימעל ומליצים טובה עליו אונ זייא רידין גוטס פון זיינעטוועגין פאר הקב"ה כשישראל עושים רצונו של מקום ווען דיא יודין טוהען דעם ווילען פון הקב"ה גורם שבעלי דינים של מעלה מנשקים זה את זה ברייגען זייא אז דער בית דין וואס אין הימעל זאלין די דיינים קושין איינער דעם אנדערין ואם לא אונ אויב דיא יודין טוהען ניט דעם ווילען פון הקב"ה מלאכי שלום מר יבכיון אפילו די מלאכים וואס ווילען שטענדיג דעם פרידען פון דיא יודין וויינען אויך מיט א ביטער געוויין וזהו שנאמר דאס איז וואס דער נביא ישעיה האט גיזאגט יעשה שלום די יודין זאלין זעהן עס זאל זיין פרידען אין הימעל בייא די מלאכים:

פרק ה

בעלי תורה היראים והחרדים לדבר השם שחלים ומזדעזעים מפני כבודו יתברך מוטל עליהם להשגיח על עוברי רצונו יתברך, להדריכם בדרך הישר עד כי ישובו מדרכם הרעה לעבודתו יתברך, והענין מבואר בזוהר פרשת תרומה דף קכ״ט דאין שיעור וערך לגודל שכר האדם המזכה נפשות ומקרבן לעבודתו ית׳, כי הכרוז יוצא בקול גדול ואומר עליונים ותחתונים אסהידו סהדותא, מאן הוא דבורא נפשות ומזכה לחייביא ההוא שכתר מלכות בראשו ההוא ראוי לעלות השתא קמי מלכא דהא מלכא ומטרוניתא שאליה עליה, כדין אזדמן תרין סהדין מאינון עיני ה׳ דמשטטי בכל עלמא וקיימין בתר פרגודה וסהדין סהדותא דא ואמרי הא אנן סהדין על פלניא בר פלניא דמזכה רבים ומסירם מדרכם המקולקל זכאה חולקיה דהא אבוי נזכר בגינו לטובה דא איהו עביד לתתא נפשאן דחייביא דהוו מסטרא אחרא כדין אתייקר קוב״ה בחדוא שלימתא, ביה שעתא אזדמן חד ממנא דאיהו גזברא על דיוקנין דצדיקיא ברזא דשמושא דאתוון דאתקרי ברזא יהודיע״ם בכתרא דשמושא דשמא קדישא, ורמיז קודשא בדיך הוא לההוא ממנא ואייתי דיוקניה דההוא בר נש דעביד נפשאן דחייביא וקאים ליה קמי מלכא ומטרוניתא, ואנא אסהדנא עלי שמיא וארעא דבההיא שעתא מסרין ליה לההוא דיוקנא, דהא לית לך כל צדיקא בהאי עלמא דלא חקיק דיוקניה לעילא תחות ידא דההוא ממנא, ומסרין בידי׳ ע׳ מפתחן דכל גנזייא דמאריה בהו, כדין מלכא בריך לההוא דיוקנא בכל ברכאן דבריך לאברהם כד עביד נפשאן דחייביא שהיה מגייר גרים ומקרבן תחת כנפי השכינה, וקב״ה רמיז לד׳ משריין עלאין ונטלין לההוא דיוקנא ואזלי עמיה ואיהו עאל לע׳ עלמין גניזין דלא זכי בהו בר נש אחרא בר אינון גניזין לאינון דעבדי נפשיהון דחייביא, ואלמלי הוו ידעי בני נשא כמה תועלתא וזכו זכאן בגינייהו כד זכו להון, הוו אזלי אבתרייהו ורדפי לון כמאן דרדף בתר חיין, מסכנא וכי לבני נשא בכמה בכמה טבאן גניזין עלאין לאו איהו כמאן דזכי בחייביא מה בין האי להאי, אלא מאן דמשתדל בתר מסכנא איהו אשלים חיין לנפשיה וגרים ליה לאתקיימא וזכי בגיניה לכמה טבאן לההוא עלמא ומאן דמשתדל בתר חייביא איהו אשלים יתיר, עביד לטטרא אחרא דאלהים אחרים דאתכפייא ולא שלטא ואעבר ליה משלטנותיה, עביד דאסתלק קב״ה על כורסי יקריה, עביד לההוא חייבא נפשא אחרא זכאה חולקיה ע״כ לשון הזוהר, אשרי לו ואשרי חלקו א״ס וכי״ר :

פרק ז

כמה גדול כח הלימוד תורה לשמה. איתא בזוהר פ' וישב דף קפ"ה עמוד א' כל מאן דאשתדל באורייתא לשמה, כד נפיק מן האי עלמא אורייתא אזלת קמיה, ומכרזת קמיה ומגינת עליו דלא יקרבון ליה מארי דדינא, כד שכיב גופא בקברא היא נטרת לי' כד נשמתא אזלת לאסתלקא למיתב לאתרהא, איהי אזלת קמיה דההיא נשמתא וכמה תרעין תקיפין מתברו קמיה דאורייתא עד דאזלת לדוכתהא וקיימי עליה דבר נש עד דאתער בזימנין דקיימין מיתי עלמא ליום דינא רבתא איהי סנגורי' עליה וכו' ומבואר עוד שם בהיות האדם טורח להבין ד"ת על בוריו ואינו יכול להוציא מכח אל הפועל בדבורו היא נכנסת ביה אז ומוציא מפיו ד"ת מתוקים כדבש על בוריין וזהו והיא תשיחך לשון שיחה. ועוד שם ומאן דלא אשתדל באורייתא בהאי עלמא כד נפיק מהאי עלמא. אשלכו יתיה לבור טיט היון והוא אתר תתאה בגיהנם דלא יהא מרחם עליה וכו' ע"ש. ע"כ יראה האדם שיהיה עסק התורה לעיקר. וטוב תורה עם דרך ארץ. וכדאיתא במדרש הנעלם וז"ל. עם כל זה צריך האדם להשתדל בדרך ארץ ולעשות עתים לתורה ולהיות עמלו בב' דרכים אלו מפני שיגיעת שניהם משכחת עון. ושמא יאמר האדם הריני בן אבות ממשפחה גדולה וחשובה ומיוחס אני איני ראוי לעשות מלאכה ולבזות את עצמי. אמור לו שוטה כבר קדמך יוצרך שנאמר בראשית ברא אלהים וגו' ועשה מלאכה קודם שבאת לעולם שנאמר כי בו שבת מכל מלאכתו וכו'. ומ"מ יעשה התורה לעיקר ואף אם יפסיד משלו בשביל עסק התורה אל ידאג וכדאמר ר' יוחנן בא וראה כמה הפרש יש בין התורה לעולם, שהעולם כולו נברא בששה ימים והתורה בארבעים יום וארבעים לילה, ר' יוחנן הוי אזיל מקסרי ללוד והוי מטייל עמיה ר' חייא בר ר' אבא, מטו בי חקל חד. אר"י האי חקל דידי הוי וזבנית יתיה כדי למעסק באורייתא, בכה ר' חייא בר אבא אמר ליה ר"י ולמה את בוכה, אמר ליה דלא שבקת לסיבותך כלום, אמר ליה ר"י קלה היא בעיניך מאי דעבדית דשבקית דבר שנברא בששת ימים, בעבור דבר שנברא בארבעים יום וכו' ע"ש. בא וראה עונש מי שאינו עוסק בתורה, מ"ש בזוהר פ' מקץ תא חזי בכל יומא כד נהורא סליק אתער חד ציפרא באילנא דג"ע וקרי תלת זמנין ושרביטא יזוקף וכרוזא קרי בחיל מאן מנכון דחזי ולא חזי דקיימי בעלמא ולא ידעין על מה קיימין, ולא משגחי ביקרא דמאריהון אורייתא קיימא קמייהו ולא משתדלי בה. טב לון דלא יברון על מה יקומון בלא סוכלתנו. ווי לון דכד יתערון יומא דדע עלייהו ויטרדון לחוץ מן עלמא עכ"ל. על כן יתעורר אדם ויסתכל מה יהא בסוף יומו כי לא לעולם יחיה. אם אלף שנים יחיה כלא היה. ויחוס על עצמו בעוד שהנר דולק יתן לו שמן. ויהגה בתורת ה' יומם ולילה אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים. רק שלא יעבור עליו יום או לילה בלי תורה ובלי יראה אף בלילות הקצרים. כי

כשאין

בשאין ישראל עוסקים בתורה, ידי עשו מתגברים בעוה"ר, כדאיתא בזוהר שמות על פסוק ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור, בשעתא דהוי פסקי ישראל מאורייתא, מיד ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור, נחתא מדה"ד לאסחאה מדמן של ישראל על עולבנא דאורייתא, ונערותיה הולכות על יד היאור, אלו הן האומות דאזלין ורדפין אבתרייהו על יד היאור על סיבת עולבנא דאורייתא וכו' ע"ש. על כן ישים האדם אל לבו להשתדל באורייתא, למען הציל דם אחינו בני ישראל מיד האכזרים וזה הוא שעושה נחת רוח למעלה ולמטה. בא וראה כמה אהובה וחביבה היא התורה איתא בזוהר פרשת ויחי כד אתפליג ליליא כדין הקב"ה אתער וכל חילי שמיא ובועט ברקיע ואזדעזעין עלאין ותתאין ולית נייחא קמיה בר בזמנא דמתערין לתתא באורייתא וכד מתערין לתתא באורייתא כדין קב"ה וכל אינון נשמתין דצדיקייא כולהון צייתין עמיה וחדאן לההוא קלא וכדין נייחא קמיה אשתכח כו' עכ"ל, זה הוא בן החביב וחנעים שעושה נחת רוח לאביו שבשמים, אשרי לו ואשרי חלקו א"ס:

פרק ח

במדרש הנעלם דף ט' עמוד א' א"ר יצחק אין מגלין סתרי תורה אלא לאדם חכם שקורא ושונה ותלמודו מתקיים בידו והוא ירא שמים ובקי בכל דבר, כי הא דר' יוחנן בן זכאי היה אומר על ההוא פסוקא, ושם אשתו מהטבאל בת מטרד בת מי זהב שלש מאות הלכות פסוקות, ולא רצה לגלות אותן אלא לר' אלעזר בן ערך ולר' אלעזר בן הורקנוס תלמידיו, דהוי עס"קי עמיה במעשה מרכבה וכו', שאל ר' דוסתאי לר' אליעזר הגדול, ר' העמידני על סוד הפסוק עולת תמיד העשיה בהר ס"ני וגו', אמר ליה עדיין אינך ראוי לעמוד עליו, ולא שאלני אדם על זה זולת עק"בא תלמידי ועדיין השרשים בידי, שמע ר' עקיבא אמר כיון שהנצו הפ"חים אכלתי השרשים, אמר ליה עקיבא עקיבא מוכן תהיה לרית ניחוח לה'. ועדיין בלעת המתוק נשאר, יומא חד הוו אזלי באורחא אמר ליה או כדון אכלית שרשיה דאמרת, אמר ליה רבי משאמרת לי הסוד העמדתי על מכונו, סח לו האיך, אמר ליה עמדת ואכלת ועדיין הבליעה מהמתוק נשאר, ואותה שעה גילה לו ארבעים סודות בתורה עד דהוו אזלי המו חד מעיינא דמיא יתבו תמן, אמר ליה ר' אליעזר, עקיבא תא ואחוי לך נביעו דמיא דקא פתחי מיא וצלילין נזלין, כהא דכתיב באר מים חיים ונוזלים מן לב-ון, ועל דא פסוקא גילה לו שיחת מלאכי השרת שיחת כוכבים ומזלות וידיעת חלוני חמה בעתותיו וזמניו, שיחת דקלים ועופות שיחת הרוחות, וידיעת התקופות והעיבורים, באותה שעה בכה ר' עקיבא אמר ליה עקיבא אמאי קא בכית, אמר ליה ווי לדור שיהיו צמאים ממך, אמר ליה אל תאמר כך, אלא ווי לדור שיהיו יתומים בלא אב בלא חכם ובלא תלמיד הוגה, ימים יבואו שכל

הדו"ד

הדור יהיו חצופים ועזי פנים, ותשכח תורה מישראל ואין דורש ואין מבקש והמתעורר לבו לתורה יהיה נבזה, ווי לדרא ההוא כד ייתי ההוא דרא. אמר ליה לית דרא ההוא מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן כד אינון רכיכין בלבד ור״ל קטנים וכד אינון קשישין אורייתא משתכחת מנהון, כי הא דאמר ר׳ יהודה מהו דכתיב אל הנער הזה התפללתי, הוה לה למימר אל הבן הזה התפללתי, אלא אמרה חנה יהי רצון שבשעה שיגדל וישתדל בעבודת השם שיהיה כמו עכשיו שהוא נער, וכל אדם שיזכה להיות בזקנתו כמו בנערותו יזכה למעלת שמואל הנביא דכתיב ומעיל קטן תעשה לו אמו והעלתה לו מימים ימימה וכי תעלה על דעתך כך, אלא צדקתו וזכותו היה גדל עמו תמיד בתפלת אמו כו׳ ע״ש, גדול כח הבל פיהם של תינוקות של בית רבן שמבטלין גזירות רעות כדאיתא בזוהר בראשית וז״ל דהא בשעתא דקשתא אתחזי כדין אתגליין אינון רבייא ובההוא שעתא עת הזמיר הגיע עדן לקצצא חייביא מעלמא, ובמאי אשתזבן בגין הנצנים נראו בארץ, ואלמלא דנראו לא אשתארון בעלמא ועלמא לא אתקיים, ומאן מקיים עלמא קל ינוקא דלעאין באורייתא ובגין אינון ינוקין דביין דעלמא, עלמא אישתזיב בגיניהון, על כן אשרי לאב שמזהיר ומדריך בניו בתורה, ואינו חס על מאודו ומפזר ממונו למלמדים בשביל בניו ומזכה להן ללמוד, יש לו חלק בקיום העולם מה רב טוב הצפון לו לעוה״ב אמן סלה:

פרק ט

מדת ת״ח שלא ישתתף עם ע״ה פן ילמוד ממנו כי ע״ה רובא דרובא הם מקולקלים, ועל כן לא ישתתף עמו, כדמצינו בחכמי הקדמונים בזוהר פ׳ בשלח ר׳ חייא ור׳ יוסי הוו אזלי במדברא א״ר חייא לר׳ יוסי תא ואימא לך דכד קב״ה בעי לאעברא שולטנותא דארעא לא אעבר עד דאעבר שולטנותא דלהון ברקיע ולא אעבר שולטנותא עד דמני אחרא באתריה וכו׳ אדהכי חמו חד בר נש דהווי אתי וחד מטולה קמיה, א״ר חייא ניזיל דלמא ההוא בר נש עובד ע״ז הוא או ע״ה הוא ואסור לאשתתפא בהדיה באורחא, אמר ר׳ יוסי נתיב הכא ונחמי דלמא גברא רבא הוא, אדהכי אעבר קמייהו אמר להם בעינא לאתחבר בכו ולא אעבור על מה דכתיב בתורה ולפני עור לא תתן מכשול ואתון כסומין באורחין ולא תסתכנו בנפשייכו, א״ר יוסי בריך רחמנא דאוריכנא הכא, אתחברו בהדיה, אמר להם לא תשתעון מידי הכא עד נעבור בהאי סטר באורחא אחרא, בתר דנפקו מהאי סטר, אמר להם בההוא אורחא אחרא הוו אזיל זימנא חדא חד כהן חכם וחד ע״ה בהדיא, קם בההיא אתר האי ע״ה וקטליה להאי כהן ומההוא יומא כל מאן דאעבר בההוא סטר אסתכן בנפשיה דהא מתחבאן תמן משדדי טורא וקטלין לבני נשא ובעי קב״ה דמא דההוא כל יומא, הרי מעשה שלא להשתתף עם ע״ה, אלא ידבק לטובים לתלמידי חכמים ולכשרים, ואז נאמר עליו ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם חיים כלכם היום: